

پەرۆردە و فیرکردن

گۆفاریکی پەرۆردەیی وهرزییه و وزارتتی پەرۆردەیی
حکومەتی هەرێمی کوردستان دەری دەکات
ژماره (4) سالی 2009

تییینی بو نووسەرائی بەرێز

ئەو تۆزینە وەو لیکۆلینە وانهی پەوانەیی
ئەم گۆفاره دەکرین پیویستە ئەم خالانەیان
پەچا و کرابییت:
- بە خەتیکی جوان و شاش لەسەر پووی یەک
لاپەرە نووسرابییت، ئەگەر کۆمپیوتەر
کرابییت پیویستە (سیدی) لەگەڵ بییت.
- ئەگەر وەرگێران بییت پیویستە دەقی بابەتە
ئەسلییەکی لەگەڵ بییت و ئاماژە بە
سەرچاوە کرابییت.
- رینووسی کوردی تیدا پەچا و کرابییت
ئەگینە گۆفاره کە رینووسەکی یەک
دەخات.
- ناوو ناوینشانی تەواوی نووسەری لەسەر
نووسرابییت.

پەرۆردە و فیرکردن

خواهونی ئیمتیاز
سەفین موحسین دزەیی

سەرنووسەر
ئەحمەد محەممەد قەرەنی

ناوینشان

هەولێر - وەزارەتی پەرۆردە
تەلەفۆن:

سەرنووسەر : 2230135

بەدالە : 2233084

2233085

فاکس : 2230471

ئیمیل:

moe@web-sat.com

لەم ژمارە يەدا

- * وتەى ژمارە سەرنووسەر 3
- * فېرگەى دواروژ پەرۋەردەو فېرکردن 6
- * رېيازە تازەكانى تۆزىنەوہ ئا: د. محەمەد ئەحمەد غونىم 24
- * ناساندنى كىتېپەكانى زانست بۇ ھەمووان ئەسكەندەر مستەفا عەبدولرەھمان 50
- * دابەزىنى ناستى زانستى تۆيۆزىنەوہ: لاجان ئەلباس عەلى 63
- * فېرېووونى ھەرۋەزى دلېر مەھموود رەزا 126
- * خەسلەت و تايىبە تەندىبەكانى مامۇستا و: خالد محەمەد حەسەن 135
- * چەند بابەتېكى رېزىمانى بە بەراورد د. شېركۆ بابان 151
- * رابەرى ھارىكار بۇ مامۇستايىن زىمانى ئىنگلىزى ئا: رەشىد تەيب 161
- * نەرك و مافەكانى مامۇستا و: موكەررەم رەشىد تالەبانى 187
- * گېرۇگرفتى ئەخويندەوارى و: كەمال غەمبار 206
- * گرتكى و چۆنىتەى بەكارھىنانى پەرتووكخانە ئا: جوان عەبدولغەزىز 229
- * رابەرى مامۇستا لە تاقىكردنەوہكاندا ئا: ئەزموونەكان 242
- * كىتېبخانەى قوتنا بخانە ن: ئەحمەد مېرزا رۇستەمى ژېرو 250
- * ھزرى پەرۋەردەبى و فەلسەفەكەى خستەنە روو: پەرۋەردەو فېرکردن 264

ئەو بەرھەمانەى كە لەم ژمارە يەدا بلاوكرانە تەوہ رابوچوونى نووسەرەكانىانە ،
وہزارەت لىبان بەرپرسىار نىبە

وتی ژماره ...

پروسی پهروه ده و فیږکردن له هریمی کوردستاندا گهیشتووه ته قونابه ندیکی گشتگیرو هستیاری تیځکیژراو به کومه له سستمیکی کارگیږی و ته کنیکی و سه په رشتیاری نه وتو که کزکودنه و هیان له ریبازیکی یه کگرتوی هاوسه نگدا، پیویست به دیدیکی گهیوو گه شین ده کات. پروای به و توانا پیویستیانه هه بیټ که له ولاتدا همن و شایسته ی هه لگرتنی هم باره قورس و نهرکه پروژهن.

دیدگی گهیو نامانجه بالاکان دادهر پیټ، شیوازی جیبه جیږکودنیشیان بنه ماکانی فلهسه فیه کی پهروه ده ی نیشتمانی ده ستنیشان ده کات و نه خشه پټی سستمیکی نویی وه زاره تی پهروه ده ده خاتهروو که ناکریت ده قوادوه له گه ل یاساکانی په رله مانی کوردستان و کارنامه ی شه شمین کابینه ی حکومتی هریم هاوجوت نه بیټ.

له پروی پره کتیزه کورنیشه وه هدر لایه نیکی پهروه ده یی - په وشتی یان فیږکردنی - کارامه یی به و زانسته وه به ستراوه ته وه که تاییه ته به ته کنیکی نویی خودی ته و لایه نه وه ... که واته هه مو به شه زانستی و مرؤییه کانی کولیزه کانی خویندنی بالا له زانکوکانی هریمدا ناوندی پالپشت و ته و اوکار ده بن بو باره جیا جیا کانی پروسی پهروه ده و فیږکردن له قوناغی باخچه ی ساوایانه وه تا قوناغی ناماده یی، که ویستگه یه کی هره گرنگی فیږکارییه له نیوان وه زاره تی پهروه ده و وه زاره تی خویندنی بالا و توټیږینه وه ی زانستی له لایه که وه و، له نیون وه زاره تی خویندنی بالا و توټیږینه وه ی زانستی له گه ل بازاری کار له لایه کی دیکه وه .. ته مه یش نه وه ده گه یه بیټ که هدر لایه نیکی ته کنیکی له پروسی پهروه ده و فیږکردندا له پروی دانانی بنه ما هزرییه کان و دره کورنی ریتماییه کانی کارکردن و چونیته ی جیبه جیږکردنی پرگه هه مه چه شنه کان و هه لسه نگانندی ته نجامه کان یان راسته و خو له و زانسته وه سه رچاوه ده گریت که له یه کیځ له ناونده کانی هریمدا گه لاله ده بیټ و گه شه ده کات.

گەشە كۆردى زانستىش لى ۋىلا تادا پىئو ۋىكى باۋە رېپىكراۋە كە ئاستى پىدانى كارامىيى دەداتە بازارى كارو دەرگەي ۋەرگرتنى قوتابىيە نامادە كراۋە كانىش ۋا لا دەكات، بۇ ئەۋەي رېپرەۋى پىشكەۋتن بەردەۋام بىت و سىستىمى پەروەردەش بىتتە ئەلقەي بەستەنەۋە لى نىۋان كۆمەل و زانكۆكاندا.

دەستە بەركردنى ھاۋسەنگى لى ھەر ھەنگاۋىكى پەروەردە بىيدا لى سەرەتايەكى ساكارەۋە دەست پىدەكات، بەلام حىكەت لى ۋەدائە كە چۆن بە تونىلە ۋوناك و چەسپاۋە كاندا دەۋات و نامانجە نىكەكانى خۆي جىبەجى دەكات.

بۇ ئەۋەي ھاۋسەنگى لى ھەموۋ ھەنگاۋەكانى دىكەي پەروەردە بىيشدا بەشىۋەيەكى زانستى بپارىزىت و پاراستنەكەيشى بۇ ماۋەيەكى دىرئۇ خايەن بەردەۋام بىت، پىۋىستى بەكارىكى بەرنامە رېژى توكە ھەيە، كە جەخت لىسەر چۆنىەتى پىئو ۋىكى بەشەكانى پىرۆسەكە بىرئىت، پىر لىۋەي كە ھەر لايەنىك ۋەك ناۋەندىكى سەربەخۆي ئەكتىف كارىكات.

بەگەرخستنى تۋانا داھىنانەكانى مامۆستايان و سەربەرشىتارىان و شارەزايان لىپال بەشدارى پىكردنى دايك و باۋكانى خەمخۆرى قوتابىيان خوينىكى نوپى پاك دەبەخشىتە گىيانى ھاۋسەنگى كارەكان، كە لايەنەكانى پلاندا نان و پىرۆگرامەكانى خويندن و تەكنەلۆژىي پەروەردەيى و بەھىزكردنى تۋانا فىركارىيەكانى مامۆستايان لى ۋانەگوتنەۋەداۋ ئەنجامدانى تاقىكردنەۋەكان و ھەلسەنگاندن و بەدۋادچۋونىيان يەك دەگرنەۋە.

دىكۆمىتت كۆردنى ھەنگاۋەكانى ئەم رېبازە زانستىيە ئەركى ھەرە پىشىنەي گۆقارەكەمانە (پەروەردەۋە فېزىكىدن) كە لىم ژمارەيەدا جەخت لىسەر ئەم بابەتانە كراۋەتەۋە:

- كۆكردنەۋەي نوپىتەن ھەنگاۋەكانى پەروەردە و فېزىكىن لىگەل رەسەنايەتىي كۆلتۋورىكى نەتەۋەبىمان و ئاۋىتەكردىيان لىنپو سىستىمىكى پىشكەۋتۋودا كە مامۆستايان بە تامەزىۋىيەۋە تىدا كارىكەن و قوتابىيانىش بە شەۋقەۋە ۋەرىگرن و بەيەكگەيشتنى ھەردوۋ لايەن لى خالىكى دەستنىشانكراۋدا، بنەماكانى قوتابجانەيەك دادەمەزىن كە نەۋەيەكى نوپى ھۆشيار دەربچۋىنىت تۋاناي دروستكردنى پاشە رېژى خۆي ھەبىت. لىنپۋان دەستپىك و ئەنجامەكانى ئەم سىستەمەدا قۇناغىكى دىرئۇ ھەيە، بەلام ۋىستگەكانى بەكورتى لىنپو بابەتى (فېزىكى دۋارپۇژ) دا شى كراۋنەتەۋە.

- بابەخدان بە ھەلسەنگاندنى دەرتەنجامى خويندن ھەۋلدانىكە بۇ راست ۋاگرتنى ھاۋكىشەي پىرۆسەي پەروەردە و فېزىكىن لىنپۋان قوتابى و ناۋەندەكانى خويندندا،

بۆ ئەم مەبەستەش چەندین پێیازی تازهی تۆژینهوه خراونه تەرپوو، که به شپوهیه کی زانستی له گرفته کانی هه لسه نگاندن ده کۆلنه وه.

- پرۆگرامه کانی خویندن کۆله گه به کی سه ره کیه له پرۆسه ی فیژیکرډندا، ئەم جاره ش جهخت له سه ر ناساندنی کتیبه کانی زانست کراوه که هه ردوو قۆناعی (1-9) ی بنه رته ی و قۆناعی (10-12) ی ئاماده یی زانستی ده گریته وه. له م بابه ته دا تیشک خراوه ته سه ر پرۆگرامی زانست بۆ هه مووان که پرۆگرامیکه ی جیهانییه و کۆمپانیای هارکۆرتی ئەمهریکه ی سه ره رشتی ده کات، کتیبه کانی سه رجه م لقه زانستییه کانی وهک (زینده زانی، کیمیا، فیزیا) له خۆ ده گریت، که ئیستا له قوتابخانه کانی هه ریما ده خویندرین.

- تۆژینه وه یه کی مه یدانیه له باره ی دابه زینی ئاستی زانستی له قوتابخانه کانی هه ریمی کوردستان ئاماده کراوه و قوتابخانه کانی هه ولیتر به نمونه وه رگراون و به ژماره و خشته زانیاریه کان خراونه تەرپوو و هه ولی شیکرډنه ویشیان دراوه له کۆتاییدا به چەندین ده رته نجام و پێشنیاری به پێژ ده و له مه ند کراوه.

- بۆ ده ستنیشانکردنی نوێترین شیوازه کانی فیژیکرډن، پێگه ی فیژیبوونی هه ره وه زی وه کو سیستمیکه ی نوێ له م ژماره یه دا بلاوکراوه ته وه، بۆته وه ی مامۆستا به رپێژه کان گه لێ له کیشه هه نوکه ییه کانی وانه وتنه وه چاره سه ر بکه ن به تاییه تی ئه وانسه ی پێوه ندی به زانیاریه نوێه کان و بیناکردنی که سیته ی قوتاییه وه هه یه.

- چەندین بابەتی دیکه له باره ی خه سلته و تاییه ته ندییه کانی مامۆستا و دیارکردنی ئەرك و مافه کانی و ئاماده کردنی پا به ریکه تاییه ت به تاقیکرډنه وه کان و بابەتیک له باره ی پێکخستنی کتیبه خانه و چۆنیه تی پۆلین کردنی کتیبه کان، سه ره پای دوو بابەتی دیکه له باره ی ناساندنی کتیبیکه ی پهروه ده یی و پۆلی مامۆستا له که تواری ئەمرۆی عێراقدا...

داواش له مامۆستا به رپێژه کان و پسپۆره پهروه ده ییه کان ده که ین که گۆچاره که یان به بابەتی ئەکادیمی و تۆژینه وه ی هه لسه نگاندن و پێشنیازه زانستییه کان ده و له مه ند بکه ن.

فيركه‌ی دوارپوژ

نا: پهروهده و فيركردن

سه‌رکه‌وتوی پره‌کتیکيانه ناماده ده‌کات له‌گه‌ل پتر بايه‌خدان به کارامه‌ی بنه‌رته‌ی و هاوچه‌رخانه و ته‌قلبان به شيوه‌یه‌کی ته‌وتو خرمه‌ت به‌لایه‌نی په‌روهده‌ی و نه‌ریتیانه‌ی فيرخوازه‌کان بکات).

نامانجه‌کانی فيركه‌ی دوارپوژ

فيركه‌ ده‌زگه‌یه‌کی فيركاری په‌روهده‌ی بايه‌خ به بنیادنانی فيرخوازان، بنیادنانی‌کی سه‌رتاپاگيري ده‌دات و، مه‌به‌ستی ته‌ويه‌ی نامانجه‌کانی په‌روهده‌ی فيركردن بخاته واری پره‌کتیکیه‌وه و بیانکاته ره‌فتارو

بیرو بۆچوونی نیوان په‌روهده‌کاران و کارمندان‌ی بواری په‌روهده‌ له‌مه‌ر چه‌مکی ته‌واوی فيركه‌ی دوارپوژ جیاوازه.

له‌و باره‌وه نو‌سینگه‌ی په‌روهده‌ی ولاتانی که‌نداو⁽¹⁾، ده‌لیت فيركه‌ی دوارپوژ (پروژه‌یه‌کی په‌روهده‌ی به بنیادنانی نمونه‌یه‌کی داهیتراوی فيركه‌یه‌کی فره‌ ناست، په‌یامی خوی له‌و بر‌وايه‌وه وهرده‌گریت که توانابوونی کومه‌ل له‌ بواری راجه‌نن و به‌دیه‌ینانی په‌ره‌پیدانینیکی سه‌رتاپاگيري پشتی به‌ باشتر ناماده‌کاری په‌روهده‌ی و فيركاری بنیادنا‌نه‌که‌ی به‌ستبیت، بۆیه ته‌م فيركه‌یه‌ فيرخوازه‌کان بۆ ژيانینیکی

نه گۆرو نهریتته کانی کۆمه له وه هه لئو لاییت، به شـ پویه ک هاوسه نگییه کی خواز او له نیوان ته وهی هه یه وهی هیوای بو ده خوازیت بیتته دی، شه ویش به وهی که شه فیرگه یه به رده وام چاوی برپوه ته دواروژو به هوشیاریه وه مامه له له گه ل گۆرانه کانیدا ده کات و ده سته برداری شته نه گۆرو نهریتته کانی نه ته وه نابیت.

رۆلی فیرگه ی دواروژ

له پاراستنی نه گۆره کانی کۆمه ل

ههر کۆمه لیک چه ند شتیکی نه گۆری هه یه که ناگۆرین و چه ند نهریتتیکیشی هه ن شیوای گۆران نین که پیوه ندییان به لایه نه کانی ژیان و گوزهران و گهر دوون و یاسا کانی خواوه نده وه هه یه، ههروه ها پیوه ندییان به سروشتی مرۆف و خۆرسکیه تی مرۆقه وه هه یه که خواوه ند له هه موو گیانله به ره کانی دیکه جیای کردوه ته وه، بۆیه پیویسته فیرگه ی دواروژ شه وه نه گۆرو نهریتانه بپاریزیت، له وان هیش:

- بناغه کانی برابوون و تیروانین له مه ر گهر دوون و مرۆف و ژیان.

- جیاوازی مرۆف له گیانله به ره کانی دیکه، که شه گهر دوونه له پیناوی ویدا

نهریت. شه مانه ویش ئامانغه کانی فیرگه ی دواروژن:

- به رزترکردنه وه ی دهره نجامه فیرکارییه کان له چوارچیه ی وهی باشتکردنی پرۆسه فیرکارییه کانه وه.

- چاوپرینه پاشه رۆزو توانابوونی مامه له کردن له گه ل گۆرانکارییه کان، له ته ک پاراستنی شته چه سپاوو نهریتته کانی نه ته وه دا.

- بنیادنانی تاک بنیادنانیکی سه رتاسه ری له رووی شه قل و ویزدان و کارامه یی و ره فتاره وه.

- ئاماده کردنی فیرخوازان بو شه وهی روو به رووی هه ره شه دژوارو گۆرانکارییه یه ک له دوای یه که کان ببنه وه.

- په ره پیدانی سیستمه پهروه رده ییه کان به هۆی به کاره ینانی شیوازیکی زانستیانه ی گونجاوه وه.

- ده سته به رکردنی ژینگه یه کی فیرکاری پهروه رده یی خزمه ت به فیرخوازو کۆمه ل بکات.

- به کاربردنی ته کنه لۆژیای نوێ بو خزمه تکردنی کرده ی پهروه رده یی.

بناغه ی فه لسه فی و کۆمه لایه تی

فیرگه ی دواروژ

بنیادی فه لسه فی و کۆمه لایه تی فیرگه ی دواروژ پیویسته له شته

هاوه له كانيه وه فير ده بيت، زور تریش به فيركردن (به پي گوتن) فير ده بيت.

- نه گهر فيركردن شان به شانی بيروبوچون و شتی ويژدانی نه روات نه وه ههر به وشکی ده مي نيته وه وه فيرخواز له سهري سوور ناييت و رولای نه وه فيركردنه به كوتايی هاتنی تاقی كرده وه كوتايی دیت.

- فيركردن مه شق كرده وه له كومه ل جودا ناييته وه وه رولای خوئی ناكي پريت نه گهر فيرخواز له ژياندا بهرو بوومه كه ی نه بينيت.

رولای فيرخواز

له فيرگه ی دواروژدا

فيرخواز له فيرگه ی دواروژدا پوزه تيقانه يه وه به خوئی به دواي زانياريدا ده گه ريت و راستييه كان گلير ده كاته وه وه لييان ده كوليتته وه وه ورد ده بيتته وه وه ناكامي ان لي هه لده هينجني بيت. به ياری كردن و جوول ه فير ده بيت و، شت تاقی ده كاته وه، پپوه ندي به كومه له وه ده كات و، له چوارچيوه ی كار كرده وه فيرده بيت، سوود له ماموستا كه ی ودرده گريت ههر كاتي ك پپويستی پي بيت، پپويسته فيرگه يش به ته نگی

دروست كراوه و بو نه و دروست كراوه تا خواي خوی بناسيت و بيپه رستيت.

- ناكارو نه ريتی مرو قايه تيبانه وه ك فه رمان پي كردنی راستگويی و چا كه كردن و ده ستپاكي و به لين و په يمان به جي هينان و شتی دي كه.

- پپويسته نه ته وه سوود له هه موو زانسته تيوړی و پره كتيكيه كان وهر بگريت به مه رجيك مؤرك و كه سايه تی خوئی پاريزيت.

مورکی فه لسه فه ی

فيرگه ی دواروژ

نه گهر بمانه ويت نه خسه بو فيرگه ی دواروژ دارپژين پپويسته كاريكي وا بكه ين له م شتانه وه هه نگا وه له هيتيت: - مرو ق مه به ست و نامانجی پهروه رديه.

- فيركردن بو كومه ل گه و ره ترين وه به ره ينانه.

خواه ند نه وه نده به هره و توانا و زه ی به مرو ق به خشيوه و زور شتی پي داوه ده توانيت به هو يانه وه هه موو شتيك فير بيت، بويه پپويسته فيرگه ی دواروژ سوود له و شتانه وهر بگريت.

- مندا ل به جوول ه و گه ران و دوزينه وه وه به ياری كردن فير ده بيت، ههروه ها له

هه لویسته پهروهه ده بیهه کان داده پریژیت و، هه ل بۆ فیږخواز به جی ده هیلت بۆ تهوهی به خوی فیږ بیت. چاودیری دهکات کاتیک به خوی ده گه پیت و فیږ ده بیت و تهو شاره زاییهی پیښکهش دهکات که پیویستی پی هیه، وهک باوکی دلسوژ ناراسته و پهروهه دهی دهکات و رهفتاره کانی راست دهکاتهوه. بههره کانی ده دوزیتتهوه و پهروهه گه شیان پیدهدات، بایهخ به ناراسته و نه ریت و کارامه بیهه کان ده دات ههروهه بایهخ به زانیاریه کانی ده دات، ریژی راو بۆچوونی فیږخواز ده گریت و گیانی گه پان به دوی زانیاری لای فیږخواز په ره پیدهدات. ماموستا له فیږگهی دواروژدا به پیی تهو داهیتانانه وه له پله و پایه به کهیدا بهرز ده کریته وه که پیښکه شیان دهکات، وپرای په ره پیدانی خودی خوی و مشتومالکردنی کارامه بیهه کانی.

ژینگه ی فیږگه ی دواروژ

ده ستینشانکردنی شوین دژوارترین کوسپه له بهر ده دم ته ندازیاراند به لام پیویسته به پیی پیوره کانی نه خشه سازی و بنه ما ته ندازییه کانی ته لاره کانی فیږگه کان ده ستینشان بکریت.

فیږکردنی هه ره وه زییه وه بیت به هوی گروپه کانه وه که رولی له په ره پیدانی کارامه یی لیکگه یشتن و دیالوگ له گه ل خه لک و دهسته بهر کردنی رای گشتی و، پهروهه ده کردن به هوی راویژکاری و هاوکاریه وه هیه. پیویسته فیږگه به شداری فیږکردنی فیږخوازن بکات و چهند کارامه بیهه کی هونه ری و پیشه بیان فیږبکات و پیشانگه بۆ بهر هه مه کانیان بکاته وه بۆ تهوهی له و رووه هه هاندریان بیت.

رولی ماموستا

له فیږگه ی دواروژدا

له فیږگه ی دواروژدا ماموستا له پرؤسه ی پهروهه ده و فیږکردندا پیږگه یه کی تایه تی هیه وه، گرنگی تهو پیږگه یه شی له وه دایه که ده توانیت هه موو که موکوپیه کان تهوانه ی له ناکاو روو ده دن چاره سهر بکات، ته نانهت ته گهر خهوشیکی بچووکیش له پرؤگرامه کانی خویندن، یان سیستمی فیږکردندا هه بوو، تهوه له کات و شوینی پیویستدا ده ستینشانی دهکات و ریږگه چاره یه کی زانستی بۆ ده دوزیتتهوه و کارگیږی فیږگه که یشی لی ټاگادار دهکاته وه، زور به وردی

دوو لایین وهك لاکیشی بی و چوارگوشه به بایه خترن و له شوینه کانی دیکه ی سووچ تیز باشتر و په سه ندرتن، جگه له وه ی شهو شوینه ایش دوور ده خرینه وه که دریزاییان به راده ی سی له یهك 1:3 دریزتر بن به تاییه تی نه گهر بیت و ته وه ی دریزاییه که ی به ره و (رؤژ هه لآت - رؤناوا) بیت. بویه نمونه ی فیترگی دوارپؤژ به پی شوین و ژینگه ی دهورو به ی داده پیزریت و پیداویستییه کان و شیوه ی ته لارسازی و ته لاره خزمه تگوزارییه کانی ده ستنیشان ده کریت.

پیوه ی نه نندازه یی

له و پیوه رانه ییش شهو پیوه رانه ی پیوه نندیان به سیستمی خزه تگوزاری دانیشستوان و روویپوی زهوی و زارو پیداویستییه کانی شوینه که وه هیه که به بناغیه که بؤ ده ستنیشان کردنی چری ژماره ی دانیشستوان و قه واره ی دانیشستوان داده نریت، به پی شهو چری دیاریکراوه ی دانیشستوان قه واره ی خزمه تگوزارییه پیویست و پیوه رانه ی نه خشه سازی ته لاری فیترگه کان دیاری ده کریت، به مه رجیک لایه نی پیوه نندیار ره چاوی شهو سیستم و که لاله نامه و رینوینییانه بکات کاتیك

له و باره وه نامؤژگه ی لیكؤلینه وه کان له قاهره سالی 1992 ناماژه ی به وه کردوه که (پیوه ی نه خشه سازی کاریکی هونه ی ورده که پیویسته نه خشه سازی له سه رده می نویدا پشتی پی به ستیت به تاییه تی پاش شهوی شاره کان فره وانتر بونه ته وه و ناوه دانییان تیدا به ره و هه مو لایهك په لی کیشاوه، شه م لیكؤلینه وه و پیوه رانه ییش به شیوه یهك ناماده کراون که له گه ل نه خشه و ژینگه و کهش و هه واو نه خشه بؤ دارپیزراوی ناوه دانیدا بگوئیت).

بویه پیویسته هه ر شارو شاروچکه و شاره وانیه که بارودؤخی هه نوکه و دوارپؤژی خوی بخته ژیر لیكؤلینه وه و مه و دای گونجانی شهو پیوه رانه ده ستنیشان بکات و خسه لته دیارییه کانی شاره که ده ستنیشان بکات شه وانه ی یارمه تی نه نندازیاری ته لارساز ده ده ن هه ندیک له و پیوه رانه به کار به ییت و ره چاوی بارودؤخی ناوچه یی شهو شوینه بکات و له بهر چاوی بگریت.

شیوه ی شوینه که

شیوه ی شوینه که بایه خیکی گه وره ی هیه چونکه شهو شوینه ی سووچه کانی

ههتاو بکهوئیت و پروناکی تهواوی لی بدات.

له پرووی ته کنیکیشه وه چه نندین پیوه ری سهره کی و لاهه کی ههن، که ده بیته له فیترگی دواروژدا ره چاو بکرین و له م بوارانه دا نه نجام بدرین:

یه که م: بواری ماموستا، که نه م لایه نانه ی خواره وه ده گریته وه:

1 - ستراتژییه کانی فیربوون و به ریوه بردنی پؤل.

2 - پلاندانان

3 - بابه ته زانستییه کان

4 - هه لسه نگاندن

5 - پیشه بی ماموستا.

دووم: بواری به شداریکردنی کومه ل:

1 - به شداریکردنی خیزان

2 - خزمه تگوزاری کومه ل

3 - ریکه خستنی پیداویستییه کانی کومه ل.

4 - کاری خوزه خش

5 - پیوه نندییه گشتییه کان.

سیپیه م: بواری پروگرامه کانی خویندن و

ته نجامه کانی فیربوون:

1 - پیوه ره کانی پروگرام

2 - پیوه ره کانی ناوه رۆکی بابه ته کانی خویندن

3 - پیوه ره کانی فیرخواز.

دهست به جیبه جیکردنی نه م جو ره خزمه تگوزارییه نه ده کات وه ک:

1 - ره چاوکردنی به ئاسان گه یشتن به و شوینه به شیوه یه ک مرؤف یان فیرخواز به ئاسانی و به ری قیرتاو یان به پی بتوانیت پی بگات. پیویسته شوینه که له قهره بالغی و هاتوچوی ئوتومبیل و هه راو هوریاو دووکه ل و بونه بوگه نه کانه وه دوور بیته.

2 - ره چاوکردنی ناوه ندی شوینه که له پرووی دانیشتووانه وه، به شیوه یه ک ته لاره که له گه ره کیکی نیشته جیدا بیت نه که له شوینیکی بازرگانی یان پیشه سازی.

3 - تا بتوانیت زهوییه که ی راست بیت و پروویسوی شوینه که به شی پیداویستییه کانی ته لاره که بکات .

4 - ره چاوکردنی هاوکوفی ژینگه بی له گه ل ته لاری فیترکه که دا له سه ر بنه مای نه خشه سازی توپوگرافی شوینه که. چونکه شوینه به رزه کان به شوینیکی باشتر له شوینه نزمه کان داده نرین، نه ویش له به ر نه وه ی هه لی نه وه یان هه یه زۆرتر به ر (با و (باگورکی) بکه ون، نه گه ر شوینه که له سه ره و خوار که (لیژایی) بو و باشتره سه ره و خوار که که به ره و لای باشوور بیت نه ویش بو نه وه ی زۆرتر به ر تیشکی

چوارهم: فيرگه ی کاریکر:

پيويسته نه خشه ی ته لاری نمونه یی
 فيرگه که به هاریکاری و به شداری
 پهروه رده کاران دابريژيت و دروست
 بکريت ته ویش بؤ ته وهی پيوهره
 پهروه رده ییبه کان له ناو ته م ته لاره دا
 په رهیان پی بدریت تا له رووی
 پهروه رده یی و ته لار ساییه وه بگوختیت.
 بؤ ليکولینه وهی نمونه ی ته لاری

- 1 - روښاو په یامی فيرگه
- 2 - که شی کومه لایه تی فيرگه
- 3 - گه شه کردنی کومه لایه تی فيرگه
- 4 - گه شه کردنی پیشه یی به رده وام
- 5 - کومه لی فيربوونی ناو فيرگه
- 6 - ليپرسینه وه و جه ختکردن له سهر کوالیتی گشتی.

پینجم: کارگيږی چالاک، که له م بوارانه ی خواره وه پیکدیت:

وهک نمونه یه کی فيرگه یی به پی
 روانینی دواړژانه بیت پیويسته چهند
 فاکتريک له کاتی نه خشه دارشتن و
 دیاریکردنی روویو خزمه تگوزارییه
 پالپشته کانیدا ره چا و بکرین بویه ته و
 فاکتريانه به م شيوه یه دیاریکراون:

- 1 - روښنبری ده زگه کاری
- 2 - بواری به شداربوون
- 3 - بواری پیشه یی
- 4 - به رپوه بردنی گوزرانکاریه کان.

1- جوړی ئاوه دانی و ژینگه ی
 ده وروربه ی ته لاره که.

بؤ ته وهی ته م پيوهرانه ییش بکه ونه
 واری جیبه جیکردنه وه، پیويسته له سهر
 چهند ئاستیکی جیا جیا پو لین بکرین،
 تا ته نجامه کانیا ن ليک بدرینه وه و به
 پی قوناعه کانی بهرنامه ی کار پیره و
 بکرین.

2- ليکولینه وهی روویوی ناوه و
 ده وهی ته لاری فيرگه که.

3- ناراسته ی ته لاره که له ناو
 شوینه که و راهی گونجاوی له گه ل
 ته لاره کانی ده وروربه ی.

نمونه ی فيرگه ی دواړژ

4 - ليکولینه وهی فاکتريه کانی ساغ و
 سه لامه تی له نه خشه سازی رپره و و
 پیلکه و ده روزه کانی به شيوه یه ک
 له گه ل قه واره ی فيرگه که و ژماره ی
 فيرخوازاندا یه ک بگریته وه.

بؤ نه خشه سازی نمونه ی فيرگه ی
 دواړژ به پی ته وه پيوهره
 ته ندازه ییانه ی که به دهنگی داخوازی
 هه موو به کاره یینه رانیه وه بیت به
 هه موو ته مهن و جوړه کانیا نه وه و ته و
 تامناجه به دی بهییت که ده خوازرتین

5 - ليکولینه وهی نمونه ی فيرگه که و
 توانای ته گه ری خستنه سه ری

- په چاوكردنی هه لېښاردنی رهنګی نه و
بۆيانه ی به کار ده هیترین چ بۆ ناوه ووه
چ بۆ دهره وه، بۆ نه وه ی ژینگه یه کی
جوانی فیږګه یی به یتریتته کایه وه که
مـۆرکیکی هونـه ری جوان و
هاوچه رخانه ی هه بیټ، له گه ل ژینگه ی
ده ورره ردا بگوځیټ.

- هه لېښاردنی سیستمی گونجاو بۆ
نمونه کـه، چ سیستمی
هه واسار دکرده وه یان هه واګه رم
کرده وه یان سیستمی رووناک
کرده وه ی سروشتی یان ده سترکد بیټ،
له گه ل کارېګه ری راسته وځویان له سه ر
فیږخواز.

پیداویستییه کانی نه خشه ریژی

نمونه ی فیږګه ی دواړوژ

نه خشه ریژی نمونه ی فیږګه ی دواړوژ
پشت به دابه شکردنی ته لاره که بۆ چه ند
بارستایی سه ره کی ده به ستیټ که
ځویان له پۆله کاندا ده بیننه وه، له گه ل
بیناکانی کارګیږی و تاقیګه و
شوینه کانی چالاکي و یاریګه کان.

ده بیټ په چاری نه وه یش بکریټ که
هه ر بارستاییه که له پۆله کان ناوچه یه کی
هاوبه شیان هه یه بۆ نه وه ی بخړینه سه ر
ناوچه ی سه ره کی هاوبه ش، ده کریټ
بیرۆکه ی نمونه ی فیږګه ی دواړوژ له م
خالانه دا کورت بکریټته وه:

روپیټوه کانی له ناوه وه له دهره وه، له
کاتیګدا نه گه ر ژماره ی فیږخوازان
زیادی کرد.

بۆ نمونه نه خشه سازی پۆله کان پشت
به م فاکته رانه ده به ستیټ:

- لیځکولینه وه ی پیداویستی ماموستاو
فیږخواز له رووی دهروونی و کات
به سه ر برده نه وه.

- لیځکولینه وه ی نه و پیداویستی و
روپیټوانه ی فیږخواز له ناوه وه و
دهره وه ی پۆله پویستی پیا نه.

- ده سته به رکردنی که ش و هه وایه کی
ژینگه یی گونجاو یارمه تی نه وه بدات
پتر بایه خ به پرۆسه ی فیږکردن بدریټ.

- ځودورخستنه وه له و شیوه ی پۆلانه
که بیزاری ده به خشن و بۆ نه وه
ده ستیشان کراون شوینی ژماره یه کی
زۆرتر فیږخواز یان تیدا بیټته وه.

به کاره یانانی چه ند خه سه لته تیکی
که ره سته ی بیناکاری و جوانکاری
ناوه وه دهره وه به شیویه که له گه ل شوین
و که ش و هه وادا بگوځیټ، وه که نه وه ی
پۆله کان به دیواره بندی (گبسن بۆرد)
یان نه له منیوم لیځک جودا بکریټنه وه که
له کاتی فره وانکرده وه ی پۆله کاندا به
ناسانی داده مه زریترین یان ده کریټنه وه،
یان بچوک ده کریټنه وه به و شیویه ی له
خرمه تی نه رکی شوینه که دا بیټ.

ناميره کانی ته ندروستی و خوراک و کاروباری ساغ و سه لامه تی له کاتی روودانی خوانه کردان کاره سات یان جهنگ، واته هه موو پیداویستییه کی ته و جوړه رووداوانه بو فیترکه که ناماده بکړین.

- دروستکردنی دهر وازه ی ساغ و سه لامه تی له قالبی پلاستیکی هه وایی لای په نجه ره کانه وه، له دهر وه و له نهؤمه کانی سه ره وه دا، که له 3 نهؤم بهر زتر نین، بو ته گه ری روودانی رووداوی ناگر که وتنه وه و بوومه له رزه.

- به کاره یانی ته کنه لوژیای پیشکه و تروانه و نامیری هاوچه رخانه بو هیئانه کایه ی نمونه ی فیترکه ی دواړوژ.

به ریوه بردنی فیترکه ی دواړوژ

تهرکی به ریوه بردنی فیترکه ی هاوچه رخ ته نیا چاودیری کردنی کاری فیترکه یی و به ریوه بردنی ریچکخست و هه لگرتن و پاراستنی دؤسیه کان و نووسینی نووسراوی کارگیړی نییه، به لکو ته و تهرکانه پتر بوونه و گه یشتونه ته را دیه که بهر پرسیاریه تی و رؤلی سه رکردایه تی کردن و سه ره رشتی کردن بگریته وه، که بایه خ به جوړی

- تاییه تمه ندییه که بو فیترخوازان و کارگیړی له روه ی چوونه ژوره وه و هاته دهر وه له فیترکه که بدؤزریته وه.

- ره چا و کردنی هه ر چوار لای راست و چه پ و سه رو و خوارو له دارشتنی شیوه ی ته لاره که و شوینی په نجه ره کان ره چا و بکړین، به شیوه ی که زوره ی ته و په نجه رانه به ره و باکور بن چه ند دانیه کیان نه بیته، له گه ل ره چا و کردنی بیزار نه کردنی فیترخوازان به رووناکی راسته و خو واته دهسته بهر کردنی ته و رووناکیه له روه ی ژینگه و تهرکه وه.

- پیوه ندی له گه ل دهر و به ردا له چوارچیوه ی بوونی دیوار به ندی شووشه یی و شووه ی ته نک که ته وانه ی له نا و ته لاره که دان بتوانن له ماوه کاتی دیاریکراودا دهر وه ی لیوه ببینن. — دروستکردنی دهر که بو کاتی رووداوی کوتوپرو ناکا و له گه ل پیپلکه ی ته و ته و له دهر و به ری ناوخی ته لاره که وه دوور بیته.

- دروستکردنی جوړه هاوسانییه که له نیوان رووپیه که سه که کان و ته لاری فیترکه که دا.

- دهستنی شان کردنی ناوچه ی چاوه پروانی و ویستگه ی ریچک و پیکی دهره کی نارام و ریچک و پیچ بو فیترخوازان.

- دهستنی شان کردنی ته مباری ته و او بو هه لگرتنی که لوپه لی پیویست وه که

ټو ليکواليننه وانې پيوهنديان به
 فيرگه ی دواړوڅوه هه يه پرونی
 ده که نه وه که ټم فيرگه يه له چهند
 پره نسيپيکه وه هه نگاوه هه لده هينيټ،
 له وانه ييش ټوه ی که گروپی کار له م
 فيرگه يه دا وه که يه که يه کی ته واو کهر بو
 به ديهيټناني ټامانجه خواز او ه کان کار
 ده که ن، ټه م ييش پيوستی به
 کارگيرپيه کی به توانا هه يه هانی کاری
 هاوبه ش بدات ټه و ييش له پيناوی
 بنياتناني فيرخوازه کان بنياتناني کی
 سه رتا پايگري و دروس ټکردي
 ژينگه يه کی فيرکاری ټه و ټو بتوانيت
 ټاستی ټه رک راپه پانندن لای فيرخوازو
 کارمهنده کان بهر زتر بکاته وه.

بوجوونی پيشنيارکراوی

به رپوه بردنی فيرگه ی دواړوڅ

زور له ولاتان هه نگاوه بو ټه وه
 ده هاويټن فيرگه کانې فيرکردنی گشتی
 بگوړن و بيانکه نه فيرگه ی دواړوڅ که
 به رپوه بردنی پهروه رده یی له کاره کانيدا
 و په ره سندنه ته که نه لوزييه کانې سه رده م
 هاوته ريب بن و ده سته لاتيکی پتر به و
 کارگيرپيه بدریت که ټم فيرگه يه
 به رپوه دهبات، بو ټه وه ی بگاته ټاستی

کاری پهروه رده یی و په ره پيدان و
 چاکترکردن و ټاراسته کردن به ره و
 ټامانجه خواز او ه کان ده دن، جا له بهر
 ټه وه ی فيرگه ی دواړوڅ له چوارچيويه
 باشتر بوونی پرؤسه کانې فيرکردنه وه
 بايه خ به چاکترکردنی دهره نجامه
 پهروه رده ييه کان ده دات بو يه
 به ديهيټناني ټه و ټامانجه پيوستی به
 کارگيرپيه کی ټه و ټو هه يه بتوانيت
 به هوی پرؤگرام و چالاکی جوړ او جوړو
 نو يوه تيکچرژان و تيکه لاوييه ک
 له نينوان فيرگه و کومه لدا به دی به نيټ.
 له و پروه وه پهروه رده کاران ټامازه به وه
 ده که ن که گوړانی ټامانجه کانې
 کارگيرپي و به رپوه بردنی فيرگه و
 په ره سندنی چه مکه کانې و جياوازی
 ټه رک و شيوازه کانې به رپوه بردنی،
 پيوستی به کارگيرپيه ک ده که ن بتوانيت
 بارودوخ و توانای ټه و ټو ده سته بهر
 بکات که يارمه تی به ديهيټناني ټامانجه
 پهروه رده یی و کومه لایه تيه کان ده دن.

جگه له وه ی که کارگيرپي دواړوڅ
 پيوستی به و سه رکرده ده کات بتوانن
 به ره نگاری گوړانکاری و هره شه
 گوره کان ببنه وه، ټه وانه ی توانايان
 هه يه و له سه ر ټه وه سوورن
 له کاره کانيدا سه ر بکه ون.

زانیاری هه نوکه بیان تیدایه ته ویش به پیی پیدایستیه کانی دواړوژ.

- پینکھینانی توری مه شق و سه په رشتی و نالوگوژکردنی زانیاری له نیوان به ریوه به رانی فیږگه کان و کارگیږیبه کان و وه زارته پی په روه ده دا.

- به کارهینانی کاسیتی قیدییو کاریگه رانه وه ه کاریکی مه شق پی کردن بو به ریوه به رانی فیږگه کان بو ته وهی ناگه یان له تاقیرکندنه وه نه زمونه سه رکه وتوه کان هه بیت.

- سوود وه رگرتن له نینته رنیت له جیبسه چیکردنی شیوازه کانی سه په رشتی و پیوه نندی پیوه کردندا.

- ده سته لاتی پیویست به گروهی کارکردن له فیږگه که بدیت تا بتوانیت بریاری کارا ترکردنی کاره کان بدات بی ته وهی چاوه روانی ته و ریونینیانه بکات له سه ره وه بوی دین.

ژینگه ی کومه لایه تی

فیږگه ی دواړوژ

فیږگه ده زگه یه کی فیږکردنی کومه لایه تی و سه کویه کی تیشکدانه وهی زانستی و ژینگه یه کی فیږکردنه، نامانجی په روه ده بی و فیږکردن و کومه لایه تی هه یه، بویه

فیږگه ی (زیرک - smart school) بویه ته وه فیږگه یه ته کنه لوژیای نوی به کار ده هیئت و پیی ده بی ژریت (فیږگه ی زیرک یان فیږگه ی سمارت)، بویه پیویسته ته وه کارگیږیبه ی ته م فیږگه یه به ریوه ده بات ته م خسه لته تانه ی هه بیت:

- پیویسته به ریوه به رانی فیږگه ی دواړوژ له وه که سانه ده سته بژیر بکرتن که شاره زاو لیها تون، له گه ل بایه خدان به پیوه ری توانا کان به شیوه یه که به ریوه به ری فیږگه بتوانیت په ره پیدان و نویو ونه وه بییت ته کایه وه وه مامه له له گه ل ته کنه لوژیای نویدا بکات.

- گوړینی کولتووری کارکردن له به ریوه بردنی فیږگه دا، ته ویش به گوړینی چه مکه کانی به ریوه به رانی فیږگه به ناراسته ی به ریوه بردن به هوی تیم و پشت به ستن به شیوازی داهینان و چاره سه رکردنی کیشه کان.

- پتر بایه خدان به خو فیږکردنی به رده وام و ناراسته کراوی به ریوه به رانی فیږگه کان و سوود وه رگرتن له ته کنه لوژیای پیوه نندی زانیاری له مه شق کردندا.

- دارپشتنی پلانه کانی کارکردن و پیداجو ونه وه یان به به کارهینانی ته کنه لوژیای پیشکه وتوانه له وانه ی

- پيشکې شکرډنی پلانی په روډه پې
په روډه پېدهر بؤ به روډه وام بون له گه
کومل، شان به شانی په روډه پې
زانستی و ټو ته قینه و به روډه پې له
بوری زانیاریدا هاتو ته نارو.

- به شاریکردن له نزمکردنه ی ناستی
نه خوینده واری له کوملداو گه شسته
همو مال و همو که سیلک.

- پېوېسته فیږکه کاریگه ریبه کی
کومل لایه تی روونی هه بیته ټویش له
چارچپوهی چاره سرکردنی کیسه
له نااو پرسه په روډه پېه کانه و به
شپوهی کی ټامانجدارانه و له سر
بنه مایه کی زانستی په روډه پې
دروست.

- ته رخاڅرډنی باره گای گونجاو له ناو
فیږکه دا بؤ ټه نجماندی چالاکي
جوړاو جوړی ټیواران له لایه ن پوله کانی
گهړه و به شاری پیکرډنی دایک و
باوکانی فیږخوازان له و چالاکیانو
کاراڅرډنی بنکه کانی گهړه و بنکه
هاوینه پېه کان و بنکه کانی هوشیاری.

- به روډه وامبون له گه ل خیراندا
له چوارچپوهی پېشپرکي و ټاهه نگی
سالانه و به شاری پیکرډنی ژماره پېه کی
زورتری دانیشتونان له پرؤگرامه
به روډه وامه کانی هوشیاری و پته وکردن و
په روډه پېدانی پېوهندی له نیوان فیږکه و
خیراندا.

پېوېسته رؤللی پېشه نگی له
خرمه تکرډنی کومل و له گه ل کوملدا
به روډه وامبون هه بیته به شپوهیه ک ټو
ټاوات و ټامانجان به دی به نییته که
لیلی خوازراوه، بؤ ټو هی فیږگی
دوارؤژ ټو رؤللی هه بیته ټو
پېوېسته له سیبه ری ناو چوار دیواری
خوی بچپته دهره ووه بچپته ناو قولایی
کومل تا بازنه ی کاریگه ری فره وانتر
بیته ووه به و شپوهیه ییش فیدباکیتک
هه بیته سوډو قازانجی لی بکه ویته ووه،
ده شپته ټویش له چنده په نجه ریبه که ووه
به دی بیته، له وانه ییش:

- فیږکه ده چپته ناو کومل ټووه و جله وی
په یامی خوی شل ده کات بؤ ټو هی
به روډه وامبون فره وانتر بکات و پېوهندی
کومل لایه تی توندو ټولتر بکات.

- ټو پرؤگرامه کومل لایه تی بیان
بدؤزیته ووه که هه مو توپه ژه
جوړاو جوړه کانی کومل لی بؤ بانگه ییش
ده کات.

- به شاریکردن له بونه جوړاو جوړه کانی
کوملداو رؤللی پزه تیقانه له رووی
کاراڅرډنیانوه بکپرت.

- بلاو کردنه ووهی هوشمندی په روډه پې
له ناو کوملدا به هه مو توپه ژه کانیه ووه
چونکه په روډه پېه بناغه یه و فیږکه ییش
بواریکي په روډه پېه بپته.

پیداوېستیه کانی کۆمه لى ده وروبه رى له گه ل ده رك پيكردنې هۆيه كان و ده ست كردن به چاره سه ركردنيان و بلاو كرده وهى هوشيارى به رده وام.

2- هه ستي ئيسيتيكي: مه به ست له مه ديمه نى گشتى فيرگه و نواندى وينه يه كى فوونه يى ژينگه يه كى پهروه رده ييه له ناو گه ره كدا له بهر شه وهى به شوييكي زانستى ده ژمييرت، بويه پيوسته شوييكي شارستانيانه ي جوان بيت ويراى شه وهى شويى زانست و زانياريه شه وپش به ده سته به ركردنى كه ش و هه واى هه ستي و ئيسيتيكي، بويه له كاتى دروست كردنى فيرگه ي دواړوژدا پيوسته هم پيوه رانه ره چاو بكرين:

- جوانى ناوه وه و ده ره وهى فيرگه .
- به كارهيئانې رهنكي گونجاو بو هه ر به شيك له به شه كانى فيرگه .
- رازاندنه وهى هم لاو شه لاي رپر وه و ياريگه كانى به دره خت و دابه شكردنى دره ختى بهر سي به ر له رپر وه و ناو پوله كاندا بو شه وهى پشويه كى دهروونى به فيرخواز به خشيت .

پروگرامه كانى فيرگه ي دواړوژ

پروسه ي په ره پيدانى پروگرامه كان له لايهن پهروه رده كاران و برپار به ده ستانى سياسيه وه بايه خيكي باشى

ژينگه ي هه ستي فيرگه ي دواړوژ

ته لارى فيرگه به يه كيك له ره گه زه گرنگه كانى پروسه ي فيرکردن ده ژمييرت چونكه له گه ل پروگرام و ماموستادا هاوبه شه له وهى كه كوله كه ي گرنگ و يارمه تى فيرخواز ده دن سوود له هه موو جوړه چالاكويه كى فيركارى و پهروه رده يى بينيت.

هه نديك شاره زايان سه به اهدت به هه نديك لايه نى كه مو كورتى له ناستى به رپوه بردنى شه رك و ناستى زانستيبانه ي فيرخوازانى فيرگه كان له قوناعه جوړا جوړه كانى خويندندا ده دوين، زوربه يان هوى شه وه بو پروگرامى خويندن يان ماموستا يان ته نانه ت شيوازي وانه كوتنه وه ده گيرنه وه، كه ميان شه هوكاره بو شيوه وړلى هه ستي له ناماده كردنى ناخ و دهروونى فيرخواز ده گيرنه وه چونكه پولى فيرگه به گرنگترين شه هوكاراننه داده نريت كه دهروونى فيرخواز بو وه رگرتنى هه ر زانياريه ك ده كاته وه.

ده شيت ژينگه ي هه ستي به سه ر دوو به شدا دابه ش بكرت:

1- هه ستي پهروه رده يى: شه وپش هه ستكردنى فيرگه يه به كي شه و

روانگە ۋە پېۋىستە پىرۇگراممە كانى فېرگەى دۋارۋۇژ رەچاۋى ئىۋو گۇرپانكارىيە يەك بە دۋاى يەكانەۋ ئىۋو رووداۋانەى رۇژانە بكات ئىۋىش لە رووى ناۋەرۇكەۋەۋ سوود ۋەرگرتن لە تەكنەلۇژىيەى نۇى، بەمەىش دەشىت بگوتىت كە پەرەپىدانى پىرۇگراممەكان پىرۇسەيەكى بەردەۋامەۋ لەسەر بنەماى روون دامەزراۋە بە شىۋەيەك خەسلەتى نەتەۋە لە رووى كۆلتوورۋ نەرىت و بەھاۋ بىراۋە بىپارىزىت و لە چارچىۋەى سىستىمىكى پەرەسەندوۋا بىت كە شان بە شانى پىداۋىستىيەكانى سەردەم بەرەۋ پىشەۋە بىرات و پىش بەكەۋىت.

پىدەدرىت، ئىۋىش لەبەر ئىۋەى پەرەپىدانى پىرۇگراممەكان پىۋەندى بەۋ گۇرپانانەۋە ھەيە كە لە بۋارە جىاجىاكاندا بەسەر كۆمەل دىن، بۇيە زۇر گرنگە پىرۇگراممى زانىستى و پەرۋەردەىى ئىۋوتۇ دابىرۇزىن كە بتوانن مامەلە لەگەل كىشەكاندا بكنە و لايەنى چەندايەتى و چۇنايەتى پىكەۋە گىرئى بدەن و لە جىبەجىكردىشىدا پشت بە شىكارى و روونكردەۋەى ھۇيەكان و پىكەۋە بەستەۋە بىستەن نەك باسكردن و گىرپانەۋەۋ راپۇرت بە مەرچىك كار بۇ پاراستن و يارمەتىدانى شتە نەگۇرە ئايىنى و كۆمەلايەتىيەكان بدەن.

پىرۇگراممەكانى فېرگەى دۋارۋۇژ خزمەتكەردنى پىداۋىستىيەكانى پەرەپىدان

دەلىن ئەگەر نەتەۋەيەك پىۋىستى بە دەرزىيەك بوۋ، ئىۋو دەرزىيەى دەست نەكەۋت ئىۋو گوناھى ھەر ھەموۋانە، بۇيە لىرەۋە پىسىارىك سەر ھەلدەدات ئىۋىش ئىۋەيە كە چۇن فېرگەى دۋارۋۇژ شان بە شانى پەرەپىدان دەروات و چۇن خزمەت بە پىداۋىستىيەكانى دەكات؟

پىۋەندى فېرگەى دۋارۋۇژ بە رووداۋو گۇرپانكارىيەكانى رۇژانەۋە

سىستىمى نۇى جىھان كارىگەرى خۇى لە ھەموۋ بۋارەكاندا ھەيەۋ شۇرپشى گەيانەدن و زانىارى و تەقىنەۋەى زانىارىيەكان و گۇرپانكارىيە خىراكان يارمەتى ئىۋەۋەيان داۋە گۇرپانكارى لە ژىانى تاكە كەسان و كۆمەلەكاندا بىتە كايەۋە. بۇيە پىرۇگراممەكانى خۇتىدن تەنىا سەرچاۋەى زانىن و زانىارىيە بۇ فېرخۋاز، لەم

ناما نجه گانی

پروگرامه گانی فیبرگه ی دواروژ

- چه سپاندنی خۆشه ویستی خاک و نیشتمان له ناخی فیبرخوازاندا.

- گۆشکردنی نه وه کان دژ به داگیرکاری هزری و کولتووری.

- ره چاوکردنی دواروژ ی پهروه رده به پیی شته نه گۆره کان و نامانجه گانی سیاسه تی فیبرکردن و خهسله ته گانی کۆمه ل له چوارچیوه ی پلانی نه گۆراوه وه.

- دهرخستنی به هره و توانای پره کتیکی و پیشه یی فیبرخوازان.

- سوودوهرگرتن له گۆرانکاری و ته کنه لۆژییه گانی سه رده م بو به دیهینانی هیوا و ناواته کان.

ناماده کردنی مامۆستایان بو ئه وه ی شان به شان ی په ره سه ندن و گۆرانکاریه خیراکانی جیهانی به ره و پیتشه وه برۆن.

- به رزکردنه وه ی ئاستی فیبرخواز و ای لی بکریت توانای نو ی بوونه وه و دۆزینه وه و داهینانی هه بیته .

- بایه خ به وه بدریته که فیبرخواز ته وه ی پرۆسه ی فیبرکردن بیته

بو وه لامدانه وه ی ئه م پرسیاره ده شیت پروگرامه گانی فیبرگه ی دواروژ ئه م خهسله تانه له خو بگرن:

- پروگرامه کان به و شیوه یه بن بتوان مرۆقیکی هوشیار بنیاد بنیین ئه رکی خۆی به رانه به به ئایین و نیشتمان و رۆیشتن شان به شان ی پیشکه وتنی زانستی و شارستانی بزانیته .

- پتر بایه خ به ناماده کردنی ره گه زی مرۆیی لیها توه و مه شق پییکرا و بده ن که بتوانیته به خشش پیشکه ش بکات و ره وره وه ی پرۆسه ی په ره پییدانی به رپوه بردن و ئابووری به ره و پیشه وه بیات.

- په ره پییدان و راهینانی هیزی مرۆیی به پیی پیدایستییه گانی بازاری کارو پلاننه گانی په ره پییدانی ئابووری و کۆمه لایه تییه کان له گه ل ره چاوکردنی خهسله تی کۆمه ل.

- بایه خدان به لایه نی کرده یی و پره کتیکی و پسپۆری پیشه یی و روانینی دواروژیانه ی پیدایستییه گانی په ره پییدان.

- پتویسته په ره پییدانی پروگرامه کان له گه ل پرۆسه ی په ره پییدانی لایه نه گانی پرۆسه ی پهروه رده یی و فیبرکاریدا بگونجیته به شیوه یه که خزمه ت به پرۆسه ی په ره پییدان بکات.

فېرکەردن بىكات و بە تۆرى ئىنتەرنېتتە ۋە گىرى درايېت و زانىارىيەكانى تىدا بە شىۋەى لاپەرەى فېرکەرى دروست بىرېت. ھەرۋەھا سىستىمى پاراستن بە كار بەئىتت بۆ ئەۋەى دەستەلانى جۇراۋجۇر بە بەكارھىنەر ببەخشىت تا بچىتە ناۋ ھەندىك لەۋ بابەتانەى لە سايتەكەدا ھەن، جگە لەۋەى پىۋىستە سايتەكە ھۆكارى چاۋدېرى و سىستىمى جۇراۋجۇرى بۆ شىكردنەۋەى بەكاربردن و پىۋانەكردنى كارىگەرى و زانىنى خالەكانى بەھىزى و لاۋازى ھەبىت.

بەستنەۋەى ھەموو بەشەكانى بەرپۋەبردن و ھونەرى فېرگەكە بەتۆرىكى ناۋخۆبى و دەرەكېيەۋە كە خزمەت بەكارمەندان بىكات و ئەۋ زانىارىيانەيان پىشكەش بىكات كە ھەموو كارمەندانى فېرگەكە بە كارمەندانى بەرپۋەبردن و مامۇستايان و فېرخۋازانەۋە پىۋىستيان پىيانە.

2 - كىتېبخانەى ئەلىكترۆنى:

ئەۋ شىۋىنە زانىارىيە ئەلىكترۆنىيەكانى تىدا دەپارىزىت، دەشىت:

- شۋىنى زانىارى بەكاغەزو جگە لەكاغەزىش بىت، لەسەر سىدى يان بە لېزەر سەيف كراپىت.

- شۋىنى زانىارى كە لەسەر كاغەز نەبىت و يەكسەر پاش بەرھەمەئىيانى

تەكنەلۇژيا لە فېرگەى دۋارۇژ

ئامېرە تەكنەلۇژىيەكان گىرنگىزىن ئامانچ و فاكتەرى ستراتىژىن بۆ فېرگەى دۋارۇژو سەرکەۋتەنى پەرۋەردە بە خىرايى بەرەۋ پىشەۋەچۈن و سوۋدۋەرگرتن لە گۇزانكارىيە كۆمەلەيەتتەكان پىۋانە دەكرىت، لە كاتىكدا جىھان لە سەردەمىكدا دەژىت ھەنگاۋەكانى رۋوداۋە جىھانىيەكان لە ھەموو بۋارىكدا خىراۋ بە شىۋەيەكى سەرخراكىش بەرەۋ دۋارۇژ تىدەپەرن. بۆيە كۆشى فېرگەى دۋارۇژ بۆ ئەۋەى سوۋد لەۋ شۇرشە بەرفرەۋانەى زانىارى ۋەربىرگىت خۆى لە كەرەستەۋ رۆلى مامۇستاۋ كىتېب و پۇلدا دەبىننىتەۋە، بەشىۋەيەك و بە كۆشىكى كەمترە كۋالىتتەكى باشتر خزمەتى پىرۆسەى فېرکەرى و فېرکەردن بىكات بەۋ شىۋەيەى كە كۆمپىۋوتەر بە ھەموو شىۋە بەكارھىتانەكانىيەۋە شۋىنى كارى رۇژانەى رۇتىنى بىرگىتەۋە (فېرگەى ئەلىكترۆنى).

ئەمانەيش بۋارەكان و تەكنەلۇژىيە بۋارى كۆمپىۋوتەرن:

1 - فېرگەى ئەلىكترۆنى:

كار بۆ كىرگەۋەى سايتىكى ئەلىكترۆنى دەكات خزمەت بە كەرتى

پرځسه ی فیږکردن و فیږوون و بهرپوه بردنی پل به شیوه یه کی کارا تر به کار دیت، ههروه ها کاری پیوه نندی کردن له نیوان ماموستا و فیږخواز له لایه ک و له نیوان ماموستایان له نیوان خویاندا له لایه کی دیکه وه ئاسان ده کات.

له ریځگه ی ئامیری ماموستا وه له پوله زیره که کاند ده شییټ زور ئه رک راپه ریترئین:

- کونترول کردنی جه مسه ری کوتایی فیږخوزان .

- به گشتی کردنی جه مسه ری کوتایی ماموستا له سه ر هه موو جه مسه ری کوتایی فیږخوزان له پلدا.

- گواستنه وه ی جه مسه ری کوتایی فیږخوزان له فیږاخوازی که وه بو هه موو فیږخوزان.

- هه نگانان به ره وه ئه وه ی که هه ندیك فیرگه ی فیږکردنی گشتی بکریته فیرگه ی دواړوژ که به پیی پلانیکی زانستی نه خشه بو دارپژراو ته کنه لوژیای نوی به کارده هیئیت.

- دهسته یه کی بهرپوه بردن پیک بهیئریټ بژارده یه کی جوړاوجوړی پسپوړانی بواری پهروه ده و فیږکردن و ته لارسازی و نه خشه ریټی له خو بگریټ بو ئه وه ی بنکه یه کی زانیاری بو پیوهره و

له لایه ن سه رچاوه که یه وه (نوسه ران یان په خشکاران) له دوسی یان له شیوه ی زانیاری به یانیدا سه یف کرابن و له ریځگه ی پیوه نندی راسته و خو یان سیدیبه وه دهسته بهر بگریټ.

3 - فیږکردنی گرمانه یی:

پشت به ته کنه لوژیای نوی ده به ستیټ وه ک کومپیووته رو توړی ئینته ریټ به شیوه یه که ئه گه ر ماموستا نه بوو یان له دوور بوو، فیږخواز سه رچاوه ی زانیاری له به رده ستدا ده بیټ. بنه ماکانی سه رکه وتنی فیږکردنی گرمانه یی ئه مانه:

- هه بوونی شوینی ته وه واری کومپیووته رو به ستنه وه ی به توړی ئینته ریټه وه.

- پرځگرمه کان ئه و مه رجه یان تیدایه که فیږخواز به خو ی به دوی زانیاریه کاند بگه ریټ و ئاکامه که یش به ده ست بهیئیت.

- کادیری فیرکاری لیټاتوو له ماموستایان هه بیټ یارمه تی فیږخواز بده ن به خو ی خو ی فیږبکات.

4 - پولی زیره که کان:

بریتیبه له کارگه یه کی کومپیووته ری پیشکه وتوو بو مه شق و گوتنه وه ی بابه ته کانی خویندن به کار ده هیئریټ،

رېبازه تازه کانی توژینه وه له گرفته کانی هه لسه نگاندى دهرئ نجامی خویندن

ئا: د. محمد نه محمد نيراهيم غونيم*
وهرگيراني به ده ستکارييه وه: پهروه ده و فيرکړدن

2-2

- 8- گورپینی پله کان بوی هه یه به شیوه یه کی روون به راورد بکړیت، نه و کاته ی ئاسته کانی پله سه رده تاییه کان جیاوازیان هه بیت.
- 9- شیکردنه وه ی یاریده ده ری به یاناته کانی وشه، ده بیته هوی شیکردنه وه ی یارمه تیده ری ته وای زانیاریه کان.
- 10- سیما وروژینه کانی وشه (موفرده ده) ش ده کړیت راسته وخو به تاییه تمه ندییی سیکه مومترییه کان به ستریتته وه.
- تیوری کاردانه وه ی موفرده ش ئامازه ی روویوی جیگیر بو نه زمون دابین ده کات و موفرده اته کانی به جیاوازی نمونه ی تاکه کان ناگوریت.

پیداویستییه کانی پیوانه ی بابته دی ده خاته بهر ده ست ټه و کاته ی گریانه کانی جیبه جی ده بن که ټه مانه:

تاک ره هندی، واتا بهنده کانی تاقیکردنه وه له ناو خویاندا جیوازیان نابیت ته نیا له سر ناستی زه جمه تی نه بیت، ههروه ها تاکه کانی ټه وانه ی خاونه ی توانای تاک ره هندی، هه ره خویان ناستی کارکردن، له تاقیکردنه وه که دیاری ده که ن.

* سهر به خوی پیوانه کردن: مه به ست هه ره خوی زه جمه تی بهنده که یه له هه ره خوی زه جمه تییه کانی تاقیکردنه وه کانی دیکه و توانای تاکه کانی ټه وانه ی وه لام دده نه وه ههروه ها سهر به خوی له مه زنده کردنی توانای تاکه کان له توانا کاند کومه له تاکه کانی دیکه ټه و زه جمه تییه ی له بهنده کاند هه یه که کاری له سهر ده که ن.

* هاوسه نگ بوونی موعه نیانه جیاکاره کانی بهنده کان: به مانای ټه وه ی که هه ره خوی بهنده کانی تاقیکردنه وه خاونه ی هیژیک جیاکاری به کسانن. (آمینه کازم، 199: 310) لیکن ټه وه ی هه ره یه کج له (ټه مینه کازم - 1988 - 1995 ب) ،

ټه مه ش پیوانه یه کی جیگرت دینیتته دی که متر له وانه ی که له ری پیوانه وه دروست ده بن و تیووری کاردان هه وه ی (وه لامدانه وه ی) وشه بریتیه له سی نمونه ی سهره کی که به پیی ژماره ی نمونه ی بارامه تره کان و سروشتیان ده گورین نمونه ی (پاش) تاک بارامه تر نمونه ی لورد دوو بارامه تری - و نمونه ی برنبا ن سی بارامه تری هه مووشیان له جوړی دوو وه لامین، به مانای ټه وه ی که پشت به به یانای وشه دبه ستن که وه لامیان دده ریته وه ((سفر - یه ک)) واته ټه و وشانه ی له جوړی (راست هه لهن) - (به لی نا) یان هه لبتاردن له جوړاو جوړ.

نمونه ی یه ک بارامه تری راستیش به ربلاوترین نمونه یه له نه خشه و دانای تاقیکردنه وه و پیوانه پهروه ده ی و دهر و نیه کاند، که بایه خ به دیاریکردنی شوینی موفره ده ی تاقیکردنه وه یی دده له ناو ته رازووی زه جمه تی هه ره خوی موفره ده کاند که تاقیکردنه وه که پیکدینن، ههروه ها بایه خ به ریزبه ندی ناسته کانی توانای تاک له تاقیکردنه وه یه کی دیاریکراو دده ات له هه مان ټه و ناستانه ی له توانا دا پیوانه کراون.

ده گه يه نيټ كه باهه تيه ته ي پيوانه به دى ديت و متمانه ي زانستى له درته نجام به به كار هينانى نمونه ي راش دراوه. ههروه ها درته نجامه كاني ليكولينه وهى (ته مينه كازم ، 1996 ج) به دوو تاقي كړدنه وه ته نجامده دريت بو يه ك ريزبه ندى كه هاوبه شى كارايى هه به. ته ويش له رپي كردارى يه كسان كړدى بو ريزبه ندى به نده كان كه دوو تاقي كړدنه وه كه پيكدن (ناسان - زه سمه ت).

له بهر روژشايى به بياناته كاني دوو نمونه ي جياواز له رووى ئاستى (زور به توانا ، كه م توانا)، واته نمونه ي راش له رپي داين كړدى تاك پيوانه يي و سه ربه خو ييدا هاوكارى له وردى يه كسان بوونى ته ستوونى له ريزبه ندى هه ردوو تاقي كړدنه وه دا ده كات.

جتي ئاماژه پي كړدنه كه ليكولينه وه كاني پيشو كه پشتيان به نمونه ي (راش) و راده ي كاريگه رى له دانانى به نكه كاني پرسيار به ستووه، هه موويان له سه ر بوونى موفرده ده يان به ند له شيوه ي تاقي كړدنه وه له نيو موفرده ده هه يه، چه شنه كان يان راستى و هه له دانراون، به ماناى موفرده دوو وه لاهه كان (سفر يان يه ك) ديت، يان بو

(سه لاح عه لام 1989 : 451 - 496) (سه لاح عه لام، 1995) (ته مينه كازم و ته وانه ي دى 1989) ، (سليمان الحفري ، و ته مينه كازم 1997 - 1998 - 2000) باسيان له گرنگى بانقى ته و پرسيارانه كړدوه كه له كومه ليك پرسيار پي كه اتوون و به هوى نمونه ي (راش) وه ريزبه ندى كراون كه يه ك پيوانه ييان پي كه هينا وه و يه ك سفرى هاوبه شيان هه يه، ههروه ها خاوه نى يه ك ريزبه ندى هاوبه شن، ته و ريزبه ندى هه ش بو هه موو ئاسته گوړاوه كان يه كه يه كى پيوانه يي جيگيرى هه يه. ههروه ها ته م ليكولينه وانه ته و هيان روون كړدوه ته وه كه چون به كار هينانى نمونه ي راش له ريزبه ندى به نده كان يان پرسياره كان ده بيته هوى ته وه ي ته م به ندانه بن به خاوه نى يه ك پيوانه و ليى بنا سر يته وه، به ماناى ريزبه ندى به نده كاني پرسيارى بانكى به پيى زه سمه تيان به چه شنيتك له نيوانياندا يه ك گوړان هه بيت، ههروه ها به نكه كاني پرسيار به سه ربه خو يى پيوانه كړدن ده ناسر يته وه، به ماناى سه ربه خو بوونى تواناى تاكه كان و زه سمه تى به نده كان له كومه له ي تاكه كان و ته وانه ي تاقي كړدنه وه ته نجام ده ده ن سه ربه خو يى ودرده گرن، ته وه

وه لآمدانه وهی حاله ته کانی نه گونجاندا ههیه به سهر ناماژه کانی گونجانی روویوی موفرده کانی تا قیکردنه وه وتار، که ته مهش وینهیه کی ناراست له باره ی ته موفرده انه وه ده به خشیت، ههروه ها مه زنده زه همه تیبیه تاییه ته کان به موفرده ده کانی تا قیکردنه وه کاریگه ربوون، له بهر ته وهی حاله ته کانی نه شیواوی لانه براون.

له وهی سه ره وه دا بۆمان دهرده که ویت که پشت به ستن به بهنکی پرسیار له جوړی وتاری که له پتی به کارهینانه وه خراوه ته روو پشتسی به شیکردنه وهی وه لآمدانه وه کانی تاکه کان نمونه ی (راش) به ستوه، بۆ ته م جوړه تا قیکردنه وه هه ردوو ناماژه ی (نزیککردنه وه - دوورکردنه وه) به کارهینانه وه: ته وه وه ک کرداریکی به هه له دیته به چاو چونکه مه رجی بابه تی تیدا نییه، دواتر پشت به ستن به دهرته نجامه کانی له هه لسه نگانندی دهرته نجامه کانی خویندن، ته مهش ده بیته هو ی ته وهی بریاری نادرست بدریت، دواتریش وا پیویست ده کات پیویستیمان به تویننه وه وه

به بیانکردنی راده ی کاریگه ری نمونه ی (راش) له مه ر پرسیار ی جوړی وه لآمدانه وهی جوړاوجوړ (تا قیکردنه وه کانی وتاری وه ده ست هیئراو) دیت.

نامنجی لیکولینه وه که ی (محه مه د مه نسور شافعی، 2001) دنلیابونه له راستی دوورخستنه وهی ته و تاکانه ی نه شیاون، به پیی حاله ته کانی قوپیه کردن (چ تاك چ به کومه ل) ههروه ها حاله ته کانی به هه ند هه لته گرتن و راده ی کاریگه ری ته وه له سهر ناماژه شیواوه کان بۆ موفرده و مه زنده کردنی زه همه تسی تا قیکردنه وه یه که پرسیار ی له جوړی وتار له بیرکاری تیدایه، به چه شنیک که پشتی به ناماژه کانی گونجان که له دووتویی مایکرو سکیلدا ههیه به ستوه دوورخستنه وه و نزیککردنه وهی لیکولینه وه که گه یشته وه ته و نه نجامه ی که پرۆگرامی شیکردنه وهی به هه ند هه لته گرتن بی توانایی تیدایه ته مهش له کاتی شیکردنه وهی وه لآمدانه وه کانی (610) قوتابی دهرده که وت.

ههروه ها له دهرته نجامی لیکولینه وه که ده که وت که کاریگه ربویه کی نیگه تیغانه له

په روه رده و فيركردن
ليكولينه وهی زورتر ههبيت بو زال بوون
به سمر گرفته كانی نه گونجاويدا.

مامه له كردن له گه ليدا زه جهه ته و پشت
به ئالوژيه كانی بركاری ده به ستيت و
پيويستی به مه شق كردن هه يه.

ليكولينه وهی (Bay-lhs)
1998) نامانجی گه مرانه

به دوای جياوازييه كانی كار كردنی
قوتايان له سمر موفرده كانی
تاقير كرده وهی هه ليزاردن، يه كيك له
موفرده كان (هه ليزاردن
وه لامدان) وه لامدانه وهی پشت
به ستوه به موفردهی پيه وه ست به
هه لسه نگاندي نه ته وه يی بو
ئاسته كانی ده رنه نجامه كانی گشتی
له په روه رده دا (به ره مه ينانی وه لام)،
به چه شنیک كه كاری قوتابی له
چواچه وهی تيزوری وه لامدانه وهی
موفردهی (IRT) مه زنده ده كريت.
حهوت كوله بو موفرده ده كان ديارى
كراوه خالی دابرا، موفرده به بو
هه ريه كيك له وانه ديارى كراوه بو
ديارى كردنی ئاستی ده رنه نجامه كان
ئه مه ش له رپی وه رگرتنی
ناوه نندی ئه نجامی
به شداربووه كان بو ديارى كردنی ريزه ی
سه دی تيدا كه بو ديارى كردنی هيله
جيا جيا كانی تاقير كرده وه به كار دين،
به چه شنیک ده رنه نجامه كان گه يشته
ئه وهی كه كار كردنی قوتايان له سمر

نامانجی ليكولينه وهی

ئه وه بو كه له راده ی گونجانی
نمونه ی يه كه ره هه ندى (راش) و
نمونه كانی دووانه یی و هه مه ره هه ندى
تيوری وه لامدانه وهی موفرده له
ريزه بنندی موفرده ده كانی
ده روونی په روه رده یی و
تاقير كرده وه كانی خویندنه وه بركاری
له به تاريه یی پياده كردنی سمر
نمونه يه كی (1000)
كه سي دا، له نه نجامدا ليكولينه وه
گه يشته ئه وهی كه نمونه ی دووانه یی
هه مه ره هه ندى له ريزه بندى موفرده ده كانی
تاقير كرده وه كه يه كه توانایی و دوو
توانایی هاوشانی هه له ی پيوانه یی
ديار كراوی تيدا وه شياو و گونجاوه،
هه روه ها پله كانی هه مه ره هه ندى ده كانی
بو تاقير كرده وه تاكه كه سيه كان كه
پي كه وه گري نادریت پتر له توانايه كيان
تيدا وه، هه روه ها هه له يه كی پيوانه یی
گه روه ده به خشيت.

ليزه دا سنوردارى نمونه ی (راش)
ده رده كه وييت ئه گه رچی راده ی
بلا بوونه وهی سنورداره له بهر ئه وهی

* تیوره که پیوستی به زوریک له بیرکاری بهندی پیوانه کراو هیه که گورانی زوری تیدا نه نجامده دریت.

* توژینه وهو لیکولینه وه کانی، نه وانهی له بـ ساره ی تیوری هه لسه نگانده وه نه نجام ده درین روه پرووی تیورناسانی هه لسه نگاندن کراونه ته وه نه ک نه وانهی له بنیاتنانی تاقیکردنه وهو شیکردنه وهی و لیکـ سـ دانه وهی درته نجامه کانی پیاده ی ده کهن.

* به رده ست نه بوونی پرژگراهه کانی کومپیوتره کاریکه رو شیاو بو دانانی (مه زنده کردنی بارامه تری) نمونه کانی سیماکه تیوری تازه ی (IRT) له خو گرتوه. هه روه ها لیکولینه وه که ی (ته مینه کازم، 1996) به ژماره یه ک گرفت گه یشته که په یوه ستن به درته نجامه کانی لیکـ سـ و لینه وهو توژینه وه کانی پیشـ ووه وه له باره ی تاگادارکردنه وه کانی توژهران که کاتی به کارهینانی نمونه ی (راش) به کاری دینن وه ک ریگه چاره یه کی بابه تی بو پیوانه کردن پشتی پیـ ده به ستن، به چه شنیک که تاگادارکردنه وه که له ناو خودی تاقیکردنه وهی نمونه ی (عینه ی) ریزبه ندیه کـ ه دایه، کاتیک تاقیکردنه وه یه ک له تاقیکردنه وه کان

موفرده ده کانی تاقیکردنه وه له نیو هه مه جزره کان له سایه ی نمونه ی (IRT) چاکتر دهرده که ویت که په یوه سته به خاله کانی دابرینی دیاریکراوی کارکردنیان له سهر تاقیکردنه وه بو به ره مه مینانی وه لامدانه وه کانیان، هه روه ها ده رکـ ه و توه که پیشبینیه کانی کارکردن بو شیکردنه وهی به یاناته کانی موفرده ی تاقیکردنه وهی (mc) که متر پیوهندی به کارکردنی واقعی یان راسته قینه ییه وه هه یه. به لام پیشبینیه کانی کارکردن له سهر موفرده کانی په یوه ندیدار به به ره مه مینانی وه لامدانه وه پتر بو کارکردنی راسته قینه گونجاوه. (سه لاج عه لام 2001 - 683 - 864) ژماره یه ک گرفتی په یوه ست به تیوری تازه له پیوانه کردندا دیاری ده کات که نه مانه ن :

* گرفته کانی په یوه ست به مه زنده ی (پله ی بارامتری و هه لسه نگانندی چاک ی به راورد کردنی به یاناته کانی نه م نمونانه و توانای به کارهینانیان، نه وکاته ی گورانکاریه کان که تاقیکردنه وه فره ره هنده کان پیوانه ی ده کهن له گه ل کومه لیک گرفتی سایکومتری و پیاده کردنیان.

* پيويست بوون به شارهزا و پسيپوران له سهر ئاستی به رزدا له بواری تيؤری (IRT) دا پيی وايه كه تيؤری وه لامدانه وهی موفرده وهی (IRT) و به لگه كانی ههروه ها درماني هه موو گرفته كانی پيوانه ی كلاسيكي نييه، به لكو له هه مان كاتدا هه نلك زه حمه تي يان گرفتی په يوه ست به تيؤری وه لامدانه وهی موفرده و به نكه كانی پرسياری تريشی هه ن: كه له سهر ئاستیكي به رزدا پيويستيان به بيركاری و ته كنيكي پيشكه و تـ و بريك كارامه يی بو مامه له كردن له گه ل ته كنيكه تازه كان و كارامه يی به ندو ماندوو بوونی زور بو ناماده كردنی موفرده كان و دارشتنيان هه يه .

كه نه مهش پيويستی به پياده كهرانی كارامه ی به ند هه يه كه شارهزا يان له بنه ما تيؤری و پراكتيكييه كانی په يوه ست به نمونه تازه كان ههروه ها هه نديك گرفتی په يوه ست به تيؤری (IRT) ده خاته روو، كه هه نديك له وانه پيوهندييان به لايه نه كانی تيؤری و چه مكه كانبييه وه هه يه و هه نديكيان پيوهندييان به كارکردن و هه نديكي دیكه يان پيوهندييان به جـؤری وه لامدانه وه كورته كان

داده نيټ ههروه ها له كاتی تاقيكردنه وهی كو مه ليك به نددا نه نجام ده دريټ كه توانای تاكه كانی پي ده پيوريټ ههروه ها له كاتی دژواری نمونه يه ك بو پياده كردن به كاردیټ و تاقيكردنه وه نه نجام ده دريټ و شی ده كرينه وه له باره ی مامـؤستای ئاساييه وه، نه و مامؤستايه ی له دانانی تاقيكردنه وهی بابه تی ئاسايی راهاتوه .

ليكولينه وهی هه ريه ك له (سه لاج عه لام، 1996) و (نه مينه كازم و نه وانی دی 1989) و (شوكری سوید نه حمه د، 2001) هه نـديك له گرفته كانی په يوه ست به تيؤری وه لامدانه وهی موفرده وهی (IRT) و نه و نمونه ی لييه وه سه رچاوه ده گرن ده خه نه روو كه نه مانه ن:

* به رگری و ره تكـردنه وهی تازه بوونه وه و مانه وهی له سهر نه وهی هه يه و پيشتر قبول كراوه .

* تيچووی به رزی پـاره (تيچووی كرينی كو مپيوته ر - تيچـووی نه خشه سازی يان كرينی پرؤگرامی تازه - تيچووی مه شق پيكردن شارهزا يان و ناپسيپوره كان بو ناماده كردن و دانانی بانكه كانی پرسيار و پيـاده كردن و سه لماندنن مه رجه كانيان).

به كاری ده هیئت
(Meyar, 1992).

هه لسه نگانندی راسته قینه (په سن)

هه لسه نگانندی راسته قینه لایه نیکي
هاوچه رخه له بواری هه لسه نگانندی
ته نجامه کان که دهرهاو پشته ی کرداری
فیروونه، هه لسه نگانندی راسته قینه
چندین نای دیکه ی هه یه، له وانه
هه لسه نگانندی واقعی و په سن و
هاوشیوهی (ته لته رناتیف) نامانج له م
جوړه هه لسه نگاننده پیوانه ی توانا کانی
ته قلی به رزه.

له چوارچیوهی کاری قوتابخانه یی و
دهره کی و به دوا دچوون و گه شه کردنی
(سه لاج عه لام، 2000).

هه لسه نگانندی راسته قینه بریتیه له
هه لسه نگانندی فیروخواز له میانه ی
لایه نه کانی واقعی ژیان، که پیوهندی
به و پروژانه وه هه یه په رده له سه ر
لیهاتویی و چاره ی کی شه کان و
شیکردنه وه یان لا ددهات.
هه لسه نگانندی راسته قینه فیروخواز بو
ژیان ناماده ده کات و داوای لی ده کات
کاریک ته نجام بدات به واقعی
ژیانیه وه په یوه ست بیته، هه روه ها
کی شه واقعی یه کان چاره بکات بویه
پیویسته بایه خی پتر به کارامه یی و

و شیکردنه وه و شیکردنه وه
(لیکدانه وهی) به یان اته په یوه سته کان
به و له آمدانه وه هه یه. هه تا له کاتی
به کار هیئانی کو میپووته ریشدا.

هه لسه نگانندی راسته قینه

هه لسه نگانندی راسته قینه به په کیك
له ریازه هاوچه رخه کان داده نریت له
بواری هه لسه نگانندی په کیك له
پله کانی کورداری فیروکردنا و
هه لسه نگانندی راسته قینه زور نای
وهرگرتوه، له وانه هه لسه نگانندی
واقعی - هه لسه نگانندی بنه رتی و
هه لسه نگانندی ته لته رناتیف
مه به ستیش له م جوړه هه لسه نگاننده
پیوانه کردنی توانا ته قلییه به رزه کانه و
رؤشنایی ده خاته سه رکرداری فیروکردنی
گرنگ که ده کریت له ناو چوارچیوهی
کرداری خویندن و قوتابخانه و له
دهره وهی قوتابخانه گه شه ی پی بدریت،
هه روه ها چاودیرین کردنی
گه شه کردنه که ی، (سه لاج عه لام -
2000) هه روه ها هه لسه نگانندی
راسته قینه و پیناسه ده کریت که
هه لسه نگانندی کارکردنی فیروکاره له
رپی هه لویسته کانی ژیان ی پروژانه ی که
به پروژه کانه وه په یوه سته، نه وانه ی
کارامه یی له چاره کردنی گرفته کان و
شیکردنه وهی زانیارییه کان و بینا کردنی
له سیاقیکی تازه دا چر ده کاته وه و

جۆره کانی هه لسه نگاندن به پیتی جۆری زانیارییه کان ده بیت، پیوستیان به هه لسه نگانندی نه دا و هه لوسته کانی واقعی ژیا نه وه هه یه، بۆ نه وی بتوانین وه لامی نه و پرسیارانه بدهینه وه (که ی و بۆچی و چۆن)، هه لسه نگانندی راسته قینه نه وه یه له گه ل زانیارییه ئیجرائی و ستراتیییه کاندای بگونجین، له بهر هه ندیک نه و پیوه رانه هه ن بۆ هه لسه نگاندن له گه ل تاییه تمه ندی و ناما نجه کانیاندا.

پیوه ره راسته قینه ییه کانی هه لسه نگاندن

* بایه خدان به دیکۆمیته تاکیه کان، که چۆنه تی گه شه کردنی قوتاییه ک باشتره له بهراورد کردنی قوتاییه ک به یه کیکی دیکه.

* جهخت کردنه سه ر لایه نی توانای قوتایی، چهند و چی ده زانیته؟ باشتر له وه ی جهخت بکریته بیته یزی قوتایی که چهند و چی نازانیته؟

تاییه تمه ندیییه کانی هه لسه نگانندی راسته قینه

هه لسه نگانندی راسته قینه له پۆلدا چهند تاییه تمه ندیییه کی لی ده رده که ویته.

توانا کانی قوتایی بدریته جگه له کارامه بنه رته ییه کان، بۆ نه وه ی توانای به رنه گار بوونه وه ی نه و هه لوسته واقعیانه یان هه بیته که له ژیا ندا تووشیان دین، بۆ نه وه ی بتوان له کاتی به نه نجام گه یانندی هۆیه کانی هه لسه نگاندن له جیاتی نه نجامه کانی تاقیکردنه وه ی به یاسا کرا و نه و کارامه ییانه ی خۆیان نمایش بکه ن. زانیارییه کان ده کریته سی به شه وه :

* زانیارییه نووسرا وه کان که بریتین له چه مک و راستی و پره نسپییه کان که له ده وری واقعی شته کان ده سوورینه وه، که توانایه کی پیوه ری به رزیان له نه نجامه کاندای هه یه.

* نه و زانیارییه نه ن که له نه دا کردنی شته کاندای هه ن، نه وانه ش توژیینه وه ی زانستی سه ره رشتییان ده کات وه ک (ته حه کوم به گۆرانه کارییه کان)، نه دا کردن هۆیه کی گرنگه و توانای گۆرینیکی باشی له پیوه رکردنه کاندای هه یه.

* زانیارییه ستراتیییه کان که له چۆنه تی و کاتی کاره کان ده کۆلنه وه، ته واکه ری هه ردو و زانیاری ئیجرائی و راپۆرتنوو سییه کانن.

* هه‌لسه‌نگانندن هۆکاریکه بۆنه‌وه‌ی کرداری فیروبوون به‌ره‌و باشر بچیت.
* هاوکاره بۆ قوتابی له پیشاندانی کارامه‌یه‌کانی وه‌کو (بیرکردنه‌وه‌ی ره‌خه‌یی، لی‌کۆلینه‌وه، پیتکها‌ته‌یی ده‌لاله‌ت و چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کان).
* هاریکاره بۆ هه‌لسه‌نگانندی باشرین کارامه‌یی و بیرکردنه‌وه‌ی به‌رز.
* راقه‌کردن ستراتیییه‌کانی به‌کاره‌توو له چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌ ئالۆزه‌کاندا.

ئاما‌نجه‌کانی

هه‌لسه‌نگانندی راسته‌قینه

به‌پیتی بۆچوونی (که‌مال زه‌یتوون) ئاما‌نجه‌کانی هه‌لسه‌نگانندن زۆرن، له‌وانه‌ش:
* په‌ره‌پیدانی توانای فی‌رخواز بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی گرنگی فی‌ربوون و ئه‌و کیشانه‌ی له‌ ژیانیدا تووشیان ده‌بیت.
* تاقیکردنه‌وه‌ی کارامه‌یی به‌رز بیرکردنه‌وه.
* هه‌لسه‌نگانندی پرۆژه به‌کۆمه‌له‌کان به‌راسته‌وه‌خۆیی و راسته‌قینه‌یی.
* هه‌ل ره‌خساندن بۆ فی‌رخوازن بۆ هه‌لسه‌نگانندی کاره‌کانی خۆیان.
* هه‌لسه‌نگانندی باش نه‌وه‌یه که په‌ره به‌کرداری فی‌ربوون بدات له‌به‌کاره‌ییانی رینگه‌کانی وانه‌بیتێ باش، له‌به‌ر نه‌وه‌ی

* داوا له قوتابی ده‌کریت کاریک ئه‌نجام بدات به‌ره‌مه‌می چاکی هه‌بیت.
* هاندانی قوتابی له‌سه‌ر پامانی خودی.
* پیوانی ئه‌نجامه‌کان
* جه‌خت کردنه‌ سه‌رکارامه‌یی له چاره‌ی کیشه‌کان و ئاستی به‌رزى بیرکردنه‌وه‌یان.
* به‌کاره‌یتان و پروونکردنه‌وه‌ی چالاکییه‌ به‌هاداره‌کان.
* ستایشکردنی پراکتیزه‌کردن که پیوه‌ندی به‌ جیهانی واقیعییه‌وه هه‌یه.
* داواکردنی خۆیندنی باش بۆ هه‌لسه‌نگانندی مامۆستا‌کان.
* هه‌ل ره‌خساندن بۆ قوتابی بۆ هه‌لسه‌نگانندی خودی.
* هه‌ل ره‌خساندن بۆ تا‌ک و ده‌سته‌ی کار.
* هه‌روه‌ها سه‌باره‌ت به‌ هه‌لسه‌نگانندی راسته‌قینه‌ ده‌لیت :
* ره‌سه‌نایه‌تی، ئه‌م جـۆره هه‌لسه‌نگاننده په‌یوه‌ندی به‌ فی‌ربوونی قوتایانه‌وه هه‌یه.
* هه‌لسه‌نگانندی راسته‌قینه به‌ر له‌کرداری فی‌ربوون و دوا‌ی ئه‌و کرداره ده‌بیت.
له‌ توێژینه‌وه‌یه‌کی (sanders) چهند تاییه‌ته‌ندییه‌کی هه‌لسه‌نگانندن کراوه له‌وانه‌ش:
* هه‌لسه‌نگانندی راسته‌قینه به‌پیتی پیویستی و توانایی تا‌که‌که‌س ده‌بیت.

* ناوږوک : ده بی له ناوږوکي بربارداریت، به لآم به واقیعی ژیانه وه په یوه ست بیټ.

* کامل بوون : دهرخستن قوتابی به پتر له کارامه یی و کامل بوون بو چاره سرکردنی کیشه ئالوژه کان.

* له ښنگلته را، تاقیکردنه وهی هه لسه نگانندی راسته قینه بو هه لپژاردنی قوتابییه بو وهرگیران له زانکوکان.

ههروه ها خاوه ن کارگه کان بو زانین و هه لسه نگانندی کړیکاره کان، هه لسه نگانندی راسته قینه ییش له هه موو بواره کاندا ده کړیت و نه نجام ده دړیت.

له بهر نه وه خه ملاندنی ته دای قوتابی له بهر روښنایی هه ندیک کار ی باش و ریکوښکه ر له ده ستنیشان کردنی نه و کارامه ییانه ی که له ته داکو دندا به کاریان هی ناوه یارمه تی ماموستا ده ددن و به یه کیک له سترا تیزیه کانی هه لسه نگاندن ده ژمی ریت، ههروه ها یارمه تی قوتابییش ده دات له به شداریکو ددن و جینه جیکردنی پروژه کاندا له نه وانی دیکه دانه بریت.

(حوسین به شیر) ده لیت: هه لسه نگانندی ره سن پشت به کاری

هه لسه نگاندن پیوه ری سه ره کییه و به ریکه یه کی راست نه نجام ده دړیت، له بهر نه وه قوتابی کاریکی ریک نه نجام ده دات و پیوه ره که ش باشه، بو یه هه موو ته دایه کانی دیکه ش باش ده بن، که پیوانه شیان بو نه کرابیت.

به لآم نه گهر ئامانج له وانه گو تنه وه تاقیکردنه وه بیټ، نیمه ناگهینه نه و نه نجامه ی که ده مانه ویت .

کرداری هه لسه نگانندی راسته قینه پشت به چه ند تاییه تمه ندییه کی گرنگ ده به ستیت بو دوزینه وهی کاری ته قلی به رزی قوتابی، هه لسه نگانندی راسته قینه پشت به و تاقیکردنه وانه ده به ستیت که له سه ر داهیتان و چالاکی قوتابی ده کړین، نه و هه لسه نگانندنه ده بیته هانده ریک بو داهیتان و نوی بوونه وه.

**گرنگتړین تاییه تمه ندییه کانی شی
ته مانه ن :**

* واقیعیه ت : پیوه ندی به هه لویستی ژیانه وه وه هیه .

* نویبونو هوهی هه لسه نگانندن: به کارهیتانی توانو کارامه یی قوتابی به شداریه کی کاریگه ریانه ی له چاره سرکردنی کیشه کاندا هیه .

* به شداریکردن به کرده وه : قوتابی له جغزیک دیاریکوارودا هه ولی دوزینه وهی شته کان ده دات.

تۆماری ئەداکردن يان لاپەرە دىكۆمىنتىيەكان

تۆمارکردنى سەر لەبەرى چالاكى و كارەكانى قوتابى لە ماوەى سالىكى خويندن، يان نمونەيەك لە چالاكییەكانى قوتابى كە ئەنجامى داون و نیشانى بەخێوكەرى قوتابى دەدریت، ھەرۋەھا دەتوانریت ئەو لاپەرەنەى كە كۆمەلنى كاری ھەلبژیراوى قوتابىيان تىدایە نیشانى كەسوكارى يان ھارپى قوتابى بدرین. بۆ نمونە چالاكى قوتابى لە چارەسەرکردنى كىشەيەك، ھەلسەنگاندنى ئەو لاپەرەنەى تۆماری قوتابى ئامانجى بەدى ھاتنە لە چاكى و چۆنەتى و ھەرگرتنى زانست و زانیارى لەلایەن قوتابىيەو ھەر چۆنەتى ھەلسەنگاندنى لىھاتووی و تواناكانى قوتابى كە بە واقیعى كۆمەلەو ھەر پەيوەستە.

تۆماری ئەداکردن وینەيەكى كۆپىكاروى كاری ھونەرى قوتابىيە ھەرۋەكو وینەكانى رۋونکردنەو ھەر یان نەخشەو تابلۆكان، تۆماری دەنگ، كاسىتى قىدیویى، نمونەيەك لە دایەلۆگىكى شانۆكەرى، نووسىنى پرۆژەيەك، كاری بەكۆمەل و ھەرۋەزى

راستەقینە و ھەلسەنگاندنى ئەداکردن دەبەستىت و پىويست بەو دەكات كە فېرکردن لەسەر ئەداکردن بىت لەگەل پىويستى دەستنىشانکردنى پىوەرەكان و ئاستى ئەداکردن، كە پىويستە قوتابى لە كۆتایى ھەر قۇناغىكى خويندندا ئەدايان بكات و لە پىوانەکردنى ئامانجەكانى فېرۋون زانیارى لەسەر ھەر دەرەنجامەكانى پەرۋەردىيى بەدات.

ئەگەر ھەر دەرەنجامەكانى تاقىكردنەو ھەر نووسراوھىيەكان رىگەيەك بن بۆ كاری ھەلسەنگاندن، سەبارەت بە زانیارى بنەرەتى راپۆرتى بن، ئەگەر پىويستمان بە توانای ئەقلى فېرخواز بىت كە چۆن چەمكە بنەرەتییەكان رىك دەخات، ئەو ھەر ئىمە پىويستىمان بە نامىرى ئەلئەرناتىف ھەيە بۆ ئەو ھەر راستەوخۆ بە بونیاتى زانستى بگەين.

ھەلسەنگاندنى راستەقینە برىتییە لە كۆمەلنى پىوەرى ھەم ھەر جۆر كە توێژەر پىويستى پىويست دەبىت ھەك لاپەرە دىكۆمىنتىيەكان يان تۆمارگەكانى ئەداکردن و نەخشەى چەمكەكان كە بەم جۆرە لىيان دەدەوین.

هه لسه نگانندی

دیکومینته رگراوه کان

هم هه نگانده اوانه له پیناوه هه لسه نگانندی ناوهرؤکی دیکومینته که ده گیرینه بهر ته ویش له پرووی ته نجام - بهرهم - نه اگردن و هه لسوکه وت و رهفتاره وه، به به کاربردنی پیوه ری هه لسه نگاندن.

* دانانی کورته خشته یه که خاله گرنه کان له خو بگریته که قوتابی له پیکهاته کانیدا دیاریان ده کات.

* جوړی تهو زانیاریه اونه که کورته یه که له لاپه ره دیکومینته کان له خو ده گرن.

* جوړی نامانجه کان که دشیته له دیکومینته کان تو ماربرکین، ته وانه یی توانای دوزینه وهی کارامه یی سهره تاییان هه بیته.

* جوړی تهو ته نجامه یی وه کو دیکومینته که به کاردین پیشکه وتنی قوتابی نیشان ده دات.

* باشترین تهو ستراتیژییه تانه یی که بو زانینی توانا و بی هیزی له کارامه یی قوتابی پیشانده دن.

تو مارکردنی دیمانه کان، به کاربردنی لیستی هه لسه نگاندن به هو یی ماموستا یان قوتابییه که خو یه وه، یان که سوکاری قوتابی، ته نجامی تاقی کرده وه کان و چالاکیه کانی دیکه، که بریتین له کومه لیک کاری قوتابی که وه کو دیکومینته پیشانیان ده دات که قوتابی تا کو چند له نامانجی فیربوون و مه به سته سهره کییه کان و چاککردنی پیوه ندی نیوان قوتابی و به خو یه که ری قوتابی پیشکه وتوه.

لاپه ره دیکومینته رییه کان و

په ره پیدانیان

* ره نگریتییه کی باشی ستراتیژییه تی هه لسه نگاندن که له وپوه ده توانریت پیشکه وتن بیته دی.

* په ره پیدانی چو نیه تی هه لسه نگانندی لاپه ره دیکومینتییه کان.

* هه لپژاردنی شوینی تاییه ت و سهندووق که لاپه ره کانی تی دا هه لپگیرین.

* زانیاری و نمونه کان له سهندووقه کان دابنرین.

* بهراوردکاری باری قوتابی پاش و پیش ته اگردن و هه لسه نگانندی کاره کانی بو زانینی باری چاکبوونی.

* نووسینی کورته یه که له وه سفی قوتابی و گه شه کردنی.

له تۆيىنەۋەي (el- koumy) بۆ لىكۆلىنەۋەي كارىگەرى ھەلسەنگاندىنى خۇدى لەسەر دەرئەنجامى مەعريفى و بىرکردنەۋەي ئەكادىمىي كە لەسەر (94) قوتابى خويىندى زمانى ئىنگىلىزى ئەنجامدرا، ئەم قوتابىيەنە دابەشى سەر دوو گروپپ كران (ئەزمونگەرى - بەرزەفتى)، گروپپى ئەزمونگەرى ھەلسەنگاندىنى خۇدىيان پېرەۋەركرد بەپپى خويىندىنىك كە سى مانگى خايدان و ھەفتانە موخازەرەيەك پېشكەش دەكرا، لەئەنجامى تۆيىنەۋەك ھە دەركەوت كە ھىچ جۆرە جىاۋازىيەك لە نيوان قوتابىيە مامناۋەندىيە كاندا بەدى ناكريت، بۆيە تۆيىژەر پەنای برده بەر يارمەتيدانى قوتابى بە چەند ھونەرىكى ھەلسەنگاندىنى خۇدى كە بوۋە يارمەتيدەر بۆ بە ئەنجام گەياندىنى ئامانجە بىرپارداۋەكان، ئەم جۆرە يارمەتییەش بوۋە ھۆى پىروا بەخۇ بوۋى قوتابى لە ھەلسەنگاندىنى خۇدى و واى لە قوتابى كرد ستراتىيەتتى خۆى لە ھەلسەنگاندىنى خويىندن راست بىكاتەۋەو كار بۆ دروستبوۋى رېرەۋى پۆزەتيفقانەى دىكەى قوتابى بىكات بۆ ھەلسەنگاندىنى خۇدى پەرەپيدانى ئاستى خويىندىيان.

ئەنجامى ئەم تۆيىنەۋەيە پېچەۋانەى دەرئەنجامى چەندىن تۆيىنەۋەى دىكەى لەم جۆرە بوۋ كە باۋەريان وابوۋ پېۋەندىيەكى پۆزەتيفقانە لە نيوان ھەلسەنگاندىنى خۇدى و نىمىرەى

* بەكاربردنى پېۋەرى ھەلسەنگاندىن لە بەراۋردكارى ھەلسەنگاندىنى تۆماركراۋەكان.

نوسىنە دىكۆمىتتەكان ھۆكارىكن بۆ ھەلسەنگاندىنى ئەداى قوتابى و بۆ زالبون بەسەر كە موكورپىيەكانى تاقىكردنەۋە ياسايىكەكان و كە موكورپىيەكانى تاقىكردنەۋەى گوتارىيىتى، بەتايىبەت لەكاتى ھەلسەنگاندىنى قوتابى لە لىكۆلىنەۋە كۆمەلەيەتتەكاندا.

لاپەرە دىكۆمىتتەكان بەو پېيەى كە يەك جۆرە لە ھەلسەنگاندىن، لە تايىبەتەندى و ئامانجەكانى ھەل رەخساندەنە بۆ قوتابىيە كە بەخۆى كارەكانى خۆى ھەلسەنگىنىت، بۆ جەخت كردنە سەر خود ھەلسەنگاندىن. خۇدەھلسەنگاندىن ئەو كردارەيە كە تاك دەتوانىت ھەلسەنگاندىنىكى گشتى لە جۆرەھا توخم و ئەداكردن بىكات، كە جەخت دەكاتە سەر گۆرانكارى و نويىۋونەۋە، كە لەئەنجامدا ھەلسەنگاندىنى خۇدى دەبىتتە ھۆكارىك بۆ باۋەربوۋى قوتابى بەخۆى و ئەو كەلەبەرەنە دەۋىزىتتەۋە كە لە زانىارى و بىرکردنەۋەكانىدا دېنە پېش و كار بۆ كەمكردنەۋەى ئەو كەلەبەرەنە دەكات.

ثامانجه کانیدا، نه گهر ثامانچ له هه لسه نگانندن پيوانه ی جوړی نه نجامه کان بیټ، نه وهش کار ده کاته سهر جیبه جیژکردنی ثامانچکی دیکه. * راستی و جیگیری پله ی لاپه ره کانی دیکومینتی، چونکه راستی پیوهندی به سونگی نمره کانی تاقیژکردنه وه کانه وه هیه که له هه مان بواردان.

گه وره ترین کیشه ی هه لېژاردنی ماموستایان بو نم وونه ی کاری دیکومینتی له بهر نه وه ی پیوهندی به ناوهرۆکی بریار له سهر دراوو ثامانچی وانه گوتنه وه نییه به و مانایه ی که بایه خ نه دان به بسابهت و کاره هه لېژیراوه کان به درېژایه ی کات بایه خدانه به بریار له سهر دان.

ههروه ها (sewellet) کومه لیک که موکوړی لاپه ره دیکومینته کان نیشان ده دات که ده بنه ریگر له بهر ده م په رت بوونیا ندا.

* لاپه ره دیکومینتیبه کان جیگیریان که متره له جیژوره کانی دیکه ی هه لسه نگانندن چونکه پشت به هه لسه نگانندی چهندی ده به ستن (نمره ی تاقیژکردنه وه).

* کات و ماندووبوونیکي زوړی له لایهن هه لسه نگانننه رانه وه ده ویت بو هه لسه نگانندی ناوهرۆکه کانیا ن.

تاقیژکردنه وه راسته قینه کاند ا هه یه، بو یه قوتابی له هه لسه نگانندی بنیاتنای مه عریفه وه په ره پیدانی فیکری خودی به شدار ده بیټ.

کیشه کانی هه لسه نگانندی دوره نجام به به کار هیبانی دیکومینته کان

له گه ل هه بوونی چهنه لایه نیکی باشی هه لسه نگانندن، به لام سهرباری نه وهش کیشه ی پیوهندی دار به دیکومینته کانه وه ههن که جوړیکه له هه لسه نگانندی راسته قینه له وانه ش:

* ریچکه وتنی بهرپرسیاران له سهر نه وه ی که پیویسته له دیکومینته کان چ هه لسه نگاننریټ، ده سته یه ک ده لین پیویسته ثامانچ و تاستی نه ته وه یی و ریټنمایه کانی شاره زایانی بابه تی خویندن هه لسه نگاننریټ و ههن دیکیش پییان وایه به ته نیا لیسته کانی کارامه یی بیټ.

* رۆلی ماموستا که پیویست ده کات له په ره پیدانی نه و رۆله تازه یی قوتابی له دیکومینته کاند ا چی بیټ و ریټنمایه ی قوتابی و دانانی خسته یه کی کاتی و به شداریکردن له سهنه کانی هه لسه نگانندن.

* هه مه چه شنسی لاپه ره دیکومینته کان له به سهر رۆشنایی

* پيټوره به کارهاتووه کان له هه لسه نگانندی ناوهرۆک هه کان، جيبه جي کردنيان دژواره و پيويستيان به راهينان هه به.

* ديكۆميننت هه کان كۆمه لئكي هه مه جوړيان له كارو چالاكي هه به كه پيشكه وتن و گه شه كردني تاكه كه سيان له لا روون نيبه، له و كاتانه ي پيټوره كان و ناماچه كان زۆر روون نين.

* مامه له كردن له گه ل دهرته نجامه ره مه كييه كان و شيكر دهنه ويان دژواره.

نه خشه ي چه مكه كان

نه خشه ي چه مكه يه كيكه له بابه ته ته لته رناتيفه كانى هه لسه نگاندى راسته قينه و له خاله كانى به يه كگه يشتن پيكديت كه چه مكه و هيله كانى په سه ندركو له نيوان خاله كاندا دهرده خات.

پيكهاته ي نه خشه ي چه مكه كانيش بۆ هه لسه نگاندى نه مانه ن (گرنگييه كان، به ره پيره و هه چوون، سيستمى نمره كان)، هه ره پيكهاته يه كيش له سى ره هه ند پيكديت، هه ره هه نديكيش داواكارى خۆي هه به.

* پيكهاته ي يه كه م: نه ره كه كه ده كرپته سى به شى جيا جياوه كه نه مانه ن:

أ - پيويستيبه كانى نه ره كه كه له ويدا قوتابى ده توانيت پيكهاته ي نه خشه كه ديارى بكات. پر كردنه و ه ي نه خشه بۆ كيشراوه كه، دانانى نه خشه به ره سم كردن - ريپكخستنى كورت - هه لسه نگاندى پيټوره ندى نيوان جووته چه مكه - نووسينى وتار - وه لامدانه وه له كاتى چاوپيكه وتن دا.

ب - قوتابى ده توانيت يان ناتوانيت نه خشه يه كى هه ره مى دروست بكات، ناماده كردنى ته و چه مكه له نه ره كه كاندا به كاردپن - ناماده كردنى پيټوره ندييه كانى چه مكه به كارهاتووه كان له نه ره كه كه دا - ديار كردنى پتر له به كارهاتوويه ك بۆ يه ك پيټوره ندى له نيوان خاله كانى به يه ك گه يشتن - ديارى كردنى ماوه كان له نه خشه كه دا - پاساو هينانه وه بۆ وه لامه كان - دروست كردنى ته و اوى نه خشه كه - ديارى كردنى ته و چه مكه به ده ورى بونى دى پيشكه شكاروا ده سوورپنه وه.

ج - بونى دى ناوهرۆكى نه ره كه كه (خاله كانى يه كترپين): ديارى كردنى پيويستيبه كانى نه ره كه كه و پابه ندبوون به بوارى بونى دى بابه ته كه وه.

پيكهاته ي دووم: وه لامدانه وه كه سى جوړى هه به وه ك:

ژماره يه ك ليكولینه وه هه ن كه: له هه لسه نگاندي دهره نجامي خویندندا هه لسه نگاندي راسته قینه یان به به کارهینانی نه خشه ی چه مکه کان ته نجام داوه و هك :

ليكولینه وهی (هینسون و نیلر و رويس پريمو و چاقيلسن) هه روه ها ژماره يه ك ليكولینه وه هه لسه نگاندي راسته قینه یان به کارهیناوه، به و پيیه ی ستراتيزيکه له وانه گوتنه و هدا كه كارتی كړدی زوری به سهر دهره نجامه كانی خویندنه وه له ماوه ی زانست و به شه كاندا هه یه، له وانه ليكولینه وهی هه ریه ك له (محمد عه بدولر و ثوف و نوسامه عه بدلعه زيز 1994)، (سه حهر عه بدولكه ريم 2000)، (ته حلام باز و رهزا حه جازي، 2002) و (هینسون و نیلر و وویف و نه وانی دیکه).

گرفته كانی هه لسه نگاندي راسته قینه به به کارهینانی نه خشه ی چه مکه کان

* ديارترين گرفت نه و گرفته يه كه پيوهندي به پيشكه شكرندي ((ته مبريقه)) له باره ی جیگیری و راستگویی نه خشه ی چه مکه کان، نه گهرچی پيوهندييه کی زور له نيوان

أ - وه لامدانه وهی قوتابی به : كاغز و قه لثم - به زاره کی - به به کارهینانی كو مپیووتره .

ب - شیوه : كه شیوا و ورد بیټ و به نه ركه كه وه په یوه سته .

ج - تاماده كاری نه خشه كه: رهنگه قوتابی - یان ماموستا یان توژیژه ریټ .

پيکها ته ی سیپه م : سیستمی پله کان

كه بو سی جوړ دابه ش ده بیټ له وانه :

أ - پله ی پيکها ته كانی نه خشه كه، كه تییدا هه ولته هه كان به سهر پيشنيار كراوه كان یان داهینراوه كان - ثاسته هه ره مپیه كان - پرسپار - ژماره ی خاله كانی به یه ك گه یشتن - ژماره ی پيوهنديداره كان چر ده كریته وه .

ب - به کارهینانی پيوه دی نه خشه كه: هه لسه نگاندي ثاستی كار كړدی قوتابی به هوی به راورد كړدی پله كانی له رپی یه ك یان پتر له شاره زایه ك له بواره كه دا - یه ك یان پتر له ماموستایه ك - یه ك یان پتر له قوتابییه ك كه له سه رووی لیسته كه و ديه .

ج - كو كړدنه وه له نيوان پيکها ته كانی نه خشه كه به چه شنیک كه پله كانی قوتابی له سهر نه خشه ی چه مکه كه پيک بیټ .

ته وهی سیستمی لقی لقی بوون
(الشجری) وهر بگریټ وهک له زانستی
فیزیا، کیمیا، زینده زانی وایه..
جیبه جیکړدنی کاره کوش له زور بابته
خویندنی مرویی و زانسته یاساییه کان
به زه سمته می ده میټته وه، ههروه ها
پیویستی به شاره زایان له بواری
نه خشی چه مکه کان و ماموستای
مه شقپیکراو ههیه، یان نه وانه ی له
رپی پروگرامی تاماده کردنی
ماموستایانه وه تاماده کراون، تا
شاره زایی نه وه یان هه بیټ به شاری له
هه لسه نگانندی نه خشی چه مکه کاندا
بکهن.

که موکوربیه کانی یان

گرفته کانی هه لسه نگانندی

راسته قینه به شیوهیه کی تاییه ت

* ته گهر بگریټ له لاین قوتاییه وه
پشکینینی ورد بو راده ی وهر گرتنی
ته رک و چالاکیه کانی نه نجام بدریټ ،
ته مه کاریکی سنووردار ده بیټ به هزی
دریټی تهو ماوهیه ی له کرداری
هه لسه نگانندن و ژماره ی چالاکي
دیارکراو له یهک تاقیکړدنه وه دا
ده خایه نیټ له بهر ته وهی کاتی پیویست
بو جیبه جیکړدنی یهک چالاکي کاتی
ده ویټ.

پله کانی مه زنده کردن له باره ی نه خشی
چه مکه کان و شیوه ی تاقیکړدنه وهی
تاساییدا ههیه وهک : ته زمون کردن له
تاقیکړدنه وهی جوړ او جوړ وهک لای
(که مال زه یتوون - عادل بهنا 214-
2000).

* نه بوونی ماموستای مه شقپیکراو بو
دانانی پله کان له سهر نه خشی
چه مکه کان، به مانای نه بوونی بری
ماموستایان که به شکاری له
هه لسه نگانندیکی راستگویی
نه خشی کاندا ده کات.

* پیویست ناکات که بونیادیکی
هه ره می دیارکراو بسه پینټیټ، ته گهر
هاتو ناوهر وکی بونیاده که ی ناهه ره می
بوو (رویس پریو و چاقیلسن) و توټر
پیوی وایه که نه خشی چه مکه کان
یارمه تی هه لسه نگانندی کاری قوتایی
ده دات و کارامه بییه کانی ده دوزیټته وه
که پیوه نندیان به کرداره ته قلبیه
به رزه کانه وه هه یه وه یارمه تی
مه زنده کردنی مه عریفه ی کرده یی و
مه عریفه ی راپورت نامیز ده دات، به لام
له هه ندیک بابته می خویندندا
کاریگه ریه که ی به سنوورداری
ده هیلیټته وه که ده کریټ بونیادیکی
هه ره میان بو دروست بگریټ، له بهر
ته وهی هه ندیک چه مکه پهرت ده بیټ بو

زەھمەتتى ئەنجامدانى كىردارى تەقتىن كىردن، لەبەر ئەۋەدى تىچۈۋەكە زۆرە.

* زەھمەتتى لە ئامادە كىردىسى ئەۋ چالاكىيەنى كە بەشىۋەنى بە كۆمەل پىيادە دەكرىت.

* (ۋۆرتۆن) باس لەۋە دەكات كە لايەنگىرانى ئەنجامدانى بەدىل سەلمىنەرى وردىان لەۋەدا نىيە كە قوتابىيان كارامەيى بىر كىردىسىۋەۋەنى بەرز بە كىردىن، ئەۋكاتەنى كارىكى دەستى بۆ ھەر چالاكىيەك ئەنجام دەدەن، ئەگەرچى ئەمە تاقىكىردىنەۋەنى رۈۋبەرىكى فراۋانتر بۆ ۋەلامدانەۋە دەخاتە رۈۋ بە بەرۋرد لەگەل تاقىكىردىنەۋە كىدىكە (ساندىرس و ھۆرن).

* ھەرۋەھا (گرىگۆر) باس لەۋە دەكات كە پىشكەۋەتنى پىۋانەنى دەروۋنى تازە، گۆرۈنكارى پىر دەلالەتنى لە شىۋازو كەرەستە كىدى ئەنجامدان ئەنجام داۋە كە پىشت بە رادەنى پىۋىست دەبەستىت و زانىبارى بەسۈود و چاك بۆ تىگەيشتن بە پەيرەۋەكەران دەبەخشىت.

* زەھمەتتىيە كىدى فېرېۋون، بەلام ئەمە پىۋەندى بە ھەندىكى كىردى پىرۋىگىرامە كىنەۋە ھەيۋە كە كارىگەرىيە كەنى كەم دەكاتەۋە.

* كارەكەش تەنبا بە تۇمارەنى پىۋىستى چالاكىيە كىدى قوتابىيەۋە ھەلسەنگاندىنى كارى قوتابىيەۋە پەيۋىست نىيە، بەلكو ھەلۋىستە كىدى كار كىردن تاقىيەتنى ھەيە كە جۆراۋجۆرى ۋەردەگرىت لەھەمان چالاكىدا ھەلۋىستى بۆ ھەلۋىستىكى دى دەگۆرۋىت، ئەمەش دەبىتتە ھۆنى ئەۋەنى نىرەنى قوتابى گۆرۈننى تى بىكەۋىت.

* ئەنجامدانى چالاكى بە پەلەيەكى زۆر پىشت بە جۆرى چالاكىيە كە دەبەستىت.

* زەھمەتنى بەگىشتى كىردى دەرتەنجامە كىدى، چۈنكى پىشت بە تۇمارەيەكى دىيارىكراۋى چالاكىيە كىدى دەبەستىت .

* زەھمەتنى ئەنجامدانى تاقىكىردىنەۋەنى رۈۋىۋىۋى لەبەر زۆرى تىچۈۋون و درىۋى ماۋە، كە دەبىتتە ھۆنى زەھمەتتۈۋونى بەگىشتى كىردى دەرتەنجامە كىدى، لەم بارەيەۋە (جۆرچ) راپۆرتىكى پىشكەش كىردۈۋە تىپىدا باس لەۋە دەكات كە تىچۈۋونى بەكارھىنەنى شىۋازە كىدى ئەنجامدانى ئەنجامدان لە ھەمۈۋە بابەتە كىدى خۈپىندن لە ئەمىرىكادا. (30205) بىلۈن دۆلار سالانەيە، ئەمەش دەبىتتە ھۆنى

به دواچوونیکي گشتي

* نمونه تازه کانی پیوانه ی (به تاک - دووانه - سیپانه) بارامه تر پیویستیان به کاری تاک هه یه له سهر موفرده ده کان نهوانه ی بو یه ک توانا ده گه ریښه وه، نه مهش پیویستی به کارامه یه کی بهرز هه یه له کاتسی ناماده کردنی تاقیکردنه وه کان و دارشتنی ناماده کردنی موفرده ده کان به چ ه شنیک که وه لامدانه وه ی ههر موفرده ده یه ک جگه له یه ک سیما لای تاک پتر نانویښت، زه همه تیه که ش له دارشتنی نه موفرده دانه هه یه که پیویستیان به توانا یان سیمایه ک لای تاک هه یه، له بهر نه وه ی توانا کان هه مه جوړن و پیکه وه له یه ک کاتدا کارده کهن، بو یه ده بیټ دانانی موفرده ده کانی تاقیکردنه وه بی ټاگاداری و وردی نه نجام بدریت.

* زه همه تی دیاریکردنی نه و تاکانه ی نه گونجاون، ههروه ها موفرده نه گونجاوه کان له کاتسی ناماده کردنی بانکه کانی پرسیار نه مهش به هوی بوونی حالاتی قویبه یان مه زنده کردن یان به هه ند هه لنه گرتن که وه لامدانه وه ی موفرده کان زه همه تی پتریان تی ده که ویټ زوړتر له ناستی توانای تاک و وه لام نه دانه وه ی موفرده ده کان له ناستی توانای تاک که متر زه همه ته، نه مهش کار له سهر

* تیوری نو ی له پیوانه دا بو زالوون به سهر گیروگرفته کانی تیوری کلاسیکی هاتووه، به وه ی که تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام که له چوارچیوه ی تیوری تازه دا داده ریژرین پله یه کی به رزی بابه تیانه یان تیدایه و ده شیت له چوارچیوه ی تیوری تازه دا دهرته نجامه کانی به گشتی بکرین و بوار بو به راوردی نیوان کو مه له جیاوازه کان بره خستین و نه گه رچی پیویستی زوړ هه یه بو نه وه ی لیکنولینه وه ی مهیدانی نه نجام بدریت تا له نیوان نمره خاوه کان که دهربری دهرته نجامی خویندنه وه و به هوی تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام که له چوارچیوه ی تیوری کلاسیکی ناماده کراون و. پیوانه کراون و، له نیوان توانای قوتاییان که دهربری ناستی دهرته نجامی خویندنه به راورد نه نجام بدریت. ههروه ها به هوی تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام ده پیوریټ که له ریټی به کارهینانی نمونه بی (راش) وه خراوته لیست و یه کی که له نمونه کانی تیوری تازه بو نه وه ی له بریاردانی پشت به ستوو به بنه ما زانسیبه کان به شداریت.

به كاردين، هاشانی تاقیکردنه وه
 ناساييه كان كه ماموستايان نامادهيان
 دهكهن. تاقیکردنه وه موقه نه نه كانش
 بؤ پيوانه كردنی دهرته نجامی قوتابی به
 بابه تيانه و راستگویی له موفرده كان و
 گونجياندا دناسرينه وه.

* تاقیکردنه وه ی سهراوه
 مهحه كيه كان (CIT) شياوترو به
 بابه خترن له تاقیکردنه وه موقه نه نه كان،
 چونكه پيواننديان به نامنجه برپار
 ليډراوه كانه وه ههيه، بؤيه له
 هه لسه نگانندی دهرته نجامدا پاش
 ههريه كه يه كي خويندن بابه تيانه تر و
 توكمه ترن .

* په ره راپورتبييه كان كه دهره وه
 سييه من، بؤ هه لسه نگانندی كاری
 قوتابی به كاردين، بؤ چاره سه ركردنی
 كه م و كورتنی تاقیکردنه وه
 موقه نه نه كان و تاقیکردنه وه سهراوه
 مهحه كيه كان به كاردين، چونكه پشت
 به چالاکي و نمونه ی كاری قوتابی
 ده به سن كه به ژيانی رۆژانه وه په يوه سن
 ههروه ها (تيديگير) دريژه ی پي ددات
 و ده ليت بؤ شه وه ی هه لسه نگانندی
 بابه تيانه تر بيت پيويسته پشت به
 كه ره سته و ريگه ی جوراوجوری وهك :
 ليسستی مه زنده كردن،

نامازه گونجاوه كانی موفرده كان
 دهكات.

بؤ زالبون به سهر ثم گرفتانه دا
 دهبيت سوود له گه شه كردنی گه وره و
 به رده وامي ته كنه لۆژيای زانياری و
 ته كنيكه نوپيه كان وهر بگيريت و
 گۆرانكارييه به رده و امه كان وا دهكهن
 دامه زراوه په روه رده ييه كان
 چااو به پرۆگرامه كانياندا
 بخشینه وه و سووديان لی وهر بگرن،
 چونكه چاك كردنی خويندنی پشت
 به ستوو به ته كنيكي تازه بووه ته
 پيوستييه كي هه نوو كه يي بؤ چاك كردنی
 خويندن و دهر بچه كانی و، به كارهيئانی
 شيوازی هه لسه نگاندن كه پشت به
 كۆمپيووتهر ده به ستيت و روپيوي
 پيشكه وتوو نه نجام ددات و پرۆگرامی
 وا ده خاته به رده ست كه يارمه تي
 چاره كردنی گرفتني نمونه تيورييه
 تازه كانی پيوانه كردن ددات.

(تيديگير) باس له وه دهكات كه
 ديارترين ريگانانی هه لسه نگانندی
 دهرته نجامی قوتابی نه مانه ن :

* تاقیکردنه وه ی موقه نه نه كان،
 نه وانه ی له ريستی شاره زا و
 پيشه بيه كانه وه ناماده ده كرپن و بؤ
 هه موو قوتابيان و بؤ هه موو كاته كان

نمونه تازه كان كه تيؤرى وه لامدان هوى
موفرده له خؤى ده گريټ، له پيتاو
به ديه پيتانى بړيكي زؤرتري بابه تيانه.
به و پييهى تاقير كړنه وه كان يارمه تى
دهر خستنى راډهى به ديه پينان ———
ثامانجه كانى فير كړدن و راډهى
پيشكه وتنى ته كنه لوژى و زانينى
لايه نه كانى به هيژى و لاوازي دده دن له
هه ريه كيټك له ثامانجه كان، ناوهرؤك —
شيوازه كانى وانه گوتنه وه و سود
وهرگرتن له دهرته نجامه ك ——— ان بو
ته نجامدانى فيدباك و پالپشتي كړدى
لايه نه كانى به هيژى و چاره كړدى
كه موكور تيبه كان.

ته گهرچى گرفته ك ——— ان
به تاقير كړنه وه كانى دهرته نجام وده
كه رستهى هه لسه نگاندن به سترانه ته وه،
به لام لاي مامؤستايان و قوتايان
به كاردپين و بهربلاوترو ناسايى ترن
ته ممش واده كات واز ليه پينانين
زه حمت بيت و ده كريت هول بو
به رز كړنه وه يان بدرت تا بابه تيانه تر
بن، ته ممش ته و كاته ته نجام دهرت كه
پشت به نمونه مه زنده كراوه كانى
تيؤرى وه لامدان هوى موفرده به سيټ،
وهك نمونهى (راش) بو دانانى بانكى

پيوانه كانى مه زنده، هه لسه نگاندى
خودى، هه لسه نگاندى مامؤستا تا
دوايى ببه سيټ.

پاش نه وه: تيبينى نه وه ده كريت كه
هه لسه نگاندى دهرته نجامى قوتايى له
دامه زراوه كانى خويندن و فير كړدن
ته مړؤ ته نيا كار به پيوانه كړدى
دهرته نجامه كان ده كات كه نه وپش به
دهردى خؤى كار له سهر پيوانه كړدى
تاقير كړنه وه كانى كار كړدى قوتايان
ده كات، جا چ ته كنيكى يان هى
قوتابخانه يان نه وانهى سهر چاوهى
مه حه كى بن، به لام نه و تاقير كړنه وانهى
ديكه بهربلاون، تاقير كړنه وه كانى
قوتابخانه كه مامؤستا ناماده يان
ده كات و له بهر رؤشنايى نه وه دا بريارى
په روه رده يى له بارهى گواستنه وهى
قوتايان له پوليكه وه بو پولى به رزتر و
له قوناغيكه وه بو قوناغيكى ديكه
دهدرت.

ته ممش واده كات تاقير كړنه وه كان
له گرنگيدا پلپه كى به رزيان هه بيت،
هه روه ها واده كات هه وله كان له سهر
دانان و گه شه پيدانى تاقير كړنه وه
بابه تيبه كان چرتر ب ك ——— رينه وه و
په يره و كړدى شيوازه زانستيبه تازه كان
له كردارى ناماده كړدى به په نابردن بو

مه زنده كړدنې كې وردو هه مه لايه نې گشت شاره زاييه مه عريفې و كارامه ييه كاندا كه مو كورتي تيدا يه له هه مو و شو ناستانه ي قوتابي پيياندا تيده په رپټ.

له گه ل و هو ي كه هه لسه نگاندي راسته قينه پيويستي به ماموستاي مه شقپي كراو و شاره زاي وا هه يه كه شاره زايان هه بيت له چو نيه تي مامه له كړدن له گه ل شيوازه كاني هه لسه نگاندي راسته قينه و ده ر كړدي برپار له باره ي كاري قوتايان و راهي نانه كانيان له هه ر و هه ر ك و چالاكيبه ك كه ته نجامي ده دن، ته مه ش پيويستي به ســـــــــــــــــه رله نو ي چاوي دا خشان دنه و ه ي پر و گرامه كاني ناماده كړدي ماموستايان هه يه بو ته و ه ي بر يكي چاكي زانياري و هه ر بگرن كه له گه ل نمونه تازه كاندا بگو نجين تا بو مه شق كړدن به ماموستاياني تيسته ناماده بكر يټ، بو ته و ه ي ناستي كار كړديان و ه ك هه لســـــــــــــــــه نگينه ر به رزي بيته و ه، ته مه ش له به ر ر و شنابي ده سته به ر بووني كه ر ستهـــــــــــــــــه ي هه لسه نگاندي ته لته ر ناتي ش شان

پرسيار كه ده كړيټ ته و نمونه ي تاقير كړنه وانه مان لي و هه ر بگريټ كه بو نمونه ي كومه ليك قوتابي ده سته ددات ته وانه ي له ر و و ي توانا وه ناستي جيا وزيان هه ن هاوكات ر ي به چا و پيدا خشان دنه و ه و پيشخستن و خستنه سهر و لا بردن ددات. به ره چا و كړدي ته و كه مو كورتي يانه ي كه له هه نديك پر و گرامدا هه يه كه له لا بردني هه نديك موفره ده ي نه شياو يان تا كه نه شياو ه كاندا به كارد ين ته مه ش كار ده كاته سهر مه زنده كړدي زه حه تي موفره ده كان كه له ته نجامي قوپه يان مه زنده كړدن يان به هه ند هه لته گرتني و ه لا مدانه و ه دا ها توونه ته تارا وه، ته مه جگه له هه و لدان بو پيشخستني ته م پر و گرامانه به پشت به ستن به ته كنيكي تازه و ته كنه لوژي اي زانياري به كار هي ناني كو مپيو ته ر به مه رجيك نمونه ي تاقير كړنه و ه كان له سهر ناسته مه عريفيه كان له خو بگريټ، به تايبه تي ته وانه ي پيوانه ي كرده ته قليله بالا كان ده كهن، به لام نايټ پشت به تاقير كړنه و ه كان به شي و ه ي تاك تاكانه به ستر يټ و تاكو تايي نه بيت، چونكه له

ددرده هیترین، نهوانه ی له بهر رښنایی نمونه نیحیم ————— الیه کانی تیوری وه لامدان هوهی موفردهه ناماده کراون، و به کارهینانی ک ————— هرسته کانی هه لسه نگانندی راسته قینه (په ره کاغزه راپورتیبه کان - نه خشه ی چه مکه کان) که له پیوانه کوردن یان درخستنی راده ی به دیهاتنسی ————— نامانجه کانی فیرکردن به کاردین و زه حمه ته له تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام که شف بکریڼ.

* ههروه ها ناییت له هه لسه نگانندی دهرته نجامی خویندن به تنیا له کوتایی وانه گوتنه وهی بریار لیدراو له خو بگریټ، به لکو ده بیټ هه ردوو هه لسه نگانندن - هه لسه نگانندی بینایی یان به رده ام و - هه لسه نگانندی کوتایی جوړیک له ته کامول دروست بگریټ، به مه رجیک ستراتیژی ته تیکی روون و بریار له سه ردراوی تیداییت له سه ر ناستی نه ته وه ییبه وه ههروه ها ده بیټ قوتاییان له سه ر هه لسه نگانندی خودی، وانا هه لسه نگانندی خو یان رابه یترین، نه ————— ته ش یارمه تی گه شه پیدانی متمانه به خویندنیان

به شانی تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام بو زالبوون به سه ر لایه نه کانی لاوازی له هه لسه نگانندی نامانجه کانی کارامه یی و مه عرفیبه کاندا که بو پیوانه کوردنی کرداره نه قلیبه بالاکان به کاردین له بهرته وه نایا کامه شیوه له شیوه کانی هه لسه نگانندن وردتر ده بیټ له به دیهینانی نامانجه کانی فیرکردن؟ کامه نمونه ی هه لسه نگانندیش چاکتره سه باره ت به راده ی به دیهینانسی ————— نامانجه کانی فیرکردن و سه باره ت به تیچوو و توانا کانی به گشت کوردن؟ له بهر رښنایی نه وهی سه ره وه دا ناییت هه لسه نگانندی دهرته نجامی خویندن ته نیا تاقیکردنه وه کانی دهرته نجام بگریټ ته یان ته نیا پشت به که رسته به دیله کان ببه ستیت، به لکو ده بیټ که ره سه ته کانی هه لسه نگانندن هه مه جوړ بن و پله یه کی به رزی بابه تی و جیگیری و راستگو یان تیدا بیټ، تا له کاتی بریاردانه پهروه رده ییبه کاندا متمانه به دهرته نجامه کانیان بگریټ، که دواتریش ده کریټ پشت به تاقیکردنه وهی سه ر کاغزه ز زاره کی موقه نهن و بابه تی ببه ستیت که له به لگه کانی پرسیار

به مه رچیک پرسپاره و تارییه کان
وه لآمی دیاریکراویان هه بیټ، تا
بাবে تیه تی دانانی (مه زهنده کردنی)
پله کان بیاریزیت .

* ده بی گرنگی ریژه بی و سه نگی
ریژه بی هه موو بابه ته کانی ناوهرۆک
له بهرچاو بگریټ له کاتی تاماده کردنی
تاقیکردنه وهی دهرته نجام و تاماده کردنی
خشته ی مواسه فاته کاند او ژماره یه ک
ئامانجی مه عریفی بو هر بابه تیټ
به پیی ئاسته جیاوازه کانی ئامانج
له خو بگریټ، له گه ل له بهرچاو گرتنی
سه نگی ریژه بی ئامانج کانی هر
بابه تیټ به تهنیا .

* ده بیټ ئاسته کانی
وه لآمدانه وه (کارکردن) له پیی دانانی
ژماره یه ک چه مکی به رزی
هه لسه نگانده وه به رزیکریتته وه بو
گه یشتن به ئاستی پیوستی فیروون -
له سه ر ئه و بنه مایه بریار له باره ی
فیروون یان فیروونی قوتابی هه ریه که
له لایه ک یان پروگرامیکی خویندن
ده دریت .

* بهر له به کاره پینانی به نکه کانی
پرسپارو که رسته کانی هه لسه نگانده ی

ده دات بو به رزکردنه وه ی ئاستی
ده رته نجامه کانیا .

* هه لسه نگانده ی کارکردنی قوتابیان
له هه موو لایه نه کانی کارداری
فیږکردنا وه که له ئامانج مه عریفی و
کارامه بی و ویزدانی و به کاره پینانی
که رسته ج — ژبه ج — ژره کانی
هه لسه نگانده ی به رجه سته کراوه، وه که:
تاقیکردنه وه کان - لیسته کان - تیپینی
- تو ماره کانی کارکردن له گه ل
جؤراو جؤری له شی — وازه کانی
هه لسه نگانده ی (سه رکاغه ز - زاره کی -
پره کتیکی) به مه رچیک له گه ل شروستی
هه موو کتیه کانی خویندنا بگوئیت،
دلنیا بوون له بابه تی بوون له کاتی
تاماده کردنی پرسپاره کان و له کاتی
دانانی پله کان و کارکردن به تیژه
تازه کانی پیوانه کردن .

* تاقیکردنه وه کانی سه رکاغه ز
ده بیټ پرسپاری جؤراو جؤر و بابه تی و
وتارییان تیدابیت، بو ئه وه ی بو ار بو
قوتابیان پره خسه یټ بیروپاو
بوچوونه کانیا نازادانه دهر بپرن و توانا
بالا کانیا ن دهر بچهن .

پله ی پروگرامه که ی (کتیبه که ی) بو
تخران ده کریت.

3 - بایه خدان به مه شقی پره کتیکی یان
به شی پیاده کــــــــــــردن و کاراگردنی
هه لسه نگانندی وه لامدانه وه - لایه نی
کارامه بی - به پیی سروشتی کتیبه که وه
(10%). له پله ی پروگرامه که ی بو
تخران ده کریت و له پروگرامه
تیورییه کاندانا هم ریژه یه به یه کسان
دابیه شی دوو به ند (1،2) ده کریت.

4 - تاقیکردنه وه ی کوتایی (50% ی
پله ی بریــــــــار لیډراوی بو تخران
ده کریت، ده شبیت به شتیکی سه ر کاغه ز
و به شتیکی زاره کی له خو بگریت،
به مه رجیک به شی سه ر کاغه ز پرسپاری
وتاری و بابه تی تیدا بیت و تیدا بایه خ
به مه رج و نیشانه کانی تاقیکردنه وه ی
باش بدریت.

سه رچاوه: www.gulfkids.com

*پرو فیسوری یاریده دهر له به شی

دهرووناسی پهروه ده بی

راسته قینه ده بیت خولی مه شکرکردن بو
ماموستایان بگریته وه، بو نه وه ی به م
که ره ستانه وه چونیته تی مامه له کردن
له گه لیاندا بزنان، بتوانن راده یه کی
پیویستی کارامه بوونیان هه بیت و
ئاسان و به چاکی مامه له له گه ل
که ره سته کان بکه ن.

له وه ی باسمان کــــــــرد ده توانین
بوچوونیک ی روونی پیشنیازکراو له کاتی
هه لسه نگانندی ده رته نجامی پروگرامی
خویندن دابنیین :

1 - کاراگردنی هه لسه نگانندی بینائی
(به رده وام) له ماوه ی وه رزی خویندندا
به مه رجیک (20%) ی پله ی
پروگرامه که ی بو تخران بگریت.

2 - راسپاردنی قوتابیان بو نه نجامدانی
هه ندیک چالاک ی و نه رکی پیوه ندیدار
به پروگرامی خویندنه وه وه ک نه وه ی
له وینه یه ک - وتاری کورته چیرۆکی -
کاغه زی کارکردن - توپژینه وه و
راپورت - نه خشه ســــــــــــازی چه ند
تاقیکردنه وه یه ک - چه ند پروژیه ک ...
تا دواپی نه نجامی ده دن و (20%) ی

- كۆتايى -

ناساندنى كىبەكانى زانست بۆهه مووان

قۇناغى (1-9)ى بنه پەتى و قۇناغى (10-12)ى
ئامادەيى = زانستى

ئەسكە ئىدەر مستەفا عەبدولرەحمان*

پروگرامى زانست بو هه مووان پروگراميكي جيهانييه كه كومپانياي هاركورتى ته مريكي سه رپه رشتى ده كات و كومپانياي جيوپروژيكتسى لوباني كاري وه رگيړاني بو ده كات له زمانى ټينگليزى بو زمانى عه رهبى و كوردى.

كتيپه كاني زانست بو هه مووانى قوناغه كاني بنه رپه تى (1 - 6) و (7 - 9) زنجيره به نديكي ته واو كهرى يه كدين، سه رجه م لقه زانستيه كاني وه ك (زينده زانى ، كيميا، فيزيا، زوى ناسى، فه له كناسى) له خو ده گريټ، به شيويه كه له قوناغيه كه وه بو قوناغيكي ديكه برى زانباريه كاني له ناسانه وه بو قورس ده گورپټ.

كتيپه كاني قوناغه كاني ناماديه يى (10، 11، 12) زانستى، زانسته كاني كروده ته چهنه لقيكي جيا و چهنه كتيپيكي سه ربه خو وه كو كتيپى (زينده زانى و فيزيا و كيميا و بيركارى و زوى ناسى) كه نه مهى دوايى له به رنامه كاني په روه رده ي حكومه تى هه ريټما نيه بو نه م قوناغانه.

بو هه ر قوناغيك له قوناغه كاني خو يندن كتيپه كاني زانست بو هه مووان له چوار كتيپ پي كه اتوه وه دوو كتيپ بو قوتابى و خو يندكاره نه وانيش كتيپه كاني (قوتابى يان خو يندكاره + راهيټان) دوو كتيپه كه ي ديكه واته (ماموستا + رپبه رى هه لسه نگاندن) بو ماموستاى وانه يه.

كتيپه كان له يه كدى دا پراو نين به لكو به ته واوى به يه كه وه به ستراون. كتيپى ماموستا به رپبه رى هه ر چوار كتيپه كه داده نريټ، چونكه كليلى چو نيه تى وتنه وه ي وانه كان و نه نجامدانى چالاكى تاقه گه ييه و چو نيه تى نه نجامدانى هه لسه نگاندن، بو يه كتيپى ماموستا پلان دارپټى سه رجه م كتيپه كاني تره.

كتيپه كاني قوناغى بنه رپه تى (7 ، 8 ، 9)

يه كه م. كتيپى قوتابى

نه م كتيپه له سه ر بنه ماي به ش دانراوه وه هه ر به شيك به سه ر چهنه به نديكدا دابه شكراوه وه هه ر به نديكيش چهنه كه رتيك له خو ده گريټ.

په زوره ده و فیرکردن ————— شماره (4) سالی 2009
له سهره تاي ههر به شیکدا میژووی دوزینه وه ههیه، تاییه ته بهو به شه، به پیی
ریزه ندی میژووی دوزینه وه کان، پاشان له سهره تاي ههر به ندیک که بهیه که به شه
وانه دهوتریته وه.

له لایهن ماموستاوه دوو چالاکي ههیه:

أ . چالاکي پیشینه: (یارمه تی قوتابی ده دات که بیروکه وه شتانه ی له بهری
ده که ن یان لیی تیده گهن له چهن د دوسییه که یان ریچخه ری زانیارییه کان ریچی
بخهن).

ب . چالاکي ده سته پیک: (یارمه تی قوتابی ده دات که به ته وای هه ست بهو بابته انه
بکه ن که له که رته که دا به شیوه ی کرداری ساده نامازیه یان بو کراوه).

له و لاپه رییه دا

● بیروکه ی سهره کی به نده که ههیه که یارمه ته دهره بو خو ناماده کردنی قوتابییه کان
تا بیروکه ی بنچینه یی بابته کانی ههر وانهیه که تیبگهن.

● ههروه ها نونیشانی تهو که رتانه ی تیدایه که له به نده که ده خویریت.

● ههروه ها چهن د دیریک له باره ی راقه کردنی وینه که ی تیدا به دی ده کریت.

که رته کان

سهره تاي لاپه رییه که رته کان به نونیشانی که رت ده ست پیده کات که به گه وره یی
نوسراوه و نونیشانی سهره کی بابته کانی که رته که به رهنگی سهوز نوسراوه و
نونیشانی بابته لاهه کییه کانی ههر بابته تیکی سهره کی به رهنگی شین
نوسراوه ته وه . ته وانه ی خواره وه له که رته کاندایه دی ده کریت:

نامانجی وانه که : (تهو بابته تانه ی که ده یخوینین به ته وای روونی ده کاته وه بو چ
مه به سته پیکه).

1. زاراه و چه مکه کان: یارمه تی قوتابی ده دهن که گرنگی به ناوه روکی پیشکه ش
کراوی ههر بابته تیک بدن و به ته وای لیی تیبگهن.

2. ستراتیژییه تی خویندنه وه: وا له قوتابی ده کات که به ته وای له و بابته انه
تیبگهن که ده یخویننه وه، ته مه ش به یارمه تی و به کاره یینانی کتیبی راهیپان دیته
دی .

پهروهده و فیرکردن ————— شماره (4) سالی 2009

3. زاراوه کان : به رهنگی زهره دیاری کراون و له پهراویژدا پیناسه که نووسراوتهوه تا کارامهیی گه شه کردنی تاییهت به زاراوه کان بزانون.
4. لیبکولهوه دوو پهردیان ههیه: تهویش بو تهوویه تا دلنیا بن که ناوه روکی تهو دوو پهردیه که وتراوتهوه قوتاییه کان لیی تیدهگه ن یان نه خیر.
5. پوخته: له کوتایی هه که رتیکدا پوختهی که رته که و پیداپوونهوهی که رته که ههیه. که هه لسه نگانندیکی به رفراوانه بو دلنیا بوون له قوتاییه کانمان که تا چند له نامنجی که رته که تیگه یشتوون که زور جار کارامهیی بیرکاری و راقه کردنی هیلکارییه ک یان بیرۆکهی ره خنه گر له پرسپاره کاند ههیه.
6. پیداپوونهوهی بهند: له کوتایی چند که رتیکدا پیداپوونهوهی بهند ههیه، که پرسپاره کانی سه رجه م بابه تی که رته کان له خو ده گریت وه ک زاراوه و چه مکه کان و هه لباردن و کورته وه لام و بیرۆکهی ره خنه گرو راقه کردنی شیوه هیلکارییه کان که ته م پرسپارانه ش هاوشیوهی پرسپاره کانی کتیبی ریبه ری هه لسه نگاننده.
7. دۆسیه ی ناماده کراو: له کوتایی کتیبه که دا به شیکی هاوپیچ ههیه که زانیاری له باره ی دروست کردنی دۆسیه ی ناماده کراو و زانیاری لقه زانستییه کان وه کو نامار و یه که فیزیایی و کیمیاییه کان و سه رجه م زاراوه کان له خو ده گریت، ته نانه ت ژماره ی لاپه ره ی زاراوه کانی تیدایه.

دووه م. کتیبی ماموستا

سه رجه م تهو زانیارییه نه ی که له کتیبی قوتاییدا ناماژه یان بو کراوه له کتیبی ماموستادا هه ن.

بهند

- سه ره تای لاپه ره کانی بهند به پلانی بهند دهست پیده کات که ته مانه ی تیدایه:
1. به شه وانه کانی که رته کانی تیدا دیاری کراوه.
2. نامنجی وتنه وهی هه ر که رتیکدی تیدایه.
3. سه رجه م تهو چالاکییه کردییانه ی که له که رته کاند ته نجام ده درین، ده ستنیشان کراون.
4. پیدایستی سه رجه م چالاکییه کانی تیدا نووسراوه.

5. باس له پیداجوونه وهی کهرت و بهند ده کات.
6. له بهرانبهر هر چالاکییه ک ژماره یه ک نوسراوه که ناماژه به ژماره ی لاپه رهی نهو چالاکییه له گه ل ده ستنیشان کردنی جوړی کتیبه که ی .
7. له به شی خواره وهی پلانی بهند کلیل هه یه که ناوی نهو کتیبانه له خوډه گریټ که له پلانه که دا به پیت هیمایان بو کردووه.
- ده و له مه ند کردنی بهند**

له دوا ی پلانی بهند بابه تیځ هه یه دوو لاپه رپه به ناو نیشانی ده و له مه ند کردنی بهند، که تاییه ته به ماموستا به مه به ستی زیاد کردنی زانیاری له باره ی نهو بابه تانه ی که له که رته کاند ا هاتووه.

له لاپه رپه کانی پاش نه مانه ی که باسکران ناو نیشانی بهنده که نوسراوه که کتیبی قوتابی به بچو و کراوی له نامیژده گریټ. له لیوا ره کانی نهو لاپه رانه ی که تاییه تن به ماموستا نه مانه هه یه .

1. تیروانیی گشتی: کورته باسیکه له سه ر ناوهر وکی بهنده که.
2. هه لسه نگانندی زانیاری پیشوو: به ناگاهیتانه وهی قوتابییه کانه لهو بابه تانه ی پیشووتر وهریانگرتووه.

3. دیاری کردنی بیروکی هه له: راست کردنه وهی نهو بیروکانه یه که پیشتر له بابه تیځ به هه له وهرگیراوه.

4. سه رجه م پیداو یستیه کانی چالاکی ده ستیځی تیډایه: له گه ل وه لایم پرسیاره کانی نهو چالاکییه .

5. رینمایي تاقیگه: هو شیار کردنه وهی قوتابیان له خوډه گریټ له کاتی نه نجامدانی تاقی کردنه وه یه ک.

کهرت: له لیوا ره کانی کتیبی ماموستا سه رجه م رینماییه کانی تیډایه که ناماژه به چوڼیه تی وتنه وهی نهو که رته ده کات. سه رجه م رینماییه کانی وتنه وهی وانه یه ک چوار رینمایي سه ره کین که له خواره وه باس ده کریټ:

- أ. لیی وردبه وه : که به زوری دوو نه رکی سه ره کی له خوډه گریټ.
1. تیروانیی گشتی له سه ر بابه تی که رته که و پروونکردنه وهی گشتی له سه ر بابه ته که له خوډه گریټ.

په روه رده و فيركردن ————— شماره (4) سالی 2009

2. تاگادار كړدنه وه (وریا كړدنه وه): ته مه ش دهر پړینی چوند پرسیاریکه كه قوتابی ده توانیت و ه لآمیان بداته وه، جزی پرسیاره كانیس به شیوهی ناراسته و خو له سهر بابه تی كه رته كانه .

أ. هانبده: ته مه ش چند شتیك له خوډه گړیت:

1. گفتوگو كړدن: (به شیوهی دهر پړینی كورته پرسیارو كورته و ه لآم)
2. چالاکی: (ته نجامدانی كرداریك تاییهت بیته به و بابه ته به شیوهی جوړله).
3. فایس كړدنی كه رسته كان و شیوه كان: (خویندنه وهی ناویشانی بابه ته كه و بابه ته لاره کییه كان و خویندنه وهی ناویشانی وینه كان .
4. بوچرونه كان: (دهر پړینی بیرو بوچوون).
5. ته نجامدانی چالاکی: (به شیوهی گرووی دووانی، سیانی).

أ. فیریان بکه: (لیره دا ماموستا ده توانیت قوتابییه كان به زور ریگه فیربكات)
1. خویندنی ناراسته كراو: (كه تییدا ماموستا داوا له قوتابییه كان ده كات برگه یه ك بخویننه وه، پاشان و ه لآمی پرسیارو راهینان بدنه وه كه تاییه ته به و بابه ته).

یان بو نه وهی باشر سه رنجی قوتابی رابكیشریت ماموستا خو بیخوینیتته وه به شیوازیکی تاییه تی به رزی و نرمی دهنگ به كار بهینیت و گوړان له دم و چاوی ماموستا روویدات بو نه وهی کاریگه ری خویندنه وه كه ی پیوه دیار بیته، نه وسا و ه لآمی پرسیارو نه و بابه ته ی له كتیبی راهیناندا بدریته وه .

2. چالاکی كرداری تاقیگه ی خیرا
3. به ستنه وهی بابه ته كه به لقه كانی دیکه ی خویندنه وه و ه كو (بیركاری ، فیزیا ، تاد ...) .

4. ستراتیشیه تی یه كبوون: (بو هاوسه نگی راگرتنی پؤل به كار بهینریته).
5. نایا ده زانیت: (كه زانیاری سهر سوړهینه ری تی دایه).
6. په ره پیدانی زمانه وانی: (واته د ارشتنی بابه ته كان به زمانی پاراوو دروست و ریكخستننی زانیارییه كان).
7. سهر سوړهینه ره كانی زانست: (بو مه به سستی سه رنجراکیشانی بیرو هوشی قوتابییه كان).

8. تويزينه وه و ليكولينه وه : (به شيويهك داواکردنی راپورت يان به دواچون له سهر بابه تيک له سهر چاوه دهره کييه کان).

9. به کارهيتانی داتا زانياريه کان : (به شيوهی هيلکاری و نه خشه سازی).

10. خوراکی ميشک : (که شه مهش بابه تيکی به پيزه بو پتر دهوله مه ندردنی بابه تي زانستی).

أ. کوتايی پي بهينه : لي ره دا ماموستا ده توانيت کوتايی به وانه که بهينيت به :

1. هه لسه نگانندی خيرا : (تاقيردنه وه به کی روظانه له کاتي پيوست شه نجام ده دريت).

2. وه لامدانه وهی پرسياری لي بکوله وه :

3. په ره پيدانی فيربون : (له رپی داواکردنی کيشانی وينه يهک يان شيويهک له لايه ن قوتايانه وه).

4. پيدانی ئه رکی ماله وه : (وه کو نووسینی راپورت و کوکردنه وهی سامپل يان ههر چالاکييه کی ديه که).

سهرجه م شه پرسيارانهی له کتیبی قوتاييدا هه ن که له کاتي وانه وتنه وه دا وه لامه کان يان له کتیبی ماموستا هه يه .

له کوتايی ههر که رتيک و ههر به نديک وه لامی سهرجه م پرسياره کانی پيداچونه وهی به ندو که رته کان هه يه .

زور جار له چالاکييه کان و له پرسياره کان يان به ستنه وهی به لقه کانی ديه کی زانسته وه شه دهسته واژانه نووسراون :

أ. بينين : واته شه چالاکييه له ريگهی شيوهی و وينه و نمونه و سامپله وه قوتاييه کانی پي فيرده کريت .

ب. زاره کی : واته شه چالاکييه له ريگهی وتنه وه قوتاييه کانی پي فيرده کريت .

ت. ره وايه : واته شه چالاکييه له ريگهی هينانه وهی به لگه و پاسا و هينانه وه قوتاييانی پي فيرده کريت .

ث. بيستن : واته شه چالاکييه له ريگهی دهنگ و بيستنه وه فيرده بيت .

ج. خوئی : واته شه چالاکييه قوتاييان خويان فيرده بن .

ح. بنه رت : واته شه نجامدانی چالاکييه که بو سهرجه م قوتاييان سووک و ئاسانه .

خ. بنچینه : واته نه نجامدانی چالاکییه که بۆ سه رجهم قوتابیان سووک و ناسانه .
د. گشتی : چالاکییه کی گونجاوه بۆ سه رجهم قوتابیان و کارامه یی پتری ده ویت له چالاکی ناستی بنچینه یی .
ذ. پیشکوه وتوو : نه م چالاکییه له سه رووی چالاکی گشتیه وه دیت و ده شیت بۆ فراوان کردنی ناستی فیژیون به کار بهیتریت .
له کۆتایی کتیبه که دا هه مان زانیاری کتیبه یی قوتابی تیدایه له گه ل وه لأمی پرسپاری هیلکاری و نه خشه سازی .

1. کتیبه یی راهینان :

کتیبه یی دووه می قوتابییه ، ته واو به ستراو و نه پچراوه و به کتیبه یی قوتابی ، له کاتی فیژکردندا له خویندنی ناراسته کراوا به کار دهیتریت ، له و کتیبه دا له لایهن مامۆستاوه وه لأمه هه له کان راست ده کرینه وه .

1. خویندنی ناراسته کراو : له کاتی ستراتژییه تی خویندنه ودا به کار دیت ، که بۆ هه ر که رتیکی خویندن یان بابه ته کانی که رته که پرسپاری زنجیره کراوی ناسان و ریڅخه ری بابه ته کان هه یه . که قوتابییه کان له کاتی فیژکردندا وه لأمی ده ده نه وه .

2. تاقیگه یی به ند : به زۆری له کۆتایی هه ر به ندی کدا چالاکییه کی تاقیگه یی هه یه که له م جوړه چالاکییانه پینکها توه (به دواگه پان ، کارامه ییه کرده ییه کان ، دروستکردنی سامپل) ریڅگه کانی هه ر یه که له و چالاکییانه له کتیبه یی راهیناندا ناماژه ی بۆ کراوه .

هه ر چالاکییه کی تاقیگه یی کتیبه یی راهینان (3 بۆ 4) لاپه ره کانی که م تاییه ته به رپنمایي بۆ مامۆستا و هه ملاندنی ناسته نگه کان و پیوه ری نمره دانانی تیدایه . لاپه ره کانی (2 ، 3 ، 4) تاییه ته به نه نجامدانی کاره کان له پرووی ناماده کردنی که لویه ل و رپنمایي دروستی و هه نگاوه کانی چالاکییه که ، نه نجامه شیکه ره وه کان و هه لسه نگاندن .

4. کتیبه یی ره به ری هه لسه نگاندن :

پەرۋەردە و فيزىكىدىن ————— قىمار (4) سالى 2009

كىتېبى دوۋەمى مامۇستايە، تايىبەتە بە مامۇستا، بە ھۆيەۋە مامۇستا دەتوانىت قوتايان بە شىۋەيەكى دروست ھەلبەسەنگىنىت، لە رېگەي تاقىكىردنەۋەي نووسىنى مانگانەۋ ۋەرزەي، ھەرۋەھا دەتوانىت كارى تاقىگەي بە تەۋاۋى ھەلبەسەنگىنىت. لە لاپەرەكانى (* 1) بۇ (* 25) سەرجم رېگەكانى ھەلبەسەنگاندى تىدايە كە چۆن بە شىۋەي دانانى نمرە يان زارەكى پىۋەر دەكرىت. لەم كىتېبەدا:

1. بۇ ھەر كەرتىك ژمارەيەك پرسىياري جۇراۋ جۇر دانراۋە كە لە نيوان (8) — 10) پرسىياري كورتدايە، كە مامۇستا دەتوانىت لە تاقىكىردنەۋەي رۇژانەدا بەكارىان بىنىت .
2. بۇ ھەر كەرتىك ژمارەيەك پرسىياري جۇراۋ جۇر دانراۋە كە لە نيوان (18) — 22) پرسىياريە، لە پرسىيارەكانى پىداچونەۋەي بەند لە كىتېبى قوتابى دەچىت، لە تاقىكىردنەۋەي مانگانە سووديان ھەيە .
3. بۇ ھەر بەندىك چالاكىيەكى تاقىگەي ھاۋشپەي چالاكى تاقىگەي كىتېبى راھىنان ھەيە ۋ دەتوانىت بە پىي پىۋەرى ئەۋ چالاكىيە كارى چالاكى تاقىگەي پى ھەلبەسەنگىنىت.
4. ۋەلامى سەرجم پرسىيارەكانى كەرت + بەند + چالاكى تاقىگە، لە كىتېبەكەدا ھەيە .

كىتېبەكانى زىندەزانى

بۇ قۇناغەكانى (10 ، 11 ، 12) ى زانستى

1. كىتېبى خويندكار:

كىتېبى سەرەكى قوتايىيە، ئەم كىتېبە لەسەر بنەماي يەكەكان دانراۋە كە ھەر يەكەيەكىش بۇ چەند بەندىك ۋ ھەر بەندىكىش بۇ چەند كەرتىك دابەشكراۋە. لەسەرەتاي يەكەيەك لە يەكەكان ناۋنىشانى يەكەكەۋ ناۋنىشانى بەندەكانى ئەۋ يەكەيەۋ ھەرۋەھا ۋىنەيەكى گەۋرەي تايىبەت بەۋ يەكەيە ھەيە.

له سهره تاي به نندا ناو نيشانی و ینه يه کی گوره هه يه تايه ته به و به نده و له ژيريدا چه مکی سهره کی به نده که نو سراه که ناماژيه بو بپروکه ی سهره کی به نده که . ههروه ها ناو نيشانی سهرجه م که رته کانی ئه و به نده نو سراه .

که رته کان :

سهره تاي که رته کان به ناو نيشانی که رته که ده ست پيده کات به رهنگی سهوز نو سراه، به ناو نيشانی بابه ته سهره کيبه کانی ئه و که رته خراوته ناو لاکيشه يه کی ناته واو به فونتی گوره تر به رهنگی شين نو سراه، به لام ناو نيشانی بابه ته لاره کيبه کان به فونتی بچوکترو شين نو سرون و نه خراونه ته ناو لاکيشه يه کی ناته واوه .

ئه مانه له که رته کانداهن :

1. دهره نجامه فيرکارييه کان: که تايه تن به هر که رتيك، ماموستا له کاتي وتنه وهی بابه ته که ده بيت پيکبيت.

2. رهگی وشه و سهره چاوه که ی: ئه مهش ته نيا بو به ستنه وهی به شه لاتينييه کانه به زاراهه زانستيبه کان بو ناسيني وشه ی نامو.

3. کرده چالاکيبه کانی خيرا (هه نديک جار): ئه وهش له توژينه وه یان دروستکردنی مؤديلی چه مکه زانستيبه کان یان رافه کردنی پروداويک يارمه تی قوتابی ده دات.

4. پرسيايی پيداچوونه وهی که رته کان : له کو تايی هر که رتيکدا هه يه .

5. پيداچوونه وهی به نده کان: له کو تايی هر به نديکدا هه يه، ئه مهش کورت کراوی که رته کانی تيدايه بو هه رکه رتيك به جيا له گه ل زاراهه ژماره ی لاپره کانی زاراهه کان که له و که رته دا هاتوه .

ههروه ها له کو تايی به نده که دا پرسيايه کانی پيداچوونه وهی به ند هه يه . که پرسيايه کانی هاوشيه وهی پرسيايه کانی کتیبی ريبه ری هه لسه نگاندن .

6. فراوانکردنی ئاسوی بيرکردنه وه : بو مه به ستی زيادکردنی ليکولينه وه و چالاکی پتره .

7. زاراهه کان: له کو تايی کتیبه که دا سهرجه م چه مک و زاراهه کان هه ن، له گه ل لاپره و شوینی زاراهه کان، ههروه ها ئه و زاراونه ی که له کتیبه که دا به پیتی ئينگليزی کورتکراونه ته وه .

2. کتیبی ماموستا:

کتیبی کی پوخته و تایبه ته به چۆنیه تی وتنه وهی وانه کانی زینده زانی، لاپه ره کانی (1 م بۆ 31 م) زۆر پیویسته مامۆستا بیاغویتیه وه، چونکه وه کو که ته لۆکی سهرجه م کتیبه کانی دیکه یه ، بۆیه ده بیت به ته وای مامۆستا لیبی به ناگا بیت. کتیبی خویندکار به بچو و کراوی له کتیبی مامۆستادا هه یه بۆیه سهرجه م خاله کانی کتیبی خویندکار، له کتیبی مامۆستاشدا به دی ده گریت.

له سه ره تای ههر یه که یه ک (پیوه ندی پیوه ره کان) هه یه ته مه ش تایبه ته به و زانیاریانه که زانست راستی ته و زانیاریانه ی سه لماندو وه زینده زانی به سه رجه م لقه کانی دیکه ی زانسته وه ده به ستیه وه.

لاپه ره ی به رانه بری بۆچونه کانی زینده زانی تیدایه بۆ مامۆستایان وه کو پیداجونه وه یه کی زانستی میژوو ییه.

به ند:

له سه ره تای به نددا پلانی به ند که هه یه که به وردی باس له کاتی خه ملیتراو ده کات بۆ ههر که رتیک ته نانه ت پلانی چالاکیه تاقیگه ییه کان له خۆ ده گریت سه ره رای زانیاری پیتشینه له باره ی که لویه له کانی ته و چالاکیه وه.

که رته کان :

پلانی وانه ی تیدایه که کاته کانی به سه ر رینماییه کانی چۆنیه تی وتنه وه ی بابه تی که رته کانی دیاری کرد وه. که سه رجه م رینماییه کان چواربه ش له خۆ ده گرن.

أ. **تیشک بجه سه ر:** به م شیوانه ده وتریتیه وه.

1. گه رانه وه بۆ ته و زانیاریانه ی که له قۆناغه کانی پیتشو تر دا وه رگیراون.
2. نیشاندانی وینه ی که رته کان له خۆ ده گریت تا خویندکاران ناو نیشانی بۆ دا بنین.

ب. **هانده:** ته مانه له خۆ ده گریت.

1. تیکه یشتنی وینه ی به ند که و گف تو گو کردن له باره ی وینه که وه.

2. نمایشکی چالاکی کرداری خیرا.

3. ره چاو کردنی چند کاریک به هۆی بینینه وه.

ت. **وانه بلپوه:** زۆربه ی کاره کانی وانه وتنه وه له خۆ ده گریت جاری وا هه یه وانه یه ک یان پتر کاتی ده ویت ته مانه له خۆ ده گریت:

1. به ستنه وه ی زینده زانی به لقه کانی دیکه ی زانسته وه.

2. راستکردنه وهی بۆچرونه هه له کان.
 3. کردهی چالاکی تاقیگه یی.
 4. خویندنی ناراسته کراو به یارمه تی کتیبی راهینان.
 5. هه ر چالاکییه کی دیکه پیوهندی به وانه وتنه وه هه بیته.
 - ث. کۆتایی پی بهینه: نه مانه ده گریته وه.
 1. چالاکییه کان.
 2. نه رکی ماله وه.
 3. تاقیکرنه وهی خیرا.
 4. داواکردنی راپورت.
 5. هه ر شیوازیك که پیوهندی به نه رکی خویندکاره وه هه بیته.
- له پیداپه ووهی کهرت و به نددا وه لآمی سه رجه م پرسیاره کان دراوه ته وه. ههروه ها ده شیت له کۆتایی هه ر به ندیک تاقیکردنه وه نه نجام بدریت، نه ویش به سوود وه رگرتن له کتیبی ریبه ری هه لسه نگاندن.
- زۆر جار له هه ندیک به نددا چالاکییه کی تاقیگه یی هه یه، له وانه یه به رانه ری (40خوله ک) نووسرایت. سه رجه م پیداو یستی و چۆنیه تی به جیهینانی نه و چالاکییه له کتیبی راهیناندا ئامازه ی بۆ کراوه . نه م چالاکییه نه ش چه ند جوړیکن (ا. فیربه، ب. کارامه یی، ت. ته کنیکاری و نه خشه سازی ، پ. چالاککردنی به نده کان).

گه ر سه رنج بده یته کتیبی مامۆستا له هه ردوو قۆناعی بنه رته و ئاماده یی سه رجه م داواکارییه کان فه رمانی داخوازییه وه کو (لپی وردبه وه) هانیان بده، فیریان بکه، وانه بلپوه، کۆتای پی بهینه)، نه مه ش نه وه ده گه یه نیته کتیبه که ریروه ی وتنه وه ی وانه کان نیشان ده دات. بۆیه پیویسته مامۆستا زۆر بایه خ به کتیبی مامۆستا بدات. مامۆستایش به رده وام له پۆلی خویندن کتیبی مامۆستای به ده سته وه بیته.

3. کتیبی راهینان

- نه م کتیبه به کتیبی خویندکاره وه به ستراوه و لپی دانه پراوه ده بیته به رده وام به کار به ینریت، له م کتیبه دا :
1. بۆ هه ر کهرتیک پرسیاره ی پیداپه ووهی کهرت له خۆده گریته پرسیاره کان زنجیره بندو گشتگیرن و لایه نی (زاراوه کان و چه مکه کان و هه لبژاردن و کورته وه لام و بیرکردنه وه ی ره خنه گرانه) پیکهاتوون، فه رمان له خۆده گرن و له لایه ن

پهروه رده و فيركردن ————— ژماره (4) سالی 2009
خویندکاره وه وه لآم دهرینه وه و مامؤستاش وه لآمی هه له کانی خویندکار راست
ده کاته وه .

2. به شی تاقیگه کان: پرؤگرامی تایبته به چالاکیه تاقیگه بیه کان و سه رجهم
پیداویستی که لوپه له کانی چالاکیه کان و چۆنیه تی به جیهینانی چالاک تاقیگه بی
به هه موو جۆره کانیه وه که له سه ره وه باس کراوه، (کرده چالاک بهنده کان، چالاک
تاقیگه بی، ا، ب، ... له م به شه دا ئامازه ی بؤکراوه.

4. کتیبی ریپهری هه لسه نگاندن

(ئهم کتیبه تایبته به مامؤستا، زۆر گرنگه مامؤستای وانه پیشه کی
بخوینته وه) له م کتیبه دا :

هه لسه نگانندی بهنده کان هه یه که شه ویش ژماره یه کی زۆر پرسپاری جۆراو جۆر
له خۆده گریت، له سه ر بابه ته کانی شه و بهنده ژماره ی پرسپاره کان (25 - 30)
پرسپاره. ده شیته بؤ تاقیکر نه وه کانی مانگانه و وه رزی به کار به یترین.
پرسپاری هه لسه نگیته ر (تاقیکر نه وه)

بؤ هه ر به ندیك ژماره یه کی پرسپاری دیکه هه یه که شه م پرسپاران ه پیوستییان
به بیر کردنه وه هه یه له م جۆره پرسپاران ه پیوه ری گرانی پرسپاره کان هه یه و ژماره ی
که رت و به ند و دهره نجامی فیترکاریانه ی دیاری کراوه.
پله ی گرانی I = پیوستی پیداچونه وه ی زانیاری هه یه.
پله ی گرانی II = پیوستی به شی کارکردن و رافه کردنه زانیاری دیاری کراو
هه یه .

پله ی گرانی III = له باره تازه کاندا پیوستی به به کاره یینانی زانیاری هه یه.
3 - 1 - 2 دهره نجامی فیترکاری

3 ژماره ی به ند

1 ژماره ی که رت

2 ژماره ی به شی

1. پیوه ری هه لسه نگاندن چالاک تاقیگه بیه کانی بؤ سه رجهم جۆره کانی چالاک
تیدا یه .

2. پیوه ری هه لسه نگانندی هیلکاری و خشته ی زانیاریه کانی تیدا یه .

3. وه لآمی سه ر پرسپاره کانی هه لسه نگاندن و پرسپاری هه لسه نگیته ری تیدا به دی
ده گریت.

ده شیته له کۆتاییدا بلین پرؤگرامی زانسته بؤ هه مووان کتیبه کانی له یه ک
داپراو نین، به لکو زۆر پیوسته به یه که وه کتیبه کان به کار به یترین و شاره زایی

په روږده وځیرکړدن ————— (څماره 4) سالی 2009
ته واومان له چوڼیه تی به کارهینانی ماموستایان هه بیټ له بواره زانستییه که دا
نامونین، به لکو له بواری کارکردن و چوڼیه تی به کارهینانی کتیبه کان به یه که وه و
ناوهړکه ځیرکاریه کان پیوستیان به بهرچا ورونی هه یه.

*ه.ک. شاره زای پروگرامه کانی بایولوژی

د اېډز زینمی ناستی زانستی له قوتابخانیه کانی هه ریښمی کورنستان (قوتابخانیه کانی هه وایر به نروونه)

تویژینه وه: لاجان نه نیاس عه لی (*)

سه ریښمی زانستی: یووسف عوسمان جه مه د (**)

پیشه کی

قوتاييان/ خویندکاران نه وهی دواړوژن ، قوتاييانی نه مړو له دواړوژدا فيرکارو بپاردهری نه وه کانی تایندهن، کاربه دست و زانو روژشنيبری داهاتووی کومه لن. که واته بارودوخی نه مړو قوتاييان له وړووی (خویندن و فيربوون و ناستی تیکه یشتن و زانستی و روژشنيبری و تاد) هه وینی کاردانه وهی به یانی نه وه کانی نیمهن . ته گهر نه مړو بایه خی پیښه دریت و هه ست به کیشه کانیان نه کریت و کار بو دوزینه وهی ریگه چاره یه ک نه کریت، نه وه چه ند سالیکی دیکه زور به ناشکرا نه نگي نه وه کافان دهرده که ویت که په نگدانه وهی که ناله باری له سهر چاره نووسی که له که مان ده بیټ، له جیاتی نه وهی کومه لگه سوو دیان لیوه ربگریټ و به هیان نه وه به ره و پیش بچیټ و له لایه نیان نه وه مافه کانی پاریراو بن، نه وه به پیچه وانه وه نه وان دهنه هزی دواکه وتن و شیواندنی کومه لگه و نه زانین له چونیته ی پاریزگاری کردن له ماف و ده سته که وته کانی خوینان، بایه خدان به قوتاييان بایه خدان به کومه لگه، چونکه نه و قوناعه ی قوتاييانی تیدا ده ژین له پرؤسه ی په روه رده یی خویندن و فيرکردن له دوا ی خیزان به گرنگرټین و پرؤزترین قوناع داد نه ریټ. ته گهر ناوړیټ له رابوردو و ده یینه وه ده یینین جیاوازیسه کی به رچاو له نیوان نه وه کانی نیستا و نه وه کانی پیشترا ده یه، واته نه و نه وانه ی له سالاتی هه شتا کانه وه به ره و خوار پیگه یشتوون به جوړیټ جارن قوتاييان ناستی زانستییان تاراده یه ک به رزبوو، چونکه بو نه وهی قوتابی خوینده وار بیټ خویندنه وه و نووسین به هییه کی سهره کی و گرنگ دادنه را نه گهرچی هه ندیک له قوتاييان (چ ته گهر ناستی فيربوونیان لاواز بیټ یان باری کومه لایه تییان ناله بار بیټ) نه یانده توانی قوناعه کانی خویندن بپرن و ته وای بکه ن به لام ده یان توانی مه به سته کانیان دهر بپرن و چه زو ناروه زووی خویندنه وهی (روژنامه و گوڅارو کتیټب و) یان لا هه بوو بویه خوینده واری جارن کاریگه رتر بوو، نه م تپینیسه بیری منی وروژاند که تویتینه وهی که مه یدانیه نه نجام بده م وه ک لیکنولینه وهی که دهر باری دابه زینی ناستی زانستی قوتاييان له قوتابخانه کانی هه ریټی کوردستان، چه ختیشم کرده سهر قوناعه هه ستیاره کان که به رای من خویندنی قوناعی ناوه ندیسه، واته قوناعه کوتاییه کانی قوناعی بنه رته ی.

وهك لای همموان زانراوه و باوه كه ناستی زانستی قوتاییان له دواى راپه رپینی نازاری سالی 1991 سال دواى ساڼ له دابه زیندابه به جوړیك قوتاییان نهك ته نیا ناستی زانستییان دابه زیوه به لكو هه نندیکیان نووسین و خویندنه وهشیان خه ریکه نامینیت. ریژهیه کی بهرچا له قوتاییان كه قوتایی پۆله کۆتاییه کانی قوناعی بنه رپه تین نووسینه وه به ته واوه تی نازانن و ته نانه ت خویندنه وه کهشیان لاوازه و کرداره بیرکاریه کانیس زور به گران ته نجام ددهن، یان هه ر ناتوانن ته نجامی بدن. ته مهش وا له قوتایی دهکات له ته نجامدانی ته رکه کانی خویندنه وه و خویندن سست بیست، ته نانه ت قوتابخانه و ماموستاشی له بهر چا و بکه ویت و له وانیه بیر له وه بکاته وه که ریگه که ی سه خته و ناتوانیت پییدا بروات، ته مهش وای لیسه کات ههست به لاوازی بکات و تووشی دوودلی و دلپراوکی بیست، کاتیک ته رکیکی هه بیست ناتوانیت به باشی ته نجامی بدات، چونکه تواناکانی خوئی لاواز ده بینیت و ده ترسیت بویه ده گاته باریک رۆژ دواى رۆژ پتر دوا ده که ویت.

تهم تویتینه وه یه هه ول ده دات رۆشنایی بخاته سه ر ته و هوکارانه و زانستییانه لییان ده کۆلیته وه، تویتینه وه که له دوو به شی سه ره کی پیکهاتوه به شی یه که م لایه نی تیوری له خو گرتوه و به شی دوو همیشه بریتییه له لایه نی مهیدانی.

له به شی یه که مدا لایه نی تیوری دوو باس هه یه :

یه که مین باس: بریتییه له ته وده ی گشتی که ته مانه ی تیدا پروون ده که یه وه :
گرفتی تویتینه وه که، گرنگی تویتینه وه که، تامانجی تویتینه وه که، گرمانه کانی تویتینه وه که.

باسی دووهم : چه مکه به کارهاتوه کان ده ستنیشان دهکات و پیناسه ی زاراهه کان دهکات که له تویتینه وه که دا هه ن وهك (ناستی زانستی، سیستمی خویندن، پرۆگرامی خویندن، قوتایی، قوتابخانه، ماموستا).

له دووهمین به شدا لایه نی مهیدانی سی باس هه یه که ته مانه ن:

یه که مین باس: پیداویستییه کانی لایه نی مهیدانییه، که باس له کاره مهیدانییه کان دهکات و ته مانه له خو ده گریست: کۆمه لگه و سامپلی تویتینه وه که، نامرازی تویتینه وه که، میتودی تویتینه وه که (ریبازی تویتینه وه که)، ریگه نامارییه به کارهاتوه کان، کۆسپ و ته گه ره کانی تویتینه وه که.

دووهمین باس: خستنه پرووی زانیارییه کانه به شیوه ی خشته و شیکردنه وه یان.

سییه مین باس: دیارکردنی دەرئەنجام و پێشینیازەکان.

بەشی یەكەم

یەكەمین باس: تەوهری گشتی

1- گرتی توێژینهوه كه:

بەهۆی ئەوێ تاوهكو ئیستا له بەرپۆهه رایهتی گشتی پرۆگرام و چاپه مه نییه کانی سەر به وهزارهتی پهروهردهی ههریمی کوردستان هیچ لیکۆلینهوهیهکی ئەکادیمی زانستی لهسەر ئەم بابته تهنجام نه دراوه یان تهنجام دراوه به پپی پیویست نه بووه، بۆیه به پیویستم زانی وهك گرتیک لیکۆلینهوهیهک له مهپر هۆکارو هۆی دروستبوونی لایهنی نیگه تیف و پۆزه تیفی ئەم دیاردهیه تهنجام بدهم. بهتایبه تیش گرتی ئەم توێژینهوهیه له قوناعه کوتاییه کانی قوناعی بنه رتهی ههستی پی دهکریت، بۆ دۆزینهوه و دیاریکردنی هۆکاره سهره کیه کانی لایهنی ئەم توێژینهوهیه نمونهی توێژینهوه کهم له سهر قوتاییانی قوناعی ههشته می بنه رتهی تهنجام داوه، چونکه ئەم قوناعه قوناعیکی ههستیاره قوتایی تییدا رووبه رووی چه ند گۆرانیکی هزری و دهروونی و پرۆگرامی ده بیته وه. گرتی سهره کی توێژینه وه که ته وهیه که له سهر دابه زینی ناستی زانستی قوتاییان بکۆلینه وه به تاییه تی له م قوناعه دا تا لامان ناشکرا بیته ئایا دابه زینی ناستی زانستی و لاوازی زۆرینه ی قوتاییان له رووی (خویندنه وه و نووسین) وه بۆ کام له م هۆکارانه ده گه ریته وه :

که م ته رخه می خیزان، ناریکی قوتابخانه کان، لاوازی به رپۆهه رایه تی قوتابخانه کان، لاوازی ناستی هه ندیک له مامۆستا کان، زۆری ژماره ی قوتاییان له پۆل، نه بوونی پیداو یستیه کانی قوتابخانه و هۆیه کانی فیکردن، ته کنۆلۆژیای سهرده م، نادرستی و ناریکی پرۆگرامی خویندن، ناریکی سیستمی خویندن، که می ته نجامدانی تاقیکردنه وه، پرسپاری نااشکرا، بوونی مه لزه مه و مامۆستای تاییه ت، سالانه ته وانه کردنی پرۆگرامی خویندن، هۆکاره کۆمه لایه تیه کان، پاشماوه کاریگه رییه کانی باری سیاسی ههریمی کوردستان له میانه ی شه ره کانی عیراق له گه ل و لاتانی دراوسی و سه پاندنی گه مارۆی نابووری ده وله تی و ناوخرۆیی،

نه بوونی ئاره زووی خویندن، بایه خدان به قوتابخانهی نمونهیی و فهرامۆش کردنی قوتابخانه ئاساییه کان ... تاد له گهلا چۆنیهتی چاره سه رکردنیدا.

2 - گرنگی توژیینه وه که :

1- گرنگی توژیینه وه که له وه دایه که له سه ره بنچینه یه کی زانستی و به به کاره یئانی که ره سه ته زانستییه کان داتا کانم کۆکردوه ته وه.

2 - ئەم توژیینه وه یه هه ولکی زانستییه بو لیکوئینه وه ی گرفتییکی ترسناک و پیر مه ترسی که پيشتر له سه ره ئەم بابه ته توژیینه وه نه کراوه.

3 - له توژیینه وه که دا بایه خی ته واو به لایه نی مه یدانى دراوه ئەمه ش بو شه وه ی زانیارییه کان و ده رته نجامه کان پالپشتی راستی توژیینه وه که بن.

4- ئەم توژیینه وه یه دا شوینی جوگرافی و ئاسه ته جیا جیاکانی قوتابیان ره چاو کراوه.

3 - ئاماجی توژیینه وه که :

ئاماجی توژیینه وه که م به مه به سته گه یشتنه به چه ند داتایه ک تا وه کو کاری له سه ره بکه م و به هۆیه وه ئەم ئامانجانه بینه دی له مانه :

1- زانین و تیگه یشتن له هه زو ئاره زووی قوتابی له م قوتانغه دا .

2- دۆزینه وه ی رینگه چاره یه ک بو قوتابخانه (مامۆستا و به رپۆیه بهر) تا به هۆیه وه بتوانن له م قوتانغه دا هه لسه که وه ت له گهلا قوتابیاندا بکه ن.

3- دیارکردن و ده ستنیشان کردنی ئەو خاله نیگه تیفانه ی که له سیستمی ئیستای خویندندا به دی ده کریت و کارکردن له سه ره چۆنیه تی گۆرانی به جوړیک که له به رژه وه ندی گشتیدا بیته .

4- دیارکردنی ئەو هۆکارانه ی که ده بنه هۆی بیزاربوونی قوتابی له قوتابخانه و ئاگادارکردنه وه ی لایه نی پێوه ندیدار .

5 - دانانی چه ند رینماییه ک بو قوتابی، تا وه ک پلانیک بیته بو چۆنیه تی مامه له کردنی قوتابی له گهلا ته کنۆلۆژیای سه ره دمدا .

4 - گریمانه ی توژیینه وه که :

پرۆسه ی خویندن و فیڤرکردن له هه ری می کوردستان هه ره چه نده گۆرانکاری زۆری به خۆه بینیه وه چ له پرووی پرۆگرامی خویندن یان له پرووی سیستمی خویندنه وه ،

به لآم له هه مان کاتدا هم پرژسه یه تووشی قهیرانیکی گه وره بووه، کاریگه ریبه که ی له چهنه گرمانه یه کدا خژی کۆده کاته وه ئه ویش پاشماوه ی ئه و گرفتانه یه که به سه ر پرژسه ی پهروه ده و خویندن دا هاتوون له چهنه ساله ی رابوردو دا به هؤی ئه و ته ننگزه سیاسی و بیری و نابووری و رۆشن بیری یه که له دهرته نجامی ئه و شه رانه که و تنه وه عیراقی پید ا رۆیش ت. ئه و ته ننگزه یه سه رانه سه ری ته واری عیراقی گرت ه وه به تاییه تیش هه ری می کوردستان چونکه هه ری می کوردستان جگه له ناله باری باری ئاساییش، باری ئابووری شی زۆر ناهه موار بوو، له بهر ئه وه ی دوو گه مارۆی ئابووری له سه ر دانرا بوو، سه ره رای گه مارۆی ده ولته تی حکوومه تی ناوه ندی گه مارۆی ناوخۆی خست بووه سه ر هه ری می کوردستان ئه وه ش کاریگه ری زۆری له سه ر کۆمه لگه هه بوو و بووه هؤی نه بوونی سه رچاوه زینده کاریبه کان، بۆ نمونه له لایه ک قوتابخانه کان لاوازیان پیوه دیار بوو له بهر نه بوونی کورسی (دیسیکی دانیشتن) و بۆردی نووسین و ته باشیرو ئاوو کاره با، له لایه کی دیکه شه وه نه بوونی یان که می کتیب ههروه ها پابه ند نه بوونی قوتابی به دهوام کردن له بهر برسیتی و کارکردن، له گه ل ږووخانی باری دهروونی و ئابووری مامۆستا له بهر نه بوونی مووجه و کارکردن بۆ به دهسته یانی بژیوی ژیان، مامۆستا ماندووبونیک ی زۆری پیوه دیار بوو ئاره زوو و توانای جارانی نه مابوو تاوه کو هه ول بدات زانیاریبه کانی خژی زیاد بکات و به ره و پيش ببات بویه بی ئومیدی و بیزاریبه کی زۆر له کۆمه لگه په یدا بوو به تاییه تی له کۆمه لگه ی پهروه ده یی. له لایه کی دیکه ی شه وه کۆچ کردنی زۆرینه ی بیره رۆشن بیره کان (العقول المفکره) بۆ دهروه ی ولات ته مه ش وای کرد سه رچاوه کانی فیږکردن که م و لاواز بیت، بوونی چه ندين ریکخراوی بیانی که وای له رپژه یه کی زۆری مامۆستایان کرد بواری پهروه ده به جی بهیئلن و بۆ بهر زکردنه وه ی ئاستی بژیوی ژیانیان له گه ل هم ریکخراوانه کاربکه ن، بویه بناغه ی بنیاتیانی پرژسه ی پهروه ده له هه ری می کوردستان ږووخا، ده توانین بلین کارکردن له بواری پهروه ده دا بوو به هه ره مه کی ههروه ها زۆربوونی ژماره ی قوتاییان به و که مییه ی بینا کانه وه وای کرد هه ر قوتابخانه یه ک 2 تا 3 دهوام بگریته خو ته مه ش بووه هؤی که مکردنه وه ی کاتی دهوام کردن، جا هه ر هه مو ته وانه ی باس کران به گرمانه کانی دابه زینی ئاستی زانستی له قوتابخانه کانی هه ری می کوردستان داده نرین.

باسى دووم: چه مكي پيوه نديدار به تويزينه وه كه

1 - ئاستى زانستى : برىتييه لهو ئاستهى كه قوناعى تاك دهستنيشان دهكات له به كيك له بواره كانى زانستى كه تا چند خويندويه تى و لهو بواره دا شاره زايى بهيدا كر دووه .

2 - سيستمى خويندن : خويندن برىتييه له هه چالاكييه كه دهبيتته مايه ي كارى گه رى له سه ر بىرو هو ش و خهسلهت و تواناى فيزيكى هه ر تاكيك، ههروه ها به و پرؤسه يه دادهنريت كه به هو يه وه كؤمه لگه شاره زايى كه له كه بووه و دانايى و به هاكان له نه وه يه كه وه بؤ نه وه يه كى ديكه ده گويژيته وه .

پهروه رده : بىرؤكه يه كه برىتييه لهو پرؤسه يه ي كه به هو يه وه قوتابيان ده توان چهند شتيك فير بن .

سيستمى خويندن (**Education System**) : برىتييه لهو سيستمى كه خويندى تيدا به سه ر چهند قوناعيكدا دابهش ده كريت و هه ر قوناعيك پرؤگرام و ناوه رؤكى خويندى تاييهت به خؤى هه يه، كه خشته يه كى دابهش كردنى كاتى بؤ خويندن و ته واو كردنى بؤ ته رخا ن ده كريت و هه ر قوناعيكيش ته واو كه رى قوناعى پيش خؤيه تى . قوناعه كانيش برىتين له :

- قوناعى پيش خويندى بنه رته تى .

- قوناعى خويندى بنه رته تى .

- قوناعى ئاماده يى .

- قوناعى خويندى دواى ئاماده يى (زانكؤ) .

- هى ديكه .

3 - پرؤگرامى خويندن (Curriculum): برىتييه له چهند كؤرسىك، ناوه رؤكى كؤرسه كان ئه و بابه تانه له خؤ ده كريت كه له هه ر كؤرسىك ده خوينرين و له گه ل پلانئيكى فير كردن، له قوتابخانه يان زانكؤ پيشكهش ده كريت كه به هو يه وه ئاستى پهروه رده يى مندا لا گه شه دهكات تا ده گاته قوناعيكى پيگه يشتوو (واته پهروه رده كراو) . پرؤگرامى خويندن پتر ئاراسته كراو و به ره و پيشبردنه، پتريش به

پەرۋەردە و فېرکردن ————— ئىمارە (4) سالى 2009
چەند پلانىكى خويىندەنەۋە بەندە كە بەرونى ئەۋ بابەتەنە دەستىشان دەكات كە
پېۋىستە قوتابى فېرپان بېيت و بۆگەيشتن بە ئاستىك بۆ دەستىشانكردىن
قۇناغىكى خويىندن⁽¹⁾.

4 - قوتابخانە : ناۋەندىكى پەرۋەردەيى و زانستىيە، كۆمەلگە بۆ فېرکردن و
راھىنان لە سەر چۆنىەتى گەشەپېدانى ھزرى و زانستى و رۆشنىبىرى و چالاكىيە
كردەبىيەكانى نەۋەكان بەكارى دەھېيت چ لە سەر ئاستى تاك يان كۆمەل. لە
قوتابخانەدا قوتابى پەرۋەردە دەكرېت و فېرى بنەما زانستىيە سەرەتاييەكان دەبېت
و قۇناغ بە قۇناغ پەردى پېدەسىيىت⁽²⁾.

5 - قوتابى : ئەۋ تاكانەن كە سىستىمى پەرۋەردەيى قوتابخانە، پېداۋىستى و سىفاتە
كەسى و ئاكارىيەكان بە تەۋاۋى دەكاتە ئامانچ و پىرۆگرام و ھېزى مرۆبى و كارى
لەسەر دەكات، بە بى ئەۋ تاكانە سىستىمى پەرۋەردەيى قوتابخانەكان جېبەجى
ناكرېت و ناتوانرېت سەلمېرېت⁽³⁾. واتە قوتابى كەسپكە بۆ مەبەستى فېرپوون و
شارەزايى پەيداكردىن روو لە قوتابخانە دەكات. ئەم مەبەستەش لە گەل گەۋرەبوونى
قوتابى و پىر بوونى قۇناغەكانى فېرپوون گەۋرە دەبېت تا دەكاتە پلەيەك
دەردەچېت بۆ ئەۋى سوود بە گەل و نىشتىمانەكەي بگەيەنېت و خويشى سوود
ۋەرگىت .

6 - مامۇستا : ئەۋ شارەزاييە كە كۆمەلگە بۆ جېبەجىكردىن نامانجە
پەرۋەردەبىيەكان دروستى كر دوۋە ، لە لايەكەۋە رازگرى كەلەپوورى رۆشنىبىرىيەۋ لە
لايەكى دىكەيشەۋە ھۆكارىكى گەۋرەيە لە نوپىكردەۋە شىرىن كرىنى كەلەپوور.
كەۋتە مامۇستا فېركارە قوتابى فېرى پەرۋەردەۋە زانست دەكات، خالى دەست پى
كردىن و كۆتايى رېگەيەۋ كەسايەتبيەكەي بەھىزترىن ھۆكارى كارىگەرە لە خودى
قوتابىدا⁽⁴⁾.

بەشى دوۋەم

باسی یەگەم : کارە مەیدانییەکان و بێداویستییەکانی.

ئەم تەوەرە لایەنی پڕکردنەوی فۆرمەکان لە لایەن توێژەران و شیکردنەوی ئەم فۆرمانە لە لایەن توێژەرەو دواتر ھەولدان بۆ دیاریکردنی دەرئەنجامەکان. مێکانزمی کارکردن بەم شێوەیە:

1- کۆمەلگەو سامبلی توێژینەو ھەکە

لە کاتی ئەنجامدانی لیکۆلینەو ھەکی پەروەردەیی زانستی زۆر سەختە توێژەر بتوانیت گشت قوتابیانی قوتابخانەکان دراست بکات و بیاختە ژێر لیکۆلینەو، چونکە ئەم کارە پێیستی بە ماندوو بوونیکی زۆر ھەییە و کاتیکی زۆریشی دەوێت لەوانە بە ئاسانی دەستبەر نەکریت، لەبەر ئەو ھەواری پەروەردە بواریکی زۆر فراوانە لە چەندین بەرپۆ ھەرایەتی پەروەردەیی پیکھاتوو ھە ھەر بەرپۆ ھەرایەتیبە کیش پتر لە سەدان قوتابخانە لە ھۆ دەگریت، بۆیە توێژەر چەند سامبلیک لە قوتابیانی چەند قوتابخانەییە و ھەر دەگریت و دواتر لیکۆلینەو ھەیان لەسەر ئەنجام دەدات. ئەم ھەلبژاردنەش بەپێی بابەتی لیکۆلینەو ھەکی و سنووری لیکۆلینەو ھەکی دەبیت. ناویشانی بابەتی لیکۆلینەو ھەکی (دابەزینی ئاستی زانستی)یە لە قوتابخانەکانی ھەریمی کوردستان. کۆمەلگەو توێژینەو ھەکی بەرپۆ ھەرایەتی گشتی پەروەردە ھەولبیری گرتوو ھەتەو ھەو سنووری توێژینەو ھەکی قوتابیانی پۆلی ھەشتەمی بنەرەتی کچان و کوران و تیکە لاو لە سەنتەری شاری ھەولبیر واتە بەرپۆ ھەرایەتی پەروەردە ناو ھەندو ھەلبژاردنە کەش بە شێو ھەکی ھەر ھەمەکی بوو. (16) قوتابخانە ھەنەرەتیم ھەلبژارد (7) قوتابخانە ھەکی کچان، (7) قوتابخانە ھەکی کوران، (2) قوتابخانە ھەکی نمونەیی تیکە لاو. بۆ دەستینیشانکردنی قوتابخانەکان سوودم لە نەخشە ھەکی دابەشبوونی جوگرافی قوتابخانەکانی شاری ھەولبیر وەرگرت کە لە ھەزارەتی پەروەردە ھەشی پلانندان نەخشە سازییان بۆ کراو، (نەخشە ھەکی ھەو پێچە) لە سەر نەخشە کە دا ناو ھەراستی شاری ھەولبیرمان بە ھیمای + کرد بە چوار ناوچەو قوتابخانەکان (کچ، کور، نمونەیی تیکە لاو) بەپێی بوونیان لە ناوچەکان وەرگرتوو. لە ھەر قوتابخانە ھەکی (20) قوتابیمان بە شێو ھەکی ھەر ھەمەکی وەرگرت بۆ ھەلامدانەو ھەکی فۆرمی پارسییە کە، لە کۆی ژمارە ھەکی (1317) قوتابی کچ (140) قوتابی و لە کۆی ژمارە ھەکی (1260) قوتابی کور

په روه رده و فيركدن ————— ژماره (4) سالی 2009
(140) قوتابی و له كوی ژماره ی (195) قوتابی نمونه یی تیكه لآو (40)
قوتابیمان هه لېژاردوه. واته قه باره ی گشتی نمونه ی لیکولینه وه که (320) به که م
هه لېژاردوه.

2 - نامرزی توپینه وه که:

له لایه نی مهیدانییه وه پیوسته له لیکولینه وه کاندای نامرزی که رهسته ی شیاوو
گونجاو به کار بهینرین، هه لېژاردنی هم که رهسته و نامرزانه ناییت به شیوه ی
هه رده مه کی بیت به لکو به پیی جوړی بابه ت و نامانجی لیکولینه وه که دابین
ده کرین. که رهسته کانی کوکرده وه ی زانیاری جیوازن، له م توپینه وه دا هه ولم
داوه سوود له فزومی راپرسی وهر بگرم، که (3) جوړ پرسیری تاییه ت به
بابه ته که ی تیدایه، پرسیری کراوه، پرسیری داخراو، بوچی قوتابییه کان به بیرو
بوچوونی خویمان وه لآمی گونجاو ده ده نه وه .

3 - میتودی توپینه وه که (ریبازی توپینه وه که):

میتود بریتیه له ورپیکه زانستییه ی که له دوزینه وه ی کومه لیک ریسیای گشتیدا
به کار ده هیتریت که کاریگه ریبان له سه ر ژیانی مرؤقه هیه، هه روه ها شیوه به
چالاکیه کان دهبه خشیّت و رپیکه کانیان بو خوش ده کات تا به نامانجی پیویست و
دیاری کراو بگهن⁽⁵⁾.

به کارهینانی میتوده کان له لیکولینه وه مهیدانییه کان زور گرنگن هه ر له بهر
ته مه شه به پیی جوړو شیوازی بابه تی لیکولینه وه که جوړی میتود هه لده بېژیریت،
له م توپینه وه یه دا دوو جوړ میتود به کارهینراوه، میتودی وه سفی که له لایه نی
تیوړی لیکولینه وه که دا به کار هاتوه به سوود وهرگرتن له هه ندیک سه رچاوه ی
تاییه ت به بابه تی لیکولینه وه که، چونکه بابه تی ناستی زانستی و پرؤگرامی
خویندن ته و بابه تانه ن که پیویستیان به وه سف کردن و پروونکرده وه و پی ناساندن
هیه، تاوه کو له لایه ن هه موومانوه ناشکراو به رچاو بیت. هه روه ها میتودی
ناماری که له لایه نی مهیدانی لیکولینه وه که بو شیکردنه وه ی زانیاری خشته
به کارهاتوه کان به کارهاتوه، خشته کان به دوو جوړ دروست کراون خشته ی ساده و
خشته ی ناویتییه ی (الجدول البسیط و الجدول المركب) به پیی جوړی پرسیاره کان
به کار ده هیتریت⁽⁶⁾.

4- ريگه نامارييه به كارها توه كان:

1. له م توپژينه وهيه دا ههول دراوه به شيپوهيه كي زانستي بو گه يشتن به دهرته نجامه نامارييه كان و شيكردنه وهي زانبارييه كاني نمونه ي ليكولينه وه كه ريگه ي پريژه ي سه دي به كارهي تراه ، به به كارهي تاني هم دهسته واژيه (7) :

ژماره ي وه لامة كان

$$\text{ريژه ي سه دي \%} = \frac{\text{كۆي گشتي}}{\text{ژماره ي وه لامة كان}} \times 100\%$$

2. به كارهي تاني خسته نامارييه كان.

5 - كۆسپ و ته گه ره كاني توپژينه وه كه :

هه ر كارتيك كۆسپ و ته گه ره ي خۆي هه يه هه يچ كارتيك به بي مانديوون شه نجام نادرته ، من له م توپژينه وهيه دا چهنه كۆسپي كهم هاته ري كه شه مانه ن :

1- زۆر به دواي هه نديك له و قوتابخانه دا گه رام كه له سنووري توپژينه وه كه دا بوون، هه رچه نده ليستي ناوي قوتابخانه كان و به رپوه به ره كانيان و ژماره ي مۆبايلي به رپوه به ره كامم له يه كه ي سه رپه رشتياري په روه رده ي ناوه ندي هه ولير وه رگرتبوو، به لام له بهر شه وه ي زۆره ي قوتابخانه كان له ناوه ندييه وه كراون به بنه رته ي و ناوي هه نديك له قوتابخانه كان گۆراوه هه نديك له به رپوه به ره كانيش گۆرا بوون.

2 - له بهر نه زانيني كاتي دهوام دوو جار سه رداني هه نديك قوتابخانه م كرد، شه مه ش كارتيكي زۆري ويست .

3 - قوتابخانه ي هه وليري نمونه يي له سنووري توپژينه وه كه دا نه بوو به لام له بهر شه وه ي به رپوه به رايه ته ي قوتابخانه ي رۆزكي نمونه يي پيي باش نه بوو فۆرم به سه ر قوتابياندا دابه ش بكرته به راي خۆي قوتابيه كاني له ئاستيكي به رز داناو بيانوي شه وه ي هينايه وه قوتابيه كاني له پۆل دهرناهي نيته و كاتيش زۆر نه ماوه بو دهوام شه گه ر رۆژيكي تر سه ردانمان بكه ن، بۆيه نه توانرا پرۆسه كه له م قوتابخانه دا شه نجام بدرته .

4 - له بهر نه بووني كات بو كار كردن.

باسی دووهم :

خستنه رووی زانیارییه کان و شیکردنه وه بیان

زانیارییه کانی ئەم تووژینه وه دیه له ږنگه ی (فوومی راپرسی بو قوتاییان و تییبینییه کانی به ږیوه به رو رابه ره کان و تییبینییه کانی تووژهر) دهسته بهر کراون.
1 - ئەم توانایانەت چۆنە : (خویندنه وه، تیگه یشتن، ده رپرین)؟

خستنه ی ژماره (1)

تواناکانی قوتایی

ق - نمونه ییه تیگه لاه کان			ق - کوربان			ق - کچان			وله لامه کان
توانای ده رپرین	توانای تیگه ی شتی	توانای خویندنه وه	توانای ده رپرین	توانای تیگه یشتن	توانای خویندنه وه	توانای ده رپرین	توانای تیگه یشتن	توانای خویندنه وه	
45% 18	5,62% 25	75% 30	29,34% 48	71,40% 57	51,43% 72	41% 43% 58	71,40% 57	75% 105	نژد
45% 18	35% 14	5,22% 9	14,57% 80	55% 77	43,46% 65	45% 63	29,54% 76	57,23% 33%	مامنار هندی
5,7% 3	-	-	57,8% 12	29,4% 6	14,2% 3	12% 14% 17	14,2% 3	-	کم
5,2% 1	5,2% 1	5,2% 1	-	-	-	43,1% 2	86,2% 4	43,1% 2	بعنان
100% 40	100% 40	100% 40	100% 140	100% 140	100% 140	100% 140	100% 140	100% 140	گشتی

له خشته ی ژماره (1):

* له پرسى توانای خویندنه وه بۆمان روون ده بیته وه که ریژه ی شه و قوتایانه ی توانای خویندنه وه یان زۆره بریتیه له 75%، قوتابخانه کانی کچان و قوتابخانه کانی نمونه یی تیکه لاه وه مان ریژه یان هیناوه، شه مه ش شه وه ده گه یه نیت کچان به پیی داب و نه ریتی کۆمه لگه پتر له ماله وهن و ده رچوونیان که مه، ههروه ها ترسیکی سهرنه که وتنیان هه یه، چونکه شه گه ری سهرنه که وتنیان له وانه یه له دوارژئیان له گشت بواریکی رۆشنیری و کۆمه لایه تی و ته نانه ت مادیشدا کاریگه ری خراب بنیته وه، بۆیه هه ول ده دن بخوینن. ههروه ها له قوتابخانه نمونه یی تیکه لاه کانی شدا که هه مان ریژه یان هیناوه له بهر شه ی قوتابی شه رمیکی ره گه زی به رانه بری هه یه و خواستیکی زۆری سهرکه وتنی هه یه و به رده وام له رکه به رایه تی به رانه بریدایه بۆیه هه ول ده دات پتر پتر بخوینن، به پیچه وانه ی قوتابخانه کانی کورانه وه، ریژه ی 43،51% قوتابخانه کانی کوران ئاماژه به وه ده کهن که توانای خویندنه وه یان زۆره چونکه کوران له بهر ده رچوونی زۆر و خه ریک بوون به شتی لاهه کی وه ک یاریکردنی جوړاو جوړ و زۆر خه ریک بوون به به کاره ی تانی ئامیره پیشکه وتوه کانی ته کنولژئیای سهرده م و ههروه ها کارکردنی هه ندیک له قوتایان له بهر کهم ده رانه تی کارتیکردنی خویندنه وه به لایانه وه شتیکی سهره کی و زۆر گنگ نییه.

* له پرسى توانای تیگه یشتن که له خشته که دا دیاره ریژه ی شه و قوتایانه ی توانای تیگه یشتنیان زۆره بریتین له قوتایانی قوتابخانه نمونه یی تیکه لاه وه کان که (5،62%) یه به لام هه ریه که له قوتابخانه کانی کچان و کوران ریژه ی توانای تیگه یشتنیان (40،71%) ه شه مه ش وا ده رده خات که قوتایانی قوتابخانه نمونه یی هه کان شه و قوتایانه ن که ئاستی زانستیان به رزه و پیشینه ی زانستیان هه یه بۆیه تیگه یشتن لای شه وان ئاسانتره به به راورد به قوتایانی قوتابخانه کانی دیکه چ شه گه ر قوتابخانه کانی کچان، یان کوران بیت، شه وان له وانه یه زۆره ی زۆریان له بهر که مته رخمی خودی قوتابی خۆی پیشینه ی زانستیان باش نه بیت که هه ولی به دوا دچوونه وه ناده ن یان که مته رخمی هه ندیک له مامۆستیان به وه ی که بایه خ به چۆنیه تی گه یانندی بابه ته کان و ته واو کردنی پرۆگرامی سالانه ی خویندن ناده ن. له شه نجامی شه م هۆکارانه وه قوتایانی قوتابخانه کانی کوران به ریژه ی 55% و

په روه رده و فيركردن ————— (4) شمارة 2009
 كچانيش به پيژهي 29,54% ثامازه به وده ده كهن كه تواناي تيگه يشتنيان
 مامناوه ندييه .

* له پرسى تواناي دهر برين بومان روون ده بيتته وه كه له هيچ يه كه له قوتابخانه كان
 پيژهي زور تواناي دهر برين نه گه يشتو وه ته 50%، له قوتابخانه نمونه ييه
 تيگه لاوه كان به پيژهي 45% كه زور ترين پيژهي وه له قوتابخانه كانى كچان پيژهي
 43,41% و له قوتابخانه كانى كورانيش به پيژهي 29,34% هه روه ها پيژهي
 14,57% قوتابخانه كانى كوران و پيژهي 45% قوتابخانه كانى كچان و هه مان
 پيژهدش له قوتاييه نمونه ييه كان ثامازه به وه ده كهن تواناي دهر برينيان
 مامناوه ندييه . نم پيژانه نه وه ده گه يه نن كه قوتايي له سه رده تاي ژيانيه وه له
 كومه لگه و له قوناعه سه رده تاييه كانى خويندن له قوتابخانه كانه وه سه ركوت كراوه تا
 راده يه كه تواناي باوهر به خو بوونى كه م سووه يان نه ماوه، نم كاريگه ريه ش
 رهنگدانه وه يه كي بهرچاوى له سه ر تواناي دهر برين هه يه بويه له كومه لگه ي ئيمه دا
 قوتايي تواناي دهر برينى باش نييه . به لام وه كه له خشته كه دا دياره تا راده يه كه له
 قوتابخانه نمونه ييه تيگه لاوه كان باشتن چونكه قوتايي له بهر ركه به رى كي به ركيى
 نمره يي نيوان خو يان و زياد وه رگرتنى زانيارى و خو دهر خستنى ره گه ز به ران به ر
 ره گه زى جياوازي به ران به رى هه روه ها بايه خدانى خيزان و قوتابخانه پييان و
 بايه خدانى وه زاره ت و په روه رده گشتييه كان به م جوړه قوتابخانه وه له گشت
 روويه كه وه (بينايه ي باش، كه لويه لى باش، هه نديك ماموستاي به توانا ...)
 هه موويان كاريگه رى هاندرن بو نه وه ي قوتايي زيده باوهر به خو ي بكات و
 بتوانيت مه به سه ته كان دهر بر پي .

2 - به ثاره زوى خوت ديت بو قوتابخانه ؟

خشته ي ژماره (2)

ثاره زوى قوتايي

وه لامه كان	ق - كچان	ق - كوران	ق - نمونه ييه تيگه لاوه كان
به لى	98,57%	92,14%	92,5%
	138	129	37
نه خيز	0 -	7,86%	5%
	0	11	2
به تان	1,43%	0 -	2,5%
	2		1

لە خشتەى ژمارە (2) بۆمان دەردەكەوئیت كە 57،98% ى قوتابىيە كچەكان بە ئارەزوى خۆيان دئین بۆ قوتابخانە ئەمەش زۆرتەرين پڕۆزەيە لە خشتەكەدا و پڕۆزەى قوتابىيەكانى قوتابخانە نمونەيىيەكان كە بە ئارەزوى خۆيان دئین بۆ قوتابخانە 5،92% ى، بەلام قوتابىيە كورەكان پڕۆزەى 14،92% بە ئارەزوى خۆيان دئین بۆ قوتابخانە و 86،7% بە ئارەزوى خۆيان ناين بۆ قوتابخانە، ليرەدا پروون دەبيتتەو وەك لە خشتەكەدا ديارە 86،7% ى قوتابىيەكانى كور ئارەزوى هاتنە قوتابخانەيان نىيە، چونكە هەندىكىان خۆيان لەم قۆناغەدا لاواز دەبينن و پييان وايە ناتوانن بگەنە ئاستى قوتابىيانى پۆلەكەيان بۆيە بيزارن، هەندىكى دىكەيان لەبەر نارىكى بيئەى قوتابخانە و نەگونجاوى پۆلەكانى خويندن لە پرووى كەلوپەل و پيداويستىيەكان و كەمى كارمەندى بەردەست لە قوتابخانەكان كە واى كردوو قوتابى خۆى ئەركى پاككردەوئەى قوتابخانەى كەوتووئەتە ئەستۆ هەروەها كەم شارەزايى هەندىك لە بەرپۆهەبەرەكان و ئاست لاوازی هەندىك لە مامۆستايەكان و ئەنجمانەدانى ئەرك لە لايەن هەندىك لە پابەرە پەرەوردەيىيەكان و هەندىكى تريان لەبەر هەژارى و كەم دەرامەتى خيژان بۆ بەرپۆهەبردنى بارى ژيانيان ناچارن كار بكەن، ئەمەش وا دەكات ماندووین و توانا ئارەزوى هاتنە قوتابخانەيان نەبيت، بايەخنەدان بە ئاواتى وەرگرتنى پروانامە لەبەر ئەوئەى بە وەرگرتنى گشت ئامانجەكانيان نايەتەدى . ئەوانە هەمووى هەندىك ئەو هۆكارانەى كە ئارەزوى قوتابى كور بۆ هاتنە قوتابخانە دەخنىكئین. بۆيە 5% ى قوتابىيەكانى قوتابخانە نمونەيىيەكان بە ئارەزوى خۆيان نايەن بۆ قوتابخانە ئەوانە پييان وايە ئەم قوتابخانە نمونەيىيەكان ماندووبونىكى زۆر بە قوتابى دەكەن لە پرووى ماوئەى دەوام كردن و

په روه رده و فيركردن ————— (4) سالی 2009
 نهركی ديكه ی زياد كه له قوتابخانه ناساييه كان نيبه و بوونی قوتاييانی زور زييرهك
 و به توانا و به هره مه ند كه نه وان ناتوان به ناستی هه نديك له م قوتاييانه بگهن،
 هه روه ها بوونی مملانی نيمه ی له نيوان قوتايياند و ترسی نه وه ی ناييت قوتايی
 له هيچ وانه يه كدا له 70% نمره ی كه متر بيت نه گينه ده رده كريت هه روه ها به زور
 هاندانی قوتايی له لايه ن خيزانه وه تا نه وه كانيان له ناستی پيشه وه بن، نه مانه
 هه مو و ا له هه نديك له قوتايييه كان ده كه ن ناره زوی هاتنه قوتابخانه يان نه ييت.

3 - بۆ چ نامانجيك ده خوینیت ؟

خشته ی ژماره (3)

نامانجه كانی خویندن

دياركراوه كان	ق - كچان	ق - كورپان	ق - نمونه ييه تيكه لاوه كان
بروانامه	4,29%	10,71%	5%
	6	15	2
فيبرون	7,86%	12,15%	2,5%
	11	17	1
ههردوو كيان	87,14%	77,14%	90%
	122	108	36
به تال	0,71%	-	2,5%
	1	0	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	180	40

له م پرسه دا زۆرتیرین ریژه له قوتابیان بۆ ئامانجی فیربوون و دواتر وهرگرتنی بروانامه ده خوینن. ریژه کانی زۆرتیرینی قوتابییه کانی قوتابخانه نمونه ییه تیکه لاوه کان ده گریته وه که (90%) ه، ئه وان زۆرینه یان قوتابی به توانان و به ئاواتی وهرگرتنی بروانامه ی گهورهن و دواتر قوتابیانی قوتابخانه کانی کچان دیت که ریژه ی 14,78% هیه و قوتابخانه کانی کورانیش ریژه ی 14,77% هیئاوه، ئه م دوو ریژه ییه ی قوتابخانه کانی کچان و کوران تاراده یه که له یه کتر نزیکن. لیسه دا پروون ده بیته وه زۆریه ی قوتابییه کانمان ئاره زووی فیربوون و وهرگرتنی بروانامه ده که ن.

4 - ئه م قوناغه جیاوازی له گه ل قوناغه کانی پیشووی خویندندا هیه ؟

خشته ی ژماره (4)

جیاوازی ئه م قوناغه له گه ل قوناغه کانی پیشووی خویندن

وه لام	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییه تیکه لاوه کان
به لئ	97,86%	92,14%	85%
	137	129	34
نه خیر	1,43%	7,15%	10%
	2	10	4
به تال	0,71%	0,71%	5%
	1	1	2
کشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

لە خىشتەى ژمارە (4) دا بۆمان دەردەكەوئىت رېژەى 86،97% قوتايىانى كچ كە زۆرتىن رېژەىە پىيان وايە قۇناغى ھەشتەمى بنەرەتى (دووهمى ناوھندى) جىاوازە بەبەرورد بە قۇناغەكانى پىشتى ئەم قۇناغەو قوتايىانى كور بە رېژەى 14،92% ئەم بۆچونەيان ھەيەو قوتايىانى قوتابخانە نمونەيە تىكەلاۋەكانىش بە رېژەى 85% ى قوتايىان ھەمان بۆچونىان ھەيە .

* لە دووھىن برگەى پىسارەكەدا كە دەپرسىت لە رووى چىيەو ھەم قۇناغە جىاوازە، قوتايىان بىرو بۆچونى جىاجىايان ھەيە بەلام بەگشى ئەم چەند دىرەدا كۆدەبىتەوھ :

*پۇلى ھەشتەمى بنەرەتى قۇناغىكى زۆر ھەستىارە بە قۇناغى كۆرىن دادەنرەت چونكە زۆرىەى زۆرى قوتايىان بارى دەروونىيان كۆراو ھەبىت لەبەر ئەو كۆرانە جەستەيى و ھزرىيەى بەسەرىاندا دىت لە ئەنجامى بازدانىان لە قۇناغى مىندالى بۆ قۇناغى ھەرزەكارى ئەمەش زۆر جار كارىگەرى دەروونى خراپى لىدەكەوئىتەو بەجۆرىك قوتابى لەم قۇناغەدا دەيەوئىت پىش تەمەنى خۆى بكەوئىت و ۋەك گەورە ھەلسوكەوت دەكات .

*لە پۇلى ھەشتەمى بنەرەتىدا كۆران لە پىرۇگرامى خويندندا ھەيە لە رووى ھەلپژاردنى بابەتەكانەوھ، لەم پۇلەدا قوتابى بازدانىكى دىكەيش بەخۆيەوھ دەبىنىت ئەوئىش زۆربونى بابەتەكانى خويندە بە جۆرىك ھەندىك بابەت ھەيە قولترو وردتر دەبىت و كىتەبى تايەت بەخۆى دەبىت ۋەك (كىمىيا، فىزىيا، زىندەزانى) بەمەش ژمارەى كىتەبەكانى زىاد دەكات بۆيە ھەر لە سەرەتاي دەست پى كىردنى قوتابخانەو ۋەرگىرتنى كىتەبەكان راستەو خۆ قوتابى ھەست بە جىاوازى ئەم قۇناغە دەكات .

پهروه ده و فیږکردن ————— (څماره 4) سالی 2009

*گورینی ماموستا له م قوناعه دا له بهر نه وهی بابه ته کان دیاریکراو ده بن بویه ماموستا کانیس به پیی پسروریان ده ستنیشان ده کرین، نه مهش لای قوتابی له م قوناعه دا شتیکی نوییه .

5- نایا به خوژت بهرنامه کانی خویندنن داده نییت یان له لایهن خانه واده که ته وه بوژت داده نریت ؟

خشته ی ژماره (5)

بهرنامه ی (به جیه پنیانی نه رکه کان) خویندن

دیاریکراوه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییه تیکه لاوه کان
به خوژم	79,29%	33,57%	92,5%
	111	47	37
باوانم	11,42%	7,8%	5%
	16	12	2
نه ندامانی خیزان	7,86%	13,57%	-
	11	19	0
به تال	1,43%	44,29%	2,5%
	2	62	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشته ی ژماره (5) بۆمان روون ده بیته وه که به ریژه ی 5،92% ی قوتاییانی قوتابخانه نمونه بیه کان پشت به تواناکانی خویان ده به ستن و به خویان به نامه ی خویندنیان داده ریژن ته مهش زورترین ریژه یه له خشته که دا، به لام قوتاییانی کچ به ریژه ی 29،79% به خویان به نامه کانی خویندنیان داده ریژن، ته مهش ته وه ده گه بیته که زورینه ی کچه کان هه ست به لیپرسراویه تی ده کهن و هه ولّ ده دن پشت به تواناکانی خویان به ستن و هه ندیکیان لایان شه رمه ده وروبه ری خویان سه رقالّ بکه ن، قوتاییانی کورپش به ریژه ی 57،33% به خویان به نامه ی خویندنیان داده ریژن، ته مهش که مترین ریژه یه و ریژه ی 29،44% ی قوتاییانی کور و هه لامی ته م پرساره یان به به تالیّ به جی هیشتو وه واته وه لامیان نه دا وه ته وه، له مه وه بۆمان روون ده بیته وه که زورینه ی قوتاییانی کور به نامه ی خویندن داناریژن و هه ره مه کی و به بیّ به نامه ده خویتن.

6 - چ بابه تیکت لا خۆشه و چ بابه تیکت لا ناخۆشه ؟

خشته ی ژماره (6)

بابه ته خۆشه کان و ناخۆشه کان له قونای هه شته می بنه ره تییدا

بابه ته کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه بیه تیکه لا وه کان
	140	140	40
ثایین	10%	22،85%	5%
کوردی	33،57%	17،142%	12،5%

5	24	47	
٪45	٪35	٪42،41	ټینگلیزی
18	49	58	
٪15	٪85،22	٪14،7	عهره بی
6	32	10	
٪45	٪7،40	٪28،24	بیرکاری
18	57	34	
٪70	٪85،27	٪71،20	زینده زانی
28	39	29	
٪15	٪25	٪57،18	کیمیا
6	35	26	
٪5،27	٪15	٪42،21	فیزیا
11	21	30	
٪5،17	٪8،37 5	٪14،32	کومه لایه تی
7	53	45	
—	٪57،8	٪10	کومپیووتر
0	12	14	
٪5،12	٪71،5	٪86،7	هونه ر
5	8	11	
٪5،17	٪15	٪28،9	وه رزش
7	21	13	
٪15	—	—	مؤسیقا
6	0	0	

له خشته ی ژماره (6) دا خوشتین بابه ت یهک به دوا ی یهک که قوتابیانی قوتابخانه کانی کچان پیمان خوښه زمانی ټینگلیزی به ریژه ی 42،41٪ و زمانی کوردیبه به ریژه ی 57،33٪ ههروه ها کومه لایه تی به ریژه ی 14،32٪ ، نه مانه زورترین ریژه ی خشته کهن له قوتابخانه کانی کچاندا، له قوتابخانه کانی کوران خوشتین بابه ت یهک به دوا ی یهک له لای قوتابی کور بیرکاری به ریژه ی 7،40٪ و زمانی ټینگلیزی به ریژه ی 35٪ و کومه لایه تی به ریژه ی 85،37٪ ههروه ها له قوتابخانه نمونه ییبه ټیکه لاوه کاندا خوشتین بابه ت یهک به دوا ی یهک زینده زانی به ریژه ی 70٪ و بابه ته کانی (زمانی ټینگلیزی ، بیرکاری) هه مان ریژه یان

دهرگرتووه به ريژهي 45% و فيزيا به ريژهي 27،5% . ليږدها بو مان روون دهبيته وه له قوتابخانه کاني کچان که بابه تي زماني ټينگليزيان به ريژديه کي زورتر پي خوښه، ټينجا زماني کوردي و بابه تي کومه لايه تي چونکه کچان هميشه همز به دهرکوتن له کومه لگه وه بووني جياوازي ده کهن، همز به وه ده کهن چون روښن بربن و له کومه لگه دهر بکهن، بابه تي زماني ټينگليزي بابه تي که ټه مړو له ولاتي ټيمه و له ولاتاني جيهان زور بايه خي پيدهدريت، چونکه زانيني ټه مانه زوريني کاره کان ټاسان دکات و به هزيه وه قوتابي ده توانيت به ټاساني به کومه لگه ده روه ټاشنا بيت ټه ویش له ريگه تي توږه کاني ټينته ريت و کتبه ټينگليزيه کانه وه که سه رچاوه تي نويترين زانيارين، هه روه با بابه تي کاني زماني کورديش که کچان به ريژهي دوهم پييان خوښه، چونکه زماني کوردي زماني دايکه و پيوهندي به ميژووي ټه دهب و کولتوري کورده وه هه يه و هو تراوه چيروک و وتاري خوښه ويستي و نيشتمانيه روه ري و کومه لايه تي تي دايه، بابه تي کاني کتبه تي زماني کوردي له م پوله دا چيژو خوښي به قوتابيان ده به خشيت. قوتابيان به شيوازي کي زانستي و ټه کاديمي فيري زمان دکات. همز و نارووزوي کچان بو بابه ته کومه لايه تي به کان له م پوله دا بو ناوهروکي بابه تي کاني کتبه که ده گه ريټه وه که پتر بابه تي کاني به لايه ني هه ست و سوزي نيشتماني و نه ته وه يي و ټاينيني سه رنجراکيشه و قوتابي به بيرکردنه وه يه کي که م ده توانيت له بابه تي کان تي بگات، هه ر چه نده ټه گه ر ماموستاي بابه ته که روونکردنه وه تي هواویش له سه ر بابه ته که نه دات. له قوتابخانه کاني کوران خوښترين بابه تي لاي قوتابيان کور بابه تي بيرکاريه به ريژهي 40،7% ټينجا بابه تي کومه لايه تي به ريژهي 37،8% دواتر بابه تي زماني ټينگليزي به ريژهي 35% ليږدها روون دهبيته وه که کوران پتر همزيان له بابه ته کردار يه کانه که بير ده وروژيټيت، له به ر ټه وه ي بيرکاريش بابه تي کي کرداري ټه نديشه يه بو يه له بابه تي کاني ديکه پتر پييان خوښه هه روه با خوښه ويستيان بو بابه تي کومه لايه تي و زماني ټينگليزي بو هه مان هوکار ده گه ريټه وه که له کچه کاندا باس کراوه. به لام له قوتابخانه نمونه يه تي که لاوه کاندا قوتابيه کان پتر همز له بابه ته زانستيه کان ده کهن ټه و بابه تانه ي که پيوهنديان به سروشت و ژينگه و ژياني روژانه وه هه يه، ريژهي 70% ي قوتابيان له قوتابخانه نمونه يه تي که لاوه کاندا همز له بابه تي زينده زاني ده کهن و به ريژهي 27،5% همز

له بابته فیزیا دهکن که دوو بابته زانستی و سروشتی و مرژین. به ریژهی 45% ی قوتابیان له بهر هه مان هویه کانی پیښوو بابتهی زمانی ئینگلیزی و بیرکاریان پی خوښه، جگه له مهش به ریژهی 15% قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کان بابتهی مؤسیقایان پیښووښه، مؤسیقا بابته تیکه زاخاو به میټشک ده دات و چالاکییبه کان زیندوو ده کاته وه. هم بابته ته نیا له قوتابخانه نمونه ییبه کان هیه.

* ټه و بابته تانهی که مترین ریژهبان و هرگرتوو قوتابیان پییان ناخوښه و زور ټاره زووی ناکه، له قوتابخانه کانی کچان بابتهی زمانی عه ربه بی به ریژهی 7، 14% و هونه ر به ریژهی 7، 85%، له قوتابخانه کانی کورانیښ بابتهی هونه ر به ریژهی 5، 71%، کومپیووته ریش به ریژهی 8، 57% هه روه ها له قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کاند ا ټه و بابته تانهی پییان ناخوښه په روه رده ی ئیسلامی به ریژهی 5% و زمانی کوردی و هونه ر به ریژهی 12، 5% و به گشتی قوتابییه کان بابتهی هونه ریان پیښووښ نییه، هم مهش له بهر ټه و دیه که هونه ر وانه یه که پشت گوی خراوه (له رووی پروگرامی خویندنه وه به رنامه ی بو دانه نراوه) هه روه ها له لایهن ماموستا کانیښه وه بایه خی پی نه دراوه، بویه قوتابیښ پشت گوی خستوو.

لیزه دا ټه و هه مان بو دهرده که ویت که ناوهر وکی بابته کان به ته نیا رول نابینیت بو ټاره زووکردن یان ټاره زوونه کردن، بابته له لای قوتابی به لکو سه ره پای ټه وانه خودی ماموستاښ رولیکي گرنگی هه یه، ماموستا ده توانیت بابته که ی خوی لای قوتابی خوښه ویست بکات یان له بهر چاوی بخت، ټه ویش به هاندانی قوتابی و به به کاره ی نانی هویه کانی فیژکردن وک (CD ، ریکوردر، ټاکیگه ی زمان، نه خشه، هویه نوییه کانی دیکه ی سه رده م) هه روه ها سوور بوون له سه ر ټه و دی ده بیت قوتابی هه ول بدات ټببگات ټا پیښینه ی زانستی بابته کان لا په دیدایت و به مهش پتر بروای به توانا کانی خوی ده بیت و بابته که ی لاشیرین ده بیت و زورتر بایه خی پی ده دات.

● ټیبینی: قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهه کان بابتهی کومپیووته ریان باس نه کردوو، له بهر ټه و دی قوتابیانی هم جوړه قوتابخانانه به شیوه یه کی ټه کادیمی له سه ر کومپیووته ر راهینراون (هم مهش به هوی بوونی گشت پیداویستییه کان له ژوووی

په روږده وځیرکړدن ————— ژماره (4) سالی 2009

کۆمپیووتیرو مامۆستای به تواناو شارهزا) قوتابی هیچ گرفت و کیشهیه کی له م
بابه ته دا نییه و بابته کی کۆمپیووتیرو لای ته وان بابته کی ناوهندییه.

7- رۆژانه ئهرکی مالوه ده کهیت ؟ بۆچی ؟

خشتهی ژماره (7)

ئهرکی ماله کی له خویندندا

وه لآمه کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه ییه تیکه لآوه کان
به لآی	78,57 %	69,28 %	85, 34
نه خیر	2,86 %	4,29 %	— 0
هه ندیک جار	18,57 %	26,43 %	7,5, 3
به تالآ	—	—	7,5, 3
گشتی	100, 140	100, 140	100, 40

له خشتهی ژماره (7) بۆمان دهرده که ویت به ریژهی 85% که زۆرتیرین ریژهیه
قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییه تیکه لآوه کان رۆژانه ئهرکی خویندنی مالوه جیبه جی

دهکهن و ریڅی 57،78% ی قوتابیانی کچ ټهرکی خویندنی مالټه وه جیبه جی دهکهن، به لام له قوتابخانه کانی کوران به ریڅی 28،69% ټهرکی خویندنی مالټه وه جیبه جی دهکهن و 43،26% ټهرکی مالټه وه به جی ناهینن. ټهمهش بؤ ټه وه دهگه ریڅته وه قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییبه ټیکه لاهه کان له بهر ټه وه ی کیبه رکیی نمرهی له نیوانیاندا هه یه بویه قوتابیانی تا له پؤل رؤل بگیږن، هه ول دهدهن له مالټه وه خوځیان تاماده بکهن، جگه له وهش ټه وان دوو رهگزی جیاواز ټیکه لاون ټهمهش خوځی له خویدا شهرمیک لای قوتابی پیدا دهکات و نایه ویت له بهرانبه رهگزه جیاوازه که ی خاو دهر بکه ویت، بویه هه ول ده دات هه ردهم چالاک بیت، ههروهه قوتابی له م قوتابخاناندا ترسی ټه وه ی هه یه بؤ قوتابخانه ناساییه کان بگوځی ریڅته وه ټه گهر نمره کانی له نمره ی یاسای قوتابخانه نمونه ییبه کان که متر بیت. له قوتابخانه کانی کچان زوره ی قوتابیانی کچ ټهرکی خویندنی مالټه وه جیبه جی دهکهن و خوځیان بؤ رڅی دوا یی تاماده دهکهن، چونکه له کومه لگه ی ټیمه دا دهرچوونی زوره ی زوری قوتابیانی کچ ته نیا بؤ قوتابخانه یه مه گهر به دهگمه ن دهرچوونی دیکه یان هه بیت، واته قوتابی کچ پتر له مالټه وه یه و بواری بؤ خویندن زورتره، ههروهه رهگزی میینه له کومه لگه ی ټیمه به تایبه تی له م قوناغه دا رهگه زیکی لاوزه له دواکه وتن و دهرنه چوون و شکاندنه وه له لایهن ماموستاو مالټه وه ده ترسیت، بویه ناچار ده بیت ټهرکه کانی خویندن له مالټه وه جیبه جی بکات. له م پرسیاره دا قوتابیانی کور که مترین ریڅه یان هیڼاوه، چونکه قوتابی کور له م ته مه نه دا دهرچوونی زوره به شتی لاهه کیبه وه خه ریکه و زو بیزار ده بیت و زور خوځی به شت ده زانیت و گوځی ناداته لیپرسینه وه کانی ماموستاو مالټه وه و تاموژگاری له گوځی ناگریت و سزادان قه بوول ناکات. بویه زور که م بایه خ به ټهرکه کانی خویندنی مالټه وه دهدهن و زور که م کاره مالټه کیبه کان یان جیبه جی دهکهن.

*** له بره گه ی دووه می پرسیاره که دا که ده لیت بوچی رڅانه ټهرکی خویندنی مالټه وه جیبه جی ناکه ییت؟ وه که له خشته که دا دیاره قوتابیانی کور زورترین ریڅه یان هه یه، واته به ریڅه ی 43،26% ی قوتابیانی کور هه ندیک جار ټهرکی مالټه وه ی خویندن به جی ناهینن، ټهمهش بؤ ټه وه دهگه ریڅته وه که هه ندیک له کوره کان

پهروه رده و فيركردن ————— ژماره (4) سالی 2009

فيړنه كراون تهركي رږژانه له مال به جی بهینن بویه نازانن، ههنديكي ديكهيان
 حهز به خویندنې زور ناکهن و زوو ماندوو دهن و نایانه ویت کات زور به خویندن
 بهسهر ببهن و ههنديكيان له بهر ناله باری باری نابوريبیان و بو به دهست هینانی
 بژیوی ژیان دواي دهوامی قوتابخانه کارده کهن و کاتیان به دهسته وه نییه بخوینن،
 ههنديكيان بارودوخی مال هوهیان گونجاوو له بار نییه بویه ناتوانن له مال هوه
 کاره کانی خویندنیان ته نجام بدن. که واته چهندين هوکاري دهروونی و کومه لایه تی
 ههن که ریخو شکهرن بو ته وهی قوتابی ههنديک جار تهركي خویندن له مال هوه
 جیه جی نه کات، ههر له بهر هم هوکارانهش قوتابیانی کچ به ریژهی 18، 57%
 هه مان بو چوونیان هه یه.

8 - له مال هوه رږژانه پیداچوونه وه بو ته و بابه تانه ده کیت که ته مړو له قوتابخانه

خویندووتن ؟

خشتهی ژماره (8)

رږژانه پیداچوونه وهی بابه ته خویندراوه کان

وه لاهه کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق - نمونه ییه تیکه لاهه کان
به لی	36,43%	38,57%	15%
	51	54	6
نه خیر	9,28%	6,43%	12,5%
	13	9	5
ههنديک جار	54,29%	53,57%	70%
	76	75	28
به تال	—	1,43%	2,5%
	0	2	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (8) دا بۆمان دهرده كه ویت به ریژهی 70% قوتاییانی قوتابخانه نمونهییه تیكه لاوه كان كه زۆترین ریژهیه ئامازه به وه ده كهن هه ندیک جار پیداچونه وه بۆ بابته كان ده كهن. قوتاییانی قوتابخانه كانی كچانیس به ریژهی 28،54% و قوتاییانی كور به ریژهی 53،57% هه مان بۆچونیان هه یه، لیسه دا روون ده بیته وه كه هه ندیک جار قوتاییان به بابته كاندا ده چنه وه تا له تیگه یشتن دلنیا ده بن و هه ندیک جار به لایانه وه گرنگ نییه به جۆریك پۆژانه چی له قوتابخانه خوینرا وازی لی ده هیئن و پیداچونه وه ی بۆ ناكهن تا كاتی تا قیكرده وه دیت. هه ندیک جاریش قوتایی به و بابته دا ده چیتته وه كه قورسه و پیشترا لای روون نه بو وه تیینه گه یشتوه، كاتیك له لایهن مامۆستاكه وه روون كرابه وه و تیینی له سه ر نووسرا ئه وه بۆ دلنیا بوون له تیگه یشتن پیداچونه وه ی بۆ ده كات. یان هه ندیک جار ناچار ده بیته به بابته كه دا بچیتته وه ئه گه ر مامۆستا رۆژی دوایی جه خت له لیبرسینه وه بكات و نمره له سه ر وه لامه كان دابنیت.

9 - له كاتی خویندن (ئه نجامدانی ئه ركه كانی ماله وه) یاریده دهرت هه یه ؟

خشتهی ژماره (9)

بوونی یاریده دهر بۆ ئه نجامدانی ئه ركه كانی خویندن له ماله وه

وه لامه كان	ق - كچان	ق - كوچان	ق. نمونه یی تیكه لار
به لی	17	21.43%	12.5% 5
نه خیر	68	47.86%	37.5% 15
هه ندیک جار	54	38.57%	45% 18
به تان	1	0.71%	5% 2
	0	—	

گڼتی	%100	%100	%100
	40	140	140

به گوږه ی ټه و ریژه سه دیبانه ی که له خشته ی ژماره (9) دا ده رکه وتوون، بو مان پروون ده بیته وه که زوړینه ی قوتابیان له کاتی خویندنه وه و نه نجامدانی ټه رکه کانی ماله وه هندیك جار یاریده ده ریان هه یه، له قوتابخانه کانی کچاندا قوتابیانی کچ به ریژه ی 57،48% ټامازه به وه ده کهن له کاتی ټه نجامدانی ټه رکی ماله وه دا یاریده ده ریان نیبه، خو یان پشت به خو یان ده به ستن و به ریژه ی 58،38% ټامازه به وه ده کهن هندیك جار یاریده ده ریان هه یه، له قوتابخانه کانی کورانی شدا ریژه ی 86،47% قوتابی کور ټامازه به وه ده کهن هیچ یاریده ده ریکیان نیبه و به ریژه ی 71،30% ده لپن هندیك جار یاریده ده رمان هه یه، به هه مان شیوه ش له قوتابخانه نمونه ییبه ټیکه لاوه کاندا ریژه ی 5،37% قوتابیان ټامازه به وه ده کهن یاریده ده ریان نیبه به لام ریژه ی 45% ټامازه به وه ده کهن هندیك جار یاریده ده ریان هه یه. که واته قوتابیان هندیك جار پیویستی یان به یاریده ده ر هه یه جا ټه و یاریده ده ره (ماموستا، باوک، دایک، ټه ندامیک له خیزان، هاوړی) بیته، ټه ویش له و کاتانه وه ده بیته که بابه ټیکه کتیبه که لای قوتابی ټالوز یان قورس یان پروون نه بیته و ټیکه یشتنی گران بیته یان ټه گهر له پروژیکدا به هو ی چروپری خشته ی وانه کانه وه قوتابی ټه رکی روژانه ی زوړیته، یان تاقیکردنه وه ی هه بیته ټه و کاته پیویستی به یاریده ده ریك ده بیته بو پروون کردنه وه و ټیکه یشتنی بابه ته کان و چوڼیه ته ی ریكخستنی وانه کان و ده ستنیشانکردنی خاله سه ره کییه کانی بابه ته کان.

**10 - فایل بؤ بابتهکان دهکەیتەوه تا رۆژانه خالە سەرەکییەکان و زاراه
گرنگەکانی تیدا کۆمەک بەکەیت ؟**

خشتە ی ژماره (10)
کۆمەک کردنی زانیارییەکان

وه لآمه كان	ق - كچان	ق - كوپان	ق - نموونه ييه تيكه لآوه كان
به لآ	%41,43 58	%28,57 40	%20 8
نه خيړ	%35,72 50	62 %44,29	%47,5 19
هه نديك جار	22,14 % 31	%25,71 36	%25 10
به تال	%0,71 1	%1,43 2	%7,5 3
گشتی	%100 140	%100 140	%100 40

لە خشتەى ژمارە (10) دا ڤوون دەبېتتەوہ کہ ڤرېژەى 43,41% کہ زۆرتريں رېژەىہ قوتابىيانى کچ فایل يان پەراوتک بۆ رۆژانە کۆمەک کردنى خالە سەرەکییەکان نامادە دەکەن و تېبىنىیەکان و زیدە زانیارییەکان کہ مامۆستا لە پۆل رۆژانە باسیان دەکات تۆمار دەکەن، بەلام لە قوتابخانەکانى کورپاندا قوتابىيانى کورپ بە رېژەى 29,44% کہ زۆرتريں رېژەىہ لە کورپان زانیاری و خالە سەرەکییەکان کۆمەک ناکەن، کاریگەرییەکەشى بۆ ھەمان ئەو ھۆکارانە دەگەرېتتەوہ کہ لە پرسىارەکانى پېشترى تايبەت بە قوتابخانەکانى کورپان ڤوون کراوہتەوہ. لە قوتابخانە نمونەییە تیکەلاوہکاندا رېژەى 5,47% قوتابىيان کہ زۆرتريں رېژەىہ فایل بۆ زانیارییەکان و خالە سەرەکییەکان نامادە ناکەن. چونکە لەلای ئەم جۆرە قوتابىيانە گشت بابەتەکانى کتیبەکە گرنگ و سەرەکېن و پېويستە ھەر ھەموويان بزائیت، پېيان وايە بابەتەکان کورت ناکرېنەوہ.

11 - بۆ ئەنجامدانى ئەرکى خویندن لە مائەوہ کات دابەش دەکەیت ؟

خشتەى ژمارە (11)

تەرخان کردنى کات بۆ ئەنجامدانى ئەرکى مائەوہ

وہلامەکان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونەییە تیکەلاوہکان
بەلى	62,86%	70%	72,5%
	88	98	29
نەخچر	10%	13,57%	10%
	14	19	4
ھەندیک جار	21,43%	16,43%	17,5%
	30	23	7
بەتال	5,71%	-	-
	8	0	0
گشتى	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (11) دا روون ده بیتهوه که له قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاهوکاندا به پږژهی 5,72% که زورترین پږژیه، قوتابیان بو ته نجامدانی ټهرکی مالوه کات دابهش دهکن، به پږژهی 10% یش کات دابهش ناکهن و پږژهی 5,17% ی قوتابیان هندیك جار کات دابهش دهکن، له قوتابیانی قوتابخانه کانی کورانیس 70% ی قوتابی کور ټاماژه بهوه دهکن بو ته نجامدانی ټهرکی مالوه کات دابهش دهکن و پږژهی 57,13% یش کات دابهش ناکهن و پږژهی 43,16% هندیك جار کات دابهش دهکن، ههروه ها له قوتابخانه کانی کچان پږژهی 86,62% قوتابیانی کچ بو ته نجامدانی ټهرکی مالوه کات دابهش دهکن و پږژهی 43,21% یش هندیك جار کات دابهش دهکن و به پږژهی 10% یش کات دابهش ناکهن، پږژهی 73,5% ی قوتابیان هم پرسیاره یان به بهتالی جی هیشتووه و وه لامیان نه داو ته وه، لیږدا دهرده که ویت دابهش کردنی کات بو پیداچوونه وهی بابه ته کان شتیکی وا کاریگر نییه چونکه ټه گهر چی ټه وان کات دابهش دهکن به لام هندیکیان به جدی کاری بو ناکهن هه ر بویه سوودی لی وهرناگرن.

12- له کاتی خویندندا جهخت له سهر شته بنه پږه تییه کان ده که بیت و خاله گرنه کان ده ستنیشان ده که بیت ؟

خشتهی ژماره (12)

دیاریکردنی خالی گرنه و زاروهی بنه پږه تی

وه لامکان	ق - کچان	ق - کچان	ق - کچان	ق - نوموییبه تیکه لاهوکان
به لی	70%	124	88,57%	67,5 27
نه خیر	4,29%	6	1,43%	2,5 1
هنديك جار	17,14%	24	10%	27,5 11
به تان	8,57%	12	-	2,5 1
گشتی	100%	140	100%	100% 40

له خشتهی ژماره (12) دا بۆمان پروون دهبیتهوه 88،57%ی قوتابیانی کچ که زۆرترین ریژهیه له کاتی خویندندا خاله سههه کییه کان و زاراوه کان دهستنیشان دههکن و دواتر پیداچونهوهی بۆ دههکن و یهه که به دواي یهه کان زانیارییه کورت کراوه کان پیک دههکن، به هه مان شیوهش له قوتابخانه کانی کوران ، کوران به ریژهی 70% تهه ههنگاوه دهنی، قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییه کانیش به ریژهی 67،5%، قوتابیانی به ریژهیه کی زۆر له کاتی خویندن خاله سههه کییه کان دهستنیشان دههکن، چونکه ههست دههکن نه نجامدانی تهه کاره له تیگه یشتندا ئاسانکاری زۆریان بۆ دههکات.

13 - زانیارییه کان پیک دهههیت تا به زانیارییه کانی پیشوویان بههستهیهوه ؟

خشتهی ژماره (13)

ریکخستنی زانیاری و بههستهوهی به زانیارییه کانی پیشووهوه

وه لاهه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییه تیگه لاهه کان
به لای	67,86%	57,15%	50%
	95	80	20
نه خیر	3,57%	8,57%	5%
	5	12	2
هه ندیک جار	20,71%	32,14%	22,5%
	29	45	9
به تال	7,86%	2,14%	22,5%
	11	3	9
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشته ژماره (13) دا رپژهي 86,67% قوتايياني كچ كه زورتريين رپژهيي تاماژه به وه ده كهن له كاتي ته نجامداني ئهركي رژژانه ي خويندني ماله وه دا زانياربييه كان به زانياربييه كاني پيشووي خويناوه وه ده به ستنه وه و رپكيان ده خه ن، به مهش تيگه يشتيان بو بابه ته كان خيرا ترو ئاسانتر ده بيت. رپژهي 15,57% قوتايياني كور ههروه ها رپژهي 50% قوتايياني قوتابخانه نمونه ييه تيگه لاوه كان له بهر هه مان هو تاماژه به هه مان بوچوون ده كهن. هه ر له خشته كه دا درده كه وپت رپژهي 14,32% قوتايياني كور و رپژهي 5,22% قوتايياني قوتابخانه نمونه ييه تيگه لاوه كان و رپژهي 71,20% قوتايياني كچ هه نديك جار زانياربييه كان به بابه ته كاني پيشووي خويناوه وه ده به ستنه وه، به راي ئه وان هه نديك جار بابه ته كان نوين و ئه وان هيچ پيشينه يه كي زانستيبان دربارهيان نييه، بويه ناتوانن هه موو جاريك ئه م كاره ته نجام بدن.

14- له گه ل بابه تي وانه كان له پول خيرا ده چپته ناو بابه ته كه وه؟

خشته ي ژماره (14)

به خيرا چوونه ناو بابه ته كان له پول

وه لاهه كان	ق - كچان	ق - كوران	ق - نمونه ييه تيگه لاوه كان
به لئ	69,29 % 97	61,44 % 86	75 % 30
نه خير	10 % 14	7,14 % 10	2,5 % 1
هه نديك جار	20 % 28	30,71 % 43	12,5 % 5
به تال	0,71 % 1	0,1 % 1	10 % 4
كسني	100 % 140	100 % 140	100 % 40

له خشتهی ژماره (14) دهرده که ویت پیتھی 75% که زۆرتین پتیه قوتاییانی قوتابخانه نمونهیه تیکه لاهه کان له کاتی پروونکردنه وهی سه ره باسه کانی بابته کان له لایهن ماموستا کانه وه راسته و خۆ و خیرا ده چنه ناو بابته که وه به بابته کانه وه کاریگهر ده بن و به پیتھی 12، 5% قوتاییانیش ناماژه به وه ده کهن ههنديک جار راسته و خۆ ده چنه ناو بابته که وه ته گهر پیتتر خویندنیان بۆ کردیت و خویان بۆ ناماده کردیت و پیتینهی زانستییان له سه ره هه بیت، به پیتچه وانه ش ههنديک جار کاتیان ده ویت تا له بابته که ده گهن. به لام له قوتابخانه کانی کچاندا به پیتھی 29، 69% و کورانیس به پیتھی 44، 61% له پۆل له کاتی وانه پروونکردنه وه راسته و خۆ خیرا ده چنه ناو بابته کانه وه، هه ره ها پیتھی 71، 30% ی کوران و پیتھی 20% ی کچانیس ههنديک جار خیرا بابته کان وهرده گرن و ههنديک جاریش کاتیان ده ویت تا وه کو له بابته که تیبگهن.

ته مه ش بۆ هه مان هۆیه کانی پیتشو ده گهریتته وه، له قوتابخانه نمونهیه کانیس 10% ی قوتاییان وه لامی ته م پرسیاره یان نه داوه ته وه، چونکه به رای ته وان ته م پرسیاره بۆ ته وان ناگوخت، له بهر ته وهی ته وان قوتایی نمونه یین و پر زانیارین و به رده وام ته رکه کانیان جیبه جی ده کهن بۆیه وا هه ست ده کهن که هه مو شتیک ده زانن بهر له وهی ماموستا سه ره باسه کانیان بۆ بکات.

15- له پۆلدا له میانهی وانه کاندا له سهر تیځه یشتنی بابه ته کان سووریت ؟

خشتهی ژماره (15)

سووربوون له سهر تیځه یشتن

وه لآمه کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق - نمونه ییه تیځه لآوه کان
به لی	73,57%	75,71%	82,5% 33
نه خیر	2,86%	1,43%	2,5% 1
هه ندیک جار	23,57%	21,43%	12,5% 5
به تال	-	1,43%	2,5% 1
گشتی	100%	100%	100% 40

له خشتهی ژماره (15) دا بو مان روون ده بیته وه ریژهی 5,82% قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییه تیځه لآوه کان که زورترین ریژهیه و ریژهی 71,75% قوتاییانی کوپ و ریژهی 57,73% قوتاییانی کچ له میانهی روونکردنه وه و تاوتوی کردنی

په روه رده و فيركردن ————— ژماره (4) سالی 2009

وانه كان له پۆل له لايهن ماموستاكان و قوتايانوه و رۆژانه له سهر تيگه يشتني بابه ته كان سوورن بهر له كۆتايي هاتني وانه كه، ته مانه پييان وايه قوتابي بۆ فيربوون ديت بۆ قوتابخانه و ئهركي ماموستاش ئه وديه قوتابي فيربكات ههر بويه ئيمه له پۆل له ميانه وانه كاندا جهخت ده كمين فيرببين. ههروهها رپژهي 23، 57% قوتاياني كچ و رپژهي 21، 43% قوتاياني كور ئه و قوتاياننه كه ههنديك جار له سهر تيگه يشتني بابه ته كان له پۆل سوورن به لام ههنديك جاريش بايه خ به تيگه يشتن نادهن ته مهش بۆ چه ند هوكاريك ده گه رپته وه، ههنديك له قوتايان كه م ترخه من و زوو له وانه بيزار ده بن بويه له پۆل نايانه و يت پرسيار له ماموستاكيان بكه ن و خويان به وه هه ل ده خه له تينن گوايه دواي كۆتايي وانه كه له هاورپيكيان ده پرسن، ههنديكي ديكيان گوي به تيگه يشتن و فيربوون نادهن چونكه له ماله وه ياريده دهريان ههيه جا چ ته گه ر ماموستاي تايبهت بيت يان نه ناميكي خيزان يان ههر كه سيكي ديكيه بيت، ههنيك له قوتايانيش پييان وايه ته گه ر ته م وانه يه تينه گات له وانه كانى داها توو ههر تيده گات، رپژهي 12، 5% قوتاياني قوتابخانه نمونه ييهه تيگه لاهه كان ههنديك جار له سهر تيگه يشتني بابه ته كان سوورن و ههنديك جار بايه خ نادهن، ته وانه ته نيا جهخت له و شتانه ده كه نه وه كه له لايان روون نيه و تيگه يشتنيان گرانه. رپژهي 2، 5% قوتاياني قوتابخانه نمونه ييهه كان و رپژهي 1، 43% قوتاياني كور وه لامى پرسياره كه يان نه دا وه ته وه.

16 - له پۆل له كاتي وانه كاندا به شداري ده كه يت ؟

خشته ي ژماره (16)

به شداري كردن له پۆل

وه لاهه كان	ق - كچان	ق - كوپان	ق - نمونه ييه تيگه لاهه كان
به لى	81,43%	75,72%	90%
	114	106	36
نه خيتر	0,71%	-	-
	1	0	0
ههنديك جار	16,43%	23,57%	7,5%
	23	33	3
به تان	1,43%	0,7%	2,5%
	2	1	1
گهتي	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (16) بومان دهرده که ویت پیژهی 90% که زورترین پیژیه، قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییبه تیکه لاوه کان نامازه به وه ده کهن له پؤل له میانهی وانه کاندای به شداری له روون کردنه وهی بابه ته کان ده کهن و قوتاییانی قوتابخانه کانی کچانیش به پیژهی 43،81% و قوتاییانی قوتابخانه کانی کورانیس به پیژهی 72،75% به هه مان شیوه به شداری ده کهن چونکه قوتاییان پییان وایه به به شداری کردن و تاوتوی کردن بابه ته نالوزه کان پتر روون دهنه وه و تیکه یشتن ناسانتر ده ییت . به لام پیژهی نه و قوتاییانهی که هه ندیک جار به شداری ده کهن زورترینیان قوتاییانی قوتابخانه کانی کورانن به پیژهی 57،23% دواتر قوتاییانی کچ به پیژهی 43،16% ئینجا قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییبه کان به پیژهی 5،7% نه و قوتاییان ته نیا نه و کاته به شداری ده کهن که بابه ته کانیان خویندوه وه نه و روزه ای نه رکه کانیان جیبه جی ناکه ن له پؤل به شداری ناکه ن . پیژهی 5،2% قوتاییانی قوتابخانه نمونه ییبه کان و پیژهی 43،1% قوتاییانی کچ ههروه ها 0.71% قوتاییانی کور وه لامی پرسیاره که یان نه داوه ته وه .

17 - به ناراسته کردنی پرسیار له ماموستاکه ت گفتوگو له سهر بابه ته کان ده که ییت؟

خشتهی ژماره (17)

پرسیار کردن له بابه ته نا روونه کان

وه لام کان	ق - کچان	ق - کچان	ق - کچان	ق - نمونه ییبه تیکه لاوه کان
به ای	86	87	86	25
نه خیر	3,57%	1,43%	61,44%	62,5%
هه ندیک جار	34,28%	36,43%	34,28%	35%
	48	51	48	14
به تاز	0,71%	0	0,71%	2,5%
	1	101	1	1
که نی	100%	100%	100%	100%
	140	140	140	40

له خشتهی ژماره (17) بۆمان روون دهیتهوه ریژهی ئەو قوتابیانەهی له پۆل پرسیار له شته ناروونهکان دهکەن و تاوتوی دهکەن له هەر سی قوتابخانەکان بهنزیکهی وهک یهکه، له قوتابخانە نمونهیهه تیکه لاوهکان زۆرتیرین ریژهیه که 5،62% و له قوتابخانەکانی کوران بهریژهی 14،62% و له قوتابخانەکانی کچان 44،61% ههروهه ریژهی ئەو قوتابیانەهی که ههندیك جار پرسیار دهکەن و ههندیك جار پرسیار ناکەن ئەو ریژهیهه له هەر سی قوتابخانەکان له یهك نزیکه، زۆرتیرینی له قوتابخانەکانی کوران به ریژهی 43،36% و قوتابخانە نمونهیهه تیکه لاوهکان به ریژهی 35% و قوتابخانەکانی کچان به ریژهی 28،34%. لیتهدا دهردهکهویت قوتابیان تا رادهیهك ئارهزوی پرسیارکردنیان ههیه چونکه به پرسیار کردن بابتهکان رووتر دهکریتهوهه بیروبوچوونهکان تاوتوی دهکرین بهمهش ریگهی تیگهیشن و فیروونی راستیههکان ناسانتر دهییت ههروهه قوتابی پتر باوهری بهخوی لا پهیدا دهییت، بهلام بهگۆیهی ئەو قوتابیانەهی که ههندیك جار پرسیاردهکەن هۆیهکهی له پرسیارهکانی پیتشودا روون کراوتهوه.

18 - ههول دهدهیت بابتهکان به ژیانی رۆژانهوه بهستیهوه ؟

خشتهی ژماره (18)

بهستنهوی بابتهکان به ژیانی رۆژانهوه

وهلامهکان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونهیهه تیکه لاوهکان
بهانی	50,71%	50,71%	42,5%
	71	71	17
نهخیر	14,29%	15%	17,5%
	20	21	7
ههندیك جار	33,57%	34,29%	40%
	47	48	16
بهتان	1,43%	0	-
	2	0	0
گفتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (18) دا دهرده که ویت زورترین پیژدهی ټهو قوتابیانهی له کاتی خویندنه وه دا بابه ته کان به ژیانی روظانه وه ده به ستنه وه و قوتابیانی هه ردوو قوتابخانه کانی کچان و کوران به پیژدهی 71،50% و قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییبه ټیکه لاهه کان به پیژدهی 5،42% ههروهه پیژدهی ټهو قوتابیانی به هه نديک جار وه لایمیان داوه ته وه زورترین پیژدهی له قوتابخانه نمونه ییبه ټیکه لاهه کان به پیژدهی 40%، دواتر قوتابخانه کانی کوران به پیژدهی 34،29% و قوتابخانه کانی کچان به پیژدهی 57،33% ټه مهش ټه وه ده که یه نیت که پیژدهی کی زور له قوتابیان نارزه زوی ټه وه ده که ن بو پتر فیډرکړدن و ټیکه ییشتنی بابه ته کان باشتر وایه بابه ته که به ژیانی روظانه وه به ستر پیژدهی ټه وه. ټهو قوتابیانی که تا نیستا بیریان بو نه چوو وه به لای ټه وانه وه ته نیا فیډرکړدن بابه ته که گرنکه تا دهریچن، به لام شاره زایی په ییدابوون له سهر بابه ته که و تا چ رادیه ک پیوه ندی به ژیانی روظانه وه هیه، بایه خی پی نادن بویه ټه وان به نه خیر وه لایمی ټه م پرسیاره یان داوه ته وه و زورترین پیژدهی له قوتابخانه نمونه ییبه ټیکه لاهه کان به پیژدهی 5،17% و قوتابیانی کور به پیژدهی 15% و قوتابیانی کچ به پیژدهی 29،14% ههروهه له قوتابخانه کانی کچان به پیژدهی 43،1% ی قوتابیان وه لایمی پرسیاره که یان نه داوه ته وه .

19 - له میانهی پروون کړدنه وهی بابه ته کاندای ماموستا هویه کانی فیډرکړدن به کارده هیڼیت ؟

خشتهی ژماره (19)

به کاره یانی هویه کانی فیډرکړدن

وه لاهه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییبه ټیکه لاهه کان
بلن	727,14	712,14	730
نه خیر	722,86	749,29	710
هه نديک جار	748,57	738,57	757,5
به تال	71,43	0	72,5
گهستی	100	7100	7100
	140	140	40

له خشتهی ژماره (19) دا دهرده که ویت ریژهی 57،5% که زورتیرین ریژهی خشته که یه، قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییه کان ناماژه به وه ده کهن ماموستا کان هه ندیک جار هویه کانی فی رکردن به کار ده هیئن، واته هه ندیک جار ییش به کاریان ناهینن ههروهه قوتابخانه کانی کچانیس به ریژهی 48،57% و قوتابخانه کانی کوران به ریژهی 38،57% هه مان وه لامیان هه یه.

ریژهی 29،49% قوتابیانی کور و ریژهی 86،22% قوتابیانی کچ و ریژهی 10% قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییه تیکه لاهه کانیش به نه خیر وه لامی پرسیاره که یان داوه ته وه، که واته به کار نه هیئانی هویه کانی فی رکردن یان هه ندیک جار به کار هیئانیان زور هویه کانی هه یه، له وانه نه بوونی تاقیگه ی گونجاو به جوریک له هه ندیک قوتابخانه ته نیا یه ک ژورور بو هه هه موو بابه ته کان ته رخا کراوه که لویه له کان له سه ر یه کدی کومه ک بوونه و ماموستای بابه ت زور کاتی ده ویت تا پیدایستییه کانی جیا ده کاته وه، نه گه ر جیا ییشی بکاته وه و ناماده ی بکات له و جوره ژورور دا بو ی نمایش ناکریت و گواستنه وه ی پیدایستییه کانیش بو پؤل له وانه یه لای هه ندیک ماموستا نه نگ بی ت، چونکه هه ندیک له قوتابخانه کان ژماره ی قوتابیانیان له پؤل یه کجار زوره و دایینکردن و ریکخستنی کاره که ناسان نییه ههروهه جگه له مه هه ندیک قوتابخانه پیدایستییه کانی وه ک (ئاو، کاره با) شیان نییه، یان له هه ندیک قوتابخانه هه رچه نده هه ر بابه ته و ژوروری تاقیگه ی به جیا ی هه یه و گشت پیدایستییه کانیشیان بو دابین کراوه، به لام له به ر که م شاره زابی ماموستا کان له چونه تی به کار هیئان سوودیان لی و درناگپریت، یان له هه ندیک قوتابخانه ماموستا که شاره زابیه و پیدایستییه کانیشی هه یه، به لام ژماره ی به شه وانه کانی هه فتانه ی زوره و بو ار و توانای به کار هیئانی تاقیگه یان هویه کانی فی رکردنی ناییت، له هه ندیک قوتابخانه ش ماموستا که مته ر خه مه و ته نیا یه ک جور ریگه ی و تنه وه ی بابه ته کانی گرتوه و گوی به تیگه یشتن و هویه کانی فی رکردن نادات ته نیا لای نه و ته واو کردنی پرؤگرامی خویندنی سالانه گرنگه.

پهروه رده و فيركردن ————— ژماره (4) سالی 2009

شه و بابه تانه ی که قوتابیان ناماژهیان پی کردوه کومپیوتهر و زمانی ټینگلیزیبه چونکه کومپیوتهر ژووری تاییه تی خو ی هه یه پتر بابه ته که کرداریبه و زمانی ټینگلیزیش به کارهینانی ته نیا رپکوردهر ټکه ټه گهر کاره باش نه بیت به پیل نیش دهکات و گواستنه وهشی له نیوان پوله کاندانا ساناه و له پویش شویټیکی وای ناوټ له سهر میزی ماموستا یان دیسکی قوتابی جیگه ی ده بیتته وه .

20 - زاراهو زانیاری بابه ته کانی خویندنی سالی پارت به بیر ماوه ؟

خشته ی ژماره (20)

پیشینه زانیاری کومه ک کراو

وه لاهه کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه ییه ټیکه لاهه کان
به لئ	20,72%	17,14%	7,5% 3
نه خیر	8,57%	9,29%	15% 6
هه ندیک جار	70%	72,86%	75% 30
به تال	0,71%	0,71%	2,5% 1
گشتی	100%	100%	100% 40

له خشته ی ژماره (20) دا دهرده که وټ ریژه ی 75% ی قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییه ټیکه لاهه کان، که زورترین ریژه یه، ناماژه به وه ده که ن کاتیک ماموستا

پهروه ده و فیږکړدن ————— ژماره (4) سالی 2009

پرسيار دهکات که پټوهندی به بابه ته کانی پيشينه ی خویندنه وه هیه هه نديک جار له هه نديک بابت زانياريمان هیه و له بيرمان ماوه، پټه ی 86,72% ی قوتايانی کور و پټه ی 70% ی قوتايانی کچ هه مان بوجونيان هیه، هه مهش هه وه ده گه یه نيت که قوتابی هه و زانياريمانه ی لا کومه ک ده بیت و له بیري ناکات کاتيک له بنچينه و بنه وانه که ی گه يشتبیت و خوی هه ولی بؤ دابیت و لی ی کؤلابیت هه وه کرداری کرده یی له سه ر هه نجام دابیت، يان له لایه ن مامؤستايانه وه پرونکردنه وه ی زؤری بؤ کرابیت و راهیتانی کرده یی له گه ل کرابیت.

21 - مامؤستا جه خت له لیپرسينه وه دهکات ؟

خشته ی ژماره (21)

لیپرسينه وه ی بابه ته کان

وه لومه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییبه تیکه لاره کان
به لی	52,14%	53,57%	52,5% 21
نه خیر	19,29%	9,29%	2,5% 1
هه نديک جار	27,86%	37,14%	42,5% 17
به تال	0,71%	-	2% 1
گشتی	100%	100%	100% 40

په روه رده و فيركردن ————— ژماره (4) سالی 2009

له خشتهی ژماره (21) دا بؤمان روون ده بیته وه که ریژهی 57,53%، که زورترین ریژهیه، له قوتابخانه کانی کوران ماموستاگان جهخت له لیپرسینه وهی بابه ته کان ده کم و به هه مان شیوهش به ریژهی 5,52% له قوتابخانه نمونه ییه تیکه لاهه کان و ریژهی 14,52% له قوتابخانه کانی کچان. چونکه به لیپرسینه وه قوتابی هه ولی به دوا داچوونی بابه ته کان ده دات ته مهش وا ده کات قوتابی زانیاری له سهر بابه ته کان هه بیته و تیگه یشتنی بابه ته کانی لا ئاسان ده بیته.

22 - له کاتی لیپرسینه وه دا ماموستا سزای قوتابیان ده دات ؟ جوړی سزای به کاره یئراو :

خشتهی ژماره (22)

سزادانی لیپرسینه وه

وه لاهه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه ییه تیکه لاهه کان
به لئ	25,71%	30,71%	52,5%
	36	43	21
نه خیر	26,43%	13,57%	12,5%
	37	19	5
هه ندیک جار	47,86%	55,72%	32,5%
	67	78	13
به تال	-	-	2,5%
	0	0	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

په روه رده و فيركردن ————— شماره (4) سالی 2009

له خشته ی ژماره (22) دا بومان دهرده كه ویت كه پیژهی 72,55%، كه زورترین پیژهی، له قوتابخانه كانی كوران ناماژهیان به وه كرووه كه ماموستا له كاتی لیپرسینه وهی بابه ته كان هندیك جار سزای قوتاییان ددهات و له قوتابخانه كانی كچانیس به پیژهی 86,47% ی قوتاییان هه مان رایان هه یه، به لام له قوتابخانه نمونه ییبه تیكه لاوه كان پیژهی 5,52% ی قوتاییان ناماژهیان به وه كرووه كه ماموستا له كاتی لیپرسینه وه دا سزای قوتاییان ددهات و جوړی سزاكانیس به پله یه ك شكاندنی نره یه، یان دهر كرونی قوتایی له پوّل، یان به غیاب دانی قوتایی له وانه یه، یان نارونی قوتایی بو لای به پیژه بهری قوتابخانه، یان قسه ی ناریکي ناراسته ددهات، هندیك ماموستایس ناموژگاری كرونی به كرده یینن.

23 - زوری ژماره ی تاقیكرونده وه كانی بابه ته كان کاریگه ری هه یه له سه ر به رنامه ی خویندنن ؟

خشته ی ژماره (23)

کاریگه ری تاقیكرونده وه كان

وه لامه كان	ق - كچان	ق - كوران	ق - نمونه ییبه تیكه لاوه كان
به لی	72,14%	58,57%	75%
	101	82	30
نه خیر	12,86%	14,29%	2,5%
	18	20	1
هه ندیک جار	15%	23,57%	20%
	21	33	8
به تال	-	3,57%	2,5%
	0	5	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (23) دا بۆمان دهرده که ویت که ریشهی 75% که زۆرتیرین ریشهیه، قوتابیانی قوتابخانه نمونه ییه تیکه لاهه کان نامازه بهوه ده کهن، زۆری ژمارهی تاقیکردنه وه کان کار ده کاته سهر بهرنامهی رۆژانهی خویندنیان، ههرهها ریشهی 14،72% قوتابیانی کچ و ریشهی 57،58% قوتابیانی کور هه مان بۆچوونیان ههیه. نه گهر ژمارهی نه نجامدانی تاقیکردنه وه کان زۆر بیت قوتابی بیزار ده بیت، له بهر نه وهی فشاریکی زۆری ده خریته سهر له وانه ییه له توانای زۆربهی قوتابیهکاندا نه بیت، چونکه ههر چهنده قوتابی له رۆژانه بابه ته کانی خویندنی بیت ته نانهت نه گهر ههر هه موو بابه ته کانیش بزانیت له کاتی نه نجامدانی تاقیکردنه وه دا ههر هه ول ددهات پیداجوونه وهی باشی بۆ بکات له وانه ییه 2 تا 3 جار به بابه تهکاندا بچیتته وه تا دلناییت له وهی نمرهی باش به ددهست بییت، نه مهش کات و میسک ماندوو کردنی ده ویت، قوتابی کاتی به دهسته وه نامینیت بۆ ناماده کردنی نه رکی بابه ته کانی رۆژانهی، نه گهر هه ولیش بدات نامادهیان بکات له وانه ییه وهک پیویست سوود وهر نه گریت، ته نیا فشار خسته سهر میسک بیت و هیچی دیکه، که واته لی ره دا قوتابی ده بیت له ناماده کردنی نه رکه کانی خویندنی رۆژانهی بییهش، ته نانهت له پولیش به گوینگرتنی له ماموستا سوودمه ند نابیت، به تاییه تی نه گهر نه وانه ییهی تاقیکردنه وه که ی تیدا نه نجام ددهات له سه ره تای دهست پیکردنی ده وامه وه نه بیت، واته له وانه کۆتاییه کان بیت، یان نه گهر له وانه کانی یه کهم بیت و باش وهلامی نه دایته وه، چونکه نه و تووشی دل نه راوکی و شله ژاوی ده بیت و ههر به بابه تی تاقیکردنه وه که وه خه ریک ده بیت، جا چ به کردنه وه ته ماشا کردنی کتیب بیت، یان به لیپرسینه وه له قوتابیانی ده وره یی بیت، بۆیه وانه کانی دیکه فه رامۆش ده کات، ههر چهنده ماموستا کانی بابه ته کانی دیکه بابه ته کانیش له پۆلدا روون بکه نه وه و تاوتوییان له سهر بکه ن.

جا نه گهر له هه فته ییه کدا 3 یان 4 تاقیکردنه وه نه نجام بدات هه مان شت دووباره ده بیته وه به مهش نه و بابه تانهی که بیشت خۆی بۆ ناماده نه کردبوون، له کاتی روونکردنه وه شیان له لایه ن ماموستا کانه وه بایه خی پی نه دابوون و تییان

پهروه رده و فيرکردن ————— ژماره (4) سالی 2009
 نه گه يشتبوو، رۆژ دواي رۆژ لای کۆمهك ده بیئت تا وای لی دیت باری قورس ده بیئت
 و ناتوانییت هه لیبگریت و دوا ده که ویت.

24 - کتیبه کانی خۆت به کار ده هیئت یان مه لزه مه ؟ بۆچی؟

خشته ی ژماره (24)

بیدا و یستیه به کار هاتوو هکان

وه لآمه کان	ق - کچان	ق - کورپان	ق - نمونه ییه تیکه لآوه کان
کتیب	63,57%	46,43%	67,5%
مه لزه مه	1,43%	3,57%	-
هه ردووکیان	35%	50%	30%
به تال	-	-	2,5%
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشته ی ژماره (24) دا بۆمان پوون ده بیته وه که ریتیه ی 5,67% ، که
 زۆرتیرین ریتیه یه، له قوتابخانه نمونه ییه تیکه لآوه کان و ریتیه ی 57,63%

په روه رده و فيركردن ————— ژماره (4) سالی 2009

قوتباخانه کانی کچان له کاتی ته نجامدانی ته رکه کانی خویندنیان ته نیا کتیبه کانی پروگرامی خویندنی خویمان به کار دهیئن، چونکه به پای ته وهن کتیبه کان پر زانیارین و زور به باشی ریڅکخراون و پرسیاره کانی تاقیکردنه وه کانی هه ر له بابه تی کتیبه کان دیتته وه بویه پشت به ستن به کتیبه کان باشتیرین و سه رکه و توو تیرین ریڅگه یه بو درچوون، به لام ریژه ی 50% ی قوتباخانه کانی کوران پییمان باشه له گه ل کتیبه کان مه لزه مه ش به کار به یئن و اته (کتیب و مه لزه مه) پیکه وه به کار به یئن، به رای ته وان مه لزه مه کان کورتکراوه ی بابه ته کان له خو ده گرن له بهر ته وه ی به شیوه یه کی گشتی کور ثاره زووی پوخته کورتکراوه کان ده کات و زور گوی به دریژکراوه کان و شیکراوه کان نادات، بویه به کار به یئانی مه لزه مه ی پی باشه، هه روه ها هه ندیک له قوتابییه کان نامازه به وه ده کهن که هه ندیک له ماموستا کان ناچار یان ده کهن مه لزه مه کان یان به کار به یئن، چونکه پرسیار ی تاقیکردنه وه کان له پرسیاره کانی مه لزه مه کان ده یئن، قوتابیش ته گهر چی له بابه ته که ش تینه کات و تا به ئسانی درچوون مسوگهر بکات ناچاره مه لزه مه به کار به یئیت.

25 - جگه له کتیبه کانی پروگرامی خویندن کتیبی دیکه ده خوینیه وه؟

چ بابه تیک ؟

خشته ی ژماره (25)

خویندنه وه ی کتیب

وه لامه کان	ق - کچان	ق - کوران	ق - نمونه یه تیکه لاره کان
به لی	55,72%	48,57%	62,5%
	78	68	25
نه خیر	7,14%	12,14%	7,5%
	10	17	3
هه ندیک جار	35%	39,29%	27,5%
	49	55	11
به تال	2,14%	-	2,5%
	3	0	1
گشتی	100%	100%	100%
	140	140	40

له خشتهی ژماره (25) دا به بۆچوونی من ههڵبژاردنی وهلامهکانی ئەم پرسیاره له لایهن قوتابیهکانهوه تارا دهیهک نا دروسته، چونکه من مهیدانی سهرم له قوتابخانهکان داو فۆرمهکانم بهسهر قوتابیهکاندا دابهش کرد و پرسیارهکانم یهک یهک خویندهوه و روونم کردنهوه، ههلسوکهوت و شیوازی پرسیارکردن و قسهکردنیان بهراورد به رێژه نامارییهکه جیاوازه، واته له ههلسوکهوتیانوه وا پێدهچوو که زۆریه زۆریان خویندهواری کتیب نین، بهلام له رێژه نامارییهکهش خۆیان به خویندهوار داناوه، رێژهی 5،62% قوتابخانه نمونهیه تیکهلاههکان و رێژهی 55،72% قوتابخانهکانی کچان و رێژهی 48،57% قوتابخانهکانی کوران نامازه بهوه دهکهن جگه له کتیبی پرۆگرامی سالانهی خویندن، کتیبی دیکه دهخویننهوه. له وهلامی دووهمین پرسیاردا که دهلیت نهو بابهتانه چین که دهیاخوینیتهوه زۆریهیان نامازهیان به رۆژنامه کردوه، ههندیکیشیان گۆقارو چیرۆک و کتیبی ئایینی و دیوانی شعری دهخویننهوه.

* کهواته لهم پرسیاره دا زۆریه قوتابیان لایان نهنگه راستی وهلامهکه بدرکینن، ئەم پرسیاره تارا دهیهک قوتابی سهرسام کردوهو بیری وروژاندوه که نهو لهم قۆناعه دا ئهکرهکانی سهر شانی به تهنیا جیبه جیکردنی پرۆگرامهکانی خویندنی سالانهی قوتابخانه نهییت که به هۆیهوه بتوانییت دواڕۆژ پروانامهیهکه وهربگریت و بۆ بژیوی ژبانی سوودی لی وهربگریت، بهلکو نهو ئهکرکیکی گرنگتریشی لهسهر شانه نهویش دروستکردنی خودی خۆیهتی، یهک له بنه ماکانی دروستکردنی خودی مرۆقیش به رۆشنبیرکردنیهتی به رۆشنبیرکردنی تاکیش به خویندنهوهی جۆراو جۆر دهییت، کهواته نهو پێی نهنگه بلێت من ههولێ به رۆشنبیرکردنی خۆم نادهم، یان

په روږده وځیرکون ————— ژماره (4) سالی 2009
 تا ئیستا فیږنه کراوم که سهرنج بو ټه م بابه ته رابکیشم بویه به به لئی وه لآم ده داته وه
 نه گهرچی واش نه بیت.

26 - له قوتابخانه بیزاریت ؟

خشته ی ژماره (26)

بیزاری له قوتابخانه

وه لآمه کان	ق - کچان	ق - کوپان	ق - نمونه ییبه تیکه لآوه کان
به لئی	2,87%	3,57%	22,5% 9
نه خیر	75,71%	72,14%	52,5% 21
هه ندیک جار	0,71%	24,29%	22,5% 9
به تال	0,71%	-	2,5% 1
گشتی	100%	100%	100% 40

له خشته ی ژماره (26) دا بو مان دهرده که ویت که زورینه ی قوتابیبه کان ثاره زووی
 قوتابخانه ده که ن و له قوتابخانه بیزار نین ، ریښه کانیش زورترینی 71,75%

پهروه رده و فيركردن ————— شماره (4) سالی 2009
 قوتابخانه كانی كچان ههروه ها 14,72% قوتابخانه كانی كوران و 5,52%
 قوتابخانه نمونه ييه تيگه لاره كان و قوتابيان قوتابخانه به مائی دووه میان داده نین،
 چونكه له قوتابخانه جگه له فيربوونی زانست و پهروه رده پيژنده ييه
 كۆمه لايه ييه كانيشيان فراوانتر ده بيت و هاوړپي ديگه پهيدا ده كهن، كه له هاوړپي
 كۆلان جياوازه، له وانه ييه هاوړپي كانی كۆلان له ته مه ن و ئاست جياوازين، به لام
 هاوړپي كانی قوتابخانه تا راده يه ك هاوشيوهن.

ته گهر به وردی سه يری خشته كه بکه ين ده بينن له قوتابخانه نمونه ييه
 تيگه لاره كاندا دوو رپژه ي 5,22% هه يه كه تيباندا قوتابی له قوتابخانه بيژاره يان
 هه نديك جار له قوتابخانه بيژاره (بيژاری قوتابيانی قوتابخانه نمونه ييه كان له
 پرسيا ره كانی پيشوودا پروون كراوه ته وه) قوتابخانه كانی كورانيش به رپژه ي
 29,24% و قوتابخانه كانی كچانيش به رپژه ي 71,20% ئامازه به وه ده كهن
 هه نديك جار له قوتابخانه بيژارن، ته مه ش هوگاری زوره، كه گرنگرتيني ته وه يه كه
 قوتابيان ئامازه يان پيكردووه، له گهل بايه خنه دانی لايه نه به رپرسه كانی پهروه رده به
 قوتابخانه ناساييه كان و پتر بايه خدان به قوتابخانه نمونه ييه كان و ته هلييه كان له
 رووی بينای قوتابخانه و كه لوپهل و پيداويستيه كانی پوله كان و تاقیگه كان و
 ماموستای پسپوری به تواناو زوری ژماره ي به رده ست و جل و به رگی جياواز ..
 تاد، ته مش وای كردوه قوتابی هه ست به كه می بکات، چونكه كه ته و
 ماموستای پسپوری بابه ت وانه ي پی نه دات ته وه له تيگه يشتن و فيربوونی
 بابه ته كه كه م و كوری ده بيت، يان له پۆليك دابنيشيت و بارودوخی پۆل نه گونجاو
 بيت (ژووری تاريك و په نجه ره شكاوو ده رگای پينه كراو، يان ديسکی دانيشتنی
 زور بچووك كه بو قوتابی ته م قوناعه شياو نييه، نه بوونی سه رچاوه ي پرووناسکی،
 نه بوونی پيداويستيه كانی ديگه ي وهك ئاو، نارپك مامه له كردنی هه نديك له
 ماموستايان و به رپژه به ره كان به رانه ر به قوتابيان و تاد) ته مانه هه موویان بو
 بيژاربوونی قوتابی له قوتابخانه ده بنه هاندر.

باسی سپيه م:

دياريكردنی ده رته نجامه كان و پيشنيازه كان

1 - دهرته نجامه کان :

ئهو دهرته نجامنه ی له م توښینه وه به ده ست هاتوون ته مانهن:

1- نه بوونی بینای گونجاو که لویهل و پیداویستی شیواو وهک (دیسکی دانیشن، بوردی نوسین، هوپه کانی فیښککه رده وه و گهرمکړنه وه... تاد).

2 - که م راهینانی قوتابی له سهر چوښه تی به کارهینانی کتیبه کانی پرژگرامی سالانه ی خویندن. پشت به ستن به مه لزمه که به شیوازی پرسیارو وه لام و دوور له وینه ی پروونکراوه یی و دریزه پیدراوی بابه ته کان زانیاریه کی وشکی کورترکراوه یان له خو گرتوه، ته مه ش وای کرد قوتابی پتر هه ولی دهرچوونی خیرا بدات نه ک فیږبوون و تیگه بشتنی زانیاریه کان.

3 - دابرینی قوتابی له قوتابخانه و جار جار پچرانی له بابه ته کان کاریگه ریه کی زوری له سهر دابه زینی ناستی زانستی قوتابیان هه یه، به تاییه تی له قوتابخانه کانی کوران، چونکه که قوتابی (25) رۆژ به بی هو مافی دابرانی هه بیټ و که متر له (20) رۆژ مافی هه بیټ مؤله ت وهر بگریټ ته وه گشتییه که ی نریکه ی ده کاته (45) رۆژ نه هاتن، واته مانگ و نیویک دابران و پچران له زنجیره زانیاریه کان (1).

4 - نه مانی سزادانی قوتابی کاریگه ری کردووه ته سهر خودی قوتابی به جوړیک له روانگه ی ته م خاله وه قوتابی باره کانی خویندن و پابه ندنه بوون به دوام و گوی رایهل نه بوونی به ریپوهه رایسه تی قوتابخانه و به هه ند وهر نه گرتنی تاموژکاریه کانی ماموستایان و رابه ره پهروه رده ییه کان بو به رژه وه ندییه کانی خو ی ده قوژیتته وه و بابه ته کان فهراموژ ده کات.

5- چند ساله کوچ کردنی گه نجه کان بو هانده ران کاریگه ری له باری دهروونی قوتابی کردو زور له قوتابیان ته م بابه ته یان لا بووه ته کیشه ی سهره کی و خویندن و فیږبوون و پابه ندبوون به دوامیان فهراموژ کرد.

6- قالب به ستویی خاوه ن پروانامه کان له سالانی دوا ی رابه رپینی 1991 تا ته م سالانه ی دوا یی به هو ی بارودوخه ناهه مواره کانی کوردستان و عیراقه وه و، زیندوو و چالاک بوون و هه لدانی کاسبکاران و بی پروانامه کان هانده ریک بوو تا قوتابی خویندن و فیږبوون و قوتابخانه فهراموژ بکات.

7- نه بوونی ماموستای پسیوړی هندیك بابهت و وتنه وهی بابهت کان له لایهن پسیوړی جیاوازه وه لاوازی له رادهی تیگه‌یشت و گه‌یاندنی زانیاری په‌یداکرد.

8 - به کارنه هیڼانی هویه‌کانی فیږکردن بؤ به‌زیندوو کردنی بابهت کان و روونکردنه‌ویان و تهنیا به‌کارهیڼانی ته‌باشیرو ته‌خته‌ره‌ش پتر کاریگه‌ری کرده سهر بیژار بوونی قوتابی له‌کاتی وانه و به‌رده‌وام گوی رانه‌گرتن.

9- لاوازی باری تابووری ماموستا وای کرد ماموستا بؤ به‌رپوه‌بردنی بژیوی ژیان و خو بنیان‌تان هه‌ولئ دیکه بدات به‌جوړیک دواي ده‌وامی قوتابخانه (وانه‌ی تاییه‌تی مالان یان کاریکی دیکه‌ی جیا ده‌کات) هه‌وه‌ش واده‌کات تواناکانی خوئی پتر به‌کاربه‌یڼیت و شه‌کات و ماندوو بیټ بویه له‌پؤلدا ناتوانیت مافی ته‌واو به وانه‌که‌ی بدات.

10- باش نمایش نه‌کردنی زانیاریه‌کان له‌پؤل له‌لایهن هندیك له‌ ماموستا‌کانه‌وه له‌بهر نه‌وه‌ی زؤر له‌ ماموستا‌کان له‌ رووی پیشینه‌ خو‌ تاماده‌کردنی بابهت کان وه‌ک پیویست تاماده‌باشی بؤ ناکهن چونکه زؤربه‌یان به‌ هوئی باره‌ناله‌باره‌کانی سیاسی و تابووری هم‌ چهند سالانه‌ی که‌ عیراقی پیدا رویشت به‌ تاییه‌تیش هه‌ریمی کوردستان و سهره‌لدانی بیرو بؤ‌چوونی نوی له‌ سیستمی په‌روه‌ده‌یی تاوو‌گری وانه‌وتنه‌وه‌ی جارانیان نه‌ماو تواناکانیان خنکا.

11 - لاوازی ناستی زانستی هندیك له‌ ماموستا‌کان و که‌م شاره‌زاییان له‌ ریگه‌کانی وانه‌ وتنه‌وه‌ی بابهت کان به‌تاییه‌تی هندیك له‌ ماموستا‌کانی ده‌رچووی ساله‌کانی دواي راپه‌رینی سالی 1991 هه‌مه‌ش به‌هوئی لاوازی ناستی زانکو له‌ هه‌ریمی کوردستان.

12- به‌هه‌له‌ به‌کارهیڼانی نامیره‌کانی ته‌کنو‌لوژیای سهرده‌م، به‌ ریژه‌یه‌کی زؤر هه‌لگرتنی (مویایل) که‌ زؤرینه‌ی قوتاییان وه‌ک خوویه‌ک به‌رده‌وام به‌ ده‌ستیانه‌وه‌یه‌و پییه‌وه‌ خه‌ریکن و تهنانه‌ت هندیکیان له‌ پؤلیش به‌کاری ده‌هیڼن بؤ مه‌به‌ستی جوړاو‌جوړ به‌مه‌ش قوتابی بیرو هوشی به‌لادا ده‌چیت و زؤر گرنگی به‌ گوی راکرتن و تیگه‌یشت و فیږبوون نادات.

(1) سیستمی قوتابخانه‌ بنه‌ره‌تییه‌کان و خویندنگه‌ تاماده‌ییه‌کان، به‌ندی (44) لاپه‌ره 76 سالی 2009.

شم پيشنيزانهای لای خواره وه ده خهینه پرو به مه به سستی که مکرده وهی
هؤکاره کانی دابه زینی ناستی زانستی له قوتابخانه کاندا.

1- بایه خدان به رواله تی دهره وه و ناوه وهی بینایه ی قوتابخانه کان، به جوریک هه ول
بدریت هه لبراردنی جوری بینایه ی قوتابخانه کان و رو به ری پوله کان و قه باره ی
دیسکه کانی دانیشتنی قوتابیان به گویره ی ته مه نیان شیاو بیت، هه روه ها
فراوانکردنی پوله کانی خویندن تاوه کو بو شیوازی دانیشتنی گروپات بگونجیت،
چونکه خویندنی وانه به شیوازی گروپ پتر متمانه دروست ده کات له نیوان
قوتابی و ماموستا، قوتابی به هوی گفگوگی نیوانیان پتر تیکه لای یه کدی ده بن و
زانباریه کان نالوگور ده کن.

2- ژماره ی قوتابیان له قوتابخانه کان کهم بکریتته وه، به دروستکردنی قوتابخانه ی پتر
هه روه ها هه ول بدریت هه رزه کاره کانی پوله کانی (7،8،9) ی بنه رته ی له گه ل
قوتابیه بچوکه کانی پوله ناست نزمتره کان تیکه ل نه کرین هه روه ها و ابکریت
ژماره ی قوتابیان له پوله کان کهم بکریتته وه به جوریک زورترینی له (20 تا 25)
قوتابی تیپه رنه کات تاوه کو ماموستا کونترولی پولی بو بکریت و هه موو
قوتابیه کانیش به شداری پیبکات و گفگوگو تاوتوی دریزه پیدراو بو بابه ته کان
بکریت.

3 - پیداچورنه وه یه که له سیستمی ته زمونه کان و سیستمی په روه رده یی بکریت و
هه ول بدریت ژماره ی روظانی سالانه ی نه هاتنی قوتابی بو (15) روظی به بی هؤ
(10) روظی به مؤله ت بگه رینریتته وه، تا قوتابی پتر به ده واکردنه وه پابه ند بیت.
چونکه نزیکه ی (45) روظ نه هاتن کیشیه کی زور گه وره بو خودی قوتابی دروست
ده کات به جوریک زانیاری بابه ته خوینراوه کانی روظانه ی لا پچرپچر و تیکه لای
ده بیت و رهنگدانه وه کشی به ثاره زورنه کردنی بابه ته کان و دابه زینی ناستی زانستی
ده بیت. هه روه ها کیشیه کی زه ق و به رچاویش بو ماموستای بابه ته کان و
به رپوه به رایه تی قوتابخانه په یدا ده کات له بهر ته وهی له وانه یه به شداری زوربه ی
تاقیکردنه وه ته نجامدراوه کانی وهرزی نه کردبیت و نمره ی نه بیت.

4 - له پوله یه که مه بنه رته ییه کان واته (1،2،3) ی بنه رته ی سیستمی ته نجامدانی
تاقیکردنه وه بگه ریتته وه تا قوتابی له سه رته ی فیبرکردندا ثاره زوروی فه راموش
کردنی لا په یدا نه بیت و هه ول بدات به ماندوو بونه وه ده ربجیت، تا تام و چیژی

سەرکەۋتن ۋە رېگرېت ۋە بە تۈرۈرگە يەككى پېر زانىيارىيەۋە باز بۇ پۆلەكەي سەرۋوتىر بدات بە مەش پېر بېرۋاي بە خۇي لا پەيدا دەبىت، بە لآم ئەگەر ھەموو ئاستىك بە يەكەۋە دابىشىت ئەۋە لەۋانە يە ئاست لاۋزەكان تۈۋشى شۆك بىن ۋە بارى دەروونىيان نا ئارام دەبىت، كە لەسەرە تاشەۋە فېرى خۈيىندەۋە نووسىن ئەبن چۇن لە پۆلە ئاست بەرزەكان دەتۈانن بابەتەكان كۈنترۆل بىكەن ؟

5 - لە پۆلى (9) ى بىنەرەتى ۋەك جاران تاقىكرىدەۋەي گشتى ئەنجام بىرېت ئەگەرچى سىستەمەكەش ھەژماركرىدى كۆ نمرەيى بىت، بە جۆرىك لە پۆلەكانى (7،8) ى بىنەرەتى پىرسىيارەكان گشتى بىن ۋە بە كۈنترۆلى ناۋەندى بچۈوك سەرانسەرى پارىزگەكان بىكرىتەۋە، چاۋدېر كىر دىشىيان لە لايەن سەرپەرشتىيارانى كارگېرى ۋە پىسپۆرىيەۋە بىت. لە پۆلى (9) ىش پىرسىيارەكان ۋە كۈنترۆل گشتى بىن. ئەمە ۋادەكات تاقىكرىدەۋەكان لەسەر يەك ئاست بىن ۋە خۈيىندىن سەنگى خۇي ھەبىت ۋە بە ھەۋل ۋە ماندوۋبوون ۋە فېرېبوون ۋە زانىن نەۋەكان پىبىگەن. بە ھىچ شىۋە يەكەش كارتاسانى بۇ دەرچۈونى قوتابىيان نەكرىت، ئەگەر چى رېژەي دەرچۈون كەمىش بىت، چۈنكە پال پىۋەنانى قوتابى ئاست نىز ۋە لاۋز بۇ پۆلىكى بەرزىر گەۋرەترىن كىشە درۈست دەكات، لە سەرەتادا ھەستى پى ناكرىت، بە لآم بەردەۋام بوونى ئەم دىاردەيە چەند سالىك بە دۋاي يەك (بە داخەۋە لە دۋاي راپەرېن تا ئىستاش لە زۆرەي قوتابىخانەكان ۋە كۈنترۆلى بىنەرەتى ئەم دىاردەيە ھەيەۋ بەر چاۋە) دەبىتە ھۆي كەلەكە بوونى چەند نەۋە يەككى كەم خۈيىندەۋار لە رۈوى زانىستى نەزان ۋە كەم رۆشنىبەرەۋە. كارىگەر يەكەشى لە دۋارپۆلىكى نىزىكدا دەرکەۋتىنى گەلېكى خاۋەن چەندىن كەسانى بىروانامەدارى نەزان دەبىت.

6- كاراكرىدى رابەرە پەرۋەردە يەكەكان بە كىر دىنەۋەي خولى جىاجىا بۇيان تاۋەكو ئەۋانىش بە كارايانە ھەۋل بۇ بەرۆشنىبىر كىردى قوتابىيان ۋە دۆزىنەۋەي رېگە چارەبەك بدەن لە چۈنىەتى بە ئارەزۈۋكرىدىان بۇ خۈيىندەۋەۋە فېرېبوون ۋە ھەۋلدان بۇ بەردەۋام ۋەرگىرتنى زانىيارىيەكان نەك تەنيا ھاتۈچۈكرىدى قوتابىخانە بۇ ۋەرگىرتنى بىروانامە يەك.

7- جەخت لەسەر بەكارھېنەنى ھۆيەكانى فېر كىردن بىكرىت ۋە تاقىگەكانى قوتابىخانەكان چالاک بىكرىنەۋە، رېگە چارە يەككى گونجاۋ بۇ چۈنىەتى مامەلە كىردن لەگەل ئامىرەكانى تەكنۈلۆژىاي سەردەمدا بدۆزىتەۋەۋە خولى تاقىگە بۇ مامۇستاكان بىكرىتەۋە ھەرۋەھا سەرپەرشتىيارى تايىبەتى بۇ بەكارھېنەنى تاقىگە

داینرین جگه له سه‌ره‌رشتیاری تیوژی بابه‌ته‌کانی ناو پۆل، تا به‌رده‌وام به‌دواداچوون بۆ بابه‌ته‌کان بکه‌ن و چاودیری مامۆستایه‌کان بکه‌ن و رینمایان بکه‌ن.

8- که‌مکردنه‌وه‌ی ژماره‌ی به‌شه‌وانه‌ی هه‌فتانه‌ی مامۆستا‌کان له (24) به‌شه‌وانه بۆ (18) به‌شه‌وانه، به‌مه‌ش مامۆستا رۆژانه زۆر ماندوو ناییت تین و چیژی وانه‌وتنه‌وه‌ی ده‌بیټ هه‌روه‌ها بواری زۆرتر ده‌بیټ بۆ گه‌ران به‌دوای سه‌رچاوه‌و خۆئاماده‌کردنی بابه‌ته‌کان له‌سه‌ر شیوازی نویی خویندن به‌مه‌رجیک مامۆستا به‌رده‌وام ئاماده‌بوونی له‌قوتابخانه هه‌بیټ.

9- بایه‌خدان به‌ مامۆستا چالاکه‌کان و به‌هه‌ند وه‌رگرتنی رێژه‌ی ده‌رچوونی قوتابییه‌کانیان و خه‌لات کردنیان چ به‌ ناردنیان بۆ ولاتی دهره‌وه‌ یان به‌رزکردنه‌وه‌ی مووچه‌کانیان، چونکه به‌داخه‌وه له‌ سیستمی ولاتی ئیمه‌ چالاک و ماندوو له‌گه‌ڵ فه‌رامۆشکه‌رو نوستوو به‌یه‌ک چاو سه‌یرده‌کرین. له‌ رووی به‌رزکردنه‌وه‌ی مووچه‌کانیان و پیدانی مافه‌کانیشیانوه هه‌مان هه‌ژماریان بۆکراوه. پینشیان ده‌که‌ین به‌رزبوونه‌وه‌ی مووچه به‌ سالانی خزمه‌ت نه‌بیټ، به‌لکو به‌ ئه‌نجامدانی چالاکیه‌کان و خۆچه‌سپاندنی مامۆستاییت له‌ بواری په‌روه‌رده‌و هه‌لسه‌نگاندنه‌که‌ش به‌ (ناستی زانستی مامۆستا‌که‌و رێژه‌ی ده‌رچوونی قوتابییه‌کانی و راپۆرته‌کانی هه‌ریه‌که له‌ به‌رپۆه‌به‌ری قوتابخانه‌و سه‌ره‌رشتیاری پسیوژی بابه‌تی و تاقیگه‌ی) بیټ. ئه‌مه‌ش هانده‌ریکی چالاک ده‌بیټ که هه‌موو مامۆستایان هه‌ولتی بۆ ده‌ن.

10- پێوه‌ندی به‌ کۆلیژی (په‌روه‌ده، بنیات) وه‌ بکریټ تا بابه‌ته‌کانی وانه‌ی رێگه‌کانی وانه‌وتنه‌وه له‌سه‌ر شیوازی نویی په‌ره‌ پێده‌ن، بۆئه‌وه‌ی قوتابییه‌کان به‌ر له‌ ده‌رچوونیان له‌سه‌ر شیوازی نویی وانه‌وتنه‌وه رابه‌یترین، تا له‌کاتی ده‌رچووندا که به‌ مامۆستا داده‌مه‌زین پێوستیه‌کی ئه‌وتۆیان به‌ به‌شداربوونی خول نه‌بیټ. به‌مه‌ش به‌ره‌ به‌ره‌ شیوازی کۆنی وانه‌وتنه‌وه له‌ناو ده‌جیت و نامینیت.

11- تاقیگه‌ی ناوه‌ندی له‌ پارێزگه‌کان بکریته‌وه که به‌شه‌کانی راهینان له‌سه‌ر تاقیگه‌ی زیندوو و تاقیگه‌ی وشک و تاقیگه‌ی داھینان له‌ خۆ بگریټ، به‌جۆریک له‌ تاقیگه‌ی زیندوو مامۆستا‌کان له‌سه‌ر چۆنیه‌تی کارکردن له‌سه‌ر ده‌زگه‌ و نامیره‌کانی ناو تاقیگه‌ی قوتابخانه‌کان رابه‌یترین و ئه‌نجامدانی تاقیکردنه‌وه‌کان و خوله‌کانی راهینانیش به‌رده‌وام بیټ و هه‌ر مامۆستایه‌ک 4 تا 5 خول بینیت، له‌ تاقیگه‌ی وشکیش مامۆستا‌کان له‌سه‌ر چۆنیه‌تی ئه‌نجامدانی تاقیکردنه‌وه‌ خیراکان

پهروه ده و فیږکردن ————— څماره (4) سالی 2009

له ناو پۆل و چوښه تی به کارهینانی وینه کانی کتیب و ښته رښت و ټیکه ل کردنیان له گه ل بابه ته کانی کتیب و نمایش کردن به کومپیووتر به هوئی (تامپری داتا شو) وه له ناو پۆل رابهیښرین بو هاندانی قوتابی له سهر بابه ته کان تا وه کو قوتابی خوئی له پۆل بیته ته وه ره ی سهره کی نه ک ماموستا، ههروه ها تاقیگه ی داهینان تایبه ت بیته به قوتابی واته نه و قوتابیبه ی څاره زووی له دروست کردن یان داهینانی هه ر ده زگه یه ک هه بیته یان هه ر بیروکه یه کی شیواوی به پیدا بیت. بتوانیت به سهرپه رشتی ماموستا که ی پیوه ندی به م به شه وه بکات و کاری تیدا بکات ښنجا بو هه لسه نگاندن داهینانه که ی یان بیروکه که ی څاره ستی لیژنه یه کی تایبه ت بکریت و سالانه داهینانه کانی قوتابخانه کانی گشت پاریزگه کان له شوینیکه ی تایبه ت نمایش بکریت و خه لاتنی زانستی وه زاره تی پهروه ده ی هه ری می کوردستانیان پی بدریت، نه مه ش هانده ری کی زور باش ده بیت بو نه و قوتابیانه ی که څاره زووی خویندن ناکه ن به لام له کار کردن کارامه و به هره مه ندن، لیژده دا ده توان به هره کانی خوینان گه شه پی بدنه و خوینان به لمینن.

په راویزه کان

(1) <http://en.wikipedia.org> ...

(2) حمدان محمد زیاد : المدرسة والإدارة المدرسية، دار التربية الحديثة، عمان - 2001 ص 14.

(3) هه مان سهرچاوه ی پی شوو.

(4) د. فایز مراد دندش ، دلیل التربية العملية واعداد المعلمين، دار الوفاء - الأسكندرية - 2003 ص 100

(5) عبدالول، هیمن باقر ، به ره م عمر عبدالله ، نه نفالی سی و کاریگه ریبه کومه لایه تیبه کان، چاپخانه ی ته وار، سلیمانی 2004

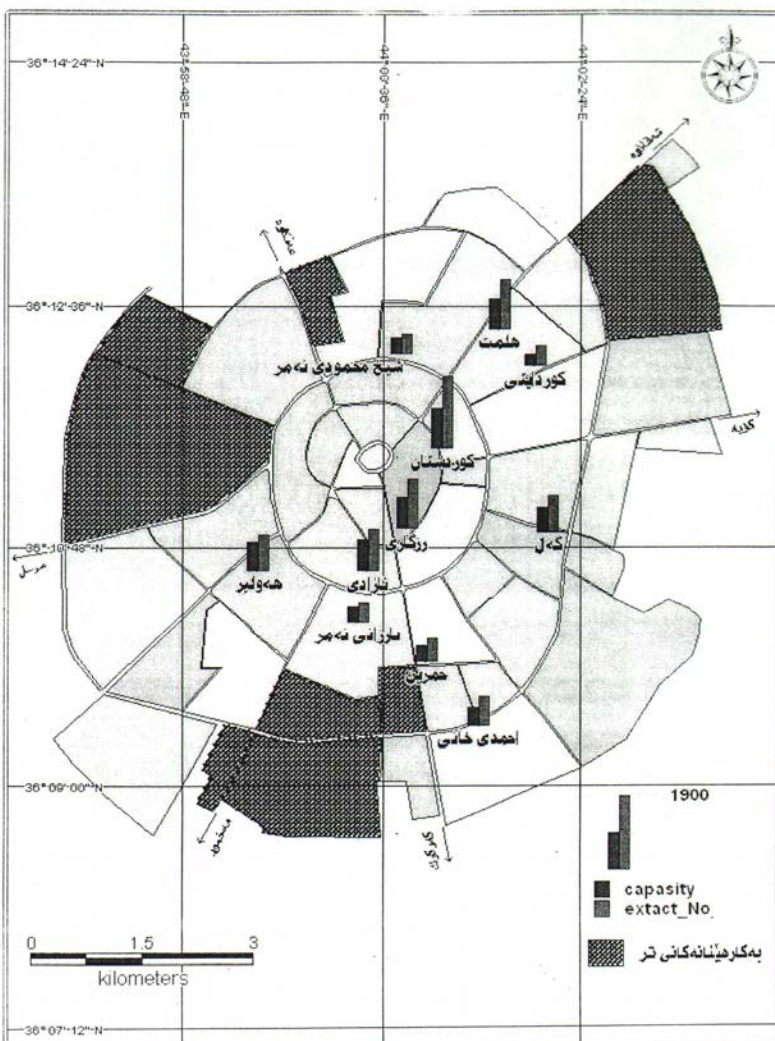
(6) ده سته یه که له توژی هره ان (توندوتیژی ماموستا به رانبه ر قوتابی له قوتابخانه سهره تاییه کان) ده زگای توژی نه وه و بلاوکردنه وه ی موکریانی و سه نته ری توژی نه وه ی کومه لایه تی و تاوان، لاپه ره (9).

پهروه رده و فيركردن - شماره (4) سالی 2009
7) ا.د عبدالرحمان عدس - مباديء الأحصاء فى التربية وعلم النفس - الأحصاء
التحليلي 1997 دار الفكر - عمان.

سه چاوه كان :

- 1 - ا.د عبدالرحمان عدس - مباديء الأحصاء فى التربية وعلم النفس - الأحصاء التحليلي 1997 دار الفكر - عمان .
- 2 - حمدان محمد زياد : المدرسة والإدارة المدرسية، دار التربية الحديثة، عمان - 2001 ص 14 .
- 3 - د.فايز مراد دندش ، دليل التربية العملية واعداد المعلمين، دار الوفاء - الأسكندرية - 2003 ص 100
- 4 - عبدول، هيمن باقر، بهرهم عمر عبدالله، نه نفالى سى و كاريگه رى يه كومه لايه تيه كان، چاپخانه ي تهوار/ سليمانى 2004
- 5 - دهسته يه ك له تويژه ران (توندو تيژى ماموستا بهرانبهر قوتابى له قوتابخانه سه ره تاييه كان) ده زگاي تويژينه وهو بلاو كرده وهى موكريانى و سه نته رى تويژينه وهى كومه لايه تى و تاوان ،لاپه ره (9) .سالى 2006
- 6 - سيستمى قوتابخانه بنه ره تاييه كان و خويندنگه تاماده ييه كان ،بهندى (44) لاپه ره 76 سالى 2009 .
- 7 - به سوود وهرگرتن له سه چاوه كانى ئينته رنييت بؤ نمونه وهك :
[http : // en . Wikipedia .org](http://en.Wikipedia.org)

نه خشه ي دابه شكر دني قوتا بخانه كاني شاري هه وليتر

ليستی ناو و شويینی جوگرافی

نهو قوتابخانانہی که وهک سامپلی توپژینه وهکه وهرگراون

قوتابخانه کانی ناوهندی مهولپیر		
ز	ناوی قوتابخانه	که پهک
1	ن - راپه پینی کوپان	راپه پین
2	ن - بیری کچان	راپه پین
3	ن - پیرسی کوپان	کویتستان
4	ن - شهید مأمون ده باغی کچان	کویتستان
5	ن - سهریه سستی کوپان	زانباری
6	نازادی بنه پرتی کچان	نازادی
7	ن - 14 ی ته موزی کوپان	نازادی - مه عره ز
8	شهید فاخر میرگه سووری تیکه لار	نهو رۆز
9	نامۆکی بنه پرتی کچان	به ختباری
10	ن - نازی کچان	صلاح الدین
11	ن - پیشکه وتنی کوپان	مزگه وتی سپی
12	ن - برایی کوپان	صلاح الدین
13	ن - به یداغی کچان	ماموستایان
14	ن - دلداری کوپان	مهنتکاوه - 92
15	گه شبینی بنه پرتی کچان	مهنتکاوه - 92
16	مهولپیری نمونه بی تیکه لار	نه ندادزباران

فۆرمی پاپرسی قوتابیان له دابه زینی ئاستی زانستی
له ههریمی کوردستان قوتابخانه کانی (ناوهندی ههولیر) به نمونه

1 - ئهه توانایانهت چۆنه :

کهه	مام ناوهندی	زۆر	ا- خویندنهوه
کهه	مام ناوهندی	زۆر	ب - تیگه یشتن
کهه	مام ناوهندی	زۆر	ج - دهه برپین

2 - به ئاره زوی خۆت دپیت بۆ قوتابخانه ؟

به ئی هه ندیك جار نه خیر

3 - بۆچ ئامانجیک ده خوینیت ؟

بهروانامه فیروون ههردووکیان

4 - ئهه قۆناغه جیاوازی له گهه قۆناغه کانی پیشووی خویندن ههیه ؟

به ئی نه خیر

5- ئایا به خۆت بهرنامه کانی خویندنن داده نییت یان له لایهن خانهواده کهتهوه

بۆت داده نریت ؟

به خۆم باوانم نه دامانی خیزان

6- چ بابه تيكت لاخوشه و چ بابه تيكت لاناخوشه ؟

7- روظانه تركي مالهوه ده كهيت ؟ ته گهر ناكهيت بچي ؟

به لي نه خيږ هه نديك جار

8- له مالهوه روظانه پيداچونهوه بو نهو بابه تانه ده كهيت كه نه مړو له قوتابخانه خوښووتن؟

به لي نه خيږ هه نديك جار

9- له كاتي خوښدن (نه نجامداني تركه كاني مالهوه) ياريددهرت هه يه؟

به لي نه خيږ هه نديك جار

10- فايل بو بابه ته كان ده كه يته وه تا روظانه خاله سهره كييه كان و زاروه گرنه گه كاني تيډا كو بكه يته وه؟

به لي نه خيږ هه نديك جار

11- بو نه نجامداني تركي خوښدني مالهوه كات دابهش ده كهيت؟

به لي نه خيږ هه نديك جار

12- له كاتي خوښدنه وه دا جهخت له سهر شته بنه رته تيه كان ده كهيت ؟ خاله سهره كييه كان و زاروه گرنه گه كان ديارى ده كهيت؟

به لي نه خيږ هه نديك جار

13- زانياريه كان ريكدده خهيت تا به زانياريه كاني پيشووه يان ببه ستيه وه؟

به لي نه خيږ هه نديك جار

14- له گه ل بابه تي وانه كان له پو ل خيرا ده چيته ناو بابه ته كه وه؟

به لي نه خيږ هه نديك جار

15- له پو ل له ميانه ي وانه كان له سهر تيگه يشتنى بابه ته كان سووريت ؟

به لى نه خير هندیك جار

16- له پؤل له میانه ی وانه کان به شداری ده کهیت ؟

به لى نه خير هندیك جار

17- گفټ و گۆ له سهر بابه ته کان ده کهیت به ناراسته کردنی پرسیار له ماموستا کهت ؟

به لى نه خير هندیك جار

18- ههول ده دهیت بابه ته کان به ژيانی رۆژانه وه ببه ستیته وه ؟

به لى نه خير هندیك جار

19- له میانه ی روونکردنه وه ی بابه ته کاندای ماموستا هویه کانی فیترکردن به کارده هینیت ؟

به لى نه خير هندیك جار

20- زاراهو زانیاری بابه ته کانی خویندنی سالی پارت به بیر ماوه ؟

به لى نه خير هندیك جار

21- ماموستا جهخت له لیپرسینه وه ده کات ؟

به لى نه خير هندیك جار

22- له کاتی لیپرسینه وه ماموستا سزای قوتابیان ده دات ؟ جوری سزای به کارهینراو

به لى نه خير هندیك جار

23- زوری ژماره ی تاقیکردنه وه کانی بابه ته کان کاریگه ری له سهر بهرنامه ی خویندنت هیه ؟

به لى نه خير هندیك جار

24- کتیبه کانی خوټ به کارده هیئت یان مه لزه مه؟ بوچی؟

کتیب مه لزه مه ههردو کیان

25- جگه له کتیبه کانی پروگرامی خویندن کتیبی تر ده خوینیه وه؟ چ بابه تیک؟

به لی نه خیر هه ندیک جار

26- له قوتابخانه بیزاریت؟

به لی نه خیر هه ندیک جار

سوپاس و پیزانین :

سوپاسی بی پایه نی گشت نهو به پیزانه ده کهم که له نه نجامدانی نه م توپیزینه وه یه هاوکاریان کردم :

1- به ریوه بهری گشتی پروگرام و چاپه مه نییه کان به پیز (م. ناراس نه جمه دین).
2- گشت به ریوه بهره کانی قوتابخانه ناوبراهه کان ، به تاییه تی به پیز به ریوه بهری قوتابخانه ی بنه رته ی له کومه لگه ی شه هید فاخر میرگه سوری (م. ئومید شه نوهر) که خو ی فورمه کانی به سه ر قوتایاندا (خویندکاران) دابه ش کرد، هیوادارین نمونه یان زور بیت.

3- هاوپی دلسوزم خاتوون (نیرگز فه ره ییدوون) که هه میشه هانده رو یاریده ده رمه .

4- هاوپی و برای به پیز کاک (رییوار نووری) .

5- به پیز (م. یووسف عوسمان) شاره زای ده رو تزانسی له وه زاره تی پهروه رده - پروگرامه کان که نه رکی سه ره برشته ی کردنی توپیزینه وه که ی له نه ستو گرت.

(*) پسیوری فیزیا

(***) شارهزا، پسرپوری دهرونزانی

(تویژینه وه که سالی 2009 نه نجام دراوه)

فیږبووونی هه ره وه زی

Cooperative Learning

دلیر مه محمود رهزا (*)

تاکیک مافی فیږبوون و فیږکردنی هه بیټ و بایه خیکی ته واو به وانه بدریټ که ناستیان نزمه، سه ره پای که سانی پیداویستی تایبهت. شیوازی وانه گوتنه وه له م ماوهی دواپه دا به پیی زانستی دهرونزانی فیږکردنی نوی و به هوئی به ره و پشچوونی گروپه

دابسه زینی ناستی قوتابی و خویندکاران له م رږژانه دا ده خریته نه ستوی قوتابخانه و ماموستا و پرږگرام و نه و رپږگیانه ی که بږ گه یشتنی زانباریه کان ده گیرینه بهر. به مبهستی گږینی نه و رپږگیانه سیستمی نوی هاته پیشه وه که ژماره یه ک یاساو رپنمایی تیدایه که پیویسته هه موو

له وده دایه که بوار به خویندکارو قوتابی ده دات که بچوونه کانیان پروون بکه نه وه و بهرگریان لی بکه ن و هه لیانسه نگیتن .

بویه ده توانین بهم شیویه پیناسه ی بکه یین که : فیربوونی هه ره وه زی و یتسگه یه کی فیركردن و فیربوونه که خویندکارو قوتابیان له شیویه گروپه ی بچوک و ناست جیواز کار ده کهن و کارلیکی باش و کاریگه ری باش له نیوانیاندا به دی ده کړیت بو به دیه پینانی تاماخیک که له چوارچیویه و هرگرتنی زانیاری یان گروپیه تیه وه بویان دیاری کراوه . هه موو تاکیک هه ست ده کات به رانه به به فیربوونی خوی و کهسانی دیکه و به دیه پینانی تاماچه هاوبه شه کان لپرسراوه .

بویه له پرۆسه ی فیربوون و فیركردندا پبویستی به گورپینی شیوازی وانه گوتنه وه کردو بو کارا ترکردنی رۆلی خویندکارو قوتابی شیوازی نوی و راهینان له سه ره نه و شیوازه هاته پیشه وه . زال بوون به سه ره که م و کوری نه و شیوازانهی که به توانای مامۆستاوه به نندن، ریگه ی نوی داهینراوه، که به توانای مامۆستا و خویندکارو قوتابییه وه به نده . شه ویش

دیوکراسییه هاوچه رخه کانه وه پیشکه و تنی به سه ردا هاتوه .

لیکۆلینه وه پهروه رده ییه کان نه وه به ره و پیشچوونه زوره له پره ی که له هوشیاری مامۆستایاندا پرووی داوه، به وه تیده گهن بو شه وی له ریگه ی فیربوونه وه تاکیک پهروه رده بیت توانای هه بیت له گه ل به ره و پیشچوونی زانست و گۆرانکارییه کاندنا بگونجیت و توانای بریاردان و سه رکرده یی له که سییتیدا دروست بکړیت .

دقیقید جونسن و رۆجه ر جونسن و رۆبه رت سلافین به پیشه ننگ و داهینه ری نه م شیوازه داده نریین، لیکۆلینه وه کانیان له بواری فیربوونی هه ره وه زیدا تاماژه یان به وه داوه که خویندکار (زور باشر فیرده بن و خۆشیان ده ویت و هه ستیکی باشیان ده بیت به ره و فیربوون و به ده ست هینانی پله ی باش له زانسته کاندنا کاتی به م شیوازه فیربین .

هه ره ها توین و تیبنز و جالارد له کاتی پیداچوونه وه یان به لیکۆلینه وه کانی تابه ت به م شیوازه له بواری زانستدا (که فیربوونی هه ره وه زی دهرمانی چاره سه ری هه موو نه خۆشییه کان نییه) به لام باشی

- راهینانی خویندکار له چاره سرکردنی کیشه و به شداریکردن.

- بهرزرکړنه وهی توانای خویندکارو قوتابی له بریاراندا.

- گه شه پیدانی دهربرینی بیرو بوچوون و تیروانینه کانی قوتابی و خویندکار.

- گه شه پیدانی باوهر به خو بوون و هه ست به خو کړدن.

- راهینانی گه شه پیدانی قوتابی و خویندکار له پرووی په پیره و کړدنې ره وشتی گوئ گرتن و قسه کړنه وه.

- بهرزرکړنه وهی توانای قوتابی و خویندکار له دهربرینی بوچوون و ریڅکڅستنه وهی زانیارییه کانی.

- قوتابی و خویندکار فیږی لیزانین و سه رکړدایه تی و پیوه ندی کړدنې بهر دهرام له گه له کسانې دهر و بهری ده کړیت.

- ده بیته هوی رامالینی روتین و ره خساندنې که شیکې کاراو چالاک له ناو پوډا.

بڼه ماکانی فیږبوونی هه روه وهی

- نالگووړکردنی پروا بهیه ک بوون به شیوهیه کی باش: واته هه ستکردنی قوتابی و خویندکاران به وهی که (بهیه که وه ده خنکیڼ یان بهیه که وه

ته وهیه که قوتابی ده بیته ته وه وهی فیږکردن.

گوږپینی روتلی ماموستا بو ریښی شانده رو ناراسته که رو رابه رو به ریوه بهری پرؤسه ی فیږبوون و فیږکردن، واده کات پرؤسه ی فیږبوون پتر به ره و پیسه وه بچیت .

ته و ریگه یانه ش بریتین له: (فیږبوونی هه روه وهی ، وانه ی بوچووکراوه ، گه شته زانستییه کان، پرؤزه ، وانه گوته وه هه نگاو به هه نگاو).

لایه نه باشه کانی:

- خویندکار - قوتابی ده بیته به ته وه وهی فیږکردن.

- گه شه پیدانی لیپرسراویتی تاک به گروپ.

- گه شه پیدانی گیانی هاوکاری و کاری به گروپ له نیوان قوتابی و خویندکاراندا.

- ره خساندنې بوار بو ماموستا که به دواداچوونی بو پیویستییه کانی خویندکارو قوتابی هه بیته.

- گوږپینه وهی بیرو بوچوونه کان له نیوان نه ندامانی گروپه که دا.

- ریږگرتن له بوچوونی که سانی دیکه .

- گه شه پیدانی شیوازی فیږبوونی خوږی.

خویندکاران له نیوان خویندا بابه ته که روون نه که نه وه، بگه نه راستیبه کان.

- ثم پروبه پروبوونه وه ههلی دهر که وتنی گروپیکی فراوان له کارتیکه رو شیوازی گروپیبه. هاوکاری و یارمه تیدان پانتاییه کی زور له نیوانیندا داگیر دهکات، لیپرسراویه تی به رانبر به یه کدی. یارمه تیدان بو گه رانه وهی زانیاریه کانی پیښو.

- کارامه ییبه گروپیبه کان: پیوسته که خووه گروپیبه کان فیږبکریڼ و هان بدریڼ له نیوان خویندا به کاریان بهیښن بو نه وهی گروپه که به ره مهین بیت. بنیادنانی که سیه تی که قوتابی و خویندکار فیږی پیښه وایی و بریاران بیت.

بو نه وهی خویندکارو قوتاییان توانای خویندکار پیک بجن نامانجه کانیان بیته دی ده بیت:

- یه کتر بناسن و متمانه له نیوانیندا هه بیت.

- پشگیری یه کدی بگه ن.

- بهوردی دور له ئالوژی بهرده وام بن.

- به شپوهیه کی باش و پته و ناکوکیبه کان چاره سه ر بگه ن.

- چاره سه ری به گروپ: مه به ست له مه روونکردنه وه و چاککردنی کاریگه ری

مه له ده که ن و خویندکارو قوتاییش له ویستگه کانی فیږبوونی هه ره وه زیدا دوو لیپرسراویه تی هه یه: نه ویش نه وه یه که بابه ته تایبه ته که فیږبن و له وه دلنیابن که هه موو نه ندامانی گروپه که یان نه و بابه ته فیږده بن. ده بیت توانا کانیان یه ک بجنه بو نه وهی نه رکه که نه نجام بدنه چونکه به یه که وه کارده که ن. ژماره ی نه و گروپه یه ش (2 - 6) که سه. هه ر یه که یان رولتی تایبه تییان هه یه که ته و او که ری یه کدین (سه رکرده، قسه که ر، وردبین، هانده ر، بریارده ر.....).

- لیپرسراویتی تاک: هه موو قوتابی و خویندکار پیک له فیږکردنی بابه تیکی دیاریکراو یارمه تیدانی گروپه کانی دیکه بو فیږبون به رپرسباره.

- کارلیکردنی راسته و خوئی هانده ر: واته کارکردن له سه ر پتر ده رچوونی قوتابی - خویندکاران هه ندیکیان به هوئی هه ندیکیان هه، به هوئی یارمه تیدان و گورپنه وه و پشگیریکردنی توانای یه کدیبه وه پتر به ره و فیږبوون ده چن. ثم کارکردنه چه ند شوینه واریکی هه یه:

- چالاکی زانیاری بهرده وام له نیوان تاکه کاندای روونادات، نه گه ر قوتابی -

6 - به ناوی خۆیان بانگیان بکات و قسه یان له گه لدا بکات.

7 - سهیری ئەو کسه یان بکات که قسه ی له گه ل ده کات.

8 - گالته به کاره کانیان نه کات و پڕ نه دات که سیان وا بکهن.

پیکهینانی گرووپه کان:

پیکهینانی گرووپیک هه ره له خۆوه

رێک ناکه ویت، به لکو ئەو گرووپانه

به شیوهیه کی چوون یه ک پیک ده هیترین

و ده کریت هه ره گرووپیک له (3-6)

کهس پیکهات بیت، ده بیت ره گه ز،

کولتور، بنه چه، ئاستی لیژانینی

ئه کادی، کهسانی پئویستی تایهت،

ئاستی ژیری، توانای کارکردن له بهرچاو

بگیریت .

ده کریت گرووپه کان به پینی نه رکه

زانستییه کان بگۆرین و ده شکریت بۆ

ماوه ی چه ند هه فته یه ک گرووپه که

نه گۆریت و بوار بدریت که خۆی

گرووپه که دیاری بکات که کاری تیدا

ده کات. باشتر وایه گرووپه کان بچووک

بن و دواتر گه وره بکرین و

به شیوهیه کی هه ره مه کی رێک بخرین و،

هه ره یه که له گرووپه که دا ئه رکیکی

هه بیت، ئه ویش به م شیوهیه:

ئه ندامان و به شداری کردنیانه له به دیهینانی ئامانجه کانی گرووپه که.

ئه مه ییش بریتییه له بیرکردنه وه یه کی قول پیش ئه وه ی گرووپه که کۆببنه وه،

بۆ:

- ستایشی کاری هه ره تاکیک که یارمه تیده ره بیت یان نا.

- برپاردان له سه ره هه ره کاریک که

پئویسته کاری له سه ره بکهن یان

بیگۆرن.

رۆلی مامۆستا : پئویسته مامۆستا

فیری چه ند خوو و هه ل سوکه و تیکی

گرووپیه یی هه ره وه زی بیت که بۆ

یارمه تیدانی قوتابی و خویندکاران

پئوستییان هه یه:

1- به خیراو کپ بچیتته ناو

گرووپه کان.

2 - له گه ل گرووپه که دا بمینیتته وه و

به ناویاندا نه گه ریت.

3 - ده نگ بهرز نه کاته وه و قوتابی و

خویندکاره کانیش به م شیوهیه

رابهینیت.

4 - هه موویان هان بدات به شداری

بکهن.

5 - رایانهینیت بۆ ئه وه ی ریز له نۆره

بگرن.

1- گروویسی فیږبوونی ههروههزی
فهرمی: ئەم گرووپه وانهیهک یان چه ند
ههفتهیهک دهخایه نیت. جهخت لهوه
دهکهنهوه که ئه رکه کانیان ته نجام داوه.

2 - گروویسی فیږبوونی ههروههزی
نافهرمی: بۆ مه به سستیکی تاییه ته و
چه ند خوله کیک یان تا کو تایی وانه که
دهخایه نیت. ده بیته ئەمه له فیږکردنی
راسته و خۆدا به کاریته.

3- گروویسی فیږبوونی ههروههزی
بنچینه یی. له روهی ئاسته وه
گروویسیکی درێژخایه نی ناچوون یه که.
ئهندامه کانی جیگیره، مه به سستی
سه ره کی پشگی ریکردن و هاو کاریکردنی
پیویسته بۆ ده رچوون له کو تایی سالدا.

4- گروویسی فیږبوونی ههروههزی
تاییه ته به جیاوازی بیر: ئەم گرووپه
ئهو کاته پیک ده هیتریت که جیاوازی
له لیکنده وه و تیگه یشتندا هه بیته .

5- گروویسی فیږبوونی ههروههزی که بۆ
مه به سستی ئاسایی واته رۆتینی به کار
ده هیتریت.

- سه رکرده (زیره کترینیان): ئه رکی
به رپوه بردنی گرووپه که یه. کاری
دلنیا بوون له بابه ته که. پرسیارکردن له
ماموستا به مه به سستی رپونکردنه وه.
راسپاردنی ئەندامان به ئه رکه کانیان.

- قسه کهر: له کاتی ته و او بوونی
کاره کانیان وه لآمی پرسیار ده داته وه و
بابه ته که یان ده خوینیته وه .

- برپارده ر: ئه رکی تو مارکردنی
ئه نجامه کانه، یان راگه یاندنی به شیوه ی
زاره کی، له گه ل ناگه دارکردنه وه ی
ماموستا یان پوله که له ئه نجامانه .

- نووسه ر: ئه رکی کو کردنه وه و
تو مارکردنی زانیاریه کانه به
رپگه یه کی گونجاو له شیوه ی وینه ی
به یانی و خشته و هیلکاری .

- هانده ر: جه ختکردن له سه ر
به شـداربوونی هـهـمووان و
پشتگی ریکردنیان و هاندانیان که پیش
گرووپه کانی دیکه ته و او بین.

- چاودیر: راگرتنی کاتی پیویست بۆ
ئه نجامدانی هه ر ههنگاوێک له کاتی
دیاریکراوا. بۆ هوه ی له روه ی
به سه رچوونی کاته وه ناگه دارین.

هه لپه ژاردنی په یکه ری

فیږبوونی ههروههزی

جوړه کانی گرووپه ههروههزییه کان:

پروژه يه كه بدوژنه وه و نه نجامي بدن. هه موويان به يه كه وه كار ده كهن، له بهر نه وه ي هه موويان خو يان به خاوه نى پروژه كه ده زانن و به شدارى له بر يار دانا ده كهن. بويه ثاره زوويان بو سه ركه وتنى له كاتى كار كړندا به رزه. هم ريگه له و واناندا به كار ده هيتر يت كه بابه ته كاني بر يتين له: (خويندنى هه ر بابه تيكي زانستى بو ته واو كړدى پروگرام، پيشكه ش كړدى تا قى كړ دنه ويه ك ، ليكولينه وه له بابه تى ميژو و نابوورى ولايتك ..).

3- گروهه به يه كدا چوه كان:

جياوازي هم گروهه له گم گروهه پروژدها ته ويه كه هه ر يه كيك لي ردها تا يبه تمه نده به نه ركيكي ديارى كراو، كه به ته نيا نه ركي ليبر سراويه تى به نه نجام گه ياندى نه ركه كه يه تا هه مو گروهه كه ته واوى ده كهن. پيوسته ماموستا زور تا گادارى ديارى كړدى نه ركي هه ر يه كه يان بيت. هم ريگه بو هم بابه تانه به كار ده هيتر يت: ليكولينه وه له ژيانى نووسه ران (زانا، شاعير، سه ر كړ ده) ته وه يش به و شيويه ي كه گروهه كه پارچه نووسراوه كان كو ده كه نه وه.

4- ريگه ي جيكسو 2:

چوار شپوه بو دارشتنى فيربوونى هه روه زى هه يه، كه به شيويه كى به رده وام به كار ديت:

1- فيربون له هاوشانى خو ي:

بلاوترين جو رى فير كړ دنه كه قوتابى يان خو يندكار يك يارمه تى يه كيكي ديكه ده دات و زانيار يه كى فير ده كات يان تيبى ده گه يه ني ت كه تيبدا لاوازه. هم شپوازه بو نه وه به كار ده هيتر يت له بهر نه وه ي سوار بو ماموستا ده رده خسينيت له يه ك كاتدا چاو ديري ژماره يه ك خو يندكار يان قوتابى بكات. خو يندكار انيش پتر له يه كدى نريك ده بنه وه و چالاك ده بن .

هم ريگه يه پتر له و واناندا به كار ده هيتر يت كه بابه ته كاني له باره ي (راهينان، يارى، چالاكى خو يندنه وه ي زاره كى، فيربوونى زمان، پيداچوونه وى بابه ته كان، بيركارى، به كار هيئانى ناميرو پيشاندان و باس كړ دن) بيت.

2 - گروهه پروژه:

هه ر قوتابى يان خو يندكار يك به شپيكي پروژه كه ي بو ديارى ده كر يت . قوتابى و خو يندكاران به يه كه وه زانيارى و لي زانينه كانيان ده گورنه وه بو نه وه ي

به شیوازی (Jigsaw-2) :

ودمان و هاوړپیکانی ده لاین
پیوسته دوو مهرج بو به ده سته پینانی
ناستیکی بهرز هه بیټ. یه که م مهرج
هه بوونی تامنجه که بو گروویه که
گرنج بیټ. دوو مهرج لیپرسراویه تی
گروویه که یه، له گه ل به نه نجام گه یاندنی
نه م هه نگانوانی خواره وه:

- دیاریکردنی بابه تی وانه که.
- پیکه پینانی تیمه کان که (3 - 6)
- که س به شیویه کی جیاواز.
- دابه شکردنی په ره ی شاره زا (نه و
پرسیارو چه مکانه که ماموستا
دهیه ویت فیژیان بن).
- دیاریکردنی به ش بو هر یه که له
نه ندامانی تیم.
- پاسپاردنی قوتابی و خویندکاران به
لیکولینه وه له وه ی بوی دیاری کردون
له ناو پؤل یان له ماله وه.
- داوا له سهر کرده ی تیمه کان ده کریټ
گفتوگو له سهر بابه ته که بکه ن و دواتر
پیشکش کردنی کارنامه ی گفتوگو که
که ده بیټه پلانی کارکردنی هر
تیمیک.

- پاش ته و اوبونی گفتوگو کردن له نیوان
شاره زا کاندان، ده گه رینه وه لای

ده وروناسه کان له هه فتاکانی
سه ده ی بیسته مدا نه م ریگه یه یان له
فیژرگه کانی (توستن له ویلایه تی
تیکساس) به نامنجی گه شه پیدانی
پیوه ندی نیوان خویندکاران له ره گه زی
جیاواز (ئینگلیزی، ئیسپانی، ره ش
بیټ) داهینا.

دوای نه نجام دانی
تاقیکردنه وه که هی (Jigsaw)،
دهر که وت که ئینگلیزه کان باشتر
فیژبون، پیشتر ناستی (ئیسپانی و
ره ش پیسته کان) باشتر بوو، نه ویش
به هوی نه و نزیکه بوونه وه و
خوشه ویستیه وه بوو له نیوان
خویندکاراندا په یدا بوو.

به لام سلافین کاری له سهر نه م
شیوازه کردو ناوی لی نا
(Jigsaw-2) که له کاتی
دابه شکردنی پؤل له فیژبوونی
هه ره وه زیدا، هر نه رکیټک بو هر
نه ندامیکی گروویه که دیاری ده کریټ،
له و بابه ته شاره زا ده بیټ که ده بیټ
سهر جه م نه ندامان فیژبکات.

نه نجامدانی وانه ی هه ره وه زی

هه بوو دهیلین. بهم شیوهیه پرسیار له گروهیه کانی خویمان. ثم جار بابه ته که ده لینه وه

— به سه رکردنه وهی ئه رکی مائه وه:
پیوسته فیرخوازان چالاکیه ئه نجام دراوه کانیان بهینن بو پؤل و چۆنیه تی تیگه بشتن و چۆنیه تی ئه نجامدانی به شیوهیه کی راست پروون بکه نه وه.
— تاقیکردنه وه:

به مه بهستی بهرترکردنه وهی ئاستی فیربوون. پرسیار کردن له باره ی بابه ته که وه.

گروهیه کانی خویمان. ثم جار بابه ته که ده لینه وه

— پاش ته و او بونی وانه که هه موو فیرخوازو خویندکاران له لایه ن ماموستا وه هه لده سه نگینرین. وه لامی هه موو پرسیاره کانیس دده نه وه.
— هه ژمارکردنی نمه کان که نمه ی گروهیه که یه. له گه ل ئاشکرکردنی ئه نجامه که.

— بو هه ر وانه یه کی هه ره وه زی ئه م هه نگا وانه دووباره ده کرینه وه.

شیوازی پاداشت و هه لسه نگاندن

— پیوانه کردنی ئه نجامدان:

پشکینینی ئه نجامدانی قوتابی و نمه پیدانی.

— چالاکیه کانی ناو پؤل.
— هه لسه نگانندی خوئی فیرخواز، هه لسه نگانندی له لایه ن ئه وانی دیکه وه.

— پرۆژه ی زانستی:
ئهو پرۆژانه ی که ئه نجامی ده دات.

سوودمان لهم سه رچاوانه وه رگرتوه، له گه ل هه ندیک سایتی ئینته رنیت.

— تیبینی:

تۆمارکردنی هه لسه و ته فیرخواز له کاتی ئهو زانیاریانه ی ده ست ده که ویت. بریاردان له سه ر لیه اتووئی ئیستای و سه رکه و تووئی پرۆگرامی فیرکردن.

— چاوپیکه وتن:

به ئاراسته کردنی پرسیار به شیوه ی زا ره کی له یه کیک له قوتابیان هه وه. ته گه ر گروهیه که ی زانیاری پتریان

1. سایکولوجیة التدریس / یوسف
القظامی ، و د. نایثة القظامی.
*سه رپه رشتیاری یه که می تاماده یی -
پهروه رده ی هه له بجه ی شه هید
2. تصمیم الممارسة / د. محمد محمود.
طرائق التدریس و الأستراتيجية.

خهسله ت و تایبه تمه ندییه کانی مامؤستا

له عه ره بییه وه: خالد جهمه د جه سه ن*

مامؤستا پیشه نگیکی چاکسازه و، نمونه یه که که خه لک شوینی ده که ون و، فیرخوازان له هه موو لایه نه کانی ژیاناندا شوین پیی ته و هه لده گرن، هه رچه ند خهسله ته کانی مامؤستا و تایبه تمه ندییه کانی کامل و گشتگیر بن نه وه نده فیرخوازان ریگه ی راست ده گرن و کومه لگه باش ده بیته .

گرنگی ماموستا له ژيانداو هه بوون و بايه خي رۆلی ماموستا له هه موو کۆمه لیک لايه نی بنچينهين و پيويسته کاديرانی بواری پهروه ده و فيركاری وينه ی ماموستا به جوانترین شيوه و مانا ده ربخه ن، فيرخوازان گه وهرترین چاوديري ماموستاکانی خويانن: له رۆيشتن و هجو ليدا، له ههستان و دانيشتنيدا، له شيوه و ریکپوشييدا، له قسه و ده ربرينه کانيدا، له نارامی و تووره بوونيدا، له دلخوشي و دلته نگیيدا، له راقه کردن و وه لآمدانه وه کانيدا، له کارو هه لسو که وتيدا، له کردارو په رچه کرداريدا چاوديري ده که ن، نه ری جل و بهرگی وتوکراون يان نا؟ پرچی داهيتاوه يان ئالۆزه؟ پيلاوه کانی بۆياغ کراون يان تۆزاوين يان دراون يان بی که موکورتين؟ له کۆکيندا چۆن ده کۆکی؟ له نووسيندا چۆن ده نووسييت؟ له خويندنه وه دا چۆن ده خويئيتته وه؟ له سهيرکردندا چۆن سهير ده کات؟ له هه لآمه ت و پژهين و خواردن و خواردنه وه و چاوديريکردن و له پشکيني ده فته ری تاقیکردنه وه و له گوئیگرتن و هه لبژاردن و له ئاگادارکردنه وه يدا، ليره وه ماموستا له ژيرچاوديري توندي هه موو قوتاييه کانيدايه که هه موو ری و شويئنه کانی ژيانی له سه ر حيساب ده کات و، له وانه يه لاسايیکردنه وه ی ماموستايان له لايه ن قوتاييه کانينه وه له جه ژنی ماموستادا به لگه بيت له سه ر بيروبوچونه کاغان، نه مه ش به و ئاراسته يه ماندا ده بات که باسی خه سلته ته کانی ماموستا بکه ين بۆ ده رختنی وينه يه کی ته واوی ماموستا، سه لامه تی کۆمه ل له وه دايه که ماموستا بی که مووکوری بيت و، له هه موو ره خنه و ئاماژه يه کی شاراوو که موکورتی له رۆل و کار و هه لسو که وتيدا دووربيت.

به رده وام هه وله کان به و ئاراسته يه دا رۆيشتون که ليکۆلينه وه له مه ر هه موو نه و شتانه بکات که ماموستا فيری نه وه کانی داهاتووی ده کات، نه م هه ولآنه يه که م جار له ماموستاوه ده ستی پيکردوه، ههروه ها دياریکردنی نه و سيفه ت و تاييه تمه نديانه ی که له که سيه تی ماموستادا پيويسته هه بن، بۆ نه وه ی به باشرين شيوه کاره که ی نه نجام بدات .

خه سلته ت و تاييه تمه ندييه جه سته ييه کانی ماموستا

پهروهده و فیږکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

- دروستی ههسته کانی: بینین، بیستن، بهرکه وتن (دهست لیډان)، چیشتن، بوښکردن.

- دروستی جهسته ی له پرووی: کویری، لالی، شهلی، برانه وهی نه ندامی کی جهسته ی، پشت کوم بوون.

- دروستی پوخساری: پروکاری به گشتی، یه کانگیری پهنگی جله کانی (هارمونی بوون)، جوانی، رویشتنی (پیکردنی)، قسه کردنی، پاکو خاویښی (لاشه یی. په وشتی)، شیوهی (دریژ، کورت، قه له و، لاواز).

• ټیپینی گرنګ :

- زیانی که م وکورتی: خراپی مامه له و هه لسوکوت و په نگدانه وهی له سهر کرداری فیږکردن، دواتریش کاریگه ری خراپی له سهر کومه له ده بیټ .
- له ده ستدانی سه لاهه تی: سهر نه که وتن، دواتر نامانجه کانی خویندنگه و کومه له ده خاته بهر مه ترسی .

- گرنګی سه لاهه تی: پراکیښانی بی ری فیږخو ازان ته نیا به ره و وانه و، دوورخستنه و هیان له تیرو تواج بو نه وهی که ده روونیان نارام بیټ و هه ول بدن و تیټکوشن .

خه سلته و تاییه تمه ندییه نه قلییه کانی ماموستا

- زیره کی: وهرگرتنی بابه ته که و پروونکرده وهی - ناسان گه یانندی زانیارییه کان به شیوازی جیا جیا .

- داهینان و پیښکه وتن: پیښکه شکردنی زانیارییه کان - پاقه کردنی چه مکه کان - جوولانندی نه قله کان بو داهینان - توانای خوډه ریازکردن له بارودوخه کلاسیکییه کان .

دهره نجام: سهرکه وتنی کاره که، ناماده کردنی نه وهیه که که توانای پیښخستنی کومه لی هه بیټ .

• ټیپینی گرنګ :

پهروه ده و فیږکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

- هوکاره کانی بیتوانایی (لینه هاتویی): ته مبه لئ، ساردی له مامه له دا، خو سه پانندن، ته ننگه نه فه سی (بی چیکه لډانه بی)، سه پانندن بیروړا، بی نرخکردنی پرسپاره کان، توانای هزری سنووردار .

- دهره نجامه کانی بیتوانایی (لینه هاتویی): بیتاقه تی، نه بوونی کارلیکردن و په روشی و چاپوکی، سه رنه که وتن .

- پوخساره کانی تواناداری (لیهاتویی): وهرگرتن، باش پیشکه شکردن و ریزه نندی، شیکردنه وه، به ستنه وهی زانیارییه کان به ژیانه وه، سه یرکردنی کاروباره کان له زور گو شه و لایه نه وه، داهینان له کاردا .

- دهره نجامه کانی تواناداری (لیهاتویی): نه نجامدانی کاره که به جوانترین شیوه و کاملترین وینه، وانه که چیژبه خش و سه رنچراکیش ده بیت .

خه سلته و تاییه تمه ندییه مه عریقییه کانی ماموستا

- زانینی ماده هی خویندن : خویندنه وهی، تیگه یشتنی، وهرگرتنی، خستنه پرووی: (له پرووی زمانه وانی، دهرپرین، پرسته سازی، په وانپیژی) یه وه .

- پیوه نندی له گه ل بابته کانی دیکه دا : ناوی کردار و پیوه نندی له گه ل پیکه اته هی که رددا (هوکاری گوزارشت لینکردنی - نه وه له خو ده گریت که ثاماره هی پیده کات)

دهره نجام : توانای وه لادمانه وهی هه موو پرسپاریک .

- باش پیشکه شکردنی بابته تی پال به فیږخوازانه وه ده نیت که ماده که یان خو ش بویت و پسپوری تیدا وهربرگرن .

- خراب پیشه شکردنی بابته که پال به فیږخوازانه وه ده نیت که رقیان له بابته که ببیته وه و لپی دورر بکه ونه وه .

- زانینی قوناغه کانی گه شه کردنی فیږخوازان : له پرووی نه قلی و، هه لچوون و دهروونی و کومه لایه تی و زمانه وانیه وه .

- خستنه پرووی بابه تی فيركردن به شيوه يه كه له گه ل توانای وهرگرتنی فيرخوازاندا بگونجیت : (دايكايه تی، باخچه ی ساوايان، سه ره تايی، ناوه ندی، دواناوه ندی، زانكو) .

دهره نجام : سه ركه و تنی كرداری فيركردن.

- زانینی پالنه ره كانی فيركردن: ئاواتی مرؤييانه، خو سه لماندن، به ده سه ته ينانی رپيز، به رژه و هندی كه سی، خزمه تكدردنی كو مه ل و مرؤقا يه تی، پله و پا يه ی كو مه لايه تی، به ده سه ته ينانی مال، چيژوهرگرتن له ژيان .

- زانینی پالنه ره كانی فيركردن كرداری فيركردن و سه رفكردنی هه ول و توانا ناسان ده كات .

- هاندانی هه زی كه يشتن به ئامانجه كان به شيوه ی هه لئان (التشويق) .

دهره نجام : هينانه كايه ی ئاره زوو و هه ز و هه ولدان و چالاکی و په رۆشی سووربوون و قوربانيدان .

خه سله ت و تاييه ته ندييه پيشه بيه كانی ماموستا

توانای كه سيه تی: ده ركه و تن، خواست، خوگرتن و هه لو يست وهرگرتن، پيشكه شكردنی چاره سه ر.

- زانياری به رده ست : ساده يه، قو له، چروپره، فراوان و نه نسكلؤييدياييه، رۆشنيري گشتيه .

- جيبه جيكردنی كرداری (پره كتيکی): گو زرينی زانياريه كان بو واقيع و جيبه جيكردنيان. گو زرينی زانياريه كان له تيؤرييه وه بو پره كتيك .

- هؤكاره دياريكراوه كان : ته خته ره ش، ته باشير، نه خشه، وينه، په نكه كان، ته له فزيؤن، قيديو، ئينته رنيت، كو مپيووته ر، ئه زمون، پيشه نكه، كارگه، سروشت.

دهره نجام : وانه كه چيژبه خش و سه رنجراكيش ده بيت .

• ټیپینی گرنګ :

- هه لگرتنی تاییه تمندی پیشه بی ده بیته هوی :
- توانای خستنه پرووی بیړوکه کانی به شپوهیه کی پروون و ئاسان و سه نخر اکیش .
- باش هه لېژاردن و خستنه پرووی بابه ته که نه مهش ده بیته هوی به ده سته ټیپانی نه نجامی وا جیی په زامه ندی بیټ.
- خراب خستنه پرووی بابه ته که ده بیته هوی :
- قورسی تیگه یشتن (نه نجامه کان جیی په زامه ندی نابن).
- رقلی بوونه وه له فیږکردن (خویندنگه رۆلی خوئی له ده دست ددات) . (زیان به کۆمه ل و پیشکه وتنی ده گات).
- خرابی په فتار (که وتنه ته نگانه وه - ژاوه ژاو) (که مته رخه می له نه رکه کاند ا - نه هاتن) (ته نگ هه لچنین به مامؤستا - رقلی بوونه وه) (خراب هه لسوکه وتکردن - جار سکردن).
- دارشتنه وهی توانای فیږکاری مامؤستایان پیویست ده کات مامؤستا پیپره وهی نه مهی خواره وه بکات:
- به شدار بیکردن له خولی په روره دیی پیش دهرچوون و له کاتی کاره که شیدا .
- (پرؤگرامی ناماده کردنی مامؤستایان له پرووی پیشه بییه وه) .
- خویندنه وهی کتیبی په روره دیی بو به ده سته ټیپانی زانیاری و سوود وهک :
- ناماچه کانی فیږکردن - چۆنیه تی فیږکردن - ناراسته کردن.
- خویندنه وهی کتیبی دهر ووناسی بو به ده سته ټیپانی زانیاری نه م سوودانه ی دبیت:
- لیکولینه وهی په فتار - تیگه یشتن له دهر وونی که سان - پیشنیار کردنی چاره سه ره کان ...

خه سله ات و تاییه تمه ندییه کانی مامؤستا

له پرووی پیوه ندییه کانییه وه

- دروست کردنی پیوه ندی له نیوان مامؤستا و فیږخواز ده بیته هوی سه رکه وتنی مامؤستا له کاره که یدا .

پهروهده و فیږکردن ————— څماره (4) سالی 2009

- پیوښته ماموستا له هه موو ټو کیشانه تیښگات که له خویندنگه و مال و کومه لدا پرووده ده و فیږخواز له لای ماموستا که ی باسیان ده کات، به و پییهی که ماموستا پښه نگیکی چاکسازو فیږخوازان رووی تیده کهن و پشستی پیده به ستن، نه مهش به پشت به ستن به م کارانهی خواره وه دیته دی:

- باش گوپیگرتن و خو سه رقوال نه کردن به هیچ کاریکی دیکه وه له و کاته یدا که فیږخواز کیسه کهی ده خاته پروو.

- ماموستا بزانیټ ټو شتانه چین که بیرو هوشی فیږخوازان به خو یه وه خه ریک کردوه. لیږه وه ماموستا پیوه ندی نیوان بایه خدان به فیږخوازان و ټو شتهی که بیرو هزی سه رقوال کردوون ده دوزیته وه.

- ماموستا بیرو رای فیږخوازان سه بارهت به خویندنه که یان بزانیټ و ههروه ها ټو شتانه که له لایان قورس و گرانه ټه مهش ده بیته پالنه ریک بو دوزینه وهی چاره سه ری گونجاو بویان.

● تیښنی گرنګ :

- جیبه جیږکردنی پره کتیک کی که ناستی سه رکه وتنی فیږخوازان له خویندنه که یاندا ده رجات. (بیټسپرکیټی زور ناماده بکریت).

- ناماده کردنی دهروونی فیږخوازان - ناسو دهی دهروونی - بو دلنیا بوون له توانای وهرگرتنیان بو وانه کانیان (دورخستنه وهی غه م و خه فته کانیان).

- بیرو رای فیږخوازان ده رخریکی به هیزی سه لامه تی رول ماموستایانه .
- گفتوگوو کارلیک کردن ریگه یه کی سه رکه وتوه بو گواستنه وهی زانیاریه کان له ماموستا وه بو فیږخوازان.

- گفتوگوو کارلیک کردن تاکه ریگه ی سه رکه وتنی کرداری فیږکردنه .

خه سلته ت و تابییه ټه ندیبه کانی ماموستا

له رووی هه لچوونه وه

- کارکردن بؤ بلاؤکردنه وهی که شیکی نارام له پوّل و خویندنگه دا بؤ راگرتنی دهروونه کان و بلاؤکردنه وهی که شیکی پر له دلنیایی نه مهش له پیناوی باش به پړیوه چوونی کاری خویندندایه.

- دروست کردنی پیوندهی باش له نیوان ماموستا و فیږخوازان له پروی گه یانندی زانیاریه کان به باشرین ریږگه و شیواز، نه مهش نامنجی فیږکردنه.

- ههست کردنی فیږخوازان به ناستی سووربوون له سهر فیږکردنیان و ههست کردنیان به وهی که نه وان لای ماموستا کانیان نه مانه تن و پیویسته هه موو بایه خیکیان پی بدریت.

- ماموستا ههست و سوژ و هه لچوونه کانی باش به کاربه نییت و، نه مهش به لگه یه له سهر سهرکه وتنی ماموستا له کاره که ییدا ، لیږه وه شیواوی هه لگرتنی نازناوی ماموستای سهرکه وتوو ده بییت.

● گرنګرتین نه و خه سلته و تایبه نه ندییانه ی که پیویسته ماموستا له پروی هه لچوونه کانییه وه هه یان بییت:

- هاوسه نگی له بیرکردنه وه و قسه کردن و هه لسوکه وته کانیدا :
- نه م هاوسه نگییه یارمه تی ماموستا ده دات که له په له کردن و ناجیگیری و که وتنه هه لوه له کاتی وه لا آمدانه وهی پرسیاره کان و حوکیدانی له سهر بیروپراکان دووربییت، نه مه به لگه یه له سهر پیگه یشتن و گونجان و یه کانگیری .

- په روژی له کاره که ییدا هه بییت تا فیږخوازان به ره و فیږبوون هان بدات:
- نه م په روژییه خو شه ویستی و دل سوژی ماموستا بؤ کاره که ی دووپات ده کاتوه، هه روه ها به شداریکردنی له م کاره دا نه وه درده خات که بروای به گرنگی فیږکردن هه یه، نه مه پال به فیږخوازانه وه دنیت به ره و خو شو یستنی خویندن و زانست و کارلیک کردن برون، له بهر نه وهی ماموستا پی شه نگیکی چاکی فیږخوازانه

- دوورکه وتنه وه له چه قبه ستن و پشت گوی خستن له کاردا :
- به راستی چه قبه ستن و پشت گوی خستن نه وه دووپات ده که نه وه که ماموستایان تاودانیان به ره و کاره که یان نییه و، گوی ناده نه نه وه دره نجامه ترسناکانه ی که

پهروه‌پووی داهاتووی فیږخووازن ده‌بیته‌وه، شه‌مه‌ش ریځکه له‌به‌رده‌م بیزاری و جارسی و خراب‌کار کردن و رقبوونه‌وه له ماموستا و فیږبوون خوځش ده‌کات.

• تیښینی گړنگ :

- بوونی پیوه‌ندی ویشدانی له‌نیوان ماموستایان و فیږخووازن ده‌بیته پالنه‌ری کرداری فیږکردن به‌روه به‌دیپه‌نانی تامانجه‌کانی .
- پیوه‌ندی ویشدانی له‌مانه‌دا دهرده‌که‌ویت : خوځشه‌ویستی قوول ، هاوړپه‌تی توندوتول، هه‌ستی راستگۆیانه، پیکه‌نین و پروو‌خوځشی، روانینی دلنیا‌که‌روه، دلنه‌وایی کردن و نهرم و نیانی، تیپه‌راندنی خرابییه‌کان.

خه‌سله‌ت و تاییه‌تمه‌ندی میزاج لای ماموستا

- ریځکوپپکی له هه‌لسوکه‌وته‌کانیدا، ماموستا پیشه‌نگیځکی چاکه و نمونه‌یه‌کی شوین پی هه‌لگیراوه .
- په‌یوه‌ست بوون به‌پروړا‌کانه‌وه، گونجانندی بیروکه‌کان به‌یه‌که‌وه چاکترین چاره‌سرو به‌ره‌نجامی ده‌بیټ .
- په‌یوه‌ست بوون به پلانندان و ریځکخستن، له‌به‌ر شه‌وه‌ی هه‌موو کاریکی بی پلان سه‌رنه‌که‌وتووه .
- هه‌ولدان بو به‌دیپه‌نانی تامانجه‌کان له‌ریځکه‌ی نارامگرتن و کاری به‌رده‌وامه‌وه .
- نهرمی له‌جیبه‌جی‌کردندا شه‌مه‌ش ده‌بیته‌هوی زیندوویه‌تی و چالاک بوون و بوونی کاریگه‌ری .
- هه‌ست کردن به به‌رپر‌سیاریه‌تی و دل‌سوژی له‌کاردا، شه‌مه‌ش ده‌بیته‌هوی :
- کاریکردنی شه‌رینی له‌نیوان ماموستا و فیږخووازو بابه‌تی خویندندا .
- گهرم و گورپی له‌تیځکوشان و دریغی نه‌کردن و چالاک بوون له‌کاتی بینینی کاریگه‌ری شه‌رینی شه‌نجامه‌کان .

په روږده و فیرکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

- چوند قات بوونه و هی هه و له کانی فیرخو ازان له کاتی کدا شوینه واری ته ری نی ته نجامه کانی کاری ماموستا ده بینن له کار و جیبه جیکردنه کان و له خویندنگه و ژیاناندا.

- توانای رووبه پروو بوونه و هی کیشه کان و له خوگر تیان و دانانی چاره سر بو یان، ته مهش ده بیته هی هوی:

- فیرخو ازان بهر پر سیاریه تیه کان یان هه لده گرن و لی پانا که ن.
- بهر ده و ام تاماده هی گو یگر تن و چوونه ژیریاری رینمانییه کانی ماموستا که هی ده بیته.

- نهر م و نیانی له شیکردنه و هی کاروبارو کیشه کان له کاتی وانه و ههر چالاکیه کی دیکه هی خویندنگه دا، ته مهش ده بیته هوی:

- جو لاتی فیرخو ازان به ناراسته یه کی ته ری نی له بهر ژه و هندی کرداری فیرکردندا.
- پروابوونی فیرخو ازان به ماموستا که یان ته مهش له هه لسوکوت و ره فتاریاندا بهر جهسته ده بیته.

- سه رکه و تنی کاری په روږده و فیرکردن.

• تیپینی گرنګ :

- فیرکردن له ژیانی مرؤفدا کرداری کی مه تر سیداره و سوودی بو مرؤف هه یه ته گهر به باشی ته نجامی بده یان، زیانی شی لی ده که ویتته وه ته گهر که مه تر خه می تیدا بکری ت یان خراب بو ده سکه و تی مادی به کار بهیتری ت، لی ره وه پیویسته ماموستای باش هه لبر ژیری ت بو ته وه ی رؤلی خوی به با شترین شیوه بگی ری ت.

- فیرکردن کاری کی ری که خراو و بهر پر سانه و ناچار ییه، بو سه ر خستنی تامانجه کان پیویست به پلان دانانی کی هوشیارانه هه یه.

- بو گه یشتن به تامانجه کانی کرداری فیرکردن پیویسته ماموستایان بهر پر سیاریه تیه کان یان به ری وه به بن .

- وازه یان و خو دزینه وه له بهر پر سیاریه تی چوند کاری کی لی ده که ویتته وه:

- سه رنه که و تنی ماموستا له کاره فیرکاری و په روږده ییه که یدا .

- ماموستا له رووی که مه تر خه می و ته نجام نه دانی ته وه ی داوای لی ده کری ت کرداری فیرکردن تی که ده کات.

- زیان گه یاندن به فیترخووازان له خویندن و هه رشه کردن له داهاتوی ژیانیان .
- زیان گه یاندن به کومه لگه بهو پییهی که فیترخووازان که رهستهی کومه لگه بن بۆ رووبه پرووبونه وهی شته تازه کانی ژیان .
- شیواندنی ناوو وینهی مامؤستا به وهی بازرگانیکه به دواوی دهستکه وتی مادیدا ویله .
- شیواندنی وینهی مامؤستا به وهی که مه ترسی له سه ر زانست هه یه له جیاتی شه وهی په یوه ست بیته به بلاؤ کردنه وهی زانست و کارپی کردن و هاندانی خه لک بۆ وه رگرتنی زانست له پیناو پیشخستنی کومه لگه و ژیان مرؤفایه تیدا .
- مامؤستای سه رکه توو له کاره که ییدا شه مرؤفایه که شه م خالانهی خواره وهی تیدایه :

- کاروباره کان باش مه زنده بکات .
- له هه لسوکه وتیدا رپیکوپیک بیته .
- به رگه ی بهر پرسیاریه تی بریاردان بگریته .
- ریز له سیستم بگریته .
- ریز له مافه کانی فیترخووازان بگریته، ههروه ها شه رکه کانی خوئی بهرانبه ر به فیترخووازان بزانیته .
- له بریاره کانییدا نه رم و نیان بیته .
- هه ست کردنی فیترخووازان به گرنگی فیتربوون و رۆلی له چاره سه رکردنی کیشه کانی ژیاندا، به ره و فیتربوون به ئاره زوو و سووربوونه وه هانیان بدات .

خه سلته و تاییه تمه ندییه کومه لایه تییه کانی مامؤستا

- کرداری فیترکردن کارلیک کردنیکی کومه لایه تییه بۆ دروست کردنی که سایه تی فیترخووازه رووی پهروه رده بیی و فیتربوون و دهروونی و کومه لایه تییه وه .

پهروه ده و فیږکردن ————— څماره (4) سالی 2009

- فیږکردن کردار یکی کومه لایه تیبه ، هر څاره زوو و هه ولیک بو تاکړه وی و دوور که و تنه وه له کاری به کومه لایه ده بیته هوی سهر نه که وتن، له بهر نه هوی ده بیته هوی له بهر یه که هه لوه شان دنی پیوه ندی کومه لایه تی.

- کاری کومه لایه تی پیوستی به ده روون و عه قلیه تی که هیه که څاره زوو له کاری به کومه لایه ده بیته و هه ولی بو بدات و چیژی لیوه ربگریت . نه مه ش له میانه ی نه مانه وه ده رده که ویته : څاره زوو خو یی، عه قلیکی کراوه، پو حیکی شاد، خو نه سه پان دن، قه بو ول کردنی بیرو پای نه وانی دیکه، لی خو ش بوون له هه له.

- ناشنایه تی و خو شو یستنی ماموستا به پیوه ندیسه کانی له گه ل فیږخو ازان و ماموستایان و ئیداره و که س و کاری فیږخو ازان هه به ستر اوه .

- کار کردنی ماموستا له گه ل فیږخو ازان و خو یند کاراندا .

- سهر که و تنی ماموستا له کاره کومه لایه تیبه که یدا بو توانای نه و ده گه ریته وه که بتوانیت پیوه ندی و گفتو گو و ناشنایه تی و کار لیک کردنی کومه لایه تی له گه ل که سانی دیکه دا دروست بکات .

(قسه و گفتو گو ی ماموستا چهند لایه نیکی هیه : روون کردنه وه - بیرو پا - برپار ...) .

- سهر نه که و تنی ماموستا له کاره که یدا بو ترس و شهرم و له ده ستر دانی ئیراده و که سایه تی و بی توانایی له پوهه پروو بوونه وه ده گه ریته وه، هه مو نه مانه ده بنه هوی په رگری و گوشه گیری ماموستا له ناو کومه لگه دا .

• تیبینی گرنګ:

- ماموستای سهر که و تنو نه و ماموستایه یه که چیژ له پیوه ندی و پو ل ه کومه لایه تیبه کانی و ده رده گریته ، هه روه ها له دروست کردنی ناشنایه تی باش له گه ل فیږخو ازان و ماموستایان و ئیداره و که سوکاری فیږخو ازاندا .

- ماموستای سهر نه که و تنو نه و ماموستایه یه که چیژ له پیوه ندی و پو ل ه کومه لایه تیبه کانی و ده رناگریته ، ته نیا چیژ له ته نیایی و ده رده گریته ، نه و جوړه ماموستایه رقی له هاوکاری و کاری به کومه له .

خه سلته ت و تاییه تمه ندییه

رهوشتی (نه خلاقی) په کان ماموستا

- ماموستای باش ټهو ماموستایه یه که ټهم خه سلته تانه ی خواره وهی تیدایه :
 - په یوه ست بوون به پره نسیب و به ها کانه وه .
 - توانای خو داین کردن و زال بوون به سه رخویدا هه بیټ .
 - به کاره که یه وه پابه ندییټ ههروه ها به یاسا کانی ټهو کاره وه که ده یکات .
 - راستگو و ده ست پاک بیټ .
- ماموستای نه گونجا و خراب ټه وه یه ټهو چوار خه سلته تانه ی سه ره وهی تیدا نییه .
 - خرابییه کانی پابه ندنه بوون له م خالته ی خواره وده دا دیاری ده کریټ :
 - فیږخوازان فیږی نه ریت و رهوشتی ترسناک دهن وهک :
- (نارپک و پیکی - به فیږودانی کات - که مته رخه می له کاردا - له به ریسه هه لوه شان و به ره لایی نه خلاقی - زور بلینی - جگره کیشان - سه رخوشی (مهستی) له پرې لادان - ره فتاری دوژمنکارانه - هه لگه پرانه وه له یاسا کان) .
- ره نگدانه وهی نه ریته خراپه کان له سه ره فیږخوازان له خویندنکه و شه قام و مال و کومه لدا :
- ره فتاری خراب، زمان پیسی (جنیږ)، زمان دریژی (چوختی)، رهوشتی ناله بار (به دخویی) ...
- لاری بوون و لادانی ماموستا زیان به کومه ل ده گیه نیټ، له بهر ټه وهی ټهو ریژی زانست و پله و پایه ی ماموستا و گرنگی پهروه رده و فیږکردن ناگریټ، ټه مه ش له پرووی پهروه رده و فیږکردنه وه به ره نجامی خرابی لی ده که ویتته وه .
- ماموستای پابه ند ټهو ماموستایه یه، که به مانه ی خواره وه په یوه ست ده بیټ :
 - رهوشتی بهرز (چاکترین چاکه رهوشتی چاکه) .
 - مامه لئی باش (ماموستا پیتشه نگیکی چاکه) .
 - ریږگرتنی مافه کانی فیږخوازان و سه لامه تی که سایه تی و دهر وونیان .
 - (پرسیار کردن - لیننه دان - سه رزه نشی نه کردن) .
- ریږگرتنی دادگه ری له جیبه جیږکردندا (فیږخوازان وهک دانه کانی شان ه به کسانن) .

- ددان به خوډاگرتن له سهر هه له کان (ماموستا پهروه ده کاره) .
- ریږگرتن له یاساګانی کار (ماموستا هاو لاتیبه کی گونجاوو چاکه) .

خه سله ت و تاییه تمه ندیبه سهر کرده ییبه کانی ماموستا

- به پپی پلان و بهرنامه و ریڼماییه کانی خوئی توانای سهر کرده ییبه تی کردنی پوله کی هه بیټ، بو ته مهش پیویستی به مانه ییبه : زیره کی و هه ست و هوئی ریڼک خراوه یی و کومه لایه تی و خوئا ماده کردن بو پیشهاته کان، به لام دوودلی و بیټوانایی له بریار داندان به لگه کی سهر نه که وتویی ټه ماموستا یه ده گه یه نیټ .
- هاندانی فیږخو ازان له سهر داهینانه کانیان له پیڼاو به هیږ کردنی وره و هاندانیان بو کار و بهر هه می پتر . به لام ټا ماژه کردن به وهی که ته مبه لن و هه لسوکه وتیان خراپه و زور جه ختکردنه وه له سهر ټه مه ، ده بیټه هوئی سهر نه که وتنی ماموستا و فیږخو ازان له دژی ماموستا هه لده نیټ .
- بزواندن ټاګایی فیږخو ازان ټا ماموستا به هوئی شیوازی جوړاو جوړی فیږکارییه وه بو لای خوئی راپان بکیښیټ، وهک : خویندنه وه : به چیروک ده ست پی ک کردن، له بهر چا وگرتنی ره فتاری خویندکاران، بو ټه ، رووداوی له ناګاو ...
- ریساګان : یه که م جار نمونه هیڼانه وه، ټاراسته کردنی پرسیار، خویندنه وهی ریساګه، نواندن به فیږخو ازان ...
- ماموستا به شداری چاره سهری کیښه و گیرو گرفته کانی فیږخو ازان بګات بو که مکرده وهی په ستانی ناوه کی له پیڼاو دلنیا بوون له وه رگرتنی وانه کانیان .
- ماموستا ریږ له قوتاییه کانی بګریټ له کاتی که مته رخه می و سهر که وتنه کانیاندا، بهو پییه یی که لای ټه و ټه مانه تن، ټه مهش له پرووی هاندانی که مته رخه مه که دا دهره که ویت بو دور که وتنه وهی له و که مته رخه مییه و، هاندانی ټه و قوتاییه یی که هه ول ددهات پتر پیښ بکه ویت .
- ماموستا گفتوګو له گه ل قوتاییه کانیاندا بګات له کاتی خستنه پرووی گیرو گرفته پهروه ده یی و فیږکاری و دؤزینه وهی چاره سهر بو یان به بی ټه وهی رای خوئی به سهر یاندا بسه پیټیټ ټا هه ست بکه ن ریږیان گیراوه و توانای به شداری کردن و

پەروەردە و فېرکەن ————— (4) سالى 2009
بەخشىن و بەرھەمدارىيان ھەيىت . واتە مامۆستا بىرورا لەگەڵ قوتابىيەکانى
ئالوگۆر بکات بۆ ئەوەى گىانى ھاوکارى لە ناخ و دەروونياندا بچىنىت، ھەرچەند
ئەگەر پەناش بەر شىوازي ناراستەوخۆ ببات تا فېرخوازەکانى بەرەو چارەسەرى
گونجاو ھان بدات .

• تېيىنى گىنگ :

- مامۆستا پېشەوا و ناراستەکار و پەروەدەکارە .
- مامۆستا سەرکردەيە کاتىك بەباشى کارەكەى خۆى ئەنجام دەدات: ئامادەکردنى
وانە - باش گوتنەوہى وانەكە - رېكخستنى پۆلەكەى - باش بەرپۆەبردنى
پۆلەكەى .
- مامۆستايەك كە بەباشى شارەزاي کارەكەى بىت دەتوانىت بەھەشتىك بۆ
فېرخوازەکانى دروست بکات .
- بەھەشتى مەژۆ مائەوہىەتى و، بەھەشتى فېرخواز خويندنگە و پۆلەكەيەتى .
- ئامادەکردن و ھىننەدى كەشىكى لەبار بۆ خويندن دەبىتتە ھۆى بەدەيھىيانى
ئامانجە خواستراوہكان .

سوودە گشتىەكان:

- مامۆستا پېشەنگىكى چاكەو لەرووى روخسارى دەرەوہو رەوشت و زانست و
رەفتارو ھەلسوكەوتەكانىيەوہ نمونەيەكى شوين پى ھەلگىراوہ .
- عاقلى تىگەيشتنى تەواو و بىرکردنەوہى راست و چاوكراوہيى و كارامەيىيە .
- مامۆستا ھۆيەكى زانستىيە بۆ گواستنەوہى زانين لە بوارى خستنە رووى وانە
بەشىوہيەكى روون و رېكخراو و سەرنجراكىشەوہ .
- ئەوہ گىنگ نىيە كە فېرخواز فېر بکەين، گىنگت ئەوہيە كە بزائين چۆن فېرخواز
فېر دەكەين .
- زانين لە رووى خويندەوہى بەردەوام و چوونە ناو خويندەوہ و قولبونەوہيدا
بىويستىيەكى ھەنووكەيىە بۆ مامۆستا .

*مامۇستا لى ئامادىيى حاجىاوا

چەند بابەتلىكى رېزىمانى بە بەراورد

د. شېركۆبابان
پروفېسسورى ھارىكار

1- دەستپىك:

ئەو كەسەي كە لى رېزىمانى كوردىدا ھەنگاوى توپپىنەو بەكاتەو، دەچىتە نىو چەندىن بەزم و رەزمى سەيرەو، چونكە رېزىمانى زمانى كوردى زۆر پتەو ۋە ئاوا

به سووک و ئاسان گه مهی تیدا ناکریت. له ئەم پرووهوه، زانیاری پڕیمانی زمانانی دیکه وهک (عه ره بی، ئینگلیزی، فره نسی) به شی پڕیمانی کوردی ناکات و هه موو هورده کیشه کان دانا پۆشیت و چاره سه ریان ناکات. بۆ نمونه له چ زمانیکدا، له ئەو سی زمانه ی که باسمان کرد، جینگۆرکیی جیناوی لکاو هه یه، یان کیشه ی دهنگه نیمچه بزوینه کان هه یه. له ئەم نووسینه دا، ده رگای به راورد ده که یه نه وه، بۆ ئەوه ی پڕیمانی کوردی هاوسه نگ و پارسه نگ بکه یین له ته رازووی زمانی ئینگلیزیدا و هه ندیک له ئەو که لکانه بجه یه نه روو که ده شیت پڕیمانی کوردی به پڕیمانی زمانی ئینگلیزی به خشیت. ئەمه و له ئاستی دیارده ی (نیمچه بزویناه ته ی) دا، پڕیمانی کوردی په یامی خۆی هه یه، چونکه پڕیمانه که ی زۆر پته و تره و گه مه که ی زۆر ئالۆز و به ربلاوتره. له به شه کانی داها توودا، چوار با به ته ی پڕیمانی ده خه یه نه روو و له ئەو چوار با به ته دا سروشتی زمانه که ده خه یه نه روو، چونکه پڕیمانی کوردی ماکی ره سه ن و مۆرکی جوانی خۆی هه یه و ئەو ماک و مۆرکانه جو دای ده که نه وه له زمانانی دیکه. به هیوا یین، بتوانین خزمه تییکی به چووک پشکه ش بکه یین، چی به پڕیمانی کوردی و چی به ئەو خوینه ره نازیزانه ی که هه ز ده که ن هه نگاوی گه مه ی پڕیمانی بکه نه وه له خاکی پڕیمانه که دا.

2- پڕیمانی ئینگلیزی و پڕیمانی کوردی:

له پڕیمانی زمانی ئینگلیزیدا، نیشانه ی نه ناسراوی (a)، دیویکی دیکه ی هه یه له چه شنی (an)، وهک:

(a) boy

(an) egg

له راستیدا، چه ند نارێکییه ک و چه ند په رپوتیه ک هه ن له به کاره یانی ئەم نیشانه یه دا، وهک:

یه که م: نیشانه ی (a) به سه ره کی ده ناسریت و نیشانه ی (an) به دیویک له نیشانه ی (a) ده ناسریت.

دووه م: نیشانه ی (an) بۆ ئەو وشانه به کارده ییتریت که به (قاوڵ) ده ست پێ ده که ن، که چی هه ندیک جار له ئەو وشانه دا به کارده ییتریت که به (کۆنسۆنت) ده ست پێ ده که ن وهک:

hotel : an hotel

پهروه ده و فیږکردن ————— ژماره (4) سالی 2009
سیپه: نیشانه (a) به کارده هیڼریت له هندیك وشه دا که به بزویڼ (فاول) دهست
پي ده کهن، وهک:

union : (a) union
usual : (a) usual

یان:

European : a european country

بی گومان، نارپکی و په ریپوتی دیاره به به کار هیڼانی ههردوو نامرازه کهوه و مندالی به سته زمان و قوتابی ههژار زور زور هیلاک دهبن به دهست نهو نارپکیبانه وه و تهنانهت له هندیك باردا به له بهرکردن و به دوباره بوونه وه فیږی دهبن، نهک به ریژمانیکی پته و پر به پیست.

له نهو ریژمانه دا، که به ریژمانی کوردی ناسراوه هه مان په ریپوتی په ریپوته وه و بووه به نه خو شیبهک و چوه ته نیو پیری ماموستایانی زمانانی دیکه وه و ریژمانیان کردووه به کیلگه یه کی نارپک و پیک. واته، له هه ر جیبه کدا پته ریژمانه که پیچریت گری پی دهده نه وه و ناوی دهنین (نارپکی ریژمانی) و کیسه که له جی خویدا به ناروهایی پینه ده کهن، به لام به پینه یه کی (نه شان). له نهو ریژمانه دا، که نیمه دامان ناوه، کیسه ی ههردو نیشانه ی (a) و (an) و هاوشیوه کانیان به چه شنیک چاره سه رکراوه، که یه کلایی بیته وه، به نه م چه شنه:

یه کهم: نیشانه ی ره سنی نه ناسراوی بریتیبه له (an) و دهنگی (n) بووه به دهنگی خپ (silent) و نهو دهنکه له بیردانی مندالیدا خه زن کراوه و روخساری نیشانه ی (an) به رووالهت بووه به (a).

دووه م: دهنگی خپی (n) به هیچ جوریک دهرناکه ویت مه گه ر به (زه بری بزویڼ). واته، نه گه ر سه ری (بزویڼ) ټک بخشیت له کلکی دهنگی (n)، نهوا نهو دهنکه ده بووژتته وه بو (ناوگرایه تی) و به س. واته، هه رکاتیک که سه ری بزویڼه که لاجوو، نه وه ده گه ریته وه بو باری خپی، به راده ی سه د له سه د.

سیپه: ناوه رپوکی خالی (یه کهم) و خالی (دووه م) به ته واوی و به زه قی به ریژمانی زمانی فهره تسیبیه وه دیاره، له بو هه مان بابهت که وهک (un) بو (نیږ) و (une) بو (می) ریڼوس ده کریت.

پهروه ده و فیږکردن ————— ژماره (4) سالی 2009

چوارهم: ته گهر خالی یه کهم و خالی دوهم بکړیت به (مه کهک)، ته ورا ده توانین هیلیکی سوور بکیشین له نیوان ته و شانده دا که به (نه بزویڼ) ده ست پی ده کهن و نیشانه که ده کهن به (a) و ته و شانده ی که به (بزویڼ) ده ست پی ده کهن و نیشانه که ده کهن به (an).

پینجه م: وهک نمونه، له وشه ی (egg) دا سهره تاي وشه که قاوله وهک (پ) و ته و قاوله ی دهنگی خپی (n) ی راکیشاوه و بووه به:

(ته: نیگ) : (an egg)

یان، له وشه ی (European)، سهره تاي وشه که نه بزویڼ (کونسونټ)، وهک (نیروپیهن) و پیویست نه بووه که دهنگی (n) زیندوو بیته وه، وهک:

(ته: نیروپیهن ...) : (a european ...)

یان، له وشه ی (hotel) دا، دهنگی (h) زیاده وه و وشه که به قاول ده ست پی دهکات، وهک (وټیل)، که بووه به (an hotel)، یان (ته وټیل).

پوخته:

له زما نی انگلیزیدا ده بیټ ریسیای ریژمانی نامرازی نه ناسراوی (a) به چه شنیک دابنریت، که روخساری په سه نی نامرازه که بریتیه (an) و دهنگی (n) خپ بووه. ته و دهنگه ش کاتیک زیندوو ده بیته وه که بخشیت له سه ری (بزویڼ) ټیک. له راستیدا ته گهر ته م چرایه له ریژمانی نی انگلیزیدا هل بکړیت، په نگه ده یان رووبه ری تریش روژن بکاته وه.

3 ریژمانی نامرازی په یوه ندی به به راورد:

له زما نی کوریدا، ریژمانی نامرازی په یوه ندی زور جودایه له ریژمانی هه مان بابه ت له زمانانی دیکه دا. بو نمونه، له زما نی نی انگلیزیدا، دیارده ی (دوو) بهرکاری (کراوه به بابه ت و ده گوټریت کاری (give) دوو (بهرکار) وهرده گریټ، وهک:

Sheelan gave me an apple

به واتای:

شیلان سیویکی دا پیم (به من)

په روه رده و فيركردن ————— شماره (4) سالی 2009

هر بؤ نمونه، جیناوی (me) به نهیننی نامرازیکی په یوهندی هه ل گرتووه له زمانی کوردیدا به رانه بر به (بیم) یان (به من) دهوستیت. که واته، جیناوی (me) دوو ره گزه، چونکه بریتیه له نامرازیکی په یوهندی (به) و له جیناویک (من). له نمونه یه کی دیکه دا، وهک:

Sheelan saw me

شیلان من ی بینی.

جیناوی (me) ساده به و یه ره گزه و ئالووده نه یوه به نامرازی په یوهندی وه. هر له بهر هم هویه، ده شیت هر دوو جوړه که ی جیناوی (me) له یه کتری جودا بگریته وه، له جیاتی ئه وه ی بگوتیت: (هه ندیک کار دوو (به رکار) ودرده گرن).

له لایه کی دیکه وه، له زمانانی دیکه دا، زور جار نامرازی په یوهندی ده توتیه وه له (ئاوه لکار) دا، وهک:

له پاش : after

له پیښ : before

له پشت : behind

له تهنیشت : beside

له هم نمونه دا، په ریژه ریژمانیه که به هوردی و به ناشکرای ده گریته وه بؤ نامرازی په یوهندی (له) و ئه و نامرازه (ئاوه لکار) وهک بارگه هه ل گرتووه. هر بؤ نمونه، نامرازی په یوهندی (له) ئاوه لکاری (پاش) ی ودرگرتووه و دهسته واژه یه کی لیکنراوی چی کردووه وهک (له پاش). له بانیزه ی ریژمانی کوردیه وه، ئه گهر سهیری دهسته واژه ی (له پاش) بکه ین ده توتین چند سه رنجیک تومار بکه ین وهک:

یه که م: نامرازی (له...) به پوختی و به پاکی بریتیه له نامرازی په یوهندی. دووهم: ئاوه لکاری (پاش) به پوختی و به پاکی بریتیه له ئاوه لکاریکی روون و په تی.

سییه م: به پی خالی پیښو ئاوه لکاری لیکنراو (له پاش) بریتیه له ئاوه لکاریکی لیکنراو، به لام هر دوو پیکه اته که ی زور زور روون و ناشکران.

چوارهم: بهرورد له گهل زمانى ئینگلیزیدا، وشهى (after) دوو ره گهزى تیدا ههیه، بهلام به تواوهی و به ئالۆزى. له زمانى عه ره بیدا، وشهى (بعد) واتای (له پاش) ده به خشیت، بهلام به ئالۆزى. له زمانى فهره نسیدا، وشهى (apres) هه مان و اتا ده به خشیت، بهلام ههر به ئالۆزى.

پینجه م: ته گهر له زمانى کوردیدا، هورد ببینه وه له وشه کانی (له ژیر، له بن، له پاش، له پیش، له ته نیش، له سه ر، ...)، ده بینین که په ریژی نامرازی په یوه ندى (له ...) به ته و او ی روون و ئاشکرایه و په ریژی ئاوه لکاره کانیش ههر ئاشکرایه. به واتایه کى تر، وشهى (ژیر، بن، پاش، پیش، ته نیش، سه ر، ناو، ...) بریتین له ئاوه لکارى ساده و په تى. که واته، له زمانى کوردیدا، په ریژی نامرازی په یوه ندى ئاویتته نه بووه به په ریژی ئاوه لکار و ههر دوو په ریژه که نووساون به یه که وه، به لام (تیک تواوه) نین.

پوخته

له ریژمانى کوردیدا، په ریژی نامرازی په یوه ندى زۆر روونه و نه تواوه ته وه به بابه تى دیکه دا. ههر بۆ نمونه، نامرازی په یوه ندى به ئاسانى جودا ده کړیتته وه له بهرکارى ناراسته و خو، یان له ئاوه لکار. به واتایه کى تر، ته گهر بمانه ویت په ریژی ته و توخمانه دیارى بکه یین، ته وه له ریژمانى کوردیدا ته و بواره هه یه.

4- دیاردهى (نیمچه بزوینايه تى):

له زمانى کوردیدا، دیاردهى (نیمچه بزوینايه تى) بارىکى چالاک و دینامیکى ده نویتیت. واته، ته گهر ره گهزىکى ریژمانى بریتیبیت له یهک (نیمچه بزوین)، ته وه دهنگه بۆ ههیه به پى ژینگه کى راویشکه بکات له نینوان دیوى بزوین (vocalic phase) و دیوى نه بزوین دا (consonantal phase). ههر بۆ نمونه، له چه ند جیه کدا دیاردهى نیمچه بزوینايه تى ده رده که ویت، وهک:

1- نامرازی به ستن (ى)، وهک:

په نجه ره (ى) گهره

دیوار (ى) نزم

هه مان مؤرفیمى (ى) له نمونه ی یه که مدا به (نه بزوین) و له نمونه ی دووه مدا به (بزوین) ده رکه و ته وه.

2- تامرازی به ستن (ی) له نیوان دوو (ناو) دا، وهك:

دهرگا (ی) باخ

دیوار (ی) باخ

له ئیره شیدا، هه مان سه رنجی خالی پیشوو هه یه.

3- له جیناوی که سی یه که می کؤدا (ین)، وهك:

ئیمه پویشتن.

ئیمه پاره ستاین.

هه مان سه رنجی خالی (1) دووباره ده بیته وه و دهنگی (ی) جارنک به (بزوین) و جارنک به (نه بزوین) ده رده که ویت.

4- له جیناوی خاوه نیستی دا، وهك: **مامی شیلان : مام- (ی)**

خالوی شیلان : خالو (ی)

5- ته مهو له ریزمانی کوردیدا نمونه زوره بو ته وهی ببینن که نیمچه بزوینی (ی) یان (وو) هه ر جارهی به جوړنک دهر بکه ویت له هه مان هه ل و مه رچی ریزمانیدا. به لام ته وه گرنکه که باریکی تر بدوژینه وه بو ته وهی دیاردهی (نیمچه بزوینا یه تی) به جوانی دهر بجه یین، وهك جیناوی لکاو (ی) له رسته سازیدا.

له راستیدا، جیناوی لکاوی بکه ر (ی) بو ی هه یه چه ندین جار راویشکه بکات و بگوړیت له (بزوین) و بو (نه بزوین) و به پیچه وانه وه، وهك:

(شیلان گرتی)

له ته م نمونه یه دا، جیناوی (ی) بزوینه و ته گه ر رسته که بکه یین به رابردوی به رده م، یان به (نه ری)، ته وا ده گوړیت به (نه بزوین)، وهك:

شیلان ده (ی) گرت

شیلان نه (ی) گرت

شیلان نه (ی) ده گرت

ته مجار، ته گه ر کاری (گرتن) بکه یین به (هه ل گرتن) ته وا جارنکی تر ده بیته وه به (بزوین)، وهك:

شیلان هه ل (ی) گرت

یان، ته گه ر له جیاتی پیشگری (هه ل) پیشگری (دا) به کار به یین، ته وه جارنکی دیکه ده بیته وه به (نه بزوین)، وهك:

شیلان دا (ی) گرت

بی گومان، ئەم گەمەیه دوور و درێژه و لە ھەر جیھە کدا کہ نیمچە بزویینی (ی) بخشیت لە کلکی (بزۆین)، ئەو دەگۆریت بە دیوی (بزۆین) دا. ئەو ھش لە یاد نەکەین کہ ئەم جۆرە گەمەیه زۆر زۆر ناساییه و گشت کەسیک لێی تێ دەگات. لەوانەشە پەخنەمان لێ بگرن و بلین ئەم چشتانە زانراون. بی گومان گەمە کە ھەر ئەو ھندە نییە، چونکە چەند پرونکردنەو ھیهە، ھەیک، وەک:

یەکەم: لە ئەو زمانانەدا کہ لێی شارەزاین، نمونە ی ئەم جۆرە گەمەیه زۆر زۆر کەمە و بە ئەو قەبارەیه نیە کہ لە ئەلبوومی زمانی کوردیدا ھەیک. دوو ھم: وەک لە ئەو زمانانەدا، گەمە کە وا گەورە نییە، ھەر ناوھاش بایەخ بە رێزمانە کە ی نەدراو، چونکە پێویستیان پێ نەبوو. لە زمانی کوردیدا، بابەتە جیاوازه و بەرفراوانە و دەتوانریت بخریتە سەر کاغەز و ریسای بۆ دابریزیت. لە ئەم پروو ھ، زمانانی دیکە دەتوانن کە لک لە رێزمانی کوردی و ھەر بگرن.

سییەم: ئەو کیشە ییە لە زمانانی دیکە دا ھەیکە لە ئاستی فۆنەتیک و فۆنۆلۆژی، بە کەرەستە ی زمانی کوردی زۆر جوانتر دەھیتە شرو فە کردن. بی گومان، تێ گەیشتن لە سروشت و میکانیزمی نیمچە بزویینی (ی) و نیمچە بزویینی (وو) بریتییه لە تێگەیشتن لە کونھی فۆنۆلۆژی.

پوختە

دیاردە ی (نیمچە بزۆینایە تی) لە زمانی کوردیدا زۆر زۆر بەربلاو و فرە نمونە ییە و دەشی ت ئەلبووم و ئەتلەسی بۆ چی بکرت، بۆئەو ی کە لک ببە خشی ت بە زمانانی دیکە، چونکە نیمچە بزۆینی (ی) بریتییه لە جوولە ی نووکی زمان و نیمچە بزۆینی (وو) بریتییه لە جوولە ی (کلکی زمان). لە زمانانی دیکە دا، کێلگە ی (نیمچە بزۆین) ھیندە بە کە لک نییە وەک ھی زمانی کوردی.

5- نامرازی بەستن (و) بە بەراورد:

لە زمانی کوردیدا، بۆئەو ی دوو کەرەستە بە ییە کە وە بە کاربھی تیرین دەنگی (و) بە کار دەھیترت، وەک:

ئ ن و پیاو

ک و کچ

شاخ و داخ دار و بهرد

همان نامرازی بهستن به کارده هیتریت له زمانی عه ره بی و فارسیدا، به لام به شیوه یه کی زور جیاواز به تم چه شنه:
یه که م: له زمانی کوردیدا تم نامرازه له یه که دهنگی (بزوین) پیک هاتوه و نهو دهنگهش بریتیه له (واوی بزوین، وهک):

دار و بهرد : دا: رو: بهرد

به ناشکرا دیاره، که نامرازی بهستن (و) له یه که دهنگی (بزوین) پیک هاتوه و نهو دهنگه بزویتهش له نوکه وه خشاوه له دهنگی (ر) له وشه ی (دار) دا و له ته کیدا برگه یه کی دروست کردوه له چه شنی (رو).

دووه م: له زمانی عه ره بیدا، واوی بهستن برگه یه کی ساغی هه یه، چونکه له دوو دهنگ پیک هاتوه و به دوو فونیم گو ده کریت، وهک:

- فونیمی یه که م واوی (نه بزوین)

- فونیمی دووه م بزوینی (سه)

هر له بهر نهو هویه، له زمانی عه ره بیدا نهو مؤرفیمه ی که به (واوی بهستن) ناسراوه به برگه ی (وه) گو ده کریت، وهک:

شیلان و شیرین: شیلان (وه) شیرین

سییه م: به خویندنه وهی کوردی، نهو دسته واژه یه به تم چه شنه ده خوینریتته وه:

(شیلانوشیرین)

چواره م: له زمانی فارسیدا، وهک زمانی عه ره بی، واوی بهستن به برگه ی ساغی (وه) گو ده کریت.

پینجه م: به پینی نهوه ی گوترا، له زمانی کوردیدا، ده شیت واوی بهستن به کلکی وشه ی به راییه وه بلکیت و له زمانی عه ره بی و فارسیدا ده شیت له نوکی وشه ی دووه م بار بکریت. که واته، له بانیزه ی تم نامرازه وه، زمانی کوردی جودا ده بیته وه له زمانی عه ره بی و له زمانی فارسی و ته نانهت له زمانی تورکیش.

پهروه رده و فیږکردن ————— شماره (4) سالی 2009

شه شه م: له زماني كورديدا، نامرزي به ستن (و) له يهك (بزوين) پيك هاتوو و نهو بزوينهش بریتييه له (نيمچه بزوين). هر له بهر نهو گشت كاتيک له ژير ركيښي دوو ميكانيزم دايه، وهك:

ميكانيزمي يه كه م: له بهر نهو هې له يهك (بزوين) پيك هاتوو و يهك (بزوين) پرگه يه كي ناته واو پيك ده هينيت، گشت كاتيک ده بيت بلکيت به نهو نه بزوينه وه كه ده كه ويته پيشي، وهك:

شاخ و داخ ← شا: خو: داخ

ميكانيزمي دوو م: له بهر نهو هې بزويني (و) بریتييه له (نيمچه بزوين)، له پاش دهنگي (بزوين) به ديوي (نه بزوين) دا ده گوريت، وهك:

ماموستا و قوتابي ← ماموستا و قوتابي

يان

سپي و سوور ← سپيوسوور

يان، له پاش هه مان دهنگي نيمچه بزوين (وو)، ده تويته وه له گوزرندا، وهك:

ناره زوو و شيلان ← ناره زوو — شيلان

هوت م: به پي نهو خالانه ي سه رده، واوي به ستن، له زماني كورديدا، بریتييه له يهك (نيمچه بزوين) ي سرك و له نهو زمانه ي ديکه دا، بریتييه له پرگه يهك له چه شني (وه). خوژگا له زماني كورديدا، واوي به ستن پته وه ده كرا و ده خرايه نيو چپوه ي پرگه يه كي ته واو. له تاستي رينووسيشدا، جودا ده كرايه وه له هه ردوو بارگه كي له هه ردوو لاه، وهك چوڼ وشه ي (and) له زماني ئينگليزيدا و وشه ي (et) له زماني فه رده نسيدا، به جودايي رينووس ده كرين.

پوخته:

نامرزي به ستن (و) له زماني كورديدا گشت كاتيک كي شه داره، چونكه له يهك دهنگي (نيمچه بزوين) پيك هاتوو. هم نامرزه نه گهر بخشيت له كلكي (نه بزوين) راي ده كيشيت و پرگه ي له گه ل دروست ده كات و نه گهر بکه ويته پاش (بزوين) به ديوي (نه بزوين) دا ده گوريت. هه مان نامراز له زمانه ي ديکه دا، به پرگه ي (وه)

په روږده و فيرکړدن ————— ژماره (4) سالی 2009
ده گورپیت و له زمانې کورديش ده شیت له ناستې رپنوسدا پته و بکريت و به وشه ی
سهر به خو بنووسريت، وهک هي زمانې فهره نسی و نينگليزي.
سهر چاوه:

- د. شيرکو بابان، دهنگسازي و پرگه سازي، هوليپر 2006.
- محمد غريب جوده، الموسوعة الشاملة والمعاصرة في قواعد اللغة الإنجليزية، مكتبة
ابن سينا، القاهرة 2005.
، English phonetics and phonology،- P.Roach
U.K.1999،Cambridge university press
Pratique de lenglais de H a ،- M.swan and F Houdart
Paris 1983.، HATIER،Z

رابهري هاريكار بو ماموستايين زمانې نينگليزي

نا: رهشيد تهيب

پشکا چوار:

نهف بابته به شه که ژکتیبه کا رابهري هاريكار بو ماموستايين زمانې نينگليزي،
کو ژنايي ماموستاي پسروري زمانې نينگليزي (رهشيد تهيب) يشه هاتبوو
ناماده کرن و، ته قافيا وي وهکو نه لقه دي ل سهر وو په لين نهف کوفاريدا هيته
به لافکرن... هرچه نده نه گهروه کو دهق ژي که موکوري هه بن لي وهکور يکين
وانه گوتني کاره کي سهر نجر ا کيش و مفاداره.

و: پهروه رده و فيركرد

يه كا 6

وانا 1

نارمانج : ناسين و گوتنا پيتا c پيشكيشكرنا وشا cat دچيرۆكه كا ناسان دا،
ناسين و گوتنا وشا cat وه كئيككرنا وينا بۆ پيداكرنا گوهدان و ناسينا وشان.

زمانی نوی : a cat ، No its a cat ، Good bye

ته پيويستی ههيه ب : فلاش كارد بو سيئي ، بو پيتا a

فلاش كارد بو جهنتی بو پيتا b

Students Book لاپه ره 20 ، CD ليدان ژماره 18 ← 20

Activity Book لاپه ره 18

Starter

* بيژه قوتاييان hello و نهو بيژنه فه hello

* بيژه قوتاييه كي بيته نك سه بورى و فلاش كارد a بلندكته.

* زارۆك دى بيژن a a a

* بيژه زارۆكه كي فلاش كارد b بلندكته.

* بيژه زارۆكه كي فلاش كارد bag بلند كته، زارۆك بيژيت bag .

* زارۆكه كي دى فلاش كارد apple بلند كته زارۆك بيژن apple

Look and listen

* قوتابى students Book فه كهن لاپه ره 20

* بيژى بهرى خو بدهنه وينا بيژى كا نهو چ دبينن د وينا دا (ب كوردى)

* دى گوه دهنه چيرۆكه كي ل سه ر فان وينا .

* بيژه Listen ، CD ليدنه ژماره 18

* کتیبیا خو بلند که وهکی تو گوھیّ خو ددهیه CD و ئیشارهت بده وینا
تیکستا CD -----

Listen and clap

* CD لیده ژماره 19

* بیژه قوتابیان چهپلهی لییدن دگهل چهپلا CD

تیکستا CD: apple, a a a, cat, c c c

* دهنگیّ c c c (ك ك ك) بیژه زاروک بیژن cat

* بیژه cat زاروک بیژنه فه c c c (ك ك ك)

* دهنگیّ a a a بیژه زاروک بیژن apple

* تو بیژه apple, زاروک بیژن دهنگیّ a a a

Activity Book

Match and cirile

* قوتابی Activity Book فه کهن لاپه ره 18

* ئیشارهت بده وینیت لایی چهپیّ .

* بیژه هندهک قوتابیان کو بیژنه پولیّ ب کوردی نهو چ تشت دبینن.

* بیژه پولیّ کو وینی راستی لیبگرن نهوی وهکی یی چهپیّ

* ئیشارهت بده کرویشکا لایی چهپیّ.

* بیژه زاروکا کو ئیشارهت بدهنه کوریشکا لایی راستی نهوی وهکی یی چهپیّ.

* کتیبیا خو بلندکه، بازنهکی چیکه دور وینی دروست یی کوریشکی بتپلیّ.

* قوتابی دهسپافنه قهله میت خو و بازنهکی چیکهت دور وینی دروست و

پاشی بو ههمی وینیت دی

* ل ناف پولیّ بزقره و بیینه کا دروست چیدکهن.

Listen and tick

* بیژه زاروکا بهریّ خو بدهنه جوتیت وینا ل لایی بنی یی لاپه ری.

* بیژه وان دیّ نهو گوھ دهنه رسته کی دی بیژنه وان و نهو دیّ ئیشارهتا ()

ل وی وینی دروست دکه apple an apple

* نهو ئیشارهت ددهنه وینیّ نهو دبینن و () دکهنه ناف

چارچویی ب تپلیّ.

* CD لیده ژماره 20 بیژه Listen

* زارۆك () دهنه وینی تشتی نهو گوھ لیدبن.

تیكستا CD : Its an apple

Its a cat

Its a bag

یهکا 6

وانا 2

ئارمانج : ل دویفچونا شكلی پیتا c راهینان ل سهر نفیسینا پیتی بخو وپاش
دناف وشا cat پتر راهینان ل سهر نفیسینا پیتا a د وشا apple دا،
یاریهك بۆ ناسینا پیتا a و b و c (ك) وشیت apple ، bag نهو یت
ب وان پیتا .

زمانی بکرا هاتی : پیتیت (ك) a b c وشیت cat ، bag ، apple
ته پیوستی هه یه ب : فلاش کاردیت سیقی و جهنتی و کتکی.
فلاش کاردا پیتا c (ك)

Students Book لاپهر 21 و Activity Book لاپهر 19
Starter

* بیژه زارۆکا hello نهو د بیژنهته hello ناشی ته بیژن teadhe

* ههرسی فلاش کاردا بیئت سیقی و جهنتی و کتکی دانی سهر میژی.

* بیژه زارۆکه کی بهیته نك سه بوری .

* وشه کی بیژه، بو نمونه : bag و بیژه زارۆکی

کو فلاش کاردا دروست لیبگریت ل سهر میژی.

* نهو زارۆك فلاش کاردی بلندکته و بیژتیت bag

Look and point

* قوتابی students Book فه کهن لاپهر 21

* فلاش کاردا پیتا C (ك) بلندکه و

دهنگی بیژه C C C (ك ك ك)

* بیژه زارۆکا بیژن C C C (ك ك ك).

* ئیشارهت بده پیتا مهزن یا C ناف کتیبی دا.
* کتیبیا خو بلندکه ب تپلی ل دویف پیتی هره ل نوقتئ
دهسپیکه و ل دویف سه هما هره هره کی دیار کری
د لاپهر 8 ل دهلیلی دا.

* قوتابی وه کی ته بکن ب تپلی ل نیقه کا هردوو ریزا دا.
* بیژه کول دویف پیتی بچن و دهنگی
C C C (ك ك ك) بیژن.

* ئیشاره بده وینی کتکی و بیژن cat و
ل دویف ته چهند جارا فه گیرن cat .

Play and say

* بیژه زاروکا دی تهو یاریه کی کهن.

* بیژه دوو زاروکا came here ناقین وان بیژه.

* بیژه ئیک ل وان کو پیتا a یان b یان c بنقیسیت

یان ل سهر پشتا زاروکی دی یان سهر دهستی وی یان سهر سه بوری.

* زاروکی دی یان دهنگی بیژیت یان وشه کی کو ب وی دهنگی دهسپیکه ت.

* ته گهر زاروکی ئیکی بنقیسیت b بو نمونه

زاروکی دوویی یان دهنگی b بیژیت یان وشا bag

* ته گهر زاروکی دوویی دروست گوت زاروکی ئیکی

بیژیت yes ته گهر دروست نه گوت زاروکی ئیکی بیژیت No

* پولی دابه شکه جوت جوتته بیژه وان کو ب دور پیتا بنقیسین و بیژن.

* ل ناف پولی بزقره و ببینه کا تهو بدروستی یاریی دکهن؟

Activity Book

Trace

* قوتابی Activity Book فه کهن لاپهر 19

* بیژه Look ، و ئیشارهت بده پیتا (C) (ك) یامهزن.

بیژه قوتابیا ب قه له می ل دویف بچن.

* بیژه وان کو ب قه له می ل دویف هه مو پیتیت دی بیت C بچن.

* پاش هردوو ریژین دی وه کی ریزا ئیکی چیکن.

* ل ناف پولی بزقره و بیینه تهو ب دروستی چیدکهن.

Trace

- * ئیشارهت بده وینی کتکی و شا cat
* بیژه قوتابیان هم ب ئینگلیزی دیبزینه کتکی cat
* بیژه وان کول سهر پیتا C را بچن دوان وشادا،
بهلی نهک ل سهر پیتیت دی بیت وشادا ، بتنی C
* ئیشاره بده وینی سیقی apple و شا apple
* بیژی ل سهر پیتا a را بچن ناف و شا apple دا،
بتنی a نهک پیتیت دی .
* تاکید که کا نهو پیتی دروستی دنقیسن .

Circle and say

- * بیژی بهری خو بدهنه وینی جهنتی و پیتا b
لایی چهپی ل بنی لاپهري بیژی دهنگی b b b بیژن.
* بهری خو بدهنه پیتا د هه مان ریژ دا و بازنهکی چیکهن دور پیتا
b یا ئیکی دریزی دا.
* کتیبیا خو بلندکه و ئیشارهت بدهنه پیتا b یا ئیکی دریزا ئیکی دا و
بازنهکی چیکه ب تپلی ههر و هسا دگهل پیتا دی یا b
* قوتابی ئیشارهت بدهنه پیتا b دریزی دا دهنگی b بیژه دا
بازنهکی ل دور چیکهن.
* بزقره دناف پولی دا و تاکید که کا دروست ئیشارهت دکهن.
* بیژه وان هه مان شت بکهن دگهل پیتا a و C
* د ناف پولی دا بزقره و هاری قوتابیان بکه.

- 9 : زور گرنگه بکار ئینانا فلاش کار دیت پیتا ووینا ،
فلاش کارد هار کاره بو قوتابی کو ببینیت وینی پیتا وینیت
وشیت نوی . فلاش کارده ئاسان کاریه
بو قوتابی کو بپرا پیت و ووشیت نوی بیتهفه .

یه کا 6

وانا 3

نارمانج : گوتنا لاوژه کی بو راهینان ل سهر

hello, good bye یاریهک بو راهینان

ل سهر ناسین و گوتنا apple و bag و cat

وهك ئیكرنا پیتا و ووینا .

زمانی بکار هاتی :- cat , bag , apple , good bye , hello

و پیتیت c , b, a

Starter

* بیژه زارو کا hello نه ووژی بیژنه فه hello دگهل ناخی ته .

* ههر سی فلاش کاردیت سیخی و

جهتتی و کتکی دانه سهر میژی .

* بیژه دهنگی a a a و بیژه قوتابیا

کو قی پیتی ل سهر سه بوری بنفیسن .

* بیژه قوتابیه کی دی کو فلاش

کاردا دروست یا پیتا a لیبگریت .

* ههمان تشت بکه دگهل ههر دوو پیتیت دی b و c

Listen and sing

* قوتابی students Book فه کهن لاپهر 22

* ئیشارهت بده وینی بیژه Look

* بیژه قوتابیان کا زارو کیت وینی دا چ دکهن .

* بیژه وان دی نهو فییره لاوژهک بن .

* دهسته کی خو دانی پشت گوھی خو و بیژه Listen

* CD لیده ژماره 21

تیکستا CD -----

* CD لیده و پشتی ههر ریژه کی CD راگره .

* CD لیده فه و بیژه زارو کا لاوژی بیژن .

- * بیژه ههشت یان قوتاییا **come here** نك سه بورى بیژه بینه دوو ریژ بهرامبه ر ئیک .
- * بیژه وهکی دیبژن **hello** ب لاوژه هه ر دوو ریژ بچن بو ئیکو دوو و هه ر ئیک بچته دهستی یی بهرامبه رى وى .
- * وهکی دیبژن **good bye** پشت و پشت بچنه فه و دهستی خو ب هه ژینن و بیژن **good bye** بو یی بهرامبه ر خو .
- * هه مان تشت بکه دگه ل هندهك گروویین دى .

Activity Book

Match

* قوتایى Activity Book فه کهن لاپه ر 20

- * کتیبأ خو بلند که و بیژه **Look**
- * ئیشارهت بده هه ر چار پیتا ل لای چه پی و هه ر چار وینا ژلایى راستى .
- * بیژه قوتاییا وهك ئیک بکهن پیت دگه ل وینى ب وى پیتى دهسپیدکهت .
- * ئیشارهت بده خیتا نابهینا پیتا **a** و وینى سیقى .
- * دهنگی **a a a** بیژه ، بیژه قوتاییان بیژنه فه .
- * باش بیژه **apple** ، بیژه قوتاییان بیژنه فه .
- * هندهك نمونیت دى دگه ل بیژه .
- * ئیشارهت بده **C (ك)** و بیژه قوتاییان کو وینهکی ببینه فه ب **C (ك)** دهسپیدکهت .
- * زارۆك ئیشارهت چیکه ن نابهینا **C** و کتکى .
- * قوتایى خیتا چیکه ن نابهینا هه ردوو پیتیت دى وینیت دهسپیدکهن ب وان پیتا .
- * دناف پولی بزقره دا کو هاریکاری بکهن ئه گه ر پیویست بیت ب گوتنا دهنگا بو نمونه **C C C** و داخازا قوتاییان بکه بیژه وشیت تشتیت وینادا بو نمونه **cat**

Listen and circle

* کتیباً Activity Book بلندکە و بیژە Look

* ئیشارەت بەدە ھەر نەھ وینا ل بنی لاپەرەدی

* بو ھەر وینەکی پرسیارا قوتابییەکی بکە کو

بیژیت ئەفە وینێ چیه ، بو نمونە apple ، cat ، bag

* بیژە قوتابییان دی وان گوھ ل وشەکی بیت بو نمونە

bag و دی ئەو بازنەکی چیکەن دور وینێ وی تشتی وان گوھ دبیت .

* بیژە قوتابییان بەری خو بدەنە ریژا ئیککی بیت ھەر سی وینا .

* دەستی خو دانێ پشت گوھی خو و بیژە Listen

* CD لیدە ژمارە 22 پشتی وشا ئیککی راوەستە .

* قوتابی بازنەکی چیکەن دور وینا وشا گوھ لیدبیت .

* بیژی ئیشارەت بکەنە وینا وان بازنەکری .

* ناف پولی بزقرە و ببینە کا وان وینێ دروست بازنەکریە .

* ھەمان تشت بکە دگەل ھەردوو ریژین دی بیت وینا .

تیکستا CD ، cat ، apple ، bag

Revision 2

ئارمانج : بیداجوونا کەسانا و تشتیت فیربوین

ل یەکین چوویی ناسینا پیتیت فیربوین ھەتا نوکە

گوھ دانا وەك ئیک کرنا کەسان و تشتان.

زمانی بکار هاتی : Look and apple ، a cat ، a bag ، yes ، No

و پیتیت a ، b ، c

تە پپۆستی ھەیە ب : وینێ فوکس ، فلاش کاردیت سیقی ، چەنتی ، کتکی

students Book لاپەر

23 CD لیدان ژمارە 23 ، 24

Activity Book

لاپەر 21

Starter

- * وينی فوکس بلندکه ، فوکس دبیژیت
hello و قوتابی جاقه دهن hello
- * فلاش کاردا جهنتی بلندکه فوکس دبیژیت
bag زارۆک فه دگیڤن .bag
- * فوکس دبیژیت apple زارۆک فه دگیڤن apple
- * هه مان تشت بکه بۆ فلاش کاردا کتکی
Listen ، point and say
- * قوتابی student's Book فه کهن لاپه 23
- * کتیبیا خو بلند که . ئیشارهت بده وینی دبیژه look
- * دهستی خو دانه پشت گوهی خو دبیژه listen
- * CD ایده ژماره 23

ئیکستا CD

- * بیژه زارۆکا ئیشارهت بدهنه
- * تشتیت وینی دا وهکی گوه ددهنی .
- * تشتا دووباره که فه هییدی
- * هییدی قوتابی گوه ددهنی .
- * بیژه قوتابیا کو تشتا دووباره کهن و
- * ل دویف ئیک ل دویف دهنگی .
- * نه گهر بیژن bag ل جاتی
- * . No apple تو بیژه
- * نه و دروست بیژن تو بیژه Yes .
- * پولی دابه جوت جوته
- * بیژه قوتابیا کو وشا دووباره بکهن و
- * ئیشارهت بو وان بکه جوت جوته .
- * بیژه بیژن yes نه گهر هه قالی وا یی دروست بیت و

بیژن No تہ گہر یی دروست نہ بیت .

Activity Book

Match and circle

* قوتابی Activity Book فہ کهن لاپہر 21

* ئیشارہت بدہ پیتا ل لابی چہ پی و

ریژا پیتا ل لابی راستی .

* ئیشارہت بدہ پیتا ئیکی ل لابی چہ پی 0

* قوتابی بیژن a a a

* قوتابی ئیشارہت بدہ نہ پیتیت a ل ریژا رہ خی راستی .

* ناف پولی بزقرہ و ببینہ کا دروست ئیشارہت دکهن .

* بیژہ قوتابیان کو باز نہ کی چیکهن ل دوور پیتیت a

ل ریژا راستی ہمان تشت بکہ دگہل پیتیت دی و ریژین دی 0

* بزقرہ ناف پولی دا و ببینہ کا پیتیت دروست بازنا بو چیدکهن .

Listen and Match

* قوتابی بہری خو بدہ نہ ہہر پینچ کہسیت لاسی چہ پی .

* ئیشارہت بدہ نہ وینا وناقیت کہسان

بیژن فوکس ، نازاد ، ماکس ، نازہ ، روز

* دی وان گوہل ناقہ کی بیت بو فموونہ نازاد و

باش دی گوہل تشتہ کی بیت cat

* ئەو خیتہ کی چیدکهن نابہینا وی

ناقوی تشتی گولیوی .

* CD لیڈہ ژمارہ / 24 ہہر جارہ کی راوہستہ

بؤ زارژکہ کی دا خیتہ کی چیکہت 0

تیکستا CD : Foxy ----bag

Azad ----cat

Max----apple

Naza----apple

Rosa ----bag

*تاكيد كه كا ټو خيتا دروست چيدكهن ل ناڅا بو تشتا

سندوق 10 دووباره كرنا وشا و رستا ، دځي پهرتوكي دا
بهځي starter د همر وانه كي دا پيتا و ژمارا وشا دووباره دكته څه نه ديت
زاروك فيربون. همر وها شه ش پيداچون دووباره كرن ييت هين د پهرتوكي دا
دووبارا پيتا و ژمارا وشا دكهن. دووباره كرنا پيتا و ژمارا وشا هاريكاري مه
دكته كو بيرامه لي بهيته څه.

په كا 7

وانا 1

نارمانج : پيشكيشكرنا خو Im ناسين و

گوتنا پيتا d پيشكيشكرنا وشا duck د چيروكه كا
كورت دا گوهدان و ټيكا كرنا وينا.

زمانی نوی Im Rose ، Im a duck

ته پيوستي هيه ب :- فلاش كاردا a، b، c، d و سوني و

جهتي فلاش كاردا روز و ماكس ، نازاد ، فوكس

Students Book لاپهر 24 CD ليدان ژماره 25 27

Activity Book

Starter

* بيژه قوتايان hello و قوتابي

چاهه دهن hello دگهل ناځي ته .

* فلاش كاردا a بلندكه و زاروك بيژن a a a .

* هه مان تشت بكه دگهل فلاش كاردا a ، c

Look and Listen

* قوتابي students Book څه كهن لاپهر 24

* كتيببا خو بلند كه و نيشارهت بده وينا و بيژه Look

* بیژہ قوتاییا دیّ ٿو گوھیّ خو دهنه چپروکه کیّ .

* ئیشارهت بده وینا ئیکئیّ و بیژہ Listen

* CD لیڈه ژماره 25

* ئیشارهت بده وینا ئیکئیّ و بیژہ Listen

تیکستا CD - - - - -

* CD لیڈه فہ و بیژہ زاروکا کو ئیشارهت بکه نه وینئیّ درست .

Listen and clap

CD لیڈه ژماره 26 بیژہ پوتاییا چه پلهی لیڈه ن

دگهل چه پلا CD تیکستا CD d d d duck

b b b bag

* دهنگیّ d d d بیژہ و بیژہ

قوتاییان بیژن duck بیژہ duck

* بیژہ قوتاییان بیژن d d d

* دهنگیّ b b b بیژہ ، بیژہ

قوتاییان بیژن bag بیژہ bag

* بیژہ قوتاییان کو بیژن دهنگیّ b b b

Activity Book

Listen and point

* قوتابی Activity Book فکه ن لاپه ر 22

* کتیبآ خو بلندکه و ئیشارهت بده وینا و بیژہ Look

* بیژہ قوتاییان ٿه فہ هه مان جیروکه

ٿه وال students Book به لیّ وینا ل دویف ئین ئینه .

* بیژہ Listen

* CD لیڈه فہ ژماره 25

* قوتابی ئیشارهت بده نه وینئیّ درست د کتیبئیّ دا 0

* بیژئیّ کتیبئیّ خو بلندکه ن بو هه ر سیته کا وشا

دا کو دیار که ن کو ٿو ویّ ئیشارهت که نه وینئیّ درست .

* ٿه فئیّ هندیّ بکه بو هه می وشان CD و دگهل هه می وینا .

Listen and tick

- * ئيشارهت بده و ښځه هره چوار که سان .
- * ئيشارهت بده هره وښځه کی و داخاز بکه کو
- ناقې وی که سی بیژیت ، روژ ، ماکس ، نازاد ، فوکس
- * ئيشارهتا () سهر سه بورې چيکه .
- * بیژه چند زاروکا کو ئيشارهتا () سهر سه بورې چيکه ن .
- * بیژه Listen . CD لیده ژماره 27
- * قوتابی () چيکه ن د چار گوشه ی وښي دروست .
- تيکستا CD : Im Foxy، Im Azad ، Im max ، Im Rose
- * ناف پولې دا بزقره دا ببینی نهو ئيشارهتی
- دکهنه سندوقا دروست دا .
- * فلاش کارديت هره چوار که سا بلندکه بیژه
- وان ناقې وی که سی بیژیت Rose ، Azad
- * هره چوار فلاش کاردا دانه سهر ميژي بیژه whos Max
- * بیژه قوتابی که کو فلاش کاردا
- دروست په پيدا که ته فه و بلند که ت .

په کا 7

وانا 2

- ثارمانج : راهینان ل سهر ديقجونا شکلی پیتا d
- راهینان ل سهر نقیسینا پیتی بخو ، پاش دناف وشا duck
- راهینان ل سهر پیشکیشکرنا خو Im Azad
- زمانی بکار هاتی : پیتا duck ، Im ، d
- ته پیوستی هه یه ب : فلاش کاردا پیتا d و سونی
- Students Book لاپهر 25 Activity Book لاپهر 23

Starter

- * بیژه hello قوتابی چافه دهن hello و ناقې ته .

* فلاش كاردا پیتا d بلندكه و قوتابی بیژن d d d

* فلاش كاردا duck بلندكه و قوتابی بیژن duck

Look and point

* قوتابی students Book شه كهن لاپه ر 25

* ئیشاره ت بده پیتا d یا مه زن و کتیبآ خو بلندكه .

* ل دیف پیتى هره ب تپلى ل نكگى ده سپیكه ول دویف

سه هما هره وه كى هاتیه دیار كرن د لاپه را 8

* قى چه ندی چه ند جارآ بكه .

* بیژه قوتابیا دهبى نهو ل دیف نیفه كا هه ر دوو ریژین دهرقه بكهن .

* ل در قوتابیان بزقره و تأکید كه كا دروست چیدكهن .

* قوتابی ئیشاره ت بده نه پیتى و بیژن d d d

* ئیشاره ت بده وینى سونى و بیژه duck و

بیژه قوتابیا ل دویف ته بیژن duck

* تأکید كه كا نهو ده سپیدكهن كو

ل دیف بچن دروست ناف پیتى دا

* تأکید كه ل دویف لایى دروست دچن

ل دویف سه همیت پیتى لاپه ره 8

Play and say

* کتیبآ خو بلند كه ئیشاره ت بده وینى زاروكا و بیژه Look

* بو وان بیژه كو زاروك بی ئیكودوو پیشكیشده ن .

* ئیشاره ت بده نازادى دوینى دا و بیژه Im Azad

* ووشیت دبه قیشكیت ناخفتنا نازادى دا بو فه خوندنى نینه

بو وی هندى نه دا كو دیار كهن كا كى كه س د ناخقی ت د وینى دا 0

* بیژه come here بو سى یان چوار واروكا

بیژى دى نهو دى خو بو ئیكو دوو پیشكیشكهن 0

* ئيك ژوان ده ستى ئیكى ژ زاروكان بگريت و

بهبه ژینیت و بیژیت Im و ناقى خو بیژیت 0

* بیژه قوتابییت دی هه مان تشت بكهن 0

* پولى دابه جوت جوتته و ههر ئيك بيژنه ههقالى خو Im
ناقى خو بيژيت و دهستى وى بگريت وبهه ژينيت .

* ناف و پولى دا بزقره و بينه كا ئه دروست دكهن 0

Activity Book

Trace

* قوتابى Activity Book فه كهن لاپهر 23

* كتيبىا خو لىند كه بيژه Look و

ئىشارهت كه پىتا d يا مهزن 0

* بيژه قوتابىا ل دويف پىتى بچن ب تىلى .

* بيژه وان دهسپاشنه قه له مىت خو بدروستى .

* ئىشارهت بكه سه مىت پىتا d .

* ل دويف پىتت d يا ئىكى بچن ب تىلى .

* ل دويف پىتت دى بچن ناف رىزىن دى ب قه له مى .

* ناف پولى دا بزقره و بينه كا دروست

ل دويف دچن و بو لايى دروست .

Trace

* ئىشارهت بده وىنى سونى ، بيژه duck و زاروك بيژنه فه .

* ئىشارهت بده وشا duck و بيژه

وان ئه فه وشا ئىنگلىزى بو duck

* بيژه وان كو ل دويف پىتا d بچن ب قه له مى

ناف وشا دا . ل دويف پىتت دى نه چن ناقه ووشى دا و

تاكيد كه كا دروست چىدكهن .

Tick

* ئىشارهت بده وىنى جهنتى و ههر

سى پىتا ب رهخ وى فه .

* بيژه قوتابىان كو () بكه نه پىتا

وشا bag پى ده سپىدكته .

* ئه گهر پىدقى بو بيژه bag و قوتابىان

هاندېده کو دهنگی b b b بیژن .

* پوتابی () بنقیسین

. دچار گوشه‌ی بهرامبهر پیتا b .

* هه‌مان تشت بکه بو وینا و پیتا :

duck -- d ، apple – a ، cat – c

* تأکید که کا ئو () ل چتر گوشه‌ی دروست چیدکهن .

. صندوق 11 ریځین جوراو جور بو فیروبوونا پیتا .

نهم دکارین فیروه نقیسینا پیتیت نوی ب :

* ل دویف چوون (چیکرن) ل هه‌وای .

* ل دویف چوون ب تپلی .

* ل دویف چوون ب قه‌له‌می .

* ل دویف چوون ب نقیسینا ل سهر پشتا هه‌قاله‌کی

* ل دویف چوون ناف ره‌ملی دا

یه‌کا 7

وانا 3

نارماج : گوتنا لاوژی بو راهینان ل سهر وشیت

Im a cat ، Im Foxy ، cat ، duck

فیروبوونا چیکرنا ده‌نگیت سونی و کتکی ب ټینگلیزی ،

راهینان ل سهر وهك ټيک کرنی یا پیتا ب دیتنی

(بجاف) راهینان ل سهر نقیسینا پیتیت a b c و d

زمانی بکار هاتی Im foxy ، Im a duck ، Im a cat

ده‌نگی miaow ، quack کوهک میاو .

ته پیوستی هه‌یه ب :- فلاش کاردیت که‌سا :-

Max ، Naza ، Azad.Rose

. 26 Students Book لاپه‌ره

Starter

* بیژہ hello قوتابی جاقدهدن

hello دگهل teacher .

* فلاش کارده کا که سه کی بلندکه،

بو نمونه azad و بیژہ Im azad

* هه مان تشت بکه دگهل فلاش کاردیت دی .

* فلاش کاردا دانئ سهر میژئ و بیژہ

قوتابیه کی بهیته پیش و فلاش کارده کی لیبگریت .

* زارؤکه کی دی فلاش کاردی بلندکته و بیژیت Im

* هه مان تشت بکه دگهل چهند زارؤکین دی .

Listen ، play and say

* قوتابی students Book شه کهن لاپهر 26

* بهرئ خو بدهنه وینئ ووشیت لاوژئ .

* بیژئ و بو وان دیارکه کو guack دهنگی سونی یه .

* قوتابی بیژن guack ، guack ، guack .

* بو وان دیارکه کو miaow دهنگی کتکی یه .

* قوتابی بیژن miaow ، miaow ، miaow

* بیژئ دی ئه و لاوژئ بیژن .

* CD لینده ژماره / 28

تیکستا CD -----

* بیژہ قوتابیان کو بیژن دگهل CD

* بیژہ وان ههول بدهن لاوژئ بیژن بی ی CD

* بیژئ دی ئه و یاریه کی کهن .

* ئه و دی لاوژئ بیژن و دی راوهستن

دهمی تو چه پلهی لیدهی .

* ئیشارته بده قوتابیه کی .

* ته گهر لاوژه بدومایی هات ب

guack ئه و زارؤک بیژیت Im a duck

* تہ گہر لاوژہ بدومایی ہات ب

Im a cat miaow تہو زارؤک بیژیت

* لاوژی بیژہ و یاریی بکہ .

* بیژہ دہہ قوتاییان بہینہ نک سہبوری .

* یاریی بکہ ب گوتنا لاوژی و راگرتنا

* لاوژی ب چہلہ لیڈانی ب ہمان شیوہ .

Activity Book

Match and circle

* قوتابی Activity Book فہکەن لاپەر 24

* ئیشارەت بکہ پیتیت لایی چہپی و

ریژین پیتا ل لایی راستی .

* بیژہ قوتاییا دہبی تہو وان پیتا پەیدابکہن

* تہویت وەکی پیتیت چہپی .

* وەکی وان ہمان پیت دینہفہ دہبی

بازنہکی ل دوور چیکەن .

* کتیببا خو بلندکہ و ئیشارەت

بکہ پیتا a لایی چہپی .

* ئیشارەت بکہ ہەر پیتہکی د ریژا راستی دا .

* تہ گہر بیٹ ہمان پیت بو وەکی بی چہپی

قوتابی بیژن yes و تو ب تپلی

بازنہکی ل دوور وی پیتی چیکہ .

* تہ گہر پیت ہمان پیت نہبو وەکی بی

* چہپی قوتابی بیژن No و تو بازنہی ل دوور چیناکہی .

* بیژہ قوتاییان دەسپافنہ قەلەمێن

خو و بازنا چیکەن دوور وینیت وەکی ئیک .

* ناف پولی بزقرہ و ببینہ کا تہو دروستی چیدکەن .

Trace

* ئیشارەت بکہ پیتا و ریژیت نقیسینی

- پاشی ئیشارهت که a و c .
- * بیژه قوتابیان ده سپیدکهن ب هه مان ریځ بهلی a بهر ده وام دبیت ب خیته کا زیده .
- * ئیشارهت بده b و d بیژه قوتابیا فان ههردو پیتا خیتا هه ل سهر بؤ خواری و د چیته سهر ریژین نقیسنی .
- * بیژه وان ههردو پیت b و d وهك وهك ئیكن بهلی d ده سپیدکته وهك a
- * بیژه قوتابیا ل دویف ریژیت پیتا بچن ب قه له میت خو .
- * ناف پولی بزقره و بیینه کا نهو پیتا دروستی دنقیسن .

یه کا 8

وانا 1

Starter

- * بیژه قوتابیه کی بیژته زاروځا hello .
- * زاروځ چاقه دهن hello و ناقی وی بیژن .

Look and listen

- * قوتابی students Book فه کهن لاپهر 27
- * تو کتیبیا خو بلندکه ئیشاره بده وینا و بیژه Look
- * بیژه زاروځا کا نهو چ دبینن د وینادا .
- * بیژئی دی نهو گوه دهنه چپروکه کی . بیژه Listen
- * CD لیده ژماره 29

تیکستا CD - - - - -

- * کتیبیا خو بلندکه و ئیشارهت بده وینا ئیکئی .
- * بیژه قوتابیا کول دویف چپروکی بچن وهکی
- * گوه ددهنه CD و ئیشارهت بدهنه وینی دروست .

* CD لیډه څه و تاکید که کو ټه و

نیشاره تا ددهنه وینیت دروست وگوهانا CD

Listen and clap

* CD لیډه ژماره 30 قوتابی

چه پله ی لیډه دگهل چه پلا CD

تیکستا CD، egg ، e e e ، apple ، a a a

* دهنگی e e e بیژه قوتابی بیژن egg تو بیژه egg

* قوتابی بیژن e e e

* تو بیژه a a a قوتابی بیژن apple

* بیژه apple قوتابی بیژن a a a

Activity Book

Listen and point

* قوتابی Activity Book څه کهن لاپه 26

* کتیبیا خو بلندکه نیشاره ت بده وینا و بیژه Look

* بیژه قوتابیان وینه چ دیار دکهن .

* دهستی خو دانی پشت گوهی خو و بیژه Look

* CD لیډه ژماره / 31 دگهل

* گولیبونی نیشاره بده وینی دروست .

تیکستا CD three ، two ، one

one ، two ، Three

* بیژه قوتابیان گوه بدهنه CD جاره کا دی .

* نیشاره بکه نه وینیت دروست د کتیبیت خودا .

* ناف پولی دا بزقره و تاکید که

* کا ټه و بدروستی وینا نیشاره ت دکهن .

Count به ژمیږه

* نیشاره ت بده هر هر سی وینا و هر سی ژمارا .

* بیژه three egg ، two egg ، one egg

* بیژه قوتابیا دگهل ته به ژمیږن ب هه مان شیوه .

په کا 8

وانا 2

نارمانج :- راهینان ل سهر شکلې پیتا e راهینان
ل سهر نقیسینا پیتې بخو و پاشی د وشا egg
راهینان ل سهر ژمارتنا one، two، three ،
ب تیکجونا وینا دگهل پیتا ئیکې .
زمانې بکارهاتی :- پیتا e، one، two، three ،
ته بیویستی هه یه ب :- چند به ریټ کچکه
Activity Book 28 لاپه رده 26
students Book لاپه رده

Starter

* بیټه قوتایان hello ټه و جاقه دهن hello
* بیټه سی قوتایا بینه پیش سبورې .
* ب ژمیره one، two، three و ئیشارهت قوتایا .
* بیټه قوتایان بژمین one، two، three و
ئیشارهت بدنه هه رسی قوتایا .

Look and point

* قوتایا students Book 28 فه کهن لاپه رده
* کتیبیا خو بلندکه بیټه Look و ئیشاهت پیتا e یامه زن .
* کتیبیا خو بلندکه و ب تپلی ل دویف پیتې هه ره .
ل خالی (ننگی) ده سپیبه ول دیف
هه ره هه ر وه کی دیار کری د لاپه ر 8 دا .
* قوتایا د ناف هه ر دوو ریټا دا بچن .
* ناف پولې بزقره و ببینه کا دروست چیدکه ن .
* ل پیش پولې راوه سته و پیشتا خو بکه

- پولی (قوتابیا) و پیتا e ل هه وای
 بنقیسه بدهستی خو یاراستی .
 * بیژئی ئیشارهت بکه نه پیتا e
 یا مهزن د کتیبت خو دا .
 * بیژئی دهنگی e e e بیژن .
 * ئیشارهت بکه هیلکی و بیژه egg و
 قوتابی ل دویف ته بیژن egg
 * قوتابی ل دویف پیتا e ب تپلی
 بچن ناف و شا egg دا .
 * تاکید که کا دهسپیکرن ول دویف چوونا وان یادروسته .

Play and say

- * ئیشارهت بکه وینی زاروکا نهویت ژمیرن ب تپلیت خو .
 * بیژه three ، two ، one
 قوتابی فه گیرن three ، two ، one .
 * ئیشارهت بده زاروکی خو
 د هافیژین ل بازنه کی بو بازنه کی دی .
 * ئیشارهت بده ژماره 1، 2، 3 دناف بازنادا .
 * بیژه three ، two ، one و بیژه قوتابیان فه گیرن .
 * بیژه three ، two ، one بو زاروکه کی و ناقی وی بیژه .
 * سی بهریت کچکه بدهف وی زاروکی .
 * بیژه قوتابیان بژمیرن وان بهرا three ، two ، one .
 * چهند زاروکی فی چهندی بکه ن .
 * بیژن زاروکه کی come here ناقی وی بیژه .
 * بیژه پشتا خو بکه ته قوتابیان ول هه وای بنقیسیت a b c d e
 * قوتابیبت دی بیژن کا نه و چ پیته د نقیسیت .
 * چهند قوتابیبت دی فی چهندی بکه ن .

Activity Book Trace

- * قوتابی Activity Book و بیژه
- * قوتابیان کو ب قهله میّت خو ل دویف بچن .
- * ئیشارهت بده پیتا e یا ئیکّ
- * ل ریژا ئیکّ و ب تپلیّ ل دویف بچن .
- * بیژه قوتابیان ل دویف پیتیت دی بچن ب قهله میّت خو .
- * ناف پولیّ بزقره و تأکید که کا دروست چیدکهن .

Trace

- * ئیشارهت بده وینا هیلکّ و ئیشارهت بده
- * وشا egg و بوزاروکا ، دیارکه کو
- * ب ئینگلیزی دیبژنه هیلکّ egg .
- * بیژه وان کو ل دویف پیتیت
- * دی نه چن بتنیّ e تأکید که .

Circle

- * ئیشارهت بده وینیّ کتکّ و قوتابی وشیّ بیژن cat .
- * قوتابی کتبیّت خو بلندکهن ئیشارهت
- * بدهنه پیتا ئیکّ ل ریژا وان پیتیت دهسپیدکهت
- * ب وشا cat تأکید که کا دروست ئیشارهت دکهن .
- * قوتابی همی پیتیت دی بیّت C د ریژیّ دا ئیشارهت کهن .
- * بیژه وان پیتیت دروست د ههر ریژه کیّ دا بکه نه بازنه یدا .
- * تأکید که کا نه و بازنا دروست چیدکهن .
- * سندوق 12 ناماده کرنا زاروکا بو قه خوندن و
- * نقیسینا ئینگلیزی . دقّی په رتوکیّ دا
- * نه م زاروکا ناماده دکهین کو قه خوینن و بنقیسن ب ریکا :-
- * راهینان ل سهر چیکرنا نمونا ل چهپ بو راست .
- * راهینانا نقیسینا ریژیت پیتا ل چهپ بو راست .
- * چیکرنا خیتا ل چهپ بو راست .
- * دیار کرنا پیتیت نوی دناف وشادا .

یه کا 8

وانا 3

ثارمانج : گوتنا لاوژه کی بو راهینان ل سهر ژمارتنا
three ، two ، one ناسینا ژمارا و وه کی ٹیک کرنا وان
(به پیداجون) دگهل ژماریت تشتا ناسینا پیئت د و شا دا .

زمانی بکار ینای : me ، you ، three ، two ، one .
ته پیوستی هیه ب : students Book

لاپهر 29 CD لیدان ژماره / Activity Book 32 لاپهره 27

Starter

* بیژه hello دگهل چهند زارو کا ناقت وان بیژه .

* قوتابی چاهه دن hello .

* تپله کی بلندکه و بیژه one دوو تپلا بلندکه و بیژه two

سی تپلا بلندکه و بیژه three بیژه three ، two ، one

* بیژه زارو که کی come here نافی وی بیژه .

* بیژی تپله کی باندکهت و پاشی ددوا و پاشی

سی یا وه کی ته بیژیت one ، two ، three

* بیژه قوتابیان بیژن one ، two ، three

* بیژه very good

Listen and sing

* قوتابی students Book فه کهن لاپهر 29

* کتیباً خو بلندکه بیژه Look و ئیشارهت بکه و ینی .

* ئیشارهت بکه زارو کیت ره خ برکا ثاقی و

بژمیره one ، two ،

* قوتابی ئیشارهت کهن و دوو باره کهن 0.

* ئیشارهت بکه سونا ئه ویت برکی دا و

بژمیره one ، two ، three

* قوتابی ئیشارهت کهن و دوو باره کهن .

* بیژه قوتابیان دی ئه و لاوژه کی بیژن .

* بیژی Listen و CD لیده ژماره 32

تیکستا CD -----

- * CD لیدده شه و بیژه قوتاییا کو دگهل CD بیژن .
- * بیژه قوتاییان کو سترانی بیژن بی ی CD
- * دهستی خو بلندکه و ل ده سپیکتی بتنی تپله کی
- * باشی دووران باشی سی تپلا بیژه قوتاییان وه کی ته بکهن .
- * بیژه قوتاییا دی جاره کادی یترا نی بیژن .
- * بیژنی ل جاتی گووتنا ریژا نیکی دی
- * نهو تپله کی بلندکهن پاشی دووا پاشی سی تپلا .
- * پاشی نه دی سترانی بیژن ل ریژا دووی .
- * پاشی دی سترانی بیژنه شه .
- * فی جاری نهو دی ریژا نیکی و سی بی لی بهن .
- * ل جاتی گووتنا فان ریژا دی تپله کی پاش
- * دوو تپلا پاشی سی تپلا بلندکهن .
- * پاشی وی لاوژی بیژن و دی هه می ریژیت
- * ژمارا ل شعرا نیکی دا لی بهن .
- * پاشی دی لاوژی بیژن و دی هه می ریژیت
- * ژمارا لی بهن و دی تپلیت خو بلندکهن ل جاتی گووتنا سترانی .

Activity Book 27 شه کهن لاپه ره

- * کتیببا خو بلندکه نیشارهت بکه ژمارا ل دهستی چه پی .
- * بیژه قوتاییا کو ههر ژماره کی بیژن one، two، three، two،
- * نیشارهت بکه ننگا (خالا) ل لایی راستی .
- * بیژه وان کو رسمیت لایی راست پهیدا کهن نهویت
- * هه مان نوقته (حال) هه بن وه کی ژمارا لایی چه پی .
- * نیشارهت بکه ژماره / 2 لایی چه پی .
- * بیژه قوتاییان کو خالی وینیت لایی راستی ب هه ژمیرن .
- * دی نهو ب پیرا چو وهنکی کهن نابهینا
- * ژماری ووینی نهوا هه مان ژمارا ننگا هه بیت .
- * هه مان تشت بکه دگهل ژماره و وینیت خالی دی .

Match and say

- * نیشارهت بکه پیتیت لایی بنی بی لاپه ری .
- * بو ههر پسته کی دی قوتابی دهنگی پیتی بیژن a، e، d، c، b،

- * ئیشارهت بکه وینا و بیژه قوتابیا کو
- وشا وی تشتی بیژن ئەوا دهەر وینه کی دا .
- * قوتابی کتیبیت خو بلندکهن و ئیشارهت
- کهنه تشتی دەسپێدکەت ب پیتا a
- * قوتابی ئیشارهت کهنه سیقی .
- * هه مان تشت بکه دگهل پیت و وینیت دی .

- ماویهتی -

ئەرك و مافه كانی مامۆستا (نموونهی بهریتانیا)

ن: کنیت ئایرلاند

و: موکهره م رهشید تائه بانى

ئهمه چواره مین به شی کتیبی (ئەرك و مافه كانی مامۆستا) یه ، له نووسینی (کنیت ئایرلاند) که (د. محهمه د شه حات ئە لئه تیپ) کردوو یه تی به عهره بی و ئیهمه یش به پیویستمان زانی بیخه یه به رده ستی خوینه رو پهروه ده کاران بو نه وه ی سوودی ئی وه ربگیریت و یه که مین به شی ئەم کتیبه له ژماره (1) ی ئەم گۆشاره دا بلاوووه ته وه .

چواره مین پار

یه که م: سه عاتنه کانی وانه گوتنه وه

که مترین ماوهی ته رخان کراو بۆ
فیرکردنی مه ده نیانهی فیرخو ازان له
هه موو ته مه نیکا زانراوه. سه باره ت
به فیرخو ازانى فیرگه ی دایانگه و
فیرخو ازانى ته مه ن له هه شت سال
که متر، دريژايی رۆژى خویندن به لایه نی
که مه وه له سه س عاتنه. ته مه ن
له سه رووی هه شت سالانه وه دريژايی
رۆژى خویندن له چوار سه عات
فیرکردنی مه ده نی که متر نابیت. رۆژى
خویندن به سه ر دوو ماوه ی به یانی و
پاش نیوه رۆدا دابه ش ده کريت مه گه ر
بارودۆخى ته وتۆ هه بیته ری به وه کاره
نه دات.

ماوه ی پشورودان به ر ته م سه عاتانه
که وتووه، له فیرگه ی ته هلیدا کاتی
تاییه ت به فیرکردنی ئایینی له
چوارچیوه ی ته وه کاته حسیب کراوه.

1/1 ماوه ی وانه خویندن

پیکهاته کانی ماوه ی وانه خویندن
روخساریان دیار نییه ته نیا
سه عاتنه کانی فیرکردنی خواستراو نه بیته
وه که مترین ماوه.

رۆژ به یی توانا به سه ر دوو ماوه ی
به یانیان و پاش نیوه رۆدا دابه ش
ده کريت و، فیرگه به لایه نی که مه وه
سالانه ده رگه ی خۆی چوار سه د ماوه
والا ده کات، به شپوهیه که له وه رزی
خویندندا پتر له بیست راوه ستان
نه بیته: هه رچی فیرگه تاییه ته کانه
پیویسته به لایه نی که مه وه سالانه
ده رگه ی خۆیان دوو سه د رۆژ بکه نه وه
له به ر ته وه ی سیستمی ماوه پیپه و
ناکه ن، له گه ل راگرتنی خویندن بۆ پتر
له ده رۆژ له بۆنه جوړاوجۆره کاندان.
داخستنی فیرگه کان بۆ پشوروی نیوان
هه ردوو وه رزی خویندن ده که ویتته ژیر
رکیفی سیستمی حکومه ته
خۆجییه تاییه کانه وه که ماوه ی وه رزی
خویندن دیاری ده کهن. هه رچی
داخستنی فیرگه کانه له کاتی رووداوی
له ناکاویدا ته وه ناکه ویتته چوارچیوه ی

ټه و رږژانه وه که بؤ داخستن تهرخان کراون.

به باوکان و فیترخوازان جیبه جی ده کرین ههروهه به رانبر به دهسته ی فیترکردن، چونکه ټه و رپسیایانه ی له کاتی وانه گوتنه وه دا به سه ردا جیبه جی ده بیټ، جا بویه ټه و داواکارییه ماقوولانه ی که به رپویه بهری فیترکه له کارمندان ی ده ویت پیویسته جیبه جی بکرین و به گویی به رپویه بهر بکریت، ټه مهیش خو ی له خویدا ټه وه ده گیه نیټ هه رچی به رپویه بهر له ماموستا داوای بکات بؤ ټه وه ی جیبه جی بکات پیویسته جیبه جی بکات مادامه کی له سنووری ټه و کارانه دایه که رپیان تیده چیټ.

ټه گهر به رپویه بهر بریاری دا له ماوه ی پشوو دندا کو بونه وه یه کی دهسته ی فیترکردن ټه نجام بدریت پیویسته هه موو ماموستایان ناماده ی کو بونه وه که بن، ټه و کاته نه بیټ که فه رمانیان پی کرابیت کاریکی دیکه ټه نجام بده ن. ټه گهر به رپویه بهر ی فیترکه بریار بدات له ماوه یه کی له و چه شنه دا تهخت یان چه کمه جه ی فیترخوازان پشکینیت ته نانه ت ټه گهر ټه و کاره ټه وه ییش بگه یه نیټ که ماموستایان ماوه ی پشوو دانیان نه بیټ، ټه وه پیویسته به گویی رینوینیییه کان بکه ن.

ههروهه ټه گهر پیویستی کرد به رپویه بهر ی فیترکه ده توانیټ سه رزه نشتی ناراسته ی بریکاری فیترکه بکات.

2/1 خشته ی کات

به رپویه بهر ی فیترکه به رانبر به خشته ی کات له فیترکه که بهر پرسیاره چونکه سه ره تای ماوه ی خویندن و کو تایی ماوه ی خویندن ده ستنیشان ده کات له چ رږژیکدا بیټ و له چ شوینیک به ریکوپیک ی ده ست به خویندن بکریت ټه گهر بیټ و ټه و کاره له ته لاره کانی فیترکه که نه بیټ. ټه گهر ماموستاتیش بریاری دا زووری وانه گوتنه وه بگو رپیت ټه وه پیویسته ره زامه ندی له به رپویه بهر ی فیترکه یان بهر پرسیاری ریکخه ری خشته ی کات و سیستمی رږژانه ی فیترکه که وه ر بگریت. له و شته سه رانه ی که خشته ی کات له خو ی ده گریت ټه وه یه که پیویسته سه ره وکی به ش به شداری له وانه گوتنه وه دا بکات (که لاله نامه کانی فیترکه کان 1959).

دووم: رپسای ماقوول

ټه و رپسیایانه ی که به رپویه بهر ی فیترکه دایانده نیټ وه ک یاسا به رانبر

پيشه پيه وه بؤ ټه مه به سته
 ده ركرا بېت. (د لنيایي له و باره وه نييه
 كه نه د اميه تي سه نديكا پيشه پيه كان
 بؤ هه ر مامؤ ستايه ك بشيټ).

كاره كه زور د ژوار ده بېت كاتي ك
 مامؤ ستايه ك باب ته يكي وانه گوتنه وه
 هه لده بژيړيټ و ده بېت برياري
 دامه زران دن ټه وه ي به شيويه كي روون
 تيډا تومار كرا بېت. ده شيټ ټه و
 مامؤ ستايه بانگ بكر يټ بؤ ټه وه ي
 شوي ني ها وه له كاني خوي پر بكاته وه،
 ته نانه ت ټه گه ر ټه و باب ته ي كه به
 شيويه كي كاتي ده ليټه وه ته واو له
 باب ته ي پسپوري خوي شي جياواز بېت،
 له م حاله ته يشدا پيوسته بيرو راي ټه و
 مامؤ ستايه وه ر بگريټ كه بؤ
 گوتنه وه ي باب ته يكي دياريكرا و
 دامه زرينرا وه به ر له وه ي بؤ گوتنه وه ي
 ري كوييكي وانه يه كي دي كه ناوي له
 خسته دا تومار بكر يټ، ټه و مامؤ ستايه
 ته واوي مافي ټه وه ي هه يه به راشكاوي
 ټه وه ر هت بكاته وه. جاريكيان
 مامؤ ستايه كي ټافره ت بؤ گوتنه وه ي
 باب ته يكي دياريكرا و له فيرگه يه كي
 دياريكرا و دامه زرينرا و له سه ر ټه و ري ك
 كه وت كه وه كه هه نكاوييكي كاتي بانه
 سالانه شه ش ماوه له وانه يه كي دي كه
 بليټه وه. سالي دواتر كه بيني ناوي

1/2 وانه ي ليزافي

مامؤ ستا مافي ميكانيزمانه ي نييه
 چهن د ماوه يه ك بي وانه گوتنه وه به سه ر
 ببات. چونكه رهن گه ر وژي ك له ر وژاني
 خوي ن دن له جياتي مامؤ ستايه ك كه
 نه هاتوه و وانه بليټه وه، ټه وه پيوسته
 ټه و كار ه ټه نجام دات. ټه و ماوا نه ي بؤ
 راست كر دنه وه و ټاماده كر دن و شتي
 دي كه ته ر خان كراون به مافي مامؤ ستا
 ناژمي رين. ويړاي ټه وه يش هه نكاوي
 خوياري زي هه ن. ټه گه ر روون بو وه وه كه
 مامؤ ستا به ته نيا روو به رووي
 مامه ل ټه و هه لسوكه وتي نادا دوه رانه
 ده بليټه وه، پيوسته يه كسه ر كوربه ندي
 پيشه يي له و كار ه ټا گه دار بكاته وه.

شتي گرن گ ټه وه يه كه هيج
 ره فتاريكي تاك لايه نه چ له لايه ن
 مامؤ ستايه كي دياريكرا وه بېت يان
 له لايه ن هه موو مامؤ ستايانه وه بېت
 له فيرگه يه ك له فيرگه كاندا ټه نجام
 نه دريټ. مامؤ ستا ناتوانيټ ټه وه ر هت
 بكاته وه كه به شه وانه كاني
 مامؤ ستايه ك نه ليټه وه كه نه هاتوه ته
 فيرگه كه، به لام پيوسته رينوي ني
 راشكاوا نه له لايه ن كوربه ندي

بهردهوام بیلټه وه، شهویش له سهر
بنه مای شهوهی که بابه ته که، شهو بابه ته
نییه که له پیناویدا دامه زریتراره.

پیویسته جوړه هاوسه نگییه که
هه بیټ. شه گهر شه ماموستایه زوړبه ی
کات خوئی به گوتنه وهی وانیه
پهروه رده یی جهسته یی به سهر ببات،
پاشان خشته یه کی درایه بو هه ندیک
ماوه وانیه جوگرافیا بلټه وه شهوه شهو
مافه ی نییه سکالا بکات، چونکه
ماموستا ههر ده بیټ ماموستا بیټ،
شه گهر بیټ و ته نیا بو گوتنه وهی یه که
بابه تیش دامه زریترایټ، بویه پیویسته
شهوه ره چاوکردنیکي لاهه کیانه بیټ.
ره تکرندنه وهی راشکاوانه کاریکي
نهویستراوه به تاییه تی بو ماموستایه که
پسپوری تا راده یه که لاواز بیټ،
پسپوری له ههر جوړنیک بیټ، ده شیت
له سالانی سهره تای وانه گوتنه وه دا هیچ
به هایه کی شهوتوی نه بیټ.

بویه شه گهر ماموستایه که بو
گوتنه وهی بابه تیکی دیاریکراو
دامه زریترابوو داوایشی لی کرا چهند
به شه وانیه که له بابه تیکی جیاواز
بلټه وه که له پرووی ناست و
لیهاتووییه وه له پسپورایه تی ماموستا
به دهر نییه بویه ریی تیناچیت شه
ماموستایه شهوه رهت بکاته وه

له خشته دا دانراوه دوازه ماوهی بو
شهو بابه ته ی دیکه بو ته رخان کراوه،
شهو کاره ی رهت کرده وه له سهر کار
دهرکرا، شهو دهرکردنه نیاسایی بوو،
بویه دادگه فه رمانی دا بو سهر
کاره که ی خوئی بگه ریټه وه. برپاره که
پشتی به وه به سته بو که ماموستا
ثافره ته که گریه سته ی له سهر شهوه مور
کردبو یه که بابه ت بلټه وه، بویه مافی
شهوه ی هه یه شهو خشته یه رهت بکاته وه
که پابه ندی ده کات بابه تیکی دیکه
بلټه وه.

دارشتنی مهرجه کانی دامه زرانندن
ریگه چاره یه کی یه کلاکه ره وه یه شه گهر
بیټ و ههر ناکوکییه که روو بدات. ههر
ماموستایه که ده توانیت گوتنه وهی
بابه تی ئایینی رهت بکاته وه، ته نیا شهو
کاته نه بیټ که بو گوتنه وهی شهو بابه ته
دامه زرایټ، (شه گهر مهرجه کانی
گریه سته ی کارکردنه که شهوه ی تیدا
تومار کرابوو شهو بابه ته بلټه وه، وه که
شهو فیرگه یانه ی سهر به کلیسه ن). شهو
ماموستایه ی بو گوتنه وهی بابه تی
پهروه رده ی جهسته یی (وه رزش) له
دواناوه ندییه کدا داده مه زریټ، بنه مای
کاره که ی لاواز ده بیټ شه گهر بابه تیکی
دیکه ی هه بوو بیلټه وه وه که جوگرافیاو
شهوه رهت بکاته وه که به شیوه یه کی

ټه و خالانه ی شایسته ی مشت و مړن ټه و دیه نایه پټیسته لپرسینه و له گه ل ماموستا بکریټ سه باره ت به سه ریچی کردنی ټه و رینوینیه نه ی له تابلوی تیبنیه کاندانا ماژیهان پی دراره یان نا.

یاسانه زانین به بیانوو ناژمیرریت به لام ټه مه ته نیا یاسای ناسایی ولات ده گریته وه، بویه تابلوی زانیاریه کان که له ژوروی ده سته ی فیترکردندا هه لواسراوه ژور جار ناچیتته ټه و جوارچیوه وه، له گه ل ټه و هیشدا باشتر وایه ماموستا به ریکوینکی به دوايه مین تیبنیه کاندانا بچیتته وه، ټه گینه رژیټیک له رژیان بوی دهرده که ویت ټه و پوله ی وانه یان پی دلیتته وه ته نیا پوله له فیترکه که دا ماوه ته وه له کاتیټکدا پوله کانی دیکه زووتر چوونه ته وه چونکه ماموستا کانی دیکه تیبنیه کانیان سه باره ت به و کاره له تابلوی تیبنیه کاندانا خویندوه ته وه.

زوربه ی فیترکه کان خانیه نامه و پیوه ندیه کانی دیکه ی ټه ندامانی ده سته ی فیترکردنیان تیډایه، له م روه شه وه رینوینیه ماموستایان ده که مین رژیانه پییدا بچنه وه چ وه که مین کار به یانیا ن ټه نجامی ده دن یان له ماوه ی پشوری به یانیدا دوا ی ټه وه ی پسته دیت و دابه ش ده کریټ.

به تاییه ته ی ټه و بابه ته که ی دیکه ماوه به کی زور له کاتی وانه گوته وه ی ماموستا ناخیه نیت.

ټه گهر ماموستایه ک بوی گوته وه ی بابه ته ی گشته ی دامه زرتیرا ټه وه ټه و مافه ی نیه سکالا بکات ټه و کاته نه ییت که ټه و ماموستایه تیروانینکی تاییه ت و به هیزی سه باره ت به فیترکردنی نایینی هه ییت و دوا ی لی بکریټ ټه و بابه ته بلیتته وه.

2/2 سه ره تاي رژی

شیتکی باشه سه ره تاي رژی به پیدا چوونه وه ی تابلوی تیبنیه کاندانا بچینه وه که له ژوروی ده سته ی وانه بیژیدایه بوی ټه وه ی ټه و زانیاریه بزانین که پیوه ندییا ن به کاری ټه م رژیته وه هه یه. پی شیبینی ده کریټ ماموستایان به ده خوله ک پیش سه ره تاي ده ست پیکردنی رژی خویندن بگهن، چونکه رهنگه داوا له ماموستایان بکریټ بوی ماوه ی ده خوله ک پیش و پاش ده وامی فهرمی سه ره رشته ی فیترخووزان بگهن چونکه ده خوله ک داوايه که رپی تیډه چیت، له مه ییش دریتتر نا مه گهر ماموستا که به خوی ټاره زووی لی بیت.

بيټ. به لّام ټهو داواكارويه بنه رپه تيبه ي
 كه رږڙي خوښندن له هر هه موو
 فيرگه يهك پيوستې پي دهكات ناو
 نووسينه له پوټيكي خوښندن (جگه
 له وانهي له ناو فيرگه ي تايبه تي
 سه ربه خوږي ناو خوږي نيشته جين).
 پيوسته هر هه موو ماموستا يهك
 له سه ره تاي سالي خوښندن هه موو
 ورده كارويه كاني تايبه ت به ناو
 ناو نيشاني فيرخوازي تېه پوټي
 خوښندن تومار بكات كه وانهيان پي
 ده لپته وه، ماموستا ناوانيت تهم كار
 رپه ت بكات وه ته ویش له سه ر بنه ماي
 توه ي بليت گوايه توه كاري
 فه رمانبه رپيكي نووسينگه كاني
 كارگيريه، پيوسته پيشتر ته نجامي
 دايت. ماموستا له م كاره عه فوو
 ناکريت ته نانه ت ته گهر بيت و رپساي
 کارکردن له فيرگه كه دا تامازه به وه
 بكات كه فه رمانبه راني نووسينگه كاني
 كارگيرې توه كاره ته نجام بدن. چونكه
 ناو نووسين ده كه وپته چوارچيوه ي
 به رپساربه تي ماموستاي پوله كه وه
 پيوسته رپنوښينه كاني دهسته لاتي
 خوږييه تي فيرکردن پيره بكات.

رپكخستني توماري تاماده بوون
 كاريكه دهسته لاتي خوږييه تي فيرکردن
 برياري له سه ر ده دات، به لّام به گشتي

3/2 گردبوونه وه

فيرگه رږڙي خوښندن به گردبوونه وه ي
 فيرخوازيان و ماموستايان دهسته
 پيده كات هر كاتيک ټهو كار
 ره خساوو گونجاو بيت و هر كاتيک
 شوپن بو گردبوونه ويان هه بيت و جپي
 هه موويان بيت وه. رهنگه ماموستا له
 گردبوونه وه ي به يانيدا تاماده نه بيت
 به لّام تهمه له تهركي ياوه ري كرنې
 فيرخوازيان بو گردبوونه وه و پاشتر ياوه ري
 كرنديان دواي ته واوبوني گردبوونه وه كه
 ده رناهاو ټيټ ته گهر بيت و توه
 داوايه ي لي بکريت. به شي تاييني له
 گردبوونه وه كه توه ته نيا به شه يه كه
 ده شيت ماموستا داوا بكات موله ت
 بدريت كه جپي به ټيټ و رپي نادریت
 به شداري له وهنگاوه فه رميانه نه كات
 كه پيش و پاش گردبوونه وه كه ته نجام
 ده درين.

4/2 توماري تاماده بوون

ده شيت گردبوونه وه كه رپك بخريت چ
 پيش تيمزاکردن له توماري تاماده بوون
 يان پاش تيمزاکردن چونكه هه ر دوو
 ههنگاوه كه به شيكي توه رپنوښينيانه
 نين قوتابخانه كه توه ند پيوه يان پابه ند

به لكو له فيرگه ی هاوبه شدا شتیکی سوو دبه خشه بزانیټ ژماره ی کوران و کچان له هر پو لیکدا چهنده.

ده بیټ ناوی منداله که به ته واوه تی تو مار بکریټ، له گهل تی بی نی کردنی شه وی که یاسایه کی شه تو نییه ماموستا ناچار بکات ناوه که به شیوه ی گو کردنی کی دروست بنوسیټ. به لام پیویسته ماموستا ناگی له ورده کارییه کان بیټت. ناوی (Michael) گو کردنی دروستی ناوه که یه به لام ته گهر منداله که گه یشته ته مه نیک درک به گو کردنی دروستی ناوه که ی بکات و، بلیت که شه ناوی خوی به م شیوه یه ده نووسیټ (Micheal) شه کات ده بیټت ماموستا به قسه ی بکات. پیویسته ماموستا شه دره سی فیرخواز بنوسیټ تا به ناسانی شه دره سه که ی له تو ماری ناماده بووندا بدوزیته وه بی شه وی ناچار بیټ ته ماشای تو ماره کانی وهرگرتن بکات که به هه زاران ناویان تی دایه.

شویټیکی تایه تیش بو نووسی نی سالی له دایک بوون هیه پیویسته پر بکریته وهو شتیکی سوو دبه خشیشه که ناوی یه که می باوکه کان در بکه ویت شان به شانی نازناوی خیزانه که، پیویسته شه وهی شمان له بهرچاو بیټ که

ده سته لاتی خو جییه تی یه ک جار تو ماره کان ده کریټ و نار ه زوی شه وهیش ده کات بو هه موو فیرگه کان یه ک نمونه به کار بهیټریټ.

تو ماری ناماده بوون لیستیکی ته وای به ناوی فیرخوا زانی پوله که ی تی دایه و زانیارییه کان له باره بانه وه به پی پی رینوینییه کانی به ریوه بهری فیرگه ده نووسریټ، ته گهر رینوینی دیاریکراو له لایه ن به ریوه بهری فیرگه وه نه بیټ شه کات ماموستا شه و شیوازه هه لده بژیټیټ که به شیوا ی ده زانیټ مادامه کی ناوه کان به پی شه ل ف و بی ریزکراون.

له هه ندیک فیرگه ی هاوبه شدا پرۆسه ی ناو نووسین به بیټی (أ) ده ست پیده کات به چاوپوشین له جو ری په گه ز. له فیرگه ی دیکه ناوی کیژان له پی شدا دیت پاشان بو شاییه ک به جی ده هیلریټ ری به نووسی نی هه زانیارییه ک ده دات پاشان ناوی کوران ده نووسریټ.

له فیرگه ی دیکه سه ره تا ناوی کوران دیت. پیویسته ماموستا پابه ندی شه و رینوینییه نه بیټ که پی شکه شی ده کریټن.

له م تو مارده دا لی رده دا یاسای جیا کردنه وه ی په گه ز جیه جی نا کریټ

گوړپښتیک له تۆمار که دا بکریت پیوښته نو سینه نه سلیمه که نه سرپته وه یان نه شارپته وه و پیوښته تۆماره که سره تای هم موو به یانیمه که یان دواى نیوه پړ زور به وردی ته و او بکریت یان له و کاتانه ی که ده ستلآت (یان به پړیوه بهری فیږکه که له جیاتى ټه و بهر پرسیاریه تى له ټه ستویه) ده ستیشانی ده کات. پیوښته به لایه نى که موه تۆماری ناماده بوون بو ماوه ی سی سال دواى به کارهینانى هه لښکریټ و پیاړیزریټ.

به ته ننگه وه بوون و وردینى له کاتى به کارهینانى تۆماری ناماده بووندا پیوښته. له پرسیکدا فیږخوازیک له ماوه ی خویندنى رۆژانه دا به شداری له رووداوى دزی کړدى مالیکدا کړد، به لآم به لښکریه کی خسته به رده م دادگه که کاتى روودانى دزیبه که ټه و له فیږکه بووه.

ټه و کات ته ماشای تۆماری ناماده بوونیان کړد، ده رکه وت که فیږخواز که له فیږکه بووه و ناوى له تۆماری ناماده بووندا هه بووه بویه دا واکاریبه که رده ت کرایه وه. له راستیشدا فیږخواز که له فیږکه نه بوو بوو به لآم له خوښ به ختى ټه و دا بوو که لیپرسینه وه له گه ل

بهر پرسیارى منداله که باوکیه تى نه ک دایک، مه گه ر باوکه که کوچی دواى کړدیت، یان دایک و باوکه که لیک جودابوونبه وه. ناشبیټ نازناوى منداله که له تۆماره که به بی قابلبوونى باوکی راسته قینه ی بگوړریټ ته نانه ت ټه گه ر دایکه که میردى به پیاوړیکى دیکه یش کړدیت.

پیوښته ټه م خالته باش له یاد بیټ ټه گه ر هات و منداله که ویستى نازناوه که ی خو ی له تۆماره که بگوړریټ — پیوښته پرس به به پړیوه بهری فیږکه که بکریت تايه هه نگاوى گوړپښى نازناوى فیږخواز که یاسایه بهر له وه ی ټه و هه نگاوه به او پیژریټ. ټه گه ر گوړپښه که یاسایى بوو ده بیټ بو ناوه نویبه که بگوړریټ له گه ل تۆمار کړدى ناوه کونه که له ته نیشتیبه وه.

تۆماری ناماده بوون به به لښکریه کی یاسایى داده نریټ له لایه ن سه رپه رشتیارانى ده ستلآتى خو جیهه تى فیږ کړدن و ټه میندارانى فیږکه کان یان بهر پرسانى ده ستلآتى خو جیهه تیه وه پشکین و به دوا داچوونى بو ده کریټ، ده شکریت وه که به لښکریه که بخریټه به رده م داده گه. تاکام پیوښته به موره که بى (شل) یان (قه لآم جاف) بنووسریټ و هه ر گوړانکاریه که یان

5/2 نامادهنبوون

ئهو فيرخوازهى له بهر هوكرارى پزيشكى يان تيماركردى ددان نامادهنابيت پيوسته به نامادهنبوو دابنريت. دهسته لاتی خوچييه تى داوا دهكات پيتى (O) له توماره كه دا به رانبهر به خانهى نامادهنبوون دابنريت، پيتيكي ديكه داده نريت رهنگه پيتى (T) بيتته هيماي چاره سه ركردن (Treatment).
ئه گهر فيرخوازه كه له ناو پولدا نامادهنبوو به لام به شدارى له چالاکى خویندن له شوينتيكي ديكه له گهل پولتيكي ديكه يان گروپيتك كرديت كه به به شتيك له فيرگه ده ژمي ريت وهك چون له گه شتى زانياريدا روو ده دات، ئهو كات فيرخوازه كه به نامادهنبوو ده ژمي ريت. ئهو مندالهي كه مؤله تى هه بيت پيوسته به نامادهنبوو بژمي ريت له گهل دانانى هيمايهك بو روونكرده وهى هوى نه هاتنه كه وهك (H) بو پشوو (Holiday) يان (V) بو مؤله ت (Vacation)، ئهم ههنگاره ده بيتته هوى ئه وهى فرمانبهري چاوديري فيركردن نه چيپته

ماموستا كهى نه كرا، ته گينه فيرخوازه كه روو به رووى تو مه تى ساخته كردنى به لگه يه كى فهرمى يان به لايه نى كه مه وه گو تنى زانيارى ساخته ده بو وه.

شويني ناوى وه رگير او ان له تو ماري نامادهنبووندا هه يه. به ده گمه ن ماموستا ئهو شته ده زانيت، بويه نه ستوونى تاييه ت به م كاره به بي پر كرده ي زانيارى به جي ده هيليت. ههروه ها ماموستا ئه وهى له سه ر نييه هيچ ژماره به كى تيكر اى ديكه جگه له تيكر اى ژماره ي فيرخوازانى نامادهنبوو له كاتى تو ماركردنى زانياريه كاندا له ناو تو ماره كه بجاته سه ر ژماره كان. ئه گهر هات و ئهو داوايه ي لى كرا ئه وه پيوسته روژانه ئهم تيكر اى ژماره به تو مار بكات.

دهسته لاتی خوچييه تى ئهو كاتانه ده ستنيشان دهكات كه تياندا تو ماري نامادهنبوون ته واو بكر يت، هه ر فيرخوازيك له و كاته دره نگر ت پاش نيوره رو بگات نيشانه ي نامادهنبوون له به رده م ناوه كه ي داده نريت. به يانينيش هه ر فيرخوازيك دره نگر بگات به رله وهى گردبوونه وهى به يانيان كو تايى بيت ئه وه به نامادهنبوو ده ژمي ريت.

سىيەم : ژەمەكانى فېرگە

ھېشتە ئىمارەيەكى زۆر فېرگە ھەن تۆماری ژەمى فېرگەيان ھەيەو ھەندىك بەرپۆبەرى فېرگە پېشىنى لە دەستەى فېرگەنەكان دەكەن پارەى ژەمە خواردى ئىواران كۆبەنەو. ئەم كارە بە زۆرە ملىيانە نىيە چونكە ھەر مامۆستايەكى دىكە دەتوانىت بەدواداچوون بۆ تۆمارەكانى ژەمى ئىواران يان پارە كۆكردنەو ھى ژەمانە بكات. ئەگەر مامۆستا ئارەزووى كرد ئەو كارە بكات ئەو پېشوازى لى دەكرىت ئەگىنە دەبىت بەرپۆبەرى سىستىمىك بە مامەلەكردن لەگەل ئەم كارەدا دابنىت. مامۆستايانى يارىدەدەر - نەك بەرپۆبەرانى فېرگەكان - ھىچ ناچار ناكرىن كارىك لەو كارانە بكنە كە پېۋەندىيان بە ژەمى خواردى نىو فېرگەو ھەيە. (پېۋىستە بەرپۆبەرى فېرگە لەو ەدلىيا بىت كە كارەكە لەناو فېرگەدا بە شىۋەيەكى ناسايى بەرپۆبە دەچىت)، لەگەل ئەو ەيشدا ئەگەر بىت و مامۆستا بەدواداچوون بۆ تۆماری ژەمەكانى فېرگە بكات پېۋىستە ئەو كارە زۆر بە وردى بكات، ئەگەر ھات و پارەى ژەمە خواردى ئىوارەى

مالى مندالەكە تا ھۆكارى ئامادەنەبوونەكە بزانىت .

ئەو مندالەى پاش ئامادەنەبوونىك دەگەرپىتەو ە كە ھۆكارەكانى نەزانرايىت رەنگە داواى لى بكرىت دايك و باوكى ھۆكارى ئامادەنەبوونەكەى بۆ فېرگە روون بكنەو ە ئەگەر بەرسقەكەيش لە شىۋەى نامەدا بوو ئەو دەبىت بپارىزىت.

6/2 تۆماری دىكە

دوو جۆرى دىكەى تۆمار ھەن كە ياسا لە ھەموو فېرگەيەكدا داوايان دەكات ئەو ىش تۆماری ەرگرتن و نوسراوى سزا. تۆماری ەرگرتن تەنيا لە بەرپرسىارىەتى بەرپۆبەرى فېرگەيە، پېۋىستە ناوى تەواوى فېرخوازو جۆرى تېدا بىت، لەگەل ناوو ناوئىشانى دايك و باوك يان سەرپەرشتىارو، رۆژى ەرگرتن لە فېرگەكەو، ناوو ناوئىشانى فېرگەى پېشووتر، لەگەل ئەو ەى ئايە بەشى ناوخۆبى لە فېرگەكە ھەيە يان نا، ھەرۋەھا ئايە فېرخواز بە رۆژ دەخوئىت يان لە بەشى ناخۆبىيە، ئەم تۆمارەيش دەشىت لە شىۋەى دەفتەر يان ناواخنى بلىت يان ھەر شتىكى دىكە بىت.

كۆكردوه و ههه شيتيكي پيچهوانه
روو بدات هه بهرپرسيار دهبيت و
بانگي دهكريت تا هه له كه راست
بكات هوه.

چوارهم: رابگرتني وانهكان

بهريوه بهري فيرگه يان جيگره كه
دهتوانيته له ههه كاتيكداه بو ههه
هويهك بوويت بچيته ناو ههه
پوليكهوه، ههويش له بهه ههوهي
بهريوه بهري فيرگه بهرپرسياري
بهريوه بردني هه موو كاره كاني ناو
فيرگه يه، جگه له وهه هه موو
فهه مانبه ره كاني ديكه دهسته لاتي
خزيان له بهريوه بهه وهه وهه دهه گرن.
جيگره بهريوه بهه نوينه ري راسته و خوي
بهريوه بهه ره، هه گه بهريوه بهه به خوي
له وي نه بو هه وهه جيگره كه دهبيتته
بهرپرسياري فيرگه كه.

هه گه بهريوه بهه ري فيرگه ئاره زووي
لي بيت وانه كه رابگرتني يان به سهه ري
بكات هوه ههه مافيكي ناسايي
خويه تي. ههروهه بهريوه بهه ههه
كه سيك بو ژوور (پول) وانه گوتنه وهه
ره وانه بكات هه كه سه ري هه وهه پي
دراوه هه وهه كاره بكات كه له پيناويدا
ره وانه كراهه.

بهه شيوه بهه ده شيت منداليك ره وانه
بكرت وانه كه رابگرتني كه نامه يه كي
بهريوه بهه يان جيگره كه يي بيت چ بو
ماموستا يان كومه ليك ماموستا به
گشتي يان ماموستايه كي ديكه
دهتوانيته وانه كه رابگرتني به مهه رچيك
هه وه له سهه داخوازي و داواكاري
بهريوه بهه يان جيگره كه يي بيت.

ههروهه سهه روكي بهه دهتوانيته
هه وانه يه رابگرتني كه له چوارچيوه ي
بهرپرسياريه تي به شه كه يه تي به لام
ده شيت هه وانامه يي كه گرنگ نين و
له ههه شوينيكي ديكه وهه دين
هه لبگيرين و له كاتيكي گونجاوتردا
بخريته روو.

سهه رهه شتياري سهه روه دهه يي
دهتوانيته ههه كاتييك يه وهه تي
پيداچوونه وهه به ههه بهه شتيكي
چالاكييه كاني فيرگه دن له فيرگه كه ده
بكات، تهه نيا فيرگه دن ناييني نه بيت
كه موركيكي تايه فهه گه ري هه يه له
فيرگه يه كي هه هلي، ئاكاميش ناكريت
ري نه دريت بچيته ناو ههه وانه يان
چالاكييه كي ديكه يي فيرگه دن وهه.
بهه رهه لستيكردني سهه رهه شتياري
سهه روه دهه يي له كاتي هه نه جامداني
هه ره كه يي خويده بهه كرده وهه يه كي
تاوانكاري ده ژمي ريت، هه گه بهه بو

بسپيريت، ټو شپوازهيش گرنګ نيبه ټو کاره ی پي ريك ده خريت مادامه کي به شپويه کي ريك و پيك به رپوه ده چيت.

پيوسته ماموستايان له ماوهی ده و امدا هر کارپکيان پي بسپيريت ټه نجامي بدنه به لام ټو پرسپاره ی ده و روژتيريت سه بارهت به توندوتولي ټه م چاوديرييه يه؟

سهره تا و پيش هه موو شتيك كهس پيشيبيني ټه وه ناكات كه ماموستا چاوديري فيرخوازه كان ده كات نه ك هر له ناو پولدا به لام له هر خوله كيك له ژياني ناو فيرگه ياندا.

ټايه باوك هه يه له م چاوديرييه دا سهر كه وتني تو مار كرديت به چه شنيك رپي نه داييت منداله كه ي كارپكي ټه وتو نه كات خه لكي بيزار بكات، ټه گهر كر دوويه تي ټه وه جوړي ټه مندالنه چونه كه پيوسته به رهه ميان بهينين؟

له راستيدا له بهر ټه وه ي ټه ماموستايانه ي راسپيراون سهر په رشتي فيرخوازان بكن به ناو فيرگه دا دين و ده چن بويه ټه وه كاره تا راده يه ك ناهي ليت رووداوي ناخوش روو بدات، وپراي ټه وه ي ټه گهر رووداويكيش روو بدات و ماموستا نه يتواني كارپكي وا بكات ټه وه رووداوه روو نه دات،

يه كه مين جار ټه وه كاره بكريت ده شيت غه رامه له ټه نجامده ره كه ي وهر بگيريت پاشان ټه گهر دوو باره ي كر ده وه غه رامه ي لي وهر بگيريت يان بخريت ه به نديخانه وه.

هه مان شت جيبه جي ده كريت ټه گهر بيت و ماموستا ري به راويژكاري ده سته لاتي خو جيبه تي فيركردن يان پشكنه رپكي سهر به وه ده سته لاته نه دات وانه كه ي رابگريت به لام له م باره دا ده سته لات سيستمی خو ي هه يه بو ټه وه ي له جياتي په نابردنه بهر ياسا له رووداوه كه بكو ليت ه وه.

پينجه م:

سهر په رشتياري له كاتي پشودا

ماموستا كه بو فيرخواز وه ك باوك وايه ناييت هيچ پشويه ك بدات چ به ياني يان دواي نيوه رو، چونكه ده بيت له ناو ته لاري فيرگه دا چاوديري فيرخوازان بكات.

له بهر ټه وه ي پتر له ماله وه پيوستيان به چاوديري هه يه وه به ژماره يش زورن. به رپوه به ري فيرگه سيستميك بو سهر په رشتي و چاوديري كردن داده نييت ټه وه سيستمه ري به وه ده دات له كاتي پشودا كاري وهر زيانه به ماموستايان

له چورونه سهر كاره كانيان دواكه وتن. له م كاته دا به هوی دواكه وتنی ماموستاكانه وه رووداویك رووی دا بویه دواكارییهك به رانبهر به كه متهرخه مییان له سهر تو مار كرا. بویه ته گهر تهركی كار كردن وا له ماموستا پیویست بكات به ناو فیركه كه دا بیټ و بچیت و چاودیری تهو رووداوانه ی ناو پوله كان بكات كه درگیان به رانبهر به ریگه كانه، تهوه پیویسته تهو كاره ته نجام بدات یان ههر ژووریك پیشكینیت كه درگهی له سهر ریگه كانه چ به شیوهیه کی سهریبی یان خیرا بیټ و هك پیویست دهكات. به م شیوهیه فیرخوزان درك به وه دهكن كه به راستی ته ندامانی دهسته ی فیركردن چاودیریان دهكن و بایه خیان پی ده دن. ده شیت ناوه ناوه تهو كاره بكریت یان گه شتی دیکه ته نجام بدریت، به شیوهیهك ماموستا بتوانیت په رداختك چا بخواته وه یان ههر كاریکی ئاسایی دیکه بكات، بهر له وه ی گه شتیکی دیکه ده ست پی بکاته وه به مهرجیک تهو كاره كاتیکی دریتتر له پیویست نه خایه نیټ، ته گهر پیویستیشی كرد ده توانیت په رداخه چایه كه له گه ل خوی ببات كاتیك كه گه شته كه دهكات. ته گهر فیرخوزان

ته نانه ت ته گهر له كاتی روودانی رووداوه كیشدا له شوینی رووداوه كه بیټ، ته وه ناشیت لیږده دا سهرزه نشتی ته وه ی لی بگریټ كه كه متهرخه م بووه. ماموستا ناتوانیت له هه مان كات و هاوكات له پتر له یهك شوین بیټ، بویه ته گهر هات و به ناو فیركه دا بیټ و بچیت و، بهر له وه ی بگاته شوینی مه به ست رووداویك روو بدات یان پاش ته وه ی له شوینه كه وه بچیته شوینیکی دیکه، تهوه تهو ماموستایه تهركی خوی جیبه جی كرووه و نا بیټ هچ سهرزه نشتییه کی ئاراسته بكریت.

چاودیری به رده وام كاریکی داوانه كراوه، به لكو كاریکی ده كمه نه ته نجام بدریت ته نانه ت سه باره ت تهو فیرخوزانه ی ته مه نیان له نیوان پینج تا شش سالیډایه، بویه پیویست ناكات ماموستا به رده وام له ناو گوره پانی یاریگه دا بیټ، ههرچی منداله گه و ره تره كانه ته وه تهو كاره ته وه ند پیویست ناكات، چونكه خودی ماموستاكانیش پیویستیان به وه یه ده ست به ئاو بگه یه نن! به لام شتی پیویست ته وه یه ماموستا تهركی سهر په رشتی كردن جیبه جی بكات. له فیركه یه كدا سالی 1968 ته ندامانی دهسته ی فیركردن هه شت خولهك

نابیت له کاتی پشوی نیوه پرودا داوا له ماموستا بکهین سه رپه رشتی ژه مه کانی خواردنی فیگره بکات و پیویست به وهیش ناکات له ماموستا رووه داوا لیبوردن بکات. ته گهر بیت و ماموستا له کاتی پشوی نیوه پرودا سه رپه رشتی فیخووازان بکات له کاتی ژه مه خواردن یان هه رچالاکیه کی دیکه دا نه وه مافی نه وهی ههیه ژه مه خواردنیکی به خورایی له قوتابخانه پی بدریت، جا له بهر هه بونی سیستمی کافتیریا نه وه هم ئه رکه خوی له خه رج کردنی بره پارهیسه کی دیاریکراودا ده بینیتته وه.

له و چالاکیانه ی وا له ماموستا ده کات ژه مه خواردنیکی به خورایی وه ربرگریته وهیه به شداری له یانه و چالاکیه وه رزشیه کان و کومه له کانی دیالوگ و سه رپه رشتی کردنی نه وه ئه رکانه بکات که له کتیبخانه پیشکەش ده کرین یان هه ر چالاکیه کی دیکه که فیخووازان پیشکەشی ده کەن و پیویست به سه رپه رشتی کردن ده کات . ماموستا ناتوانیت داوا ژه میکی به خورایی بکات ته نیا له بهر نه وهی چه ند فیخووازیسک به خویان ده ستپیشخه ربیان کردوه وه له رپکوپینک خستنی شته کانی ناو کۆگه یارمه تیبیان

ده رکیان به وه کرد که دهسته لاتیک ههیه چاودیریبیان ده کات نه وه ته وه کاره خوی له خویدا ده بیتته رپگرو به ربه سستیکی ته واو.

پیویسته ماموستا بایه خ به هه ر شوینیک بدات که فیخووازان تیدا بیت به مه رجیک ماموستا نه چیتته ناوده ستی فیخووازان کچه وه یان ماموستایه کی تافره ت نه چیتته ناوده ستی فیخووازان کورده وه ته نیا له کاتی رووداوی کوت و پرو ناکاوی نه بیت.

(ته مهیش بو پاراستنی ماموستایه نه که فیخووازان چونکه زور ناسانه فیخووازان تۆمهت ناراسته ی ماموستا بکات. چوونه ناو ناوده سته وه که هی ره گه زه که ی دیکه بیت ره نگه بو فیخووازیکی تووره ببیتته هه لیک و چه ند گیرمه وه کپشه یه ک بنیتته وه) شتیکی ناساییه ماموستای پیاو ده توانیت به چیتته ناو ناوده ستی تایبه ت به کورپان و ماموستای تافره تیش ده توانیت به چیتته ناو ناوده ستی تایبه ت به کچان نه وهیش به مه ستی به سه رکردنه وه و پشکنین.

پشوی نا خواردن

چاودیرییه کی گونجاو له ئارادا نییه . بهرپۆه بهری فیرگه و مامۆستایانیش ناتوانن بهرپرسیاریه تی پاراستنی ئاسایشی فیرخوازان له ماوه پشوو نیوهرپۆدا بجهنه ئهستۆی خویانهوه . له هه موو فیرگه کاندای به فیرگه تایبه تییه کانی شه وه ئه م جوړه هه لویسته له ئارادایه ته نیا فیرگه ناو خۆییه کان نه بیته .

ئه گهر بهرپۆه بهری فیرگه نیوهرپۆ ته لاری فیرگه به جی بهیلتیت ئه وه پۆیسته یه کیک دیاری بکات بهرپرسیاریه تی وه رگریت تا ده گهریته وه ، ده شیته ئه و که سه یه کیک له مامۆستایان یان یارمه تیده ران بیته . هه رچی هه لویستی ئه و مامۆستایانه یه که له ناو فیرگه ده میهنه وه ، ئه گهر هات و رووداویک یان رووداویکی ترسناک روو بدات ئه وه پپشبینی ده کریته ئه و مامۆستایانه به شیوازیکی هاوچه شنی هه لسوکه وت کردنی هه ر که سیک بیته له کاتی رووداوی له نا کاویدا ، واته یارمه تی پپشکesh ده کهن به لآم بهرپرسیار نین هه ر ئاکامیکی لی بکه ویته وه ، وه هه ر رپواریک که تووشی به تووشی هه ر رووداویکه وه ده بیته و یارمه تی پپشکesh ده کات ، ئه وه له رووداوه که

داوه ، یان بریاری داوه یارمه تی فیرخوازان بدات و هه ندیک بابته تی ئه کادی مییان تی بگه یه نیت ، به لکو پپویسته چالاکییه کی رپیکوینک هه بیته فیرخوازه کان به شداری تیدا بکهن و ئه م کاره ه یچ شیوه یه که له شیوه کانی چاودیری و سه رپه رشتی به خۆره نابینیت که له ماوه ی پشوو داندای بهرپۆه ده چیته . یاسای گشتی داوی سه رپه رشتی کردنی فیرخوازان ده کات له و کاته ی له ناو فیرگه ن ، به لآم چۆنیه تی ئه نجامدانی ئه و کاره ده که یته چوارچیوه ی بهرپرسیاریه تی بهرپۆه بهری فیرگه وه ، که ناتوانیت خۆی لی بدزیته وه بو ئه وه ی کاره کانی دیکه ی فیرگه ده ست پی بکات ته نانه ت ئه گهر ئه وه له پشوو نیوهرپۆیدا بیته . ئه گهر ژماره یه کی ته واو له خۆبه ختکاران له ریزی ده سه ته ی فیرکردندا نه بیته ئه و کات پپویسته بهرپۆه بهری فیرگه ده سه ته لآتی خۆجییه تی فیرکردن له و رووه وه ئاگه دار بکاته وه ، ئه گهر ده سه ته لآتی خۆجییه تی نه یه توانی کارمه ندی ته واو ده سه ته بهر بکات ، ئه وه هه نگاوی دواتر ئه وه یه که راگه یان دینیک له باره ی چی دیکه پپشکesh نه کردنی ژمه خواردن له فیرگه بلاو بکریته وه مادامه کی

فيرخوازان چوځ بکات و له و کاته دا
سه پر شتيان بکات که چاوه پروانی
گه يشتنی پاسی فيرگه ده کهن.
نه مېش هيچ کيشه يه کی تيدا نييه
مادامه کي فيرخوازان له ناو فيرگه دا
چاوه پروانی پاسه که ده کهن تا ده گات،
پاشان ياوه ريبان ده کهن تا سواری
پاسه که ده بن، له م بارودوخه دا
ماموستا له وه بهر پرسیار نييه هر
روداو يک توشي منداډ ببيت نه و کاته
نه بيت که به لگه يه که هه بيت که
ماموستا ناستی پيوستی چاوديري
کردنی پيشکesh نه کردوه.

هيچ ريگرپه که نييه له بهر دم نه وهی
شوینی راوه ستانی پاسه که له ناو
فيرگه که دا بيت.

کيشه که له درهنگ گه يشتنی
پاسه که يه له کاتی خویدا يان شوینی
راوه ستانی پاسه که له ده روازه ی
فيرگه که وه دوور بيت.

نه گهر پاسه که له دوا خوله کی
کوټايی روژي خویندندا نه گات
ماموستا بهر پيوه بهری فيرگه له و
راستيبه ناگه دار ده کاته وه و دواي نه وه
ماموستا بهر پرسیار ناييت، به لام
نه گهر ويستگه ی پاسه که له ده روازه ی
فيرگه که وه دوور بيت نه وه پرؤسه ی
سه پر شتي کردنه که بریتی ده بيت له
ياوهری کردنی فيرخوازان تا لای

بهر پرس ناييت که رووی داوه يان نه و
پشت گوئی خستنهی بوه ته هوی
رودانی رووداوه که.

نه رکه سرو شتيه کانی سه پر شتي
کردن که له ماموستایان چاوه پروان
ده کرپت له يه که مين و دوايه مين ده
خوله کی ماوه ی پشووی نيوه روژا دست
پي ده گات.

له م باره يه وه هيچ شتيکی روون نييه
به لام له بهر نه وهی له کوټايی ماوه ی
خویندندا داوا له ماموستایان ده کرپت
هه نديک نه رکه نه نجام بدهن، نه وه
شتيکی ناشکرايه داوايان لي بکرپت له
سه پر شتي کردنی ريک خستنهی
گه رانه وهی فيرخوازان بو فيرگه
له سه ره تاي نيوه روژا يارمه تي
پيشکesh بکهن.

نه و کاره يش پتر له ده خوله ک
ده خايه بيت بويه پيوسته ماموستا
پيوه ندی به ده سته ی پيشه ييه وه بکات
بو نه وهی له و باره يه وه ريټوینی پي
بدرپت.

شه شه م: کوټايی روژي خویندندا

پيشبيني ده کرپت ماموستا له
کوټايی روژي خویندندا فيرگه له

هویه کیش ته وهیسه که باوکان چاوه پروانی کوره کانیان ده کهن، به لام ته گهر فیگره رژی خویندنی زووتر کوتایی پی هینا و باوکانیش لهو شوینه نه بوون که بؤ چاوه ری کردن ته رخان کراوه و فیرخوازیك به هوی هه لهی فیگره وه تووشی رووداویك بییت، ته وه پیویسته قهره بووی ته و فیرخوازه بکریته وه لهو زیانانه ی لهو رووداوه دا لیی که وتون (لهو پرووه و پرووداویکی لهو جوړه هه یه پیویسته ته و زیانانه قهره بوو بکریته وه کاتیك فیرخوازیکی بچووک له دهرگه ی فیگره که بچیته دهره وه له بهر ته وه ی ته و دهرگه یه ی دهسته لاتی خوچیته تی دروستی کردوه به ناسانی ده کریته وه به شیوه یه ک مندالیکی بچووکیش ده توانیت بیکاته وه).

حه وته م: پاش فیگره

ناییت زور له ماموستا بکریت ناماده ی هیچ کوپونه وه یه ک بییت پاش کاتی خویندنی ناسایی سازبدریت به کوپونه وه کانی دهسته ی فیگرکردن و نه نجوومه نی دایک و باوکانیش ه وه چونکه له گریبه سستی کارکردنه که یدا ته و مهرجه تومار نه کراوه. هه روه ها ته مه ته و کوپونه وانه ییش ده گریته وه که له کاتی پشوودانی نیوه رژدا ساز ده درین، به لام ته مه پشووه کانی دیکه ناگریته وه که ماموستا وانه یان تیدا

پاسه که، ماموستا ده توانیت ته و کاره ییش رت بکاته وه ته ویش له سهر ته و بنه مایه ی که ماموستا کاری به وه وه نیبه له دهره وه ی دیواری فیگره ی اوهری فیرخوازان بکات، ته گهر دهسته لات ته م جوړه چاودیرییه ی بویت ته وه پیویسته که سانیکی بؤ دابین بکات.

زوو داخستن

زوو داخستنی فیگره (وه ک دوایه مین رژی وهرزی خویندن) رهنگه کیشه و گپروگرفت بؤ منداله ته مه ن بچووکه کان دروست بکات، ته گهر بییت و فیگره به ههر هویه که وه بییت دهرگه ی خو ی پیش وه خت داخجات ته وه به چاوپوشی له ته مه نی منداله کان ده بییت پیشریش به دایک و باوکان رابگه یه نییت: سه باره ت به فیرخوازانی ته مه ن گوره تر ده شیت بهر له رژیك له وه ناگه دار بکریته وه تا ته وانیش بتوانن باوک و دایکیان ناگه دار بکه نه وه، به لام بؤ منداله ته مه ن بچووکه کان ده بییت باوک و دایکیان به نوسراو ناگه دار بکریته وه. ته گهر بییت و به سی یان پینج خوله ک بهر له کاتی خو ی فیرخوازه کان له فیگره برانه دهره وه تووشی رووداویك بوون ته و کات پیویسته قهره بووی ته و زیاننه یان بؤ بکریته وه که لییان ده که ویت.

نالیتتهوه یان کۆبوونهوه که لهو کاته دا ساز دهریت که مامۆستا له کاتی وانه گوتنه و دا له پۆل دهچیتته دهره وه به مەرچیک مامۆستایه کی دیکه به شیوهیه کی کاتی شوینی ئه و بگریته وه . به م شیوهیه مامۆستا ده توانیت به ناشکراو راشکاوانه ئه وه رهدت بکاته وه که ئاماده ی کۆبوونه وه کانی دهسته ی فیرکردن له دهره وه ی فیرگه بییت ههره وه ها کۆبوونه وه کانی دایکان و باوکان. ئه گهر مامۆستا ئاماده بوونی هه لبژارد ئه وه ده توانیت بریار بدات چ کاتیک کۆبوونه وه که به جی ده هیلیت . رهنگه ئه نجومه نی کارگیڕی فیرگه ئاماده ی یه کیك له کۆبوونه وه کان بییت بۆ ئه وه ی مۆرکی کارکردن له فیرگه که دا روون بکاته وه .

رهنگه ئه نجومه نی کارگیڕی داوا له پسپۆریک یان سه رۆکی یه کیك له بابه ته کانی خویندن بکات وتاریک بخوینیتته وه له گه ل ئه وه یشدا ئه گهر کۆبوونه وه که له دهره وه ی کاته کانی خویندن بییت ئه وه ناییت پینداگری له سه ر ئاماده بوونی مامۆستا بگریت ئه وه کاته نه بییت که کۆبوونه وه که پیوهندی به چهند کاریکی ریکخستنه وه بییت .

ئه رکی خووستی

له م پاژده دا زۆر له باره ی ئه و کارانه وه دواین که ده شییت مامۆستا

ئه وه رهدت بکاته وه که ئاماده یان ناییت . له گه ل ئه وه یشدا ئه وه هه لۆیسته که ده گۆریت ئه گهر بییت و به قایل بوونی هه موو سه نه ندیکا پیشه بییه کان مه رجی نوئ بۆ دامه زرانندی مامۆستایان دا بنریت . ده بییت ئه وه ره چاو بکه ین که له هه موو باریکی ئاسایدا جیاوازی نیوان ئه و کارانه ی که ناییت مامۆستا ناچار بگریت ئه نجامیان بدات و ئه و کارانه ی که پیویسته ئه نجامیان بدات له رووی پیشه بییه وه یه هه یه .

ناییت مامۆستایان ناچار بگرین ئاماده ی کۆبوونه وه کانی دهسته ی فیرکردن یان ئه نجومه نی باوکان بییت ، به لām ئه گهر تیبینیه کی ته واری سه باره ت به م بابه ته ئاراسته بگریت ئه وه پیویسته هه ول بدریت بۆ ئه وه ی ئاماده بییت ، ته نانه ت ئه گهر کۆبوونه وه که له دهره وه ی فیرگه یش بییت ، به لām به چالاکی فیرگه ده ژمی رریت و پیویسته مامۆستایان ئاماده ی بن ئه گهر هیچ هۆیه کی دروست له ئارادا نه بوو بۆ ئه وه ی ئاماده ی نه بن ، ویرای ئه وه یش داوا له مامۆستا ناگریت پاساوێک به یینیتته وه ، ههره وه ها به رتیه به ری فیرگه ئه و مافه ی پیی نه به خشاوه ناوی ئه و مامۆستایانه ی نایانه ویت ئاماده بن پییشکه ش به ههر که سیکی دیکه بکات . له گه ل ئه وه یشدا ئه گهر کاریکی خووستی دهستی پیی کرد ئه وه

چالاکییه کانی دهره وهی فیرگه خالیکی
باشه له کاتی پیشکه شکردنی داواکاری
کارکردن و ژیاننامه و شهو راپورتانهی
له باره ی ماموستاوه دهنوسرین. بویه
رته کردنه وهیه ک پاساوی بو
هینرابیتته وه له رته کردنه وهی ره های بی
پاساو هینانه وه باشتره.

- ماویه تی -

ماموستا ده توانیت له کاتی شهو کاره دا
رای خوی نه گوریت.

تهرک ههر ته رکه ته گهر که سه که
خوویستانه بیکات یان کاره که به پیی
رینمایی بکات، چونکه ده شیت پیی
دهست پیی کردنی کاره که بکشیتته وه
به لام کاتیک که کاره که دهستی پیی
کردیت ناییت بکشیتته وه.

خالیکیش ههیه که پیویسته ره چاو
بکریت، تهویش تهویه که ماموستا
بیری لای پله بهرزکردنه وهیه چ زوو چ
درهنگ بویه ناره زووی به شداریکردن له

گیروگرفتی نه خوینده واری

چه مکه که ی، هوکاره کانی سه ره هلدانی،

ریگه کانی نه هیشتنی

بهشی دووهم و کوتایی

نا: نووری عه لی نه مین

و: که مال غه مبار

ئەم نووسینە یەکیکە ئەو تووژینەوانە ی که لیژنە ی ئامادە کردنی یەکەم کۆری لیکوئینە وە ئەبارە ی کتیبی قوتابخانە وە بە زمانی کوردی ئە رۆژانی 25 و 26 و 27 ی تەمووزی سالی 1973 ئە شە قلاوہ سازی داو، کۆرەکە ئە لایەن بەرپۆه بەرایە تیبی گشتیی خویندنی کوردییە وە بەرپۆه چوو.

پینجەم: پلانی خویندن ئە فیرکردنی گەوران

قۆناغەکانی پلانی خویندن بە گرنگترین ئەو رەگەزانیە لە قەلەم دەدریت که دەبیست بایە خدانیککی تاییەتی ئاراستە بکیریت لە کاتی دانانی هەر سیاسەتیککی فیرکاری بۆ هەر کۆمەلگەیک.

ئەخشە ی لیکوئینە وە لە ئەهیشتنی ئە خویندەواری زۆر گ—ۆرانیکاری و هەموارکردنی بەسەردا هات، تەنانەت ئامانجەکانی و بەرنامەکانی ناوەرۆکەکی وایان کرد که هانی ئە خویندەوار بەن ئە لایەک بۆ فیربوون و ئە لایەکی دیکە وە بگاتە پیادەکردنی ئەم ئامانجانە و لە بیناکردنیدا ئەمانە ی خواروہ رەچاو بکیرین:

1- پلانی کە بەرپیتتە وە سەر ئەخشە کیشانی نیشتمانی لە گەشەپیدانی سەرانسەری و تەعبیر لە ئامانجەکانی بکات و لە ریتگە ی بەرنامەکانی و پرۆگرامە

فیرکارییەکانی و شیوازەکانییە وە هەولێ پیادەکردنی بدات و برەو بە پرۆژە ی گەشەپیدانەکانی بدات و، شان بە شانیان بۆ خزمەتکردن و پالئانیان بۆ بەرھەمی پتر هەنگاو هەلینیت. 2- ئەخشەکە لە هەلپژاردنی ماددە فیرکارییەکانی — لە هەموو قۆناغەکانیدا — جەخت لەسەر پیوستییەکانی گەورەکان دەکاتە وە، لە دەوری شوینەکانی بایە خدانییەکانیان دەسوورپیتتە وە بۆ ئەو ی ئەو ئارەزوو و ئاواتانە ی لە دل و دەروونیاندا پەنگیان خواردوو تەو تیر بکات.

3- ئەخشەکە ساناترین ریتگە بۆ پەستنی بەرنامەکانی هەلپژیریت و، چاکترین رەگەز و شیواز لە پیادەکردنی بژار بکات، بۆ ئەو ی وانی خوین هان بدات بۆ تەواوکردنی لیکوئینە وەکی و، وای لێ بکات که ئارەزوو کە لە وەرگرتن بە کەمترین ماوہی زەمەنی لەبار تیر بکات.

فیرکردنی سه‌ره‌تایی بۆ گه‌وران، شه‌وه‌ی که به دوا‌ی نه‌ه‌یشتنی نه‌خوینده‌واریه‌که‌یاندا دیت و ده‌یانگه‌به‌نیتته ئاستی پیشه‌یی و چونه‌ ناو مه‌شق پ‌ی کردنی پیشه‌یی و سوود لیوه‌رگرتیان و ده‌رگه‌ والا‌کردن بۆیان، بۆ ته‌واو‌کردنی خویندنیان له قۆناغی ناماده‌یی که به کۆتایی قۆناغی پابه‌ندبوون له ده‌وله‌تیی گه‌شه‌سه‌ندوو له قه‌لهم ده‌دریت.

فیرکردنی دواناوه‌ندی بۆ گه‌وران ته‌گه‌ر گشتی بیت یان شه‌کادیمی یان هونهری پیشه‌یی، ده‌بیت له‌گه‌ل پی‌گه‌یشتنی وانه‌خوینان و ناماده‌بوونیان شه‌و کات و بارودۆخه‌ی بۆیان ره‌خساوه‌ بگو‌نجیت.

له‌ ریگه‌ی شه‌م ئیعتیبارانه‌وه نه‌خشه‌ی خویندن بۆ گه‌وران ده‌توانیت نامانج و داخو‌ازیه‌کانی گه‌وران و خواست و پی‌ویستییه‌کانی ژینگه‌ و هیواکانی کۆمه‌لگه‌ جیه‌جی بکات.

به‌رنامه‌کانی نه‌ه‌یشتنی نه‌خوینده‌واری به‌ دوو قۆناغی گرنگی پله‌ به‌ پله‌ی به‌یه‌که‌وه به‌ستراودا ده‌روات و له‌ ریگه‌ی شه‌وانه‌وه نه‌خوینده‌واری وانه‌خواز ناهیلن و شه‌م دوو قۆناغه‌ شه‌وانه‌ن:

یه‌که‌م: قۆناغی بناغه‌ و ماوه‌که‌ی به‌ که‌می نۆ مانگه‌ بۆ شه‌و تو‌یژه نه‌خوینده‌وارانه‌ی که‌ ته‌مه‌نیان له

4- نه‌خشه‌ی خویندن بواری فراوانتر و گشتگیرتر بگریتته‌وه له‌ گو‌ره‌پانه‌کانی شاره‌زایی فیرکاری له‌و چالاکییه‌ ئاساییانه‌ی که‌ سیستمه‌ باوه‌کانی قوتابخانه‌ له‌خۆ ده‌گرن، واته‌ نه‌خشه‌که‌ رۆشنیبری هه‌مه‌جو‌ر دا‌بین بکات، جگه‌ له‌ فیرکردنی کارامیه‌کانی پی‌وه‌ندی کردن (خوینده‌وه و نووسین و ژمی‌ریاری) که‌ بایه‌خ به‌ په‌روه‌رده‌ی کۆمه‌لایه‌تی و ته‌ندروستی و نیشتمانی ئایینی ده‌دن. هه‌روه‌ها بایه‌خ دان به‌ رۆشنیبری کری‌کاری و شه‌و چالاکیانه‌ی له‌گه‌ل شه‌ودان، وه‌ک رینمایی کردنی کشتوکالی له‌ دل و ده‌روونی وانه‌خوینان.

5- بۆ پیاده‌کردنی به‌تواناترین کارمه‌ند له‌ راهی‌نانی ماده‌ده‌ی فیرکاری و پترتین کارامه‌ و زانیارییان و زۆرتین شاره‌زایی و شه‌زموون و، فراوانترین سنگ و ری‌زگرتیان به‌ تواناترن له‌سه‌ر مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل گه‌وران هه‌لب‌زیریت که‌ بتوانیت رۆشنیبری بخاته‌ دل و ده‌روونی وانه‌خوینان.

6- نه‌خشه‌که‌ یاریده‌ی پشتگیریکردنی شاره‌زووی فی‌ربوون و چه‌مه‌که‌ ته‌ندروستییه‌کان له‌باره‌ی گرنگی فی‌ربوون و پی‌ویستی به‌رده‌وامبوونی وانه‌ و وه‌رگرتن قوول ده‌کاته‌وه.

دامه زران (دندن) ی نه هیښه تنی نه خویندنه واری ته وانه ی خوواره وه ده گریته وه:

أ- خویندنه وه و نو سین و ژمیږیاری که ده رازهی بنچینه یی پلانه و له ههفته یه کدا به که می (8) وانه ی بۆ تهرخان ده کریت.

ب - پږشنبری گشتی - پږشنبری ثابینی و کومه لایه تی و سوشیالیستی و تندرستی ده گریته وه. بۆ هه موویان ههفته ی دوو وانه یان بۆ تهرخان ده کریت و، خویندن و فیږیون له سهر شیوه ی دوان و وتووږژ و چیرۆک و نمونه به ریوه ده چن، هه روه ها هه رکاتیك درفتم بۆ ته وه لوا خویندنه وه کانیش ده گریته وه.

پ - پږشنبری پیشه یی:

لیږه دا مه به ست له وه فیږکردنی نوی گه وران و گـفتوگو کړدنه له باره ی پیشه سازی، یان پیشه یان کار و له باره ی گپوگرفته گشتییه کانی کار و کریکار و پیاده کـردنی ئه رکه کان له لایه ن کریکارانه وه و ته و پږله ی که سه ندیکاکان و یه کیتییه کان و کومه له هه روه زبیه کان پیاده ی ده که ن و، له ههفته یه کدا دوو وانه یان بۆ تهرخان ده کریت.

ج - خوښی پیدان:

ناسایی چالاکي هه مه جوړ ده گریته وه، وه ک پيشکه شکردنی شانوگه ری و

(15) سال پتر و به که می ماوه که ی بۆ ته و توږده ی ته مه نیان له (15) سال که متره (18) مانگ ده بیټ.

مه رجـه که وانه خواز له م ماوه ی قوڼاغی یه که مدا ریږکوپیک بیټ، له خویندنیکی ریږکوپیکدا له پو لیک یان هوبه یه که له پو له کانی

نه خویندنه واری، پږژانه نزیکه ی دوو سه عات، پینچ پوژ له ههفته یه کدا و، به درپژایی ماوه یه که له سهر خویندن به رده وام بیټ هه ر هه مو و تا

کـوټاییه که ی به ده سته واژه یه کی دیکه (3) وانه له پوژیکدا، ماوه ی هه ر وانه یه کیان (40) ده فیکه بیټ به راده ی (15) وانه له ههفته یه کدا و، له کوټایی ته م قوڼاغه دا وانه خواز ته زمون دده ات بۆ ته وه ی

به لگه نامه یه کی پی بدریت که له خویندندا ریږکوپیک بووه و گه شتووه ته ته و ناسته ی که ده توانیت به روه وانی و به تیگه یشتن بخوینیتته وه و بنوسیت و بژمیږیت و، زانیاری و پږشنبری و شاره زاییه کی هه مه لایی و به سوودی وه رگرتوه وه ک هاوولاتییه که سوودیان لیوه رده گریټ، وه ک گه وره ی مال به که لکی دیت و، وه ک کریکاریکي به ره مه یته ر یارمه تی دده دن.

له سهر ته م بنچینه و، بۆ پیاده کردنی ثامانج و داخواییه کان، پلانی خویندن له قوڼاغی یه که م (بناغه -

یه که باس له بابه تیک، یان پتر لهو بابه ته روښن بیری، یان ټابووری، یان کومه لایه تی، یان هونه ری، یان زانستی، یان پیشه یی ده کات که به بایه خـدانه کانی خـویننه روه به ستراونه ته وه و هانی دده دن به دوی ماده دی دیکه ی خویندنه و هدا بگه پریټ بو ټه وهی ناگاداری و زانیاری و مه شقکاری به که ی پتر بیټ.

شه شه م: بنه ماکانی دانانی کتیبی

خویندنه وه و نووسین بوگه وران

تیبینی ټه وه ده کریت که زور له ولاتان بابه تی تایبه تی فیرکاری بو مندالان له فیرکردنی گه وران به کار دینن، له گه ل ټه وه ش که جیاوازی له نیوانیاندنا هیه له پیگه یشتنی ته نی و روښن بیری به چاوپوښی له وهی که جیاوازیان له ناروزو و ریپازه کاندنا هیه. بیگومان که بایه خدان به بابه تی فیرکاری و ټاوردانه له گرنگیه که ی، به گرنگریز فاکته ری سه رکه وتنی فیرکردنی خویندنه وه و نووسین له قه ل هم ددریت، بگره زورچار بابه تی خراب ده بیټه هو ی ټه نجامی به پیچه وانه و، بایه خدانان به ټاماده کردنی بابه تی تایبه تی به گه وران له وتنه وه و شیوازه کانی فیرکردن و بابه تی

بینینی فلمی سینه مایی، یان نمایشکردنی شانوگه ری و، گوگریتن له گورانی و موسیقا و ټاماده کردنی ټاهنگی ساکاری خوشگوزهرانی، ریپکخستنی گه شت و گوزار و سهردان و، ریپکخستنی مه شقکاری و پیشپرکیی وهرزشی، پیشکه شکردنی خزمه تگوزاری کومه لایه تی بو ژینگه و... تاد. بو خوشگوزهرانی هر هه فته یه ک نزیکه ی دوو سه عاتی بو تهرخان ده کریت.

دووه م: قوناعی به دواداجون - ټامانجی ټه م قوناعه چه سپاندنی ټه و زانیاری و کارامه بیانه یه که وانه خواز له قوناعی دامه زرانندنا دهستی ده که ویت.

هه روه ها مه به ستیان هاندانیه تی له سه ر به رده و امبونوی گه شه سه ندنی خودی و چاکسازی و چاککردنی ناستی ژیانی له بواره کانی کارکردن و جه ختکردن له سه ر ټه و گورانکاریه پیشه یی و ټابووری و کومه لایه تی بانه ی له رووی ټه وه یی یان نیوده وله تی به وه وهریانده گرن.

ټه م قوناعه به ماوه یه کی زه مه نی که له نیوان نزیکه ی دوو سال و پینج سالدا ده بیټ و، ټه م قوناعه نامیلکه و په خشنامه و فره ژیده ری هیه که هر

ده گوتړتیت فلهسه فهی بنچینه یی و، به کورتی له م چه مکهانه ده دویین:

أ - چه مکی خویندنه وه: چه مکی خویندنه وه که سه ره تای سه دهی بیستمه وک چالاکیه کی ساکار دهستی پی کرد که پوخته کهی "دهرک پی کردنی وشه کان و گوگردنیان" پاشان تویتزه ره کان بایه خیان به لیکولینه وهی چه مکدا و له چند لایه نیکی جیاوازی خویندنه وه یان کولیه وه و ژماره یه ک توانای گرنگیان دوزیه وه، له وانه تیکه یشتنی بیروباوهره سه ره کیسه کان و لقیسه کان و تیکه یشتنی بیروباوهره راشکاو و بیروباوهره شاراو ده کان و، به م شپوه چه مکی خویندنه وه له پرؤسه یه کی ساکاری بی توانا له په ی پی بردنی وشه کان و گوگردنیان، بو پرؤسه یه کی ناویتته گویزرایه وه، تیکه یشتنی مانای خوینراوه له خو ده گرتیت جگه له په ی پی بردنی ره مزه کانی و گوگردنیان.

دوایی تویتزیه وه زانستیه هسه کان سه لماندیان که خوینه ری باش هر به دهرک پی کردنی ره مزه کان و تیکه یشتنی مانا کانیان واز ناهیتیت که ده باغورینتته وه. به لکو هه مدیسان هه لیانده سه نگییتیت و بریاری خوئی

تاکه کانیان و دهره یینانیا و امان لی ده کهن که پالنه کانی وانه خوازان و ثاره زووه کانیان و قوژتنه وه ثاماده بوونیان و شاره زاییه کانیان تیر بکه یین.

تهو بناغانه ی که پیوسته ته م کتیبانه یان له سه ره دامه زرتیت ته مانه ن:

1- فلهسه فهی بنچینه یی:

نوسه رانی فیروونی خویندنه وه و نوسین ده که ونه ژیر کارتیکردنیکی زوری تهو ثامانجانیه کی دانه ر له فیرکردنی نه خویندنه وارارن گه ره کیسه تی. ته گه ر ثامانجی فیرکردنی نه خویندنه وارارن ته نیا هه له یینانی خه ت و نوسینی ناو بی ته وه کتیبه که ته نیا به لایه نه میکانیزمه کانی خویندنه وه و نوسینه وه به ند ده بیت، به لام ته گه ر ثامانجه کیه ی وایان لی بکات به شداریه کی کاریه گه ر له چالاکیه کانی ژیاندا بکه ن که رؤشنییران له کومه لگه که ی خویندا ده یاننوینن، ته وه له کتیبه که دا بابه خ به بابته و تیکه یشتن و پرونکردنه وهی بیروکه و دهربرینی دروست ده دات.

چه مکی خویندنه وه و نوسین لای دانه ر و ثامانجه کانی له فیرکردنی خویندنه وه و نوسین و قوئاغه کانی فیروونیان، ته وانه ن که پییان

و، بهم شیوه زانیاری خویندنه وه و نووسین ده بیته هوی یارمه تیدانی تاک بۆ شهوی گپوگرفته کانی خوی چاره سهر بکات و په وشى خوی چاکتر بکات.

ثامانج له فیرکردنی نه خویندنه وارن پییه خشینی کارامه یی سه ره تایی بوون له خویندنه وه و نووسین له کتیبیک، یان دوو کتیب و ژماره یه ک وانه و مه شقکاریه که پیوه نندیان به زانیی وشه کان و په گهزه بنچینه ییه کانی کتیبه که وه هه یه و فیربوون له و سنوره ده وه ستیت و فیرخواز له رووبه رووبوونه وه ی هله و پیسته هه مه جوره کان که خویندنه وه و نووسینیان گه ره که پشت به خوی ده به ستیت. شه زمونه کان سه لماندیان که شه شیوازه له فیرکردنی نه خویندنه وارن نه زۆکه، چونکه نایته هوی شه نجامه خواستراوه کان و خوی له کرۆکی ژیانی فیرخوازان نادات، هه روها پاره و پول و ته قه لا و کات ناهیتته کایه وه، به لکو هه مووان له ده دست ددهات، شه گه رچی بهرنامه کانی نه هیشتنی نه خویندنه واری و کتیبه کانی له ولاتی شه مه دا له سهر شه و بیرۆکه بنیاتنراون. کاتی شه وه هاتوه به بیرۆکه یه کی نوی بگورپین که بیرۆکه ی ناستی پیشه ییه

له سهر شه وان و نووسه ره که و شیوازی نایشکردنیان ددهات.

ده بیت شه چه مکانه بکرین به بناغه یه ک بۆ ناماده کردنی کتیبه کانی فیربوونی خویندنه وه، بۆ شه وه ی دلنیا بیت که خویندنه به کرده وه ثامرازیکي ده سه که وتوه، که له ژیانی خوی و ژیانی کۆمه له که یدا به هاواره و توانای شه وه ی هه یه وشه ی نووسراو به کاریبیت بۆ زال بوون به سهر شه وه له لویستانه ی رووبه روویان ده بیتته وه و له چاره سهر کردنی گپوگرفت و چاک کردنی ژیانیدا یارمه تی دده دن.

ب - ثامانج له خویندنه وه: شه وه ی له سهری کۆکین شه وه یه که خویندنه وه و نووسین ثامرازیکه بۆ بالابوونی ژیانی تاک و کۆمه لگه، له ریگه ی خویندنه وه ی دروشم و ناوی شه قام و جار دانه کانه وه ده توانیت شه وه ی له و کۆمه لگه یه دا هه یه له رووداو و شه وه ی له جیهاندا هه یه له ده نگوباس و گۆرانکاری له ریگه ی پیوه ندیکردن به کتیب و چاپکراوه شه و ژانیاریانه ی ده ست بکه ویت که ییاریده ی بهر زکردنه وه ی ناستی بژئوی و چاک کردنی باری ثابووری و پیاده کردنی شه ره که مه دهنیبه کانی دده دن و به شداری له چالاکیه کانی کۆمه لگه که یدا بکات

فیرکاری رابھینرین به جوړیک به
ثامانجه خواز یاریه کان بیننه دی.

ج - قوناغه کانسی فیرکردنی
خویندنه وه: فیرکردنی خویندنه وه
نوسین به یهك جار ته و او ناییت، به لكو
به چهند قوناغیک كه وانه خواز پیاندا
تیده په ریت، هه تاكو به چاکی فیری ته و
داب و نه ریت و کارامه بیانه ده بیت كه
خویندنه وه و نوسین به خویندنه وه ده گرن
و، ته و راستییانه له خویندنی
مندالان و گه وران كـؤكراونه ته وه
نیشانه ی ته وهن كه به چوار قوناغی
سهره كیدا تیده په رن، كه ته مانهن:

1- قوناغی ثاماده بوون.

2- قوناغی وهرگرتنی کارامه بیه
بنچینه بیه کان.

3- قوناغی ره وانی.

4- قوناغی پیگه یشتن.

1- قوناغی ثاماده بوون: ثاماده بوون

چهمکی چه مکه بنچینه بیه کانه له
فیرکردندا، ته ویش ته وه ده گه یه نیت كه
مروڤ شتیك فیرناییت ته گهر بو
فیربوونی ثاماده نه بیت و تویتینه وه
دهروونییه کان له بواری گه شه كردن و
فیربووندا نیشانیان داوه، كه
ثاماده بوون بو فیربوونی خویندنه وه
فاکته ریکی پیوسته بو پیتشکه و تن،
یان لاوازبوون له فیربوونی دا.
دهرکه و تووه كه ته ثاماده بوونه له سهر

به هه موو کارامه یی و زانیاری و
رپیازه کانیانه وه، ته و رپیازانه ی كه
وایان لی ده كهن به شداریه کی
کاریگه رانه له چالاکیه کانی
خویندنه وه و نوسیندا بکه ن، كه
كؤمه لگه به سهر رؤلّه فیرخوازیه کانیدا
دهسه پی نیت.

بو گه یشتن به م ناسته پیوسته
نه خویندنه واران بو گه شه پیدانی توانا و
کارامه یی و رپیازه پیوسته کانیان
رینمایي بکرین تا به شداري له م
چالاکیانه دا بکه ن. زانین و گؤکردنی
راست و دروست و تیگه یشتنی روونی و
وردی خوینراوه و ره خنه لی گرتن و
حوکم به سهر دانیدا، له گه ل نوسینی
راست كه به روونی ته عبیر له مه به ست
دهكات، ده بیت ثامانجی سهره کی بین بو
فیرکردنی نه خویندنه واران و
دهستگرتنیان به جوړیک له ههر
قوناغیکدا هه ست به باوه رکردن به
توانا کانیان بکه ن له تیپه راندنیان و
ثاره زووکردنی گواستننه وه بو قوناغی
داهاتوو، پیوسته شاره زاییه کانی
فیرخوازان له سهر پالنه ره کان و
پیوستیه کان و ناسته کانی
دهسکه و تنیان بنیات بنریت. هه موو
ته وه به ته بیعه تی خو ی وا پیویست
دهكات كه له سهر کتیبه کان و باه تی

به لّام گه شه سندنې ناماده بوون به وروژاندنې نه خویندنه واران د بیټ بؤ فیربوونې خویندنه وه و نووسین به به کارهینانې هویه کانی بانگه شه یه له فیلم و پوستر و په خشنامه و کور و لیدوان و وتاردان و باسکردنې گپروگرفته کانی وان هـ خـوازان و پیوستیبه نژیکه کانیان، وه ک زوربوونې به رو بووم، یان قه لاچوکردنې په تایه ک یان پتر دهسکه وتنی ناو و پرؤسه کانی به ره هـ له کارگه کاند..تاد.

پاشان گواستننه وه بؤ هه لویسته کان که تیانداندا دهک به وه دهکن که نه پیوستیبه پیر ناکرینه وه ته گهر فیبری خویندنه وه و نووسین نه بن.

2- قوناعی وهرگرتنی کارامه یبه بنچینه یبه کان:

- ناسینی وشه و پرسته کان - قوناعی دووه می فیربوونې خویندنه وه یه، نه و کاته دهست پی دهکات که مندال بؤ فیربوونې خویندنه وه ناماده د بیټ و، له کوتایی نه ماره یه دا وانه خواز ده توانیت ماده ی ساکار وه ک دروشم و چاردان و دهنگوباسی رؤژنامه و رینمایی و نامه ی کورت و هه ندیک کتیبی سانا بخوینیتته وه و، لیره دا مه به ست له توانای خویندنه وه له قوناعه دا ناسینی نه و په یقانه یه که نه و

چهند فاکته ریک ده وه ستیت گرنگرتینیان نه مانه ن:

- توانای عه قلی به سه بؤ وهرگیرانی ره مزه نوسراوه کان بؤ و اتا کانیان و نه م هرجه سه باره ت به بچوکان گرنگه، به لّام گه وره کان له نه نجامی شاره زاییه فراوانیبه کانیانه وه نه م سنووریه یان تیپه راندووه.

- ناره زوییه کی زوری فیروونې خویندنه وه.

- شاره زاییه کی فراوان یاریده ی تیگه یشتنی مانای بابه ته گه وره کان ده دات.

- سامانیکی زمانه وانې ده توانیت له تاکه کان و پیک هاته به رچاو فراوانه کانه وه نه و دیوی مانایه کان بسمیت.

- توانای بیرکردنه وه ی روون.

- توانای ناگایی خستنه سهر وردی تیپینی.

- توانای جیاکردنه وه ی دهنگه کان و شیوه کان.

- توانای لیکدانه وه ی وینه کان.

- توانای کارکردن له گه ل که سانی دی.

- خالی بوون له نه و نه خویشیانه ی که ده بنه ریگر له به رده م دهک پی کردنی ره مزه کان و جهخت کردن له سهر و اتا.

رینگی مادده فیرکاریه باشه کان و شپوازی وانه و تنه و هی کاریگه ره وه دهستی ده که ویت.

3- قوناعی په وانی:

ته مهش قوناعی سییه مه له فیربوونی خویندنه وه و ته م قوناعهش به خیرایی و بالایی و فراوانی جیاده کریتته وه. له و کاته هی که به پرپوه ده چسپت بایه خندان به خویندنه وه هی که شهیه کی خیرا ده کات و نه ریته کانی ناسین و تیگه یشتن به پلهیه کی گوره له کیفایهت و فره بواره کانی خویندنه وه و هه مه جوړی بابه ته کانی بالا دهن و، خیرایی خویندنه وه هی بی دهنگ و به دهنگ زیاد ده کات، گرنگترین شت که ده کریت ته م قوناعه هی و هسف بکریت قوناعی گواستننه وه یه.

گواستننه وه له دروستکردنی نه ریت و کارامه هی بو پیگه یاندنیان و گواستننه وه له بایه خدان به و هرگرتنی داب و کارامه ییه کانه وه بو بایه خدان به فراوانکردنی شاره زایی و دهسکه و تنی زانیاریه کان، به وه وه رینگی بو قوناعی چواره م سانا ده بیت، به وه وه رینگی بو قوناعی چواره م خو ش ده بیت. ته ویش ته و قوناعه یه که داب و کارامه ییه کان ده گنه ناستی تیگه یشتن، به جوړیک وانه خواز بتوانیت هه موو ته و ماددانه

ماددانه ی تیډایه و گوگردن و تیگه یشتنیان، وانه خواز هندیک په یش که له قوناعی پیتشودا و هری گرتوون که شه پی ددهات و هکو بایه خدان به فیربوونی خویندنه وه و سه یرکردنی وشه کان که په زمی مانا به خشن و گرنگترین شت که له م قوناعه دا دیتته دی، ته مانه ن:

1- ناره زووی بیرکردنه وه و تویتینه وه ی مانا کان له هه موو چالاکیه کانی ژباندا.

2- کارامه یی له ناسینی هه موو ته و وشانه ی که پیتشر نیشان دراون و گوگردنیکی دروستانه هه ر به ته نیا سه یرکردنیان.

- توانای هیرش بردنه سه ر وشه نوییه کان و ناسینیان.

- توانای پوخته کردنه وه ی و اتا و بیروباوه ر له مادده ی خوینراوه.

- توانا بوونی په خنه گرتن له بیروباوه ر و به کاره یسانی له ناراسته کردنی کاروباری مرو قدا.

- بایه خدان به خویندنه وه بو چپژ لی و هرگرتن و دهسکه و تنی زانیاریه کان.

- ناره زووکردن له به رده و امبوونی فیربوون دوا ی کوتایی قوناعی دووهم.

ته م رپیاز و کارامه ییانه، وانه ییژ له خو یه وه دهستی ناکه ویت، به لکو له

- توانای په څنه گرتن و به کاره پینانی
بیروباوږ و رای دهسکه وتوو له ریځگه
خویندنه وه.

- کردنی خویندنه وه به نه ریتیکي
ریځکوپیک لای وانه خوازان بو چیژ
لیوهرگرتن و دهسکه وتنی زانیاریه کان.

- فراوانکردنی زانیاری وانه خوازان به
مادده خویندنه وه کان و به ستنه وه بیان به
چالاکیه کانی خویندنه وه له
کومه لگه دا.

- بایه خدانسی وانه خوازان به
به دوا د اچوونی فیربوون.

کتیب و مادده فیرکاریه کان

گه وره وانه خوازان ته مومون و
شاره زایان هیه، ته گهر سنووردار و
ساکاریش بن، به لام ته وان
پیځه بشتنیکي عه قلیان هیه، که
وایان لی دهکات بتوانن ژیانان به ره و
ته و لایه ک بهرن که له و باوهره دان بویان
سوودی هیه. ته وهی زانراوه زوربهی
ههره زوری گه وره کان زور له جوړه کانی
ژیان و کاروباره کان له ریځگه
که ناله کانه وه راگه یان دنی به کومه ل فیر
ده بن، وه کو راډیو و ته له فزیون و
سینه ما. ته وان له ریځگه ته م
فیربوونه وه پهی به وه ده بن که چند
جوړیکي باشر و ناستیکي به رزتری

بخویندنه وه که کومه لی فیرخوازان له
کومه لگه ی خویاندا ده بخویندنه وه،
گه شه سندن له م قوناعه دا بو ته وه
ده چیت:

- پترکردنی خیرایی له خویندنه وه و
چاک زاینی.

- وروژاندنی هزی وانه خوازان له
خویندنه وه و دروستکردنی نه ریتی
سهر به خوئی له خویندنه وه دا له کنیان.

- زور جوړه مادده ی خویندنه وه
پیشکesh به وانه خوازان ده کرین و
پیان ناشنا ده کرین.

4- قوناعی پیځه یشتن - به دوا د اچوون -

ته مهش قوناعی چواره می فیربوونی
خویندنه وه به ته م ناو هشی لی نراوه،
چونکه ته و نه ریت و کارامییانه ی که
وانه خوازان له قوناعه کانی پیشوودا
دهستیان که وتوو، له م قوناعه دا
پیده گهن، به جوړی و له خویندنه وه
ده که ن که نامیړیکي کاریگهر بیت بو
چیژ لی وهرگرتن و دهسکه وتنی
شاره زایی و زانیاری و، ته م قوناعه
به مانه ی خواره وه جیاده کرینه وه:

- به رده و امبوونی گه شه کردن له ریځگه
ره فتارکردنیدا.

- ناسینی وشه ی نوئ که له کاتی ته و
ره فتارکردنه دا دپته ریځگه بیان.

- پاشان توانای تیځه یشتنی مادده ی
خویندنه وه.

گه شه پیدانیان لای هم مو وانه خوازان ددهن، گرنګترین جوړه کانی نهو کتیبانه ی زنجیره که به خوږانه وه ده گریټ نه مانه:

۱- کتیبه کانی خویندنه وه: بریتین له ژماره یه که لهو کتیبانه ی به دوا ی یه کدا دین، که پله به پله دهستی وانه خواز ده گرن هرکه دهست به فیربون ده کات هه تاکو توانای نه وه ی ده بیت ماده ی ساکار بخویندنه وه و بنوسیتته وه و، نه رکی جه وه هری نه م کتیبانه نه مانه:

1- راکیشانی وانه خوازان بو خویندنه وه به تاسه و بایه خدانه وه، له ریگه ی پیشکه شکردنی بابه تیکه وه که بو خویندنه وه دهست بدات و، بابه ته کانی پر مانا بن و به ژیان ی وانه خوازان و پیوستیه کانیانه وه به ندبن.

2- شیوازه که ی له گرانیدا پله دار بیت بو نه وه ی له دهسکه وتنی نه ریت و کارامه ییدا به ری کویپکی بروات.

3- هه لباردنی تاکه به کارهاتوو و باوه کان له ناو وانه خوازاندا به مهرچیک کوی تاکه کان له 150 وشه پتر نه بیت، واته له سنووری توانا کانیدا بیت، به ناوی ناوداره کانیسه وه.

4- وا چاکه ناو به ناو په یقه کان دوویات بگرینه وه، چونکه مه شق پی کردنی دابه شکراو، وهک توژینه وه ی

ژیان هه یه و، جیاوازی له ثاره زوو و خواست و کارامه ییه کانی خه لک هه یه و، به راده ی نه م لایه نانه به خت و تهقه لایان له کومه لگه دا ده وستن، له بهر نه وه نه رکی کتیب وروژاندنی هوشیاری خویندنه وه کاریه لایان، بو نه وه ی بیانگه یه نیته هیوا ی خوازیاران له چاککردنی حالیان و به رزکردنه وه ی تاسی بژیوی و وه یفیان. نه مهش به کتیبی تاییهت به نه خویندنه واران پیاده ده گریټ که چند جوړ له خو بگرن. به جوړیک له سه ر تاسی قوناغه کان و ماده فیرکاریه کاییه کان هه نگاو هه لینن که فیرخواز پیاندا تیده په ریټ. کتیبه کانیس نه مانه:

1- کتیبه بنچینه ییه کان

2- کتیبی سه ربار

3- کتیبه کانی به دوا داچوون

4- کارته کان

5- تاقیکردنه وه کان

1- کتیبه بنچینه ییه کان: نهو کتیبانه ن که وانه خوازان لیبانه وه فیری خویندنه وه و نووسین دهن، فیربونیک ری کویپنک له پوله کانیدا و به ناراسته کوردن و ناموژگاریکردنی ماموستا و پیان ده گوتریټ کتیبه کانی بناغه، چونکه بایه خ به دروستکردنی نه ریته بنچینه ییه کان و

زور دانهر خویندنه وه و نووسین و مه شقکاریه کان له یه کتیبدا کۆده که نه وه. به لام ریبازی نوئ له داناندا ناره زووی تهرخانکردنی کتیبی کی سهر به خۆ ده کات بو هر یه کیکیان، چونکه کۆکردنه وه ناره زووی وانه خوازان بو کتیب لی رانه هاتنی له سهر به رده و ام بوونی له سهر خویندنه وه ده کوژیت.

ج - کتیبه رابه ریه کان: ته و او که ری کتیبه کان ی پیشوون، به لام هر بو وانه خوازان دانان زین به لکو بو مامۆستایان و ئه رکیان رینماییکردنی مامۆستایه بو ریگه کان ی به کاره یانی ئه م کتیبانه و چند زانیاریه کیان تیدایه، مامۆستا پیشانی ئه و وانه خوازان ی ده دات که فیریان ده کات و ئه و کتیب و ئامرازانه ی به کاریان ده هیئت پیده ناسییت و ئه و بنه مایانه ی بو راشه ده که ن که بینایان له سهر ده کرایت و ئه و ریگه یانه ی که په پره ویان ده کات، له به کاره یانیان روون ده که نه وه.

2- کتیبه سه رباره کان: ئه و کتیبانه که وانه خوازان ده یان خویندنه وه له ته ک ئه و کتیبانه ی که تییا ندا نه ریته بنچینه ییه کان فیرده بن و ئه و کتیبانه ئاسایی دوا ی ئه وه دین که وانه خوازان

ده روونی ده ریده خات، له دووپات کردنه وه ی خه ست باشتره، دابه شکردن به سهر چند ماویه کدا یاریده ی به رده و امبوونی گرنگیدان و ره واندنه وه ی ماندوویی و بیژاری لای وانه خواز ده دات.

أ- ئه م کتیبانه به سهر چند وانه یه کدا دابه ش کراون، هر ده رسیک له وانه چند لاپه ریه ک به خۆ ده گریت و له ده وری بیرو که یه ک، یان رووداویک که له ژیان ی وانه خوازان و شاره زاییه کان یانه وه هه لکو لاه، ده سووریتته وه.

ب - کتیبه کان ی مه شقکاری: بریتین له ژماره یه کی دیاریکرا و له و کتیبانه ی که له گه ل کتیبه کان ی خویندنه وه ن و له وانه کان یاندا شان به شانی ئه وان ده پۆن، ئه رکی ئه م کتیبانه چه سپاندنی نه ریته کان ی خویندنه وه و نووسینه و گه شه پیدانی یانه له لایه ن وانه خوازان وه، ئه وه ش له ریگه ی پیشکه شکردنی مه شقکاریه کان ییه وه ده کرایت، که له لایه نه هه مه جوړه کان ی خویندنه وه له تیگه یشتن و ره خنه و ره فتار و مه شقی کردنی وانه بیژان ده دوین بو شیکاریان.

وهرگرتنی داب و نه ریت و پیوه ندیکردن به ســـــهرچاوه کانی رۆشنیبریه وه ده به ستیته وه و به بی ټهو وانه خوازان له خویندنه وه ده وه ستن و ټه وه ی فیری بوونه له بیریان ده چیته وه و ده گه ریته وه سهر نه خوینده وارییان و چالاکیی فیړکارییان بی چینی بهری فیړبوون ده ییه ستیت و رهنکه له بهر ده سته بوونی ټهو مادانـــــانه گه وره ترین هوی سهر نه که وتن بیت له بهر نامه ی کۆن بو نه هیشتنی نه خوینده واری، له بهر ټه وه ده یینین پسیوړانی فیړکردنی نه خوینده واران بایه خیکی یه کجار به نامه کردنی ټهم مادانه و هه لېژاردنی بابه ته کانیان و پــــله به پله ی شیوازه کانیان ده دن، هه تاکو نامه جبه خوازیاره که بیته دی.

4- کارته کان: ماموستا له پیناسینی وانه خوازان به وشه ی نوی پنا ده باته بهر نووسینیان له سهر ته خته و کارت هۆکاریکی دیکه یه ده کریت په نای بباته بهر بو جبه جیړکردنی ټهم مه به سته و کارت به وه جیا ده کریته وه که هۆکاریکی سانایه ده کریت پتر له جاریک به کار به یـــــریت و له مه به ستیکیش پتر، له نیشاندانی وشه نوییه کان و له مه شقکارییدا بو ناساندنیان و شیکاریکردنه و هیان و دروستکردنی رستـــــته. بگره له

مه و دایه که له فیړبوونی خویندنه وه ده برن و مه به سته که ش خو شه ویست کردنی خویندنه وه و چه سپاندنی نه ریتی نوین لای وانه بیژان که فیړیان بوونه و راهینانیان له رها بوو و سهر به خوی له خویندنه وه داو ټهم کتیبانه چند بابه تیکي هه مه جوړ له خو ده گرن، له و بابه تانه جیان که له کتیبه بنچینه ییه کانداهن.

له دانانی ټهو کتیبانه دا رچاوی ټهو مهر جانه ده کریت که له دانانی کتیبی بنچینه ییدا رچاو ده کریت، له بابه تی له باربوون و گونجانی بابه ته که و سانایی شیوازه که و له تاکـــــه کانیاندا خو به سته وه ی توندیان تیدا نییه که له کتیبه بنچینه ییه کانداهن.

3- کتیبه کانی به واد اچونه وه:

ټهو کتیبانه ن که له بابه تی هه مه جوړ ده دوین. وه که ته ندروستی و کشتوکال و ټهم کتیبانه به شیوه یه کی پله دار له گرانی ده نووسرین، به جوړیک وانه خواز پله به پــــله له تاکـــــه کان و ټاویته کردنه کانه وه ((رسته کان)) تا له کۆتاییدا ده یانگه یه نیته ناستی ټهو رۆژنامه و گوچار و کتیبانه ی که خه لگی خوینده وار ده یانخویننه وه. ټهم کتیبانه له فیړبوونی خویندنه وه و نووسیندا له کتیبه بنچینه ییه کان و سهر باره کان جیان، ټهو ټه لقه ن که

هه نديك پرتهی له سهر دهنوسریت، كه وانه خوازان سه رقالین، یان گبروگرتنيك كه پتوهندی به وانه وه هه یه و پالیان دهنیت به بایه خدان و ئەم پرستانه له قسه كانسی وانسه خوازه كانه وه هه لده بژیریت دواي شه وهی و توويز له سهر بابه ته كه ده كريت و ئەم تابلویه وه كه دهر وازه یه كه بو فيربوونی خویندنه وه له سهر شه و بنه مایه ی كه پالنه ره كانی وانه بیژان بو فيربوونی خویندنه وه دهوروژیتیت و له دهسكه وتی هه نديك ریباز و دابونه ریتی سه ره تایی یارمه تیبیان ده دات و وایان لی ده كات كه سه یری په یث و پرسته كان بكنه كه مانا و بیروباوهر دهنوین.

بو ناماده كردنی ئەم تابلویه ماموستا پرس به وانه بیژان ده كات بو بیركردنه وه له مه سه له یه كه كه پیوهی خه ريكن و پیوهندی به شاره زاییه راسته و خویه كانیانه وه هه یه، شه ویش له ریگه ی پرسیار لی كردنیان، دواي شه وهی گوئ له وه لامه كانیان ده كريت، و توويزیان له گه لدا ده كات و له هه لباردنی وه لامسه راسته كان له گه لیاندا به شدار ده بیت، هه روه ها دارشته وه یان له پرتهی ساكار كه له سهر ته خته دهنوسرین. دواي ماموستا شه و پرستانه، پرسته پرسته

دروستكردنی چهند پرگه یه کی نوئ له خویندنه وه دا سوودی هه یه.

5- تاقیكردنه وه كان: ماموستا له كاتیكه وه بو كاتیکی دیکه پیویستی به زانیی شه و پیشكه وتنه هه یه كه وانه بیژان له فیربوونی خویندنه وه و نووسیندا وه ده ستیان هیناوه، شه كاته دا وایان لی ده كات هه نديك دیر بخویننه وه یان بنوسن و هه نديك پرسیاریان له باره ی شه وانه وه لی ده كات و، بی گومان ئەم ریگه یه له تاقیكردنه وه دا بیروكه یه كسی له پیشكه وتنی وانه خوازان پیده به خشیت. به لام ئەم تاقیكردنه وه پروكه شانه نیشانه ی لایه نه كانی به هیزی و لاوازی نین لای هه ر یه كیكیان، له بهر شه وه وانه زانی كتیبه كانی خویندنه وه و نووسین په نا ده به نه بهر ناماده كردنی تاقیكردنه وه كان، بو ناسینی وشه كان و تیگه یشتنی مانا كانیان و په خنه لی گرتیان خه ت و حوچه كردنه وه وه هه نديك له م تاقیكردنه وانه له قوناغه كانی یه كه مدا و هه نديكیان له قوناغه كانی پیشكه وتندان و هه نديکی دیکه یان له ده می ته و او كردنی بهرنامه دان.

6- تابلوی شاره زاییه كان: تابلوی شاره زایی بریتیه له پارچه كارتونيك

خویندنه وه نایټ، به لکو له سهر بنچینه ی بایه خدانیه که یه تی به و بابه ته ی که وانسه خوازان بایه خی پیده دن.

2- په یقه کان له دووپا تکرده وه و دابه شکر دندا مافی خو یان پی نادریت.

له م مه به سته وه دهرده که ویت که چند جوړه کتییک و هوکاره کانی فی رکاری همن و ههریه که له وانه هرکی تاییه تی خو ی هه یه هر خو ی پیاده ی ده کات و ده بیټ بهرنامه ی فی رکاری دروست له سهر بنچینه ی کوکړدنه وه ی نیوان هم مادانه له ههریه که ی ته و اوکار نه خشه ی بو بکیشریت.

3- بابه ت شیوازی نمایش کردن: مه به ست له بابه ت هو ماده یه که وانه بیټ، بو فی رکردنی خویندنه وه و نووسین هه لیده بیټریت، چونکه بابه ته که له فی رکردنی خویندنه وه دا له دوو لایه نه وه کارتیکردنی هه یه.

لایه نی دهسکه وتنی دابونه ریت و کارامه یی بنچینه یه یی و لایه نی دهسکه وتنی مانا و بیروباوهر و ره خنه، له بهر هو هو نه و بابه تانه ی که هه لده بیټریرین ده بیټ پیوه ندیان به بایه خ پیدان و ثاره زووه کانی وانه خوازانه وه هه بیټ و له گه ل

ده خویندنه وه، سهره تا وشه کان له رسته کانداهناسرین، پاشان تا ک تا ک، وه کو وانه خوازان ده توانن به چاکی رسته و په یقه کان بخویندنه وه، رسته کان به خه تیکی گوره ده خرینه سهر تابلوییه که له پولدا هه لده واسریت و وانه خوازان جاریک ده یاخویندنه وه و له سهره تای وانه ی داهاتوودا به و رسته و په یقانه دا ده چنه وه، یان له ریگه ی تابلو که یان له ریگه ی چند کارتیکه وه که له پیسه وه بو هم مه به سته ناماده ده کړیت، دوا ی هو مه ماموستا ده چیتته سهر بابه تی نوی.

مه به سستی جه وه هری له م تابلویانه ریخوش کردنه بو کتیبه کانی پیسه وه، نه ک جینگه گرتنه وه یان و تابلوییه کان به سوودن ته گهر وه ک دهر وازه یه ک بو کتیبه کانی بنه مایه کان به کاره اتن، به لام زور زیان به خشن نه گهر له جیاتی هو ان به کاره اتن. چونکه هو ماده ی که له تابلوییه کاندایه پیشکه ش ده کړین، ناکریت له هه لباردن و پله داریه که ی واره چاو بکریت که له ماده ی که له کتیبه بنچینه ییه کاندایه پیشکه ش ده کړیت، جا ته گهر له رووی بابه ت یان رسته و په یقه وه بیټ هویش له بهر هو هو یانه:

1- هه لباردنی په یقه کان له سهر بنچینه ی یه که له دوا ی یه کی ماده ده کانی

كەرەستە و تاكانە يە كە بابەتە كە يان پى
دەنوسرىت و شىۋازو چۆنەتتى
نمايشكردنى گرنىگان لە بابەتە كە لە
كتىبە كانى فېركردنى خويندەنە وە كە متر
نىبە، چونكە پىۋەندىيان بە
دەسكە و تنى دابونە رىتى خويندەنە وە
كارامە يىبە كە لە لايە كە و لە لايە كى
دىكە وە بە دەستكە و تنى بېرۋا وەرو
واتاكانە وە ھە يە. چۆنەتتى نمايشكردنى
دروست پال بە وانە خوازەنە وە دەنن كە
گرنگى بە خويندەنە وە ھەزلىكردنى
بدەن و ھە و ل دەن فېرى بىن.

لەرۋى چۆنەتتى نمايشكردنە وە
رايە كە بۇ بە كارھىنانى شىۋازى چىرۆك
دەچىت، بابەتە كە بە شىۋە رۋودا و يىك
يان چىرۆكىك يان ھە كايە تىك
دەنوسرىت، لە نوسىندا رەچاۋى ئە وە
دەكرىت كە بىرۆكە ي مەبەستە كە رۋون
بىت و زمانە كە لە پە يىش و گوزارە ي
باۋى قسە ي گەوران و كە سايە تىبە كان
بىت، لە كار و رەفتارىان راستگۇ بىن،
وا بە چاك دەزانىت ئە گەر بابەتە كە
درىژ بوو بىر كىتتە چەند يە كە يە كى
بچو كە وە.

تويژىنە وە زانستىبە كان نىشانە ي
ئە وەن كە چىرۆك بلاوترىن جۆرى ئە و
كتىبانەن كە خەلك لە كۆمە لگە دا
دەياخويندەنە وە، دواى چىرۆك كىتتى

شارە زايىبە كانىان بگۇنجىن و ھە مە جۆر و
لە بارىن بۇ سروسىتى كارە كانىان و،
مەبەستىان فراوانكردنى ئارەزو وە كانىان
و پىزانىنى ئە وە بىت لە ۋلاتە كە ياندا
ھە يە و بۇ كار و پىرۋونى بەرھەم و
چاككردنى جۆرى كار و پالئانىان لە
وەرگرتنى زانبارى نوى لە بارە ي رىگە ي
وشە ي نوسرا و ھانىان بدات، ئە و كاتە
وانە خوازەن ھەست بە لە زەتتى
خويندەنە وە دەكەن، بە گەرمىيە وە دىن
بۇ فېرۋونى و لە پىنا و فېرۋونىدا،
بەرگە ي ھە موو بارگرانىبە ك دەگرن بى
ئە وە ي ھەست بە ماندوۋى يان بىزارى
بكەن، لە بەر ئە وە دانەران سوورن
لە سەر ئە وە ي كە ئە و بابەتە ي
كتىبە كانىان بە خۆيانە وە گىرتو وە،
بە تايەتتى لە قۇناغە دوايىبە كانى
فېركردن بە بېرۋا وە رى دە و ل مەند و
راى راست و دە و ل مەند بىن پىر لە بە ھاي
بەرز و ئە و شتانە ي راستە و خۇ
پىۋەندىيان بە واقىبە ي ژيانانە وە ھە يە.
چۆنەتتى نىشاندان و شىۋازى نوسىن
پىۋەندىيان بە بابەتە كە وە ھە يە، بە لام
شىۋازى نمايشكردن مەبەست لە و
شىۋازىبە كە نوسەر لە نوسىنى
بابەتە كە ي و بابەتە كانى دىكە دا
پە يرە وى دە كات كە كىتتە كە بە خۆيە وە
دەكرىت، بە لام شىۋاز مەبەست لە و

هه ریهك له م په گه زانه كار ده كاته سهر ماددهی خوینراوه و زیادبوونی ده بیته گرانى مادده خوینراوه كه كه مېوونى ده بیته هوى سانابوونى.

به لام رسته كان، له ژیریا نندا دريژى رسته يان كورتيه كهى دنوسرين، ژماره ی رسته ساكاره كان، ريژه ی سهدى رسته بچوكه كان، ژماره ی رسته گه وره كان و ناويته كان و نا لوزه كان، ريژه ی سهدى نه و ده سته واژانه ی كه ناوه لئاو و پیت له خوده گرن.

نه و په گه زانه ش كارده كه نه سهر ماددهی خوینراوه، زیادبوونيان ده بیته هوى گرانى مادده خوینراوه كه يان كه مېوونى ده بیته هوى ساناييه كه ی.

4- چۆنيه تى (شيواز): چۆنيه تى به كارها توو به گرن گترين نه و فاكته رانه له قه لوم دهرين كه كارده كه نه سهر فيربوونى خویندنه وه و نوسين، چونكه نامانجى پينكه پينانى توانايه لای خویندنه وار بو گورپنسى په مزه نووسراوه كان بو مه دلوول و مانا كان و پرواندى نارزه وو كردنى خویندنه وه لای و حه لى كردنى و خوشى لى بينينى، هم ريچكانه فره لایه ن بوون و کرانه دوو پولى گوره، كه هه ردووكيان چۆنيه تى ناويته كردن و چۆنيه تى شيكاريه.

ژيننامه و سهرگوزشته و كتيبى گه شت و گوزار به داويدا دين، له سهر نه وه چيروك باشترين شيوازه لای گه وره توانای نمايش كردنى هه بيت.

نه مەيش نه وه ده گه يه نيته نه گه ر ويستان فير كردنى خویندنه وه لای گه وران سانا بكه ين و لايان خو ش بكه ين پيوسته چيروك له نمايش كردنى نه و بابه تانه ی له قوناغه كانى سهره تاويدا پيشك هه ش ده كرين، به كاربه يترت. به لام شيوازى نه و رسته و تاكانه كه بو دهرپرينى بابه ته كه هه لده بژيررين نامرازيكه بو وروژاندى بايه خ و پالنه ر و ده سكه و تنى كارامه يى و توانا كان. چهنه د تويينه وه يه كه له سهر مادده كانى خویندنه وه ی دانراو بو زانينى نه و فاكته رانه ی كه كار ده كه نه سانايى يان گرانى نه و ماددانه ی كه گه وره كان ده يا خویندنه وه. تيبينى كراوه كه دوو فاكته ر هه ن كار ده كه نه سهر سانايى مادده كه كه تاكه كان و رسته كانن. به لام تاكه كان له ژيريه انه وه دنوسرين: ژماره ی تاكه كانى له نارادان، جوړى تاكه كان، تاكه نابلاوه كان، نه و تاكانه ی كه له دوو برگه پتر پينكه اتون و، نه و تاكانه ی واتاى پروت دهرده برن و، نه و تاكانه ی كه واتاكانيان ده گورپين.

یه کهم: چوښه تی ټاویټه یی

ټهو چوښه تیبه که له به شه وه ده ست پیډه کات، پاشان چوند به شیک ده خاته سهر به شیکي دیکه و گشټ پیکدینیت، لیږده دا بهش (پیته) دوايي برکه یه، وشه یه، رسته یه، چیرۆکه، رسته، چیرۆک، ټم شیوازه دابه شی سهر سی شیوازه ده بیټ:

1- شیوازی ټه بجه دی (پیتی):

ټه مهش شیوازی کی کونه، کونی میژوو و هیشتا له سوخته خانه کانداه خوینریت بنده به فیرکردنی وانه خواز به پیته کان، به ناوی خوین، به هولدانی ناسینی وشه کان و گۆکردنی پیته کانی به پیی ریزکردنه ته قلیدیبه کان (أ ب ج ت، ..تاد) پاشان چوند برکه یه ک فیرده بیټ که له دوو پیټ پیکهاتووه، یه کیکیان پیتیکه له پیته بزوینه کان و (أ - و - ی) پاشان ده چیتته سهر چوند یه که یه که له سئ پیت یان پتر پیکدیت. ټهو پیتانهش برکه پیکدینن یان گوزاره ی بی مانا یان وشه، دواي ټه وه شیوازه که ری ده گریته بهر چوند کومه لیک برکه یان وشه که دهنه یه که له سهر شیوه ی ټاویټه یان رسته یه کی کورت و زورجار پشټ به دوو پاتکردنه وه ده به ستیت هه تاکو

وانه خواز به ستنه وه ی نیوان پیت و وشه کان به چاکی بزانیټ، دواي مه شقکاریبه کی ته واو بهم شیوه یه پرۆسه ی خویندنه وه ده ست پیډه کات و ناشکرایه که فیربوونی نووسین شان به شانی ټم هه نگاوانه ده رۆن.

2- شیوازی دهنگداری:

به نده به فیرکردنی پیته کان به دهنگه کانیان نه ک به ناوه کانیان، ټه ویش چونکه ټامانج له فیرکردنی خویندنه وه ناسینی په یقه کان و گۆکردنیانه، ټه مهش نایټ ټه گهر وانه خواز نه توانیت دهنگه کانی پیته کانی بناسیت و هه ندیکیان به هه ندیکی دیکه یانه وه نه به ستیتته وه که وشه یان لی پیک بیټ.

3- شیوازی برکه یی: به نده به فیرکردنی برکه له جیاتی پیت به ناوی خوئی یان به دهنگه که ی، له سهر ټه و بنه مایه ی که برکه یه که یه کی زمانه وانیه له فیربوونی خویندنه وه و دواي فیربوونی برکه هه ندیکیان ده خرینه پال هه ندیکی دیکه و وشه و رسته یان لی پیکدیت و له گه ټه و زمانانه ده گوخیټ که برکه ساناکان ده چنه ناو بیناگردنه که ی و له فیرکردنیدا هه مان شیوازی دهنگداری په پره و ده کریت، برکه کان دوو باره

که شیوهی ئەم وشەیی ئەزبەر کردووه و شەهێ دووم بە هەمان شیواز دەوتریت هەتا لای مامۆستا ژمارەیک وشە کۆدەبیتهوه که دەتوانیت رستهیک پیکینیت که دەخریت بەردەمی و مەشق لەسەر ناسین و تیگەیشن و گۆکردنی دەکات، هەرۆها ئەم رستانەش لە نیشانەکانی وشە نوێ بەکار دینیت، ئەگەر لای مامۆستا رەسیدیکی گەرە لەم وشانە هەبوو تیبینی لایەنی پیکچوون و ئەو جیاوازیانە کرد که لە نیوانیاندا هەیه، شیوازە که دەگوازیتهوه سەر قۆناعی دووم که قۆناعی شیکردنەوی ئەو وشانەیه که وانهخواز فیریان بووه بۆ ئەو پیتانە که لییان پیکدین، بەووه پیتەکان فیردەبیت و دەتوانیت نیوان شیوهی پیتەکهو دەنگەکهی بەیهک بەستیتەوه.

مامۆستا بەم شیوه بەردەوام دەبیت تا وانهخوازن هەموو پیتەکان فیردەبن و تا وشە نوێیان بەسەر رابووونیت، دەست بە بەکارهێنانی ئەم پیتانە دەکەن لە شیکردنەوی وشەکان و ئاویتەکردنیان تا لە خویندەوهی وشە نوێیهکان رادین، ئەگەر فیرخواز بە چاکی پیتەکانی ناسی، ئەو ئەرکی شیوازە که کۆتایی دیت، رینگە بە فیرخواز دەدریت کەرەستە دیژتر و برگی گەرەتر بخوینیتەوه.

شیوازی رسته: شیوازی رسته قۆناعی دوومی بەرهوپیشفهچوونی ئەو

دەکرینهوه بۆ ناسینیان و گۆکردن و چهساندنیان. ئەم شیوازه (شیوازی ئاویتەیی) بە جۆرەکانییهوه هەر له سەرەتاوه بایهخ بە رەگەزەکانی وشە و دەنگەکانیان دەدەن.

دووم: شیوازی شیکاری:

هەر له سەرەتاوه ئەم شیوازه بایهخ بە وانا دەدات و بە پیکهوانەیی شیوازی ئاویتەیی دەروات و ئەم بەشە شیوازی وشە و رسته و چیرۆک بەخۆوه دەگریت و بەم شیوازانە هەموویان دەگوتریت شیوازی گشتی.

ئەم شیوازه یەکه زمانهوانییهکان (وشەکان)ی بە وانا له یەکه مین قۆناعی فیکردنی خویندەوه بەکار دین و، هەرکاتیک وانهخواز ئەم یەکه گشتیانه فیربوو بۆ ئەو توخمانە که لییان پیکهاتوون شیده کرینهوه و گرنگترین لق و پۆیهکانی ئەم شیوازه ئەوانە خوارەوهن:

شیوازی وشە: ئەم شیوازه بەوه دەست پیدەکات که مامۆستا وشەیهکی خۆش و وروژیتەر دەخاتە بەردەم وانهخواز که ئاگاداری ئەو وشانەیه که گۆکردن و وانا که دەزانیت، بەلام ناشنای شیوهکهیان نییه و داوای لی دەکات که ئەم شیوه بە گۆکردن و وانا کهی بەستیتەوه، داوی ئەوهی دلیا دەبیت

به دو پات كړنه وهی دهنگه كانی ددهات، پاشان بایه خی خوی دهخاته سهر شیکردنه وهی بؤ چهند پیتیک.

جیاكراوه كانی ثم شیوازه:

1- له گه ل شیوازی سروشتی دهروات که مرؤف به هوئی ټه وهه دهرک به شته کان دهکات، گشت پاشان به ش.

2- چند رسته و وشه یه که پیشکه ش دهکات که پیوه ندیبان به شاره زاییه کانی وانه بیژه وه هه یه و لای ټه و مانا کاکلیان هه یه.

3- ههر له سه ره تاوه بایه خ به لایه نی شیوه دهنگ ددهات لای وانه خواز ټاره زووی بؤ به دواوی وشه گه ران و بایه خدان به بیرؤکه ی گشتی یان بابته له ریگه ی خویندنه وهه دهروروی نیت.

4- فیرخواز له خیرایی و ره هابون له خویندنه ودا راده هی نیت له ټه نجامی تیگه یشتنی ټه وهی ده بخوینیتته وه و راهاتن له شیوه ی وشه کان.

4- شیوازی چیرؤک: شیوازی چیرؤک به دریژبوونه وهی شیوازی رسته له قه لم دهریت، که خوی کومه لیک رسته ی یه که له دواوی یه که به شیوه ی چیرؤک به کاردینیت که یه کیه تی یه کیه کی چالاکي خویندنه وهی ههر له سه ره تاوه، ټه شیوازه یه کیه کی بیرؤکه ی ته ووتر له رسته پیشکه ش دهکات، چونکه خوینه ر له ریگه ی چند رووداویکی یه که له دواوی یه که هله دگریت که سه ره تا و ناوه راست و کوتاییان هه یه و،

شیوازه دهنوینیت که ههر له سه ره تاوه بایه خیان به واتا داوه، ده شیت که یه که وشه چند واتیاه کی هه بیت، له بهر ټه وه واتا کانی په یف دیاری نا کرین ټه گه ر له سه ر رسته یه کی به سه ود دانه نیت.

چونکه ټه و شیوازه یه که وانه خواز خویندنه وهی پی فیرده بیت له ریگه ی خویندنه وهی رسته وه، چونکه یه که ی مه عنه ویه له هه موو زمانه کان و تییدا ماموستا دست دهکات به فیرخردنی وانه خواز به رسته یه کی ته و او به ره مزیکي نووسراو و دهنگیکي گؤکراو به مه رجیک که ده لاله ت له چه مکینک بکات که پیوه ندی به ټه زمون و تاقیکردنه وه کانییه وه هه بیت، واته لای باو بیت، مانای سانا بیت، شیوه ی ساکار بیت و له پیشه وه کورت بیت و له دوو وشه یان سی وشه پیکه اتبیت، گؤکردن و مانا کانیان بزانی، پاشان به ره به ره دریژ ده کریتته وه هه تا له دیریکش تیده پریت. دواوی ټه وهی وشه که یان وشه کان له چند رسته یه که دوویات ده بنه وه و له میشکدا ده چه سپین ماموستا بؤ قوناغی دووه می ټه م شیوازه ده گوینیتته وه که قوناغی شیکردنه وهی رسته یه بؤ چند وشه یه که که وانه خواز له شیوه ی گشتی ههر وشه یه که ناشنا ده بیت و دهرک به دریژه پیدانییه که ی دهکات و که ره سیدیکی گه وهی له وشه لا کؤده بیتته وه، بایه خ

به شیکردنه‌وهی وشه‌کان و ناشنابوونی
ده‌نگه‌کانی پیته‌کان و شیوه‌کانیان و
ته‌نانه‌ت ناسینی وشه‌ی نویش.

شیوازی ته‌ولیفی پی‌ویستی
به‌ریاکردنی نارزووکردنی خویندنه‌وه
ره‌چاو ده‌کات و گرنگی به‌واتا و
خیرایی ده‌دات و، بایه‌خ به‌زانینی
پیته‌کان و به‌کارهینانیان و زانینی
وشه‌ی نوی ده‌دات، جگه‌له‌وه‌ی له‌گه‌ل
وانه‌خواز به‌ریگه‌ی سروشتی
پرۆسه‌کانی فیربووندا ده‌روات.

له‌سه‌ر بنه‌مای کارکردن به‌م شیوازه،
مامۆستا ده‌ست ده‌کات به‌فیرکردنی
وانه‌خوازان به‌خویندنه‌وه و ده‌رککردن
به‌رسته‌پاشان چند رسته‌یه‌ک و
گوگردنیان و تیگه‌یشتنی واتاکانیان،
ته‌نانه‌ت ته‌گه‌ر له‌خویندنه‌وه‌دا
پیشکه‌وتن، مه‌شقیان له‌سه‌ر
ده‌رکپی‌کردنی تاکه‌کان و ناسینیان و
جیوازی نیوانیان پی‌ده‌کریت، ته‌گه‌ر
به‌روبوومیان ته‌واوبوو، ژماره‌یه‌ک
تاکیان ناسی، بو فیربوونی پیته‌کان
ده‌گوپزینه‌وه و مه‌شق له‌سه‌ر
شیکردنه‌وه‌ی وشه‌کان ده‌که‌ن و جیوازی
نیوان ده‌نگه‌کانی پیته‌کان فیرده‌کرین.
پاشان مه‌شق له‌سه‌ر به‌ستنه‌وه‌ی نیوان
ده‌نگی پیت و شیوه‌که‌ی ده‌که‌ن.

5- ده‌رهینان: مه‌به‌ست له‌ده‌رهینان
لایه‌نه ماددییه پیوه‌نداره‌کانی کتین،
لای ته‌وانه‌ی خه‌ریکی ناماده‌کردنی
کتیبی فیرکارین، حه‌قیقه‌ت و زانیاری
کو‌بوونه‌ته‌وه که ریگه‌یان نیشان ده‌ده‌ن
بو ده‌رهینانی کتیب، ده‌رهینانیک که

به‌م شیوه‌یه ده‌بینین که هه‌ر جه‌خت
له‌سه‌ر مانا ناکاته‌وه به‌لکو مه‌شق به
خوینهر ده‌کات که به‌دوای هزره‌کانی
یه‌ک له‌دوای یه‌کدا بجیت، سروشتی
چیرۆک ته‌وه‌یه که بواری به‌وتوویش
ده‌دات، هه‌روه‌ها تیگه‌یشتنی پیوه‌ندی
و گه‌شه‌پیدانی خو‌شه‌ویستی
خوینده‌واری و چیتزی دروست بو
مادده‌ی خویندنه‌وه‌ی باش.

ته‌م شیوازه بو‌بچووکان ده‌گوغیت
پتر له‌وه‌ی بو‌گه‌نجان بگوغیت، چونکه
چیرۆک به‌لای مندا‌لانه‌وه له‌هه‌موو
دونیادا سه‌رنج‌اکیشه به‌وه‌یش پتر له
وشه و رسته‌ناره‌زووی مندا‌ل ده‌سته‌به‌ر
ده‌کات.

له‌م نمایشکردنه پوخته‌یه‌دا ده‌توانین
ده‌رک به‌وه بکه‌ین که هه‌ر شیوازی‌ک
جیاکراوه و خیراشی هه‌یه، له‌سه‌ر ته‌وه
هه‌ر شیوازی‌ک له‌وانه به‌شیوه‌ی راستی،
بو فیرکردنی خویندنه‌وه به‌س نییه و
هه‌موو ته‌و نامانجه‌خوازیارانه‌ی
فیربوونی خویندن ناهیتته‌دی.

لیروه‌ه بپزۆکه‌ی کو‌کردنه‌وه‌ی هه‌موو
ره‌گه‌زه چاکه‌کانی ته‌و شیوازانه و
گوغجانی نیوانیان ده‌رکوت پاشان
دروستکردنی ته‌م (شیوازه ته‌ولیفییه -
تاوتیه‌یه) که تیگه‌له‌ی لایه‌نه
چاکه‌کانی شیوازی گشتی و شیوازی
به‌شییه، که وانه‌خواز به‌هۆیه‌وه مه‌شق
له‌سه‌ر کارامه‌یی خویندنه‌وه‌ی
هه‌موویان له‌تیگه‌یشتن و ناشنابوون و
گو‌کردن ده‌کات له‌گه‌ل بایه‌خ‌دان

ثاسایی به کارهاتوو له و ماددانه ی که پیښکاش به گهوران ده کرین.

سهرچاوه کانی توژینه ووه که

- 1- مکافحة الأمية في بعض البلدان العربية (محمد رشيد خاطر).
- 2- مشكلة الأمية في الأقطار النامية (نقابة المعلمين).
- 3- نشرة الجهاز الإقليمي لحو الأمية (حو الأمية وتعليم الكبار) العدد 36 أيلول سنة 1970).
- 4- نشرة الجهاز الإقليمي العربي لحو الأمية (التقرير النهائي - الجمهورية العربية المتحدة 8 آذار 1969).
- 5- مديرية البحوث التربوية بوزارة التربية (مقررات وتوصيات الحلقة الدراسية الثانية لتخطيط التعليم - العام 1971 العدد 25).
- 6- التقييم في حو الأمية (يعقوب فام).
- 7- مديرية البحوث التربوية بوزارة التربية و مقررات وتوصيات الحلقة الدراسية الثانية لتخطيط السياسة التربوية - العدد 12 العام 1971).
- 8- الحلقة الدراسية من حو الأمية الوظيفي في خدمة التنمية والانتاج في البلدان العربية - بيروت - أيلول 1969.
- 9- القصة في التربية (دكتور عبدالعزيز عبدالمجيد).
- 10- توجهات في تعليم الكبار والمبتدئين و وزارة الشؤون الاجتماعية مؤسسة الثقافة العمالية.

ته شویق لای فیرخوازان په یدا ده کهن و نه و ثامانجه ی خوازبان له فیرکردندا دینیتته دی، له دهرهیناندا دوو لایه نی گرنګ همن. وینه و نووسین، له رووی وینه وه پیویسته:

- 1- روون بیت و نه گهری لیکنده وهی نه بیت.
- 2- قه باره ی وینه که پله داربیت له لاپه ره کانی په که مدا به گه وره یی ده ست پیده گات و به ره به ره بچوک ده کریتته وه هه رجه نده وانه بیژ له کتیبه که دا پیښ بکه ویت و هه رجه نده له کتیبیکه وه بچیتته سهر کتیبیکي دیکه.
- 3- وینه که پیوه نديیه کی توندوتولی به ده که وه هه بیت، به جوړیک په کدی ته او بکه ن. وینه که چهن د شتیک له خو ده گریټ که ده بنه هو ی خویندنه وهی ده که و تینګه یشتنی.
- به لام نووسین پیویسته به پیچه وانه ی وینه کان بیت، سهرتا رووبه ریکي ساکار داگیر بکات و به ره به ره نه م رووبه ره له کتیبیکدا و له کتیبه هه مه جوړه کانی زنجیره که دا زیاد ده کریت.
- ده که و اتای نو ی به خو وه ده گریټ که له وینه که دا نین و خویندنه وه یان ده بیتته هو ی پتروونی روونکرده وهی وینه و دهرک کردن به شته نوییه کان و، پیویسته سهرتا نووسین به خه تیکي گه وره بیت، پاشان به ره به ره له کتیبه کانی زنجیره که دا بچوک ده گریټته وه. له نا کامدا ده گاته خه تی

- 11- المشكلات التعليمية في البلدان العربية (أحمد حقي الحلبي).
- 12- نحو الأمية الوظيفي في خدمة الانتاج في البلدان العربية (أحمد سعيد حسنين وآخرون).
- 13- مخطط للعمل في وضع مواد القراءة للأطفال والبالغين في الجمهورية العراقية (بعثة اليونسكو).
- 14- اقتراحات في أصول مكافحة الأمية (هيئة التربية الاساسية).
- 15- أهمية التخطيط في التنمية الاقتصادية والاجتماعية.
- 16- القراءة وطرائق تعليم المتدئين (محمد مصطفى يحيى).
- 17- منهج مكافحة الأمية (وزارة التربية في الجمهورية العراقية).
- 18- كيف قضي على الأمية في آسيا الوسطى السوفياتية (افتنغيل روخادزي).
- 19- نظام نحو الأمية رقم (3) سنة 1973 (وزارة التربية العراقية).
- 20- التعليم الوظيفي (محمد رشدي خاطر).

- کۆتایی -

گرنگی و چوڼیه تی به کارهینانی په رتووکخانه

جوان عه بدولعه زیز*

پیشه کی

په ټوکنه هه لگري په يامي زانستی و مرؤفایه تیبیه، مه شخه ل و رپيشانده ری مرؤفه.

قودسیه تی پیروزی په ټوکنه شتیکی گومان لی نه کراوه. زانا به ناوبانگه کانی دونیا زور په ندو قسه ی جوانیان سه باره ت به په ټوکنه گوتووه له وانه: (قؤلتیر) ده بیژیت: په ټوکنه له ناو زور له شوینی بلنده و روحی مرؤفه به ره و تیشکی رووناکي به رز ده کاته وه. هه روه ها پولتارک: په ټوکنه به دایکی روح ده زانیت و ده لیت (ته گه ر دایک نه با، جه سته ی مرؤفه نه ده بوو، ته گه ر په ټوکنه کیش نه با، روحی مرؤفیش نه ده هاته په روږده کردن).

(فیکتور هوگو) په ټوکنه به باشتیرین هاوری داده نیت، له م باره یه وه ده لیت خو شبه خت نه و که سه یه که له گه ل په ټوکنه دؤست و هاوری بیت، یان هاوری تیه کی په ټوکنه دؤستی هه بیت. ته گه ر سینگ و به های په ټوکنه له به رزترین ناستدا بیت، نه وه ناستی په ټوکنه خانه گه وره تره، چونکه هه لگرو کؤمکه ری چه ندین په ټوکنه که. په ټوکنه خانه: کؤمکه ر و هه لگه ر و پاریزه ری چه ندین په ټوکنه و گو قارو رؤژنامه و نامیری بیستن و بینینه. سه رچاوه ی سه ره کی زانست و زانیاری و په یامی زانستی جؤراو جؤره ...

میژووی په ټوکنه خانه

به پپی نه و به لگه میژووی یانه که په ټوکنه خانه پپش (8000) هه شت هه زار سال دؤزراونه توه په ټوکنه خانه له سه رده می بابلی و ناشووریه کان هه بووه، له میسری کونیش په ټوکنه خانه له ناو په رستگه کانددا پاریزراوه و پیاوه کانی ثایینی سه رپه رشتی یان کردوه. به ناوبانگه ترین په ټوکنه خانه له میژوودا په ټوکنه خانه ی (ته سکه نده ریبه) بووه.

ولاتانی دیکهش دهستیان به دروستکردنی پهرتووکخانه کردوه، وهک فهرنسا و ئیتالیا و ئهلمانیا.

لهسالی (1400) زاینیدا پهرتووکخانهی تاییهت به زانکۆی (ئۆکسفۆرد) له لهندهن دروستکرا، که گهورهترین پهرتووکخانهیه لهجیهاندا...

جۆرهکانی پهرتووکخانه

- 1- پهرتووکخانهی نیشتمانی
- 2- پهرتووکخانهی گشتی
- 3- پهرتووکخانهی ناوهندی
- 4- پهرتووکخانهی زانکۆ
- 5- پهرتووکخانهی بهشی زانستی و وێژهیی
- 6- پهرتووکخانهی مندالان
- 7- پهرتووکخانهی ئهلهکترۆنی
- 8- پهرتووکخانهی قوتابخانه
- 9- پهرتووکخانهی گهپۆک
- 10- پهرتووکخانهی تاییهت

قوناغهکانی پێشکهوتنی پهرتووکخانه

ههر لهپاش پهیدابوونی چاپه مهنی، پهرتووکچی چاپکراو جیی پهرتووکچی دهستییه گرتوه. ژمارهی پهرتووک زۆر بوو. بهتاییهتی لهدوای دابهزینی نرخه کرینی پهرتووک، پهرتووکخانه بووه سهراچهیهکی بهرهو پێشچوو، دواتر پهرتووکخانهی قوتابخانهش پهیدابوو... ئهویش که بهچهند قوناغی کدا تپپهپی، لهوانه:

1- سهههتا ئهوه پهرتووکانهی پهیههندیان به پرۆگرامی خویندنهوه ههبوو لهناو دۆلابیکدا بوون و لهپۆلهکاندا کۆ دهکرانهوه.

- 2- له گهډل بهرزبونو هډی ناستی خویندن و زوړبوونی په رتووک له ناو دولا به کاندای. بویه رټکوپیټک خراو به ناوی په رتووکخانه ی قوتا بجان هه له ناو قوتا بجان هه دا هاته دابینکردن.
- 3- له سه دهی بیسته مدا له گهډل به ره و پینشچوونی کولتووری و به کاره پینانی ریگه ی جزراو جوړ له بواری په روږده و فټر بونو هه بوونی په رتووکخانه بووه کاریکی پیویست و پینشک هوتنی پتری به خووه دیت.
- 4- په رتووکخانه ی قوتا بجان هه کان له سه ره تادا له پارټیزگه و قه زاو ناحیه کان ده ستیان پټکرد.
- 5- هر له پاش هم هه نگاوه ش، بؤ قوتا بیانی گونده کانیش په رتووکخانه ی گهړوک هاته دابینکردن.

کاریگه ری په رتووکخانه له سه ر قوتا بی

- 1- په رتووکخانه ناوه ندیکی زانستییه و خواست و ویستی قوتا بیان تیږ ده کات.
- 2- پالپشتیه کی به هیزه بؤ پرؤگرامی خویندن.
- 3- هاو کاریکی باشه بؤ دروستکردنی پیوهندی له نیوان قوتا بی و په رتووک و په رتووکخانه کاندای.
- 4- قوتا بی فیږ ده بیټ سه ردانی په رتووکخانه ی گشتی و ناوه ندی بکات.
- 5- پالپشته بؤ دروستکردنی په رتووکخانه ی تایبهت به خو ی.
- 6- قوتا بی فیږه وه رگرتن و دانوه ده بیټ.
- 7- هه روه ها قوتا بی فیږ ده بیټ ریږ له پای به رانه ر بگریټ.

کورت ه ی دووم له پو لینکردنی دیوی ده یی

- 000- گشتیه کان
- 010- بیلو گرافیا
- 020- زانستی په رتووکخانه و زانیارییه کان
- 030- نینسکلز پیدیا گشتیه کان
- 040

- 050- چاپه مه نی خولی گشتی
 060- کومه لهی گشتییه کان و زانستی مؤزه خانه کان
 070- رږژنامه گه ری
 080- کومه له گشتییه کان
 090- ده ستنوس و په رتووکه دانسقه کان
 100- فه لسه فه و نهو زانیاریانه ی پییه وه به ندن
 110- له و دیوی سروشت
 120- تیوره میکانیزمییه کان
 130- دیارده
 140- توژینه وه فه لسه فییه کان
 150- ده روونزانی
 160- ژیر بیژی
 170- ئاکارناسی
 180- فه لسه فه ی کۆن، ناوه ندی رږژه لآت
 190- فه لسه فه ی رږژتاوایی نوی
 200- ئایین
 210- ئیسلام
 220- قورثان و زانسته کانی
 230- فه رمووده
 240- بنه رته ی ئایین و یه کتاپه رستی
 250- فیهه فیلولوژی
 260- سؤفیه گه ری
 270- مه سیحیه ت
 280- ئایینزاکانی مه سیحیه ت
 290- ئایینه کانی دیکه
 300- زانسته کومه لایه تییه کان
 310- ئامار
 320- زانسته کانی سیاسه ت

- 330- ټابووری
 340- یاسا
 350- کارگیږی گشتی
 360- گیروگرفته کان و خزمه تگوزارییه کۆمه لایه تییه کان
 370- پهروهده و فیکرکردن
 380- بازرگانی و گه یاندن
 390- نهریت و جل و بهرگ و ئادابی میلیلی
 400- زمان
 410- زمانی عه ره بی
 420- ئینگلیزی، نه ننگلوساکسونی
 430- نه لمانی، تیوکونی
 440- فهره نسی، رۆمان
 450- ئیتالی، رۆمانی
 460- ئیسپانی، پورتوگالی
 470- لاتینی، ئیتالیکی
 480- یونانی کۆن، گریکی
 490- زمانه کانی دیکه

زمانی کوردی

- 1 - 492/7 زمانی کوردی
 2 - 492/701 فلهسه فه و تیۆری
 3 - 492/705 وهرزییه کان
 4 - 492 /707 خویندن و فیکرکردن
 5 - 492/709 میژوو و په خنه
 6 - 492 /71 دهنگه کان
 7 - 492 /72 نه لف و بی
 8 - 492 /73 فهره ننگه کان

- 9 - 492 / 74 ریزمان و گه‌ردانکردن
10 - 492 / 75 شیوه‌زاره‌کان (دیالیکته‌کان)

ویژه‌ی کوردی

- 1 - 892 / 7 ویژه‌ی کوردی
2 - 701 فه‌لسه‌فه و تیۆری
3 - 892 / 703 ئینسکلۆپیدیا
4 - 892 / 705 وه‌رزیه‌کان
5 - 892 / 706 کۆمه‌له و ریک‌خراوه‌کان
6 - 892 / 707 خویندن و فیکردن
7 - 892 / 708 گروپی ویژه‌یی
8 - 892 / 709 میژوو و ره‌خه
9 - 892 / 71 شیعی کوردی
10 - 892 / 7109 میژوو و ره‌خه
11 - 892 / 711 کیش و سه‌روا
12 - 892 / 712 شیعی ئەوین و ویژدانی
13 - 892 / 713 شیعی رامیاری
14 - 892 / 714 شیعی وه‌سفی
15 - 892 / 715 شیعی شانۆگه‌ری
16 - 892 / 716 شیعی پیاه‌ل‌دان و شانازی و هه‌جو
17 - 892 / 717 شیعی ئازاد
18 - 892 / 72 شانۆگه‌ری کوردی
19 - 892 / 7209 میژوو و ره‌خه‌ی شانۆیی
20 - 892 / 73 چپرۆکی کوردی
21 - 892 / 7309 میژوو و ره‌خه‌ی تاییه‌تمه‌ندی
22 - 892 / 74 وتارو بلا‌و‌کردنه‌وه
- 892 / 75 وتارو خویندنه‌وه 23
24 - 892 / 76 پهن‌دی پیشینان
25 - 892 / 77 قسه‌ی نه‌سته‌ق و گالته‌جاری (ته‌نز)

فۆلکلۆری کوردی 892 / 78-26

- 500- زانسته په تیبه کان
- 510- ماتماتیک
- 520- ئه سستیڤه ناسی و زانسته کانی
- 530- فیزییا
- 540- کیمیا
- 550- جیۆلۆجی
- 560- هه لکه نندن
- 570- ژیانناسی
- 580- پروه کناسی
- 590- گیانه وه زانی
- 800- وێژه
- 810- وێژه ی عه ره بی
- 820- ئینگلیزی
- 830- ئه لمانی
- 840- فه ره نسی
- 850- ئیتالی
- 860- ئیسپانی
- 870- لاتینی
- 880- یۆنانی کۆن
- 890- وێژه ی زمانه کانی دیکه
- 600- ته کنه لوژیا
- 610- زانسته پزیشکییه کان
- 620- ئه ندازه ییه کان
- 630- زانستی کشتوکالی
- 640- ئابووری مال و ژیانی خیزان
- 650- به پروه بردنی کاره کان
- 660- کیمیای جیبه جیکردن

- 670- دروستکراوه کان
680- دروستکراوه تاییه تییه کان
690- ته لاره کان
700- هونه ره کان
710- هونه ره کانی شارستانی و پروپیوه کان
730- پیشه سازی
740- هه لکولین - هونه ری پلاستیک
750- وینه، هونه ری دیکور
760- زانستی چاپخانه و چاپکراوه کان
770- وینه کیشان و وینه
780- موسیقا
790- هونه ره کانی کات به سه بریدن
900- جوگرافیا و میژوو
910- جوگرافیا - گه شته کان
920- وه رگیپران
930- میژووی کون
940- میژووی ته وروپا
950- میژووی ناسیا
960- میژووی نه فریقا
970- میژووی ته امریکای باکور
980- میژووی ته امریکای باشور
990- میژووی ناوچه کانی دیکه
- ته گهر بؤ کورته ی دووهم بگه رپینه وه ده بینین که زانسته کومه لایه تییه کان ژماره
300 هه لده گرن و له پوخته ی سییه م زانسته کومه لایه تییه کان بؤ (10) لق
دابه شکراره و نه وهش لقه کانیه .
تیپینی ته م 310 دوی 200
310- نامار
320- زانسته سیاسیه کان

- 330_ ټابوری
 340_ یاسا
 350_ کارگیږی
 360_ خزمه تگوزاری کومه لایه تی
 370_ پهروهده و فيترکردن
 380_ بازرگانی و گه یانندن
 390_ نهریت و جل و بهرگ و ئادابی میلیلی

پولین کردن

پولین کردن چیه ؟

هونه ری پهرتووکخانه له چاپکراوه کان پیوسته به پی پلانیک کی دیاریکراو ریڼک بخریت، به پی پلانیک گویدان به قهواره و جوره که ی . هونه ری ریڼک خستنی پهرتووکخانه کان پی ده گوتريت پولین کردن. پولین کردن به شیوه یه کی گشتی شیوازیکی ریڼک خستنه بو گه یشتن به هه ر بابه تیڼک له بابه ته کانی رۆشنیری به شیوازیکی ئاسان و خیرا. پولین کردن به واتا تایبه تیبه که ی دی بریتیه له دوزینه وه ی شوی نی هه ر پهرتووکیک، دیاری کردنی هم شوینه به هیما یه که له هیماکانی پولین کردن ده ییت که له پهرتووکخانه کان به کاری دینن . که واته پولین کردن به واتی گشتی بریتیه له ریڼک خستنی بابه ته کان به پی ویکچوون و جیاوازییان .

هه نډیک سیستمی پولین کردنی نوی

1- پولین کردنی دهی دیوی

هه و پولین کردنیه که له لایه ن پسروری پهرتووکخانه ته مریکی (دیوی) یه وه بو که یه که م چاپی له سالی 1876 ده رچوه و، پی شوازییه کی فروانی لیڼکرا، به و هویه وه له شوینه جوړاو جوړه کانی جیهان چاپ له وای چاپ دووباره کرایه وه، له سالی 1979 گه یشته چاپی حه فده، سیستمی پولین کردنی دهی دیوی بابه تی

لیکولینه و هکه مانه و به در یژایی له به شه کانی داهاتوودا ثامازهی پی ده که یین، چونکه سیستمی په پیره و کراوه له گشت په رتووکخانه کانی عیراق.

2- پۆلین کردنی په رتووکخانهی کۆنگریس.

3- پۆلین کردنی دهیی جیهانی ئەم سیستمه له لایین کۆنگرهی جیهانی بیبلوگرافیه کانه و ه بریاری لیدراوه که له سالی 1895 ز دا له برؤکسل به ستر، له م سیستمه پۆلین کردنی دیوی دهیی به بنه ماوه و هر گیراوه و جیاوازی له گه ل دیوی زۆر که مه ته نیا له هه ندیك ورده کاریدا له به کاره ییناندا نه بیټ، یه که مین چاپی ئەم سیستمه له سالی 1906 دا به زمانی فهره نسی دهرچوه و هه مه بو په رتووکخانه تاییه تییه کان ده شیټ، و ه کو په رتووکخانهی کۆمه له و کۆمپانیا و په یمانگه کان.

4- پۆلین کردنی بابه ت: ئەم پۆلین کردنه پپی دهرتريت پۆلین کردنی براری که بو (جیمسدؤف براون) ده که رپته وه، یه که مین چاپی له سالی 1906 دا دهرچوه، به لام خه لك به گرنگ و هریان نه گرت به هوی هه وهی پشت به تیوری (تاکه شوین) ده به سټیټ، به واتای هه وهی هه موو هه په رتووکخانهی چاره سه ری بابه تیك ده که ن له شوینیك کۆده کړینه وه، نه گه ر به پیی چاره سه ری بابه ته که له چه ند لایه نیك پیویستی به چاره سه ر هه بیټ (نابوری، هونه ری، زانست.... تاد).

5- پۆلین کردنی فره وان

6- پۆلین کردنی بیبلوگرافی

7- پۆلین کردنی کۆلۆن

بابه ته کانی پۆلین کردنی باش

1- پیویسته سیستمی پۆلینکردن نه رمونیان بیټ و له بواری پیسخستن و هه موارکردن و لادان و خستنه سه ری هه بیټ بو هه وهی بتوانیټ هه موو بابه تیکی نوئ بگریته خزی له هه موو لقه کانی زانسته مرؤقایه تییه کان، هه مه ش پیی دهرتريت نوئخوازی بو هه وهی سیستمه پۆلینکردن به نوئخواز دابنریت، پیویسته هه موو بواره کان چاپ له دوای چاپ دووباره بیته وه، هه موو پیشکه و تن و په ره سه ندنه زانستییه کان بگریته وه.

2- پیویسته سیستمی پۆلینکردن گشتگیر بیټ، بو هه وهی پۆلینکاری شوین بو هر بابه تیك له بابه ته کان دابنیت.

- 3- پیوسته بو هر سیستمیک له پوینکردن ژمارهکردنی تایهت هه بیت هم ژمارهکردنه ئاسان و ساکار بیت.
- 4- پیوسته سیستمی پوینکردن له به کارهینان ئاسان بیت، بو شهوی به ئاسانی چیمان بویت دایینین و بیدوزینهوه.

پوین کردنی دهی دیوی

تایهتهدندییه کانی هم سیستمه

- 1- هم سیستمه پلهداره ته نیا ژماره به کاردینین، نهک وشه و بیت، چونکه همه لای هم مو گهلانی جیهان زمانیکی ناسراوه.
- 2- هم سیستمه گشتگیره، له بهر شهوی هم مو بواره کانی زانسته مرؤقایه تیه کان ده گریته خو.
- 3-
- 4- هم سیستمه له گهل نوپکاری ده گزپیت به ردهوام له گهل گورانکاریه کان له بواره کانی زانست دهروات له سهر هم بنه مایه چهن دین چاپی یهک له دوا یه کی لی دهرچوه.
- 5- هم سیستمه به وه ناسراوه که نهرم و نیانی تیدایه و له ناوه له باره بو فراوان بون. یان به واتایه کی دیکه ده توانریت ههر بابته یکی نوئ بخریتته ناو هم سیستمه، بی شهوی کاریگه ری هه بیت له سهر ریزه بندی گشتی ژماره کانی پوین کردن.
- 6- هم سیستمه به وه دناسریتته وه که توانای هه موارکردنی هه یه، بو شهوی له گهل بارودوخی شه ولاته بگونجیت، که تیددا جیهه جی ده گریته.
- 7- خالیکی دیکه ی هم سیستمه شهویه که زاراهوی زمانهوانی پروون و ئاشکرا به کاردینین.

مهلفه ل دیوی (1851 - 1931)

مهلفه ل دیوی له ویلیه تی نیویورک له سالی 1851 له دایک بووه، له دوا ی خویندنی دواناوهندی پیوهندی به زانکوه کرد و خویندنی بالای له کولیبزی شه مرست ته واو کرد.

پوخته ی یهکه می پوین کردنی دهی دیوی

- 1- زانیاری گشتی
- 2- فلهسه فہ
- 3- نایینه کان
- 4- کومه لئاسی
- 5- زمانه کان
- 6- زانسته پرووته کان
- 7- زانسته پراکتیکیه کان
- 8- هونه ره جوانه کان
- 9- وټټیبه کان
- 10- میټووو جوگرافیا

لیستی ژماره دانان بؤ ناوی نووسه ر

2	ب	ر	ع	أ
3	ت	ز	غ	و
4	ث	س	ف	ي
5	ج	ش	ق	م
6	ح	ص	ك	پ
7	خ	ض	ل	ظ
8	د	ط	ن	ک
9	ذ	ظ	هـ	چ

سه رچاوه کان:

1. المکتبه المدرسیة ودور المشرفین علیها فی تحقیق أهدافها، المؤلف: مدحت کاظم.
2. مکتبه الطفل : المؤلفه: منى محمد على أبراهیم.
3. المکتبه الجامعیة: المؤلف: عامر أبراهیم القندیلجی / نزار محمد علی.
4. عالم الكتب والقراءة والمکتبات المؤلف/ د. محمد أمين النبهاوی.
5. المکتبه العامة وأثرها فی حیاة الشعب/ ترجمة حبيب سلامة.
6. المکتبات المدرسیة وطرق تصنیفها وفهرستها المؤلف/ أسماعیل الداودی.
7. تعلم المکتبات وأفاق تطوره. رسالة درجة الدبلوم العالی فی المکتبات/ مندیال الطالب / قحطان حمید یوسف.
8. مقدمة فی علم المکتبات والمعلومات (د. جاسم محمد جرجیس، د. صباح محمد).

*په روډه به رایه تی په رتو و کخانه کان له دیوانی وهزارهت

وهزاره تی په روډه به روډه به رایه تی گستی تاقیکردنه وه کان

رابه ری ماؤستا له تاقیکردنه وه کاندا

تاقیکردنه وهی بابه ت

* چه مکی تاقیکردنه وه

رېبازيکي سيستماتيکيه بؤ به ديار خستنی تهو زانياری و کارامه بيانهی قوتابی و خویندکار به دهستی هیناوه له بابه تیک که پېشتر خویندويه تی ، تهو هس به هوئی وه لامدانه وهی له کومه له برگه يه که کرؤکی بابه ته که يه .

* خه سله ته کانی :

تاقیکردنه وهی باش چند خه سله تيکي هه يه له وانه :

- راسنگويی: مه به ست لی ی پېوانه کردنی تهو بابه ته يه که تاماده کراوه بؤ به ديار خستنی ناست: بؤ نمونه ته گهر تاقیکردنه وه تاماده کرابوو بؤ ديار خستنی ناستی قوتابیان و خویندکارانی پؤلی هه وته می بنه رته تی له سه رجه م بابه تی زانست بؤ هه مووان ، تهو ده بیته تهو توانسته ده رجات که مه به ستمانه . به لام ته گهر تهو بکریت به پېوانه که خویندکار چند شاره زای بابه تی زانسته له و کاته دا تهو تاقیکردنه وه يه ناراسته .

- نه گؤره: مه به ست لی له کاتی چند باره کردنه وهی تهو تاقیکردنه وه يه له سه ر قوتابیان و خویندکاران هه مان ناستی له يه که نزيك به ده ست ده هیئنه وه .
- بابه تيه يه: مه به ست تهو يه ، ثاره زوی پشکنه ر کار نه کاته سه ر نه نجامی پشکنین .

- گشتگيره : مه به ست لی ی ، تهو تاقیکردنه وه يه گشت تامانجه دياریکراوه کانی خویندنی بابه ته که بگرېته وه .

* گرنگيه کانی :

- ده ست نيشانکردنی خالی لاواز و به هيژ لای خویندکار و قوتابی .
- پېوانه ی فیربوون و کارامه بيانه کانی قوتابی و خویندکار به ده ستیان هیناوه و تا چند تياندا به ره و پيش چون .
- وروژاندنی تهو پالنه رانه ی به ره و خویندنیان ده بات .

- هه لسه نگانندی پرېگه کانی وانه و تنه وه.
- هه لسه نگانندی پرژگرامه کانی خویندن ، تا چند شیاوه بو پیوستیه کانی خویندکاران.
- ناگادار کردنه وهی کهس و کاریان دهرباره ی ناستی منداله کانیان.

جوړه کانی پرسپاری تاقیکردنه وه

یه کهم: ټهو برکه پرسپارانہی که وه لآمیان هه لټیژیراوه.
ټه م جوړه یان بابه تین و ټهو نمرانه ی لپی وده دست دیت دوورن له دهستیوهردانی پشکنه ر، پیوسته قوتابی و خویندکار وه لآمی راست له نیوان چند وه لآمیکی دیاری کراو هه لټیژیریت ټه ویش به م جوړانه یه:

1- برکه کانی راست و هه لټه :

برکه له م جوړه پرسپارانہ پیکی دیت له جوړیک له رسته ی خه بهری له قوتابی و خویندکار داوا ده کریت به راست وه لآمی بداته وه ټه گهر راسته و به هه لټه وه لآمی بداته وه ټه گهر هه لټه یه . یان به ههر شیویه که لسه مانه (به لټی ، نه خیر) ،
($\sqrt{6}$ ، \times)، (هه لټه یه ، راسته). نامانج له و شیوه پرسپاره ټه وه یه که جیاوازی له نیوان زانیارییه کان دیاری بکات که راست یان هه لټن و ، به هوییه وه پیوانه ی ناستی قوتابی و خویندکار دیاری ده کریت و ټه م خه سلټه تانه ی هه یه:

- هه لسه نگانندی بابه تییه.
- پشکنینی ناسانه.
- تا ټه ندازه یه که گشتگیر ده بیټ.
- دانانی پرسپاره کان ناسان.
- پیوانه ی خۆماندووکردنی قوتابی و خویندکار دیاری ده کات.
- هانی قوتابی و خویندکار ده دات که پتر هه ولی فیروون چرپکه نه وه.
- بویه ده بیټ له نووسینی ټهو برکه پرسپارانہ ټه مانه له پیش چاو بگیړین.

- پرسته كان كورت و پوون بن و دهسته واژه كان وهك دهقی كتيبه كه نه نووسریت.
- پرسته كان يان راست بن يان ههله ، نابی دهسته واژه ی راست و ههله له یه كه
بدریت له هه مان پرسته دا.

- به كارنه هیئانی ئەم وشانه ، وهك : نا ، هه رگز ، قهت ، جار جار ، ته نیا ،
هه مووكات.

- ژماره ی برهه پرسیاره ههله كان به قهده ژماره ی برهه پرسیاره راسته كان بن و
برهه راست و ههله كان له دوا ی یه كدی ریز نه كرابن.

1- برهه كانی ههله بژاردن له چهند وهلامیك.

باشترین جوری پرسیاره و راستگویی و نه گۆری له هه موو جۆره كان پتره و له
تاقیكرده وه كاندا له زۆرتین ولاتان به كاردیت.

ئەم برهه پرسیارانه پیکدین له ((دهقیك كه ناوه رۆکیکی پوونی نوسیوه
چاره سه ری كیشه یه كه دهكات)) به لام چهند دهقیکی به رانه برهه كراوه تا به ئەگه
بینه پیش چاو كه یه کیکیان وهلامی راسته و داوا له خویندكار ده كریت كه
وهلامی راست ههله بژیریت ، ئەم جۆره پرسیاره بۆ پپوانه ی زانین و تیگه یشتنی
راستییه زانستییه كان و راهیئانی له سه ر زانیاری و هه لوسته نوییه كان
به كاردیت. ئەم جۆره تاقیكرده وهیه به م سیفه تانه ناسراوه:

- هه موو ناوه رۆکی كتیبه كانی خویندن له خو ده گریت.

- پشكنینی ئاسانه.

- ئاماده كردن و كردنه پرسیاری قورسه.

- پپوانه ی توانسته كانی داهییان و ده برپین و پپشكesh كردنی ئەو جۆره
پرسیارانه قورسه.

- ئاماده كردنی پپویستی به ئامپرو كادری تاییهت و بۆردی پپویست ههیه .

له كاتی دانانی ئەو جۆره پرسیارانه دا تیبینی ئەمانه ی خواره وه ده كریت:

- ده بیئت له ناوه رۆکی پرسیاردا كیشه یه کی ئاشكرا هه بیئت ، یه کیك له
وهلامه كان ئەو كیشه یه چاره سه ر بكات .

- وهلامه كانی ئاماده كراون بۆ چاره سه ری كیشه كه ده بیئت له (4 ، 5) وهلام
كه متر نه بن بۆ ئەوه ی ئەگه ره كان زۆرین .

- ده بی هه موو وهلامه كان به ئەگه ر بینه پیش چاوی خویندكار .

- په چاوی پاروی زمان بکړیت له دهقی پرسیاردا به جوړیک که دهقه که به نه خیر ناماده نه کراییت و وشه کان مانای جیاجیان نه بیت که خویندکار تووشی دلّه راوکی بکات.

- خۆ به دوورگرتن له وشه کانی : نابیت ، هه موو کاتیک ، قهت ، هه رگیز .
- به کارنه هینانی وشه کانی وهک : هه موو نه وانهی باسکران ، هیچ شتی که له وانهی باسکران .

2- پرسیری به رانبر یه ک کردن .

نهم جوړه پرسیاره له دوو لیستی وشه یان دهسته واژه پینکدین .
لیستی یه کهم پیی ده لین پیشه کییه کان (المقدمات) ، لیستی دووه میس پیی ده لین وه لآمه کان (الإجابات) به جوړیک که هه ر پیشه کییه که له لیستی یه کهم وه لآمه که ی له لیستی دووه مده ه بیت ، له قوتابی و خویندکار داوا ده کړیت که نه و وشانه یان نه و دهسته واژانه له گه ل وشه کان یان دهسته واژه کانی لیستی یه کهم به رانبر بکات به جوړیک که وه لآمیکی راست بده نه ده ست. نهم جوړه پیوانه یه به مه بهستی دیارکردنی توانای قوتابی و خویندکار بۆ له یه کدی گریدانی چه مکه کان و سه ره تاکان و گشتانده زانستییه کان به کار دیت:

نهم جوړه تاقیکردنه وه یه نهم خه سله تانه ی خواره وه ی هه یه :

- ناسانی ناماده کردن و دانانی پرسیاره کانی .

- هه لسه نگان دنیان باه تیهه .

- بواری خه ملاندن (تخمین) یان تیدا که مه .

- له قوناعی بنه رته ی (بازنه ی یه کهم و دووه م) به کار به یتریت باشه .

- گونجاوه بۆ پیوانه کردنی توانستی قوتابی و خویندکار بۆ ده رپړینی راستییه کان و گشتانده کان و چه مکه زانستییه کان .

- هاندانی خویندکار بۆ له بهرکردنی زانیاری و پییداچوونه وه یان .

- به کاره ینانی نه و ریگه یه پیویستی به بوونی پیوه ندی هه یه له گه ل لیستی به رانبریدا ، به جوړیک ژماره ی وشه کان یان دهسته واژه کانی لیستی وه لآمه کان

پتر بن له ژماره ی وشه کان و دهسته واژه کانی لیستی یه کهم (پیشه کی)

خه سله ته کانی نه و پرسیارانه ی که وه لآمی به رانبریان هه لبریراوه :

- خه رجییه کانی پیویست به و جوړه پرسیاره زوړن تا نه ندازه یه ک .

- پشکیننی ئاسانه .
- گزی کردن (غش)ی تیدا ئاسانه .
- پشت به خه ملاندن ده به ستیت .
- وه لآمه کانی سنوردان .
- ته واو بابه تین .

ریزکردنی ته و پرسپارانهی وه لآمی به رانبه ریان تیدا هه لده بیژریت :

ده توانریت به یه کیک له م ریگه یانه هه لئیریت :

- ئاستی قورسی برگه که به جۆرئک دابرئیریت که برگه یه کهم ئاسانترینیان بیټ، برگه ی کۆتایی قورستین بیټ . به جۆرئک که ئاستی برگه قورسه کان و سووکه کان به پیچه وانهی یه کدی دیاری بکریت.

- جۆری برگه ته ویش به ریگه ی کۆکردنه وه ی ته و برگانهی له یه ک جۆرن له تاقیکردنه وه که دا .

- به پیی پرۆگرامه کان ریزه ندی کرا بیټ و له گه ل به شه کانی بابه ته کانی خویندندا شیواو بیټ.

- ئاستی ئامانجه پیوانه کراوه کان ، ته ویش به دانانی ته و برگانهی که ئاستیکی دیارکراو له ئامانجه کان دیاری ده کهن به شیوه ی یه ک له دوا ی یه ک. له گه ل تیبینی ریزکردنی ئاستی برگه کان له قورسه وه بو ئاسان یان به پیچه وانه وه .

دووهم : ته و برگانهی وه لآمه کان یان له لایهن خویندکاره وه داده ریژرین .

داوا له خویندکار ده کریت که وه لآمه کان له لایهن خویندکاره وه به وشه و شیوازی خۆی دابرئیریت. خویندکار لیڤه دا ئازادییه کی سنورداری هه یه و ده بیټ به پیی وه لآمه کان دارشته که شه نجام بدات. شه جۆرانهی هه یه :

1- برگه کانی ته واوکاری :

شه برگانه رسته ی خه به رین و مانایان ته واو نه کراوه و داوا له خویندکارو قوتابی ده کریت به وشه یه ک یان چه ند وشه یه ک یان ده سته واژه یه کی شیوا یان هیمایه کی شیوا ماناکه ی ته واو بکات. خویندکار له دارشته ی شه شیوازه وه لآمه ئازاد نییه ، به لکو ده بیټ ته واوکردنی وه لآمه که و شیوازی دارشته که ی مانایه کی راست ببه خشیت به پیی ی ته و بابه ته ی وه ری گرتوه .

- ټم جوړه پرسپاره ټم سیفه تانه ی هیهه :
- دارشتیان بؤ مامؤستای بابه تاسانه .
 - هانی خویندکار ده دات که زانیاریه کان له بهر بکات .
 - تا نه ندازیه ک گشتگیره .
 - پشکنین تاسانه .
 - (ټه گهر به باشی دانه ریژریت) هندیك جار مانای جیاواز ده دات .

1- ټو برگانه ی وه لآمی کورتیان هیهه:

وه لآمدانه وه ی ټو جوړه برگانه دريژترن له وه لآمی برگه ی ته واکاری، نازادیه کی پتر ده داته خویندکار بؤ وه لآمدانه وه ، به تابه ت ټه گهر برگه که به شیوه ی پرسپاره دهر که وت له جیاتی ټو رستانه ی که مانایان ته واک نییه .

2- برگه ی شیوه دارشتنی سنوور دارو حمل کردنی پرسپاره:

ټو جوړه پرسپارانه نازادی پتر به خویندکار ده دات به به راورد له گه ل پرسپاری ته واکاری و وه لآمی کورت، ټه مانه دهر کړین به دوو به شه وه .

أ - ټو برگانه ی دارشتن که وه لآمیان سنوورداره له گه ل حمل کردنی بابه تی بیرکاری: وه ک (ژماردنی هو ، دیاریکردنی پیکهاته ی شتیك ، یان پرسپاریکی بیرکاری حمل بکه ی ت) .

ب - برگه ی دارشتن که وه لآمه که ی والایه:

رینگه ده دات به وه لآمدانه وه ی برگه یه که به دريژی، برگه یه که له لایهن قوتابی و خویندکاره وه دابه ریژریت به بؤ ټه وه ی کات یان دريژی بابه ت رینگه ی لی بگریت .

سیپه م : ټو پرسپارانه ی وه لآمه کانیا ن چند برگه یه که یان پتره (الأسئلة التركيبية) ټم پرسپاره به جوړیک ټاماده کراوه که خویندکار له وه لآمدانه وه دا سوود له و زانیاریانه ودرده گریت که له پرسپاره که دا کراون ، تا چند زانیاری هیه له سهر ټو بابه ته ی که پرسپاری لی کراوه . لیږده خویندکار هه موو ټو زانیاریانه ی هیه ته ی به جوړیک وه لآمی ده داته وه وه ک ټه وه ی وه لآمی که یسیکی (مشکله) دیاریکراو بداته وه .

- وینه کانی پروونکرده وه ی وه لآم:

ټه مهش به جوړیک زانیاری پیکه ش ده کات وه ک له وینه یه کدا یان له خشته یه کدا دا یان له نه خشته یه کدا .

- هه لویستی ژبانی (الموقف الحیاتی)

نهم پرسپارهش له سهر شپوهی هه لویستی ژبان که لای قوتابی ناشکرایه داده پېژریت.

سوډه کانی پرسپاری چند برگیه یی :

- یارمه تی خویندکار ده دات له ناستیکه وه بچیته ناستیکه دیکه به هوی نهم بابه ته ی لهو پرسپاره دیاری کراوه، خویندکار وه لاهمه که ی وهک پتویسته رپک ده خات.

- خویندکار وه لاهمه کانی له سهر چند نامنجیکه دیاریکراو چر ده کاته وه که لهو بابه ته دا هاتوه.

- تا نه اندازه یهک تواناکانی خویندکار به هوی چند برگیه که وه درده خات که نه وه ش سوډی بو قوتابی هه یه ، چندی لی ده زانیت.

بو دلنیا بوون له باشی دارشتنی پرسپاره کان ده بیت نهم خالنه ره چاو بکه یت :

- پتویسته ناوه رۆکی پرسپار له پرۆگرامی خویندن به دهر نه بیت.
- ده بیت نامنجی دانه ری پرسپار بابه تی بیت و خاله گرنه کانی پرۆگرام بگه یه نیت.

- پرسپار پوون و ناشکرا بیت و به زمانیکه گونجاو دارپژریت.

- وه لاهمی پرسپاره کان نوی بن و له ده قی کتبه که جیواز نه بن.

- شپوازی پرسپار کړدنه که گونجاو بیت.

- نهو زانیاریانه ی له ناوه رۆکی پرسپاره که دایه پتویست بیت .

- پرسپاره کان گشتگیر بن و له هه موو بنده کان هاتبنه وه و به دوا ی یه کدیدا بن.

- وا چاکزه وینه کان و داتا کان له گه ل پتوه نندیان به بابه ته که وه پوون بن.

- زانیاریه کانی ناو پرسپار ناشکرا بن و له دوو فاقه یی و دوو باره بوونه وه دوور بن. وهک نه وه ی له یه کاتدا بلتی بیانژمیره ، رافه یان بکه ، خاله کانی بنوسه .

- نمره کان به رانبر ههر پرسپاریک و لقیک دیاری کرایت.

- خو به دوور بگریت لهو وشانه ی که دوومانایان هه یه .

- هه ول بدریت پرسپاره کان له سهر بابه ته گرنه کان بیت.

– کات بۆ ھەر بابەتیک گونجاو بیت لە وەلامەکاندا.

سەرچاوە: لە زمانی عەرەبیەو وەرگیپراوە بۆ زمانی کوردی
Qatar University. Faculty and Instructional Development.
Educational Materials. Test Construction.
http://www.qu.edu.qa/offices/ofid/pdf_files/Test_Construction.pdf

کتیبخانەى قوتا بخانە

وەك پالېشتیکى پرۆگرامەکانى خویندن

نووسینی: ئەحمەد میرزا رۆستەمی ژێرو*

پێناسە:

((بریتیه له کومه له کتیبیک که خویندنه وهی گونجاو بیت له گه ل ناستی قوتابی یان خویندکار که نه مینداری کتیبخانه که بوی ناماده کردون به پۆلین کردن و پیړست بۆ نووسین و ریڅکستن بۆ نه وهی قوتابی به ناسانی بتوانیت دهستی بگاته نه و کتیب و چاپکراونه یان نه و مژاده کتیبخانه ییبه .

به لام له خویندنه وهی نه م پیناسه یه دا تیپینی نه وه ده کین به م شیویه ته نیا خزمه تی کومه لگه ی قوتابیان ده کات و کومه لگه ی ماموستایانی پشت گوئی خستوه .

به لئی نه م پیناسانه ی بوری واتای ته واو و دل نارام که به دهسته وه نادهن وه لئی نه گه رمانه ویت باشر و پر واتا تر و مؤدی رانه تر پیناسه ی بکه یین ده لئین:

((بریتیه له و دامه زراوه زانستیه رو شنبیرییه

په روږده ییبه ، نامانچی کؤکردنه وهی پاراستنی سه رچاوه زانیارییه کانه به گشت شیوه جوړ به جوړه کانیوه (چاپکراو و ناچاپکراو) به گشت ریڅکه جیا جیا کانیوه (کرپن ، پیشکه ش، ئال و گور. تاد)) و ریڅکستن (پیړست نووسین و پۆلین کردن و ریزبه ندی کردن)

کتیبخانه ی قوتابخانه بریتیه له و کتیبخانانه ی که سه ر به قوتابخانه و خویندنگه کانن چ سه ره تایی بیت چ ناماده یی و ناوه ندی بیت و چ دواناوه ندی بیت.

سه رپه رشتیاری به ریوه بردن و پیشکه شکردنی خزمه تگوزارییه کان له لایه ن نه مینداری کتیبخانه که وه به ریوه ده چیت که هه میسه وایه نه و نه مینداره له لایه ن به ریوه به ری قوتابخانه یان خویندنگه که وه ده ستنیشان ده کرپن. نامانچ و مه به ستی نه م جوړه کتیبخانانه خزمه تکردنی کومه لگه ی قوتابخانه و خویندنگه یه که له قوتابیان و خویندکاران و ماموستایان و دهسته ی کارگیری پیڅدیت. ماموستا قه ندیلچی به م شیوه ی خواره وه پیناسه ی ده کات:

بریتیه له و کومه له کتیب و چاپکراو و که رهسته و مژاده کانی بیستن و بینین و مژاده کتیبخانه ییبه کانی دیکه که خزمه تی قوتابیانی قوتابخانه و خویندنگه ناسته جوړ به جوړه کان ده کات بیجگه له ناستی فیرکردنی بالای زانکوی.

هه وروه ها (الاخرس) به م شیوه یی خواره وه پیناسه ی ده کات:

خزمه تگ — وزارت یان هی که
پیشک شکی سوو دمه ندانی
خو یان ده کهن.

به لځی کتیب خانه کانی نیستا وهک
کتیب خانه کانی کون ته نیا بریتی نین له
هوډه په ک، یان کوگو (مخزن) و دوکانیک
که کو مله کتیبیک یان له خو گرتیت
و تیاندان پاریرابن هه روها ته میندای
کتیب خانه کوش ته نیا بریتییه نییه له
ماموستایه کی (سهرنه که وتوو)
له م بواره دا یان که سیکی به سالدا چوه
ها نه مړو یان سبه یینی نه مړو
خانشین بکریت و له پیناوی
خانه نشینیدا ته نیا روژه کان بژمیرویت
تاقه تی له کارکردن نه ماییت. به لکو
کتیب خانه ی قوتا بخانه و
خیندنگه کان نه مړو
بوونه ته سهراوه په کی به پیرو به هیزی
زانست و زانیاریه کان و
پیوه ندیه کی راسته و خو یان به
پروسه ی خویندن و
فیرکاریه وه هیه. یه که مین و
سهره کیتین نامنجی پالپشتیکردن و
هاریکاریکردنی پروگرامی
قوتا بخانه و خویندنگه کان له میانه ی
تاماده کردن و پاشه که وت کردنی
مژاده کتیب خانه جوړه جوړه کان، له گه ل
تاست و ثاره زوو و ریپروهی

پیشک ش کردن و خستنه به رده م
کو مله لگهی قوتا بخانه و خویندنگه کان
له قوتا بیان و خویندکاران و دهسته ی
به ریپوه بردن و کارگیپی و دهسته ی
فیرکاری و وانه گوته وه
(ماموستایان) له میانه ی
خزمه تگ وزارت یه کانی کتیب خانه وهک :
(پیدان ، رینمای کوردن (ریبه ری)،
وینه گری، ... تاد) نه مه هه مووی له
ریگهی ته مینداری کتیب خانه و که سانی
دیکه ی تاییه تمه ند، یان که سانی شاره زا
له بواری زانستی کتیب خانه کاند که له
بواری زانستی کتیب خانه کاند که بشداری
له خولی مهش و راهینیان کردوه
(2).

پیوسته نه مه ژی بزاین که
کتیب خانان به هه موو جوړه کانیانه وه
له سهر شیوه و باری کونیان نه ماون،
به لکو له گه ل پیشکه وتنی رده وتی
کاروانی زانست و ته کنه لوژیا دا
هه نگاویان ناوه و نیستا چه مکی
کتیب خانه ی قوتا بخانه و خویندنگه کان زور
له وانی رابردو جیاوازه.

ته و کتیب خانه قوتا بخانه میانه ی
نیستا ده یانینین و ناسراون وهک
ته وه ی کون نین، چ له پرووی
جوړه کانیانه وه، چ له پرووی ریگه کانی
ریکخستن و ناوه روکی کتیب خانه و ته و

هه روږه ها د. عبدالتواب شرف الدين له کتیبه که ی خزیدا (مدخل الی المکتبات والمعلومات) و له لاپره (35) دا بهم شیوهیه پیناسه ی کتیبخانه ی قوتابخانه کان ده کات و ده لیت: (کتیبخانه ی قوتابخانه کان ، دواناوهندی و تاماده یی بیت، یان ناوهندی بیت، یان باخچه ی ساویان و کتیبخانه کان ی پوله کان بیت ، به شیکه له سیستمه ی که قوتابخانه که ره چاوی کردووه و له سه ری دهرات، هه روږه ها قوتابخانه ش به رولی خوی به شیکه له سیستمی خویندن و فیرکاری سه ر به ده ولته)).

له سه رده می نه مرموماندا گه لیک ناو و پیناسه ی جور به جور ی بو به کارده هیئریت که له گه ل ره وتی کاروانی گه شه کردن و نویگه ریدا هه نگاوه لیت، که ده توانین له م چند خالانه ی خواره وده ا تاماره یان پی بکه ین:

*مه لبه ندی

زانیاریه کان
Information center

*مه لبه ندی — ژاده کانی فیرکردن
Media center

فیرخ—وازا گونجاویت. هه روږه ها نه مینداری کتیبخانه ش ئیستا وه ک جاران نه ماوه هه ر که سیک بیت بی گوی دان به بارو ناستی پسپوری و تاییه تمه ندیه تی و شاره زا نه بون له زانستی کتیبخانه کان و بکریت به به ریوه به ر و نه مینداری کتیبخانه، به لکو نه مرمو ناستی زانست و ته کنه لژیای ژیانی مرمو و ده خوازیت که ده بیت تاییه تمه ندو پسپوری زانست و کتیبخانه کان بن (3).

هه روږه ها د. ربی مصطفی علیان و ماموستا امین النجداوی له کتیبه که ی خزیاندا (مقدمه فی علم المکتبات والمعلومات) له لاپره (53) دا بهم شیوه ی خواره وده پیناسه ی کتیبخانه یان کردووه :

((بریتیه له و کتیبخانه یه که سه ر به قوتابخانه کانن ، چ سه رته ایی و چ دواناوهندی و چ ناوهندی بن، نه مینداری کتیبخانه که سه ربه رشتیاری به ریوه به ردن و پیشکه شکردنی خزمه تگوزاریه کان ده کات، تامانجیسی خزمه تکردنی کومه لگه ی قوتابخانه یه که له قوتاییان و ماموستایان و ده سته ی کارگیری پیکه اتون (4)).

ټه و قوتا بځانه و خویندنگه یه، چونکه هه نډیک جار کتیبځانه ی قوتا بځانه جیگه ی کتیبځانه ی گشتیش ده گریته وه به تاییه تی له گوندو لادی دور و که نارگیره کان (النائیة).

کتیبځانه ی قوتا بځانه کان به پیی چهند پیوه رو یاساو ریسیاه که به پړوه ده چن هه رو که گوتمان کتیبځانه ی قوتا بځانه پالپشتیک ی به هیزه بو به زرکردنه وه ی ناستی زانست و زانیاری و روښنبری قوتاییان و په یدا کردن ی پسپوری و شاره زایی له سواری توژیینه وه و ده واد اچونی زانیاریه کان و روښنبری و ده دسته پینانی فیږبون و چیژ و هرگرتن و تیپینی و دیمانه و نویسی توژیینه وه و لیکن لینه وه کان و راپورته کان تا ټه نجام وای لیها ت به برنامه و په پیره و پروگرام بو ټه م مه به سته دابنریت (school library media program).

مه به ست و ناما نجه کانی

کتیبځانه ی قوتا بځانه

په روږده ییبه کان

***مه لېهنډی فیږکاری**

Learning center

***کتیبځانه ی نیشتمانی**

(گشتگی)

Comprehnsve International

له میانه ی خویندنه وه و تیروانین و هه لېهنجان له م پیناسانه ی رابردو ودا نیمه ش ده توانین بلین: (کتیبځانه ی قوتا بځانه کان بریتییه له و کتیبځانانه ی که سه به یه کیک له قوتا بځانه کانی خویندن و فیږکردن و په روږده کردن، هه له باخچه ی ساوایانه وه بگره، تا ده گاته ناماده یی و دوانا وندییبه کان، پالپشت و یارمه تیده ریکی پته و و به هیژن بو سیستمی خویندن و فیږکردن و په روږده کردن ی قوتاییان و خویندکاران و به زرکردنه وه ی ناستی زانست و زانیاری و په روږده و فیږکردن و روښنبری قوتاییان و خویندکاران و ده سته ی فیږکاری و په روږده یی له ماموستاییان و له فه رمان به ران و کارمه ندان و کارگوزارانی قوتا بځانه و خویندنگه کان و ته نانه ت بو ټه و کومه لگه ی و له ده ورو به ری ټه و قوتا بځانه و خویندنگه یه دا ده ژین له هاوولاتیپیان و دانیشتونانی گه ره که کانی ده ورو به ری

هینانه دی ټو ټامانجانسه ی که نه خسه یان بو ډارپژراوه و به و مه و دایه ده پپورین.

ده کریت مه به ست و ټامانجه کانی کتیبخانه کان لم چنه ند خاله ی خواره وده دا کورت هه لئین:

1- پالپشتکردنی پرؤگرامی خویندن و به رنامه ی فیـرکاری جـوړاو جوړ له قوتابخانه دا له میانه ی دهسته به رکردن و په یداکردنی سه رچاوه زانیاریه کانی پیوست له قوتابخانه و پرکردنه وه ی پیداویستی و خواسته کانی قوتاییانی کچ و کور. ټم جار رپکخستنی ټو مژاده کتیبخانه بیانه به جوړیک که بتوانریت به زووترین کات ټو سه رچاوانه بگنه ده ست سوو دمه ندان و سوو دیان لی وهر بگریټ (6). ده بیت چاودیری هاو کیشه بوون له نیـوان کؤمه له سه رچاوه کانی کتیبخانه که بگریټ، واته له نیوان بابه ته کانی ټو کتیبخانه یه دا، ټم لایه نه یش له به رچاو بگریټ (7).

2 - چاندنی ټوی حه زو ټاره زوی خویندنه وه و لای قوتاییان و رینمایي کردنی قوتابی بو هه لپژاردن و خویندنی کتیب و مژادی فیـرکاری

توخم و سه رچاوه یه کی گرنګ له سه رچاوه و ټوخمه کانی رپکخستنی قوتابخانه له چـوارچپوه ی دامه زراوی فیـرکاری و په روږده ییدا کار ده کات، که چندن مه به ست و ټامانج و پرؤگرامی خوی هه یه و کاتیک ټامانجه کانی دژ و پیچه وانه ی ټامانجه کانی قوتابخانه که نیین و هه رگیز ټیک ناگیړین و هاو ته رین، که هه ر خوی واته کتیبخانه به شی که له به شه کانی ټو قوتابخانه یه و هه ر دوو دامه زراوه که شان به شانی یه کدی و به هاویه شی کار له پیناوی هینانه دی چنه د ټامانجیکي هاویه شدا ټیده کوخن، وه لی له گه ل ټه مه شدا دیسـان کتیبخانه ی قوتابخانه کان چنه د ټامانج و مه به ستی تاییه تی و سنوورداری خویان هه یه، که به چالاکیه کانی رژژانه وه پپوهند و گریـدراون و، له گه ل گه شه کردن و پيشکه وتن و گؤرانکاریه نوییه کاندای بوری خزمه تگوزاریه کانی کتیبخانه دا هه ماهه نګ و له بارن هه روه ها له گه ل رووه په روږده ییه نوییه کاندای. دیاره شتیکی حاشا هه لـنـه گر و به لگه نه ویسته که سه رکه وتنی کتیبخانه ی قوتابخانه و چالاکی و هه ول و کؤشسه کانی به بوارو مه و دای تواناو لیـهاتوویی ټو کتیبخانه یه وه به نده له

دروستكەرانه له گەل دەستەى فېركارى و كارمەندانى كارگېرى لە قوتابخانەدا. گەشەپېدانی بیروا و بۆچوون و بەها کۆمەلایەتییه کان که کۆمەلگەى قوتابخانە و خویندنگە پېیان رازیبە و له گەل رېرە و پرۆگرامى قوتابخانە و خویندنگە گەدا دینە وە.

هاندانى هەلسووکەوت و ئاکارو رفتارى راست و دروست ، پێشکەش کردن و گەشەپېدانی پەسپۆرى لە ژيانى کۆمەلایەتى و ديموکراتيدا (12).

هۆکارەکانى پێشکەوتن و

گەشەسەندنى

چەمكى كتيبخانەکانى قوتابخانەکان

چەند هۆکارو چەند بنەمایەك لە بەر دەستدان که بوونەتە فاکتەر و پالنه رېكى بەهيزو چالاك و بۆ گەشەسەندن و پەرەپېدانی چەمكى كتيبخانەى قوتابخانەکان بەرە و پېشترو هەنگاونان له گەل رەوتى کاروانى گەشەسەندنى زانست و زانیاری و تەکنەلۆژیای سەردەم و پۆشتن شان بەشان و بەشیۆهیه کی هاتاریبانه له گەلیدا که بریتین له مانەى خوارە وە :

دیکه له گەل کتیب و سەرچاوەکانى پرۆگرامى قوتابخانە بۆ هینانەدى مەبەستەکانى تاک و ئامانجەکانى پرۆگرام بە گشتى. ئاراستەکردن و رینمایى کردنى قوتابیان بۆ چۆنیەتى بەکارهینانى کتیبخانە و سوود وەرگرتن لە سەرچاوە زانیارییه کان و ناوەرۆکەکانیان (8).

3 - فېرکردنى قوتابیان و خویندکاران له چۆنیەتى گرتنەبەرى شیۆوزى زانستییه له خویندنه وەدا (9).

پەرۋەردەکردن و راهینانى قوتابیان و خویندکاران لە سەر چۆنیەتى بەکارهینانى کتیبخانە بەشیۆهى زانستى و چالاكانه له پیناوى ئامانجە جۆراو جۆره كاندا (10).

4 - کارکردن له پینا و هینانەدى بنکەى پەرۋەردەى (فېرکردنى کردەکی و پێشکەشکردن و گەشەپېدانی شارەزایی پەسپۆرى و گەشەپېدانی هونەرە جۆر بە جۆرەکان (11).

5 - هاندانى فېربوون و خۆرۆشنبیرکردن بە درێژایی ژيان له رېنگەى سوود وەرگرتنى هەمیشەى له مژادو سەرچاوە زانیارییه کانى کتیبخانە.

6 - گەشەپېدانی شارەزایی و پەسپۆریه تی مامۆستاکان و توانا و هەلس و کەوتیان له گەل کتیبخانە و سەرچاوە زانیارییه کانیاندا. هاریکاریکردن بەشیۆهیه کی

سه‌رچاوه‌ی پیکه‌وه گریډراو و په‌یوه‌ست به‌یه‌کدی و ته‌واوکهری یه‌کدی بی‌ته‌وه‌ی هیچ ناوبه‌ندیکی دروست کراو و له‌مپه‌ر له‌م بواره‌دا هه‌بیته. که ته‌مه‌وای کردووه پال به ماموستاو به‌خویندکارو فیترخوازانه‌وه بنیته که له‌رپیکه‌ی هه‌ول و کوشش و چالاک‌کی خودی خو‌یانه‌وه هه‌ول‌لی لیپرانه‌وه بدهن بۆ ته‌وه‌ی گه‌یشته‌ن به سه‌رچاوه‌ی زانیاریه‌کان بگه‌ن و به ته‌واوه‌تی شتی مه‌به‌ستداریان لیوه هه‌لبه‌ینجینن(13).

تاییه‌تمه‌ندی و جیاکاریه‌کانی

کتیبخانه‌کانی قوتا بخانه‌کان

کتیبخانه‌ی قوتابخانه‌وه خویندنگه‌کان چه‌ندان تاییه‌تمه‌ندی و جیاکاری خو‌یان هه‌یه، که به‌پیی جزیره‌کانی دیکه‌ی کتیبخانه‌کان جیا‌ده‌کرینه‌وه، که ده‌توانین له‌م چه‌ند خالانه‌ی خواره‌وه‌دا کورتیان بکه‌ینه‌وه:

1 - کتیبخانه‌ی قوتابخانه یه‌که‌مین جزری کتیبخانه‌یه له جزیره‌کانی کتیبخانه‌کان که قوتابی له‌ژبانی خویدا ده‌بیینیته و پیی ناشنا ده‌بیته، یه‌که‌مین پیوه‌ندی‌شیه‌تی به

1 - گشت تیۆر و بیردۆزه په‌روه‌ده‌یییه تازه‌کان له‌سه‌ر ته‌وه‌کوکن که فیترکردن له‌سه‌ر به‌ره‌تی شاره‌زایی و پسپۆری باشت‌ترین و کاریگه‌رت‌ترین جزیره‌کانی په‌روه‌ده‌وه فیترکردنه. ئیدی ته‌وه‌نییه که په‌روه‌ده‌وه کردن چیدی له‌سه‌ر شیوازی ته‌لقیندان بیته، به‌لکو به‌پله‌ی یه‌که‌م پشت به دروستکردنی چه‌زو ئاره‌زوو ده‌به‌ستیت له‌لای قوتابی بۆ ته‌وه‌ی زانست و زانیاری و شاره‌زایی و پسپۆری په‌یدا بکات. ئیدی به‌م شیوه‌یه پرۆسه‌ی په‌روه‌ده‌یی له پرۆسه‌ی فیترکردنه‌وه بۆ فیتربوون و له‌ته‌لقین دانه‌وه بۆ تو‌یژینه‌وه‌وه فیتربوونی خودی ده‌چیت.

2 - فیترکار بووه‌ته ته‌وه‌ر یان مه‌لبه‌ندی پرۆسه‌ی فیترکاری و ئیدی ته‌وه زانیاریانه‌ی که له‌کتیبخانه‌ی پرۆگرام‌دا بریاریان له‌سه‌ر دراوه و به‌ته‌نیا به‌س بۆ قوتابی و خویندکاران به‌س نین، به‌لکو ته‌وه‌ کتیبخانه‌ی قوتابخانه که وه‌ک پرۆگرام‌یک بریاری خویندنیان له‌سه‌ر دراوه یه‌کیکن له‌وه‌ه‌موو رپیکه‌وه شیوازه نوییانه‌ی له‌رپیکه‌ستنی پرۆگرامه‌کان له‌رپیکه‌وه شیوازه‌کانی وانه‌گوتنه‌وه‌وه فیترکردنی مژاده قوتابخانه‌یییه‌کان بوونه‌ته چه‌ندان مژادو

قوتابخانه و خویندنگه کان

کتیښخانه‌ی قوتابخانه کان به گوږه‌ی تاستی په روږده و فیرکردن ده کړین به م به شانه وه: (کتیښخانه‌ی قوتابخانه سه‌ره تاسیبه کان، کتیښخانه‌ی خویندنگه کانی تاماده‌ی و دواناوه‌ندی و ناوه‌ندیبه کان) و به شـیـوه‌ی کـی گشتیش کتیښخانه کان ده کړین به م به شانه‌ی لای خواره وه:

کتیښخانه‌ی ناوه‌ندی قوتابخانه : ټم کتیښخانه‌ی به بریتیه له بیلبله‌ی تیشکدانه وه و چالاکی هزری له قوتابخانه که دا به وه‌ی که ناوه‌ندی سه‌ره کی خویندنه وه و لی توږینه وه و لی کولیښه وه‌ی، که هه موو ټه ندامانی کومه لگه‌ی قوتابخانه که له قوتابیان و ماموستایان و کارگړیبه کان به و مژادانه واته به و سه‌رچاوه زانیاریانه پوښته ده کات که هاریکاریان ده کات و له فیرکردن و زانست و روښنیرکردن و پیښک‌ش کردنی خزمه‌ت‌گوزاریبه جزواو جوړه‌کانی کتیښخانه. بوونی ټم کتیښخانه‌یبه له قوتابخانه و خویندنگه کانداه به بارودوخ و چوښه‌تی و ټه‌ندازه‌ی بینایه‌ی قوتابخانه وه وه به‌نده. پیویستیبه هه‌رکاتیښک نه‌خسه‌ی بینایه‌کی قوتابخانه یان خویندنگه‌یبه‌ک داده‌رپرژریت هه‌موو

کتیښخانه‌ی جوئی له کتیښ واته په‌یدا کردنی سه‌رچاوه زانیاریبه کان به هه‌موو جوړه‌کانیانه وه، نوسراو و بیستراو و بینراو بو ناوه‌روکسی کتیښخانه‌کیان وه کو سه‌رچاوه‌ی بیستن له کاسیت و فیلم و هژکاره‌کانی دیکه‌ی فیربوون و فیرکردن بو؟ چونکه به‌پله‌ی به‌که م و له‌پیش هه‌موو شتیکه‌وه کتیښخانه‌که خزمه‌تی مه‌به‌ست و تامانجه فیرکاریبه کان ده کات ویرای پیوه‌ندی راسته‌وخوی به قوتابیان و ماموستایان و پروگرامه وه.

5 - کتیښخانه‌ی قوتابخانه بازنه‌ی پیوه‌ندی له‌نیوان قوتابخانه و کومه لگه‌ی ده‌روه‌دا دروست ده کات ، چونکه ټه و کتیښخانه‌یبه به‌شیکه له و قوتابخانه‌یبه که به‌شیکه له و کومه لگه‌یبه، بویه باری قورسی پینکه‌ته‌ی خویندنه‌وه‌ی کومه لگه‌ی ده‌که‌وپته ټه‌ستو.

6 - کتیښخانه‌ی قوتابخانه به‌ره و تامانجه په‌روه‌ده‌یبه سه‌نورداره‌کان ناراسته کراوه و به‌پله‌ی به‌که م بو هیئانه دی و ده‌سته‌به‌ر کردنی ټه و پرۆسه په‌روه‌ده‌یبه هه‌ول ده‌دات. بویه ده‌توانین بلین (کتیښخانه‌ی قوتابخانه‌ی به‌که م به‌سته.

جوړه‌کانی کتیښخانه‌کانی

د هسته فیرکاری بو لای خوی رابکیشیت، ټویش به هوی ه لټاردن و داینکردنی ټو کتیب و سرچاوانه ی که له گهل هزو ناروزوه کانی ټواندا ده گونجین ههروهه دوی داینکردن یان ریکختن و پولینکردنی ناوهرؤکی کتیبخانه که به شیوه یه هه موان بتوانن به ناسانی به سرچاوه ټو زانیاریانه بگن که به دوایدا ده گهرین و به زووترین کات و بی ماندوویون سوودی لیوهر بگرن.

ت - ههروهه ده توانیت مال و پاره ی ته واو (fund) ی به ده دست بینیت بو کپینی ټو کتیب و سرچاوانه ی که له کتیبخانه ی پوله کاند دوبراره و چند باره ن و بیانخته سهر ناوهرؤکی خوی.

پ - جوی له سوودانه ی سهر وه ټم کتیبخانه یه ده توانیت له شسار و ټاوه دانییه که دا رؤل کتیبخانه ی گشتی ببینیت به تایبه تی له و گوندو لادیانه ی که کتیبخانه ی گشتیان تیدا نییه ، که ها ولاتییان ده توانن بو خو رۆشن بیرکردنی رۆشن بیرییه گشتییه کان سوودی لی وهر بگرن.

2 - کتیبخانه ی پؤل :

ټم جوړه کتیبخانه یه به ساده ترین جوړه کانی کتیبخانه و خویندنگه کان

لایه نه خزمه تگوزارییه پیوه نډیدار و پیویسته کانی دیکه یی له گهلدا دابرټریت له وانه ش به شی کتیبخانه به هه موو پیداویستییه کانه وه ، چونکه بایه خیکي زوری په روږده یی و فیرکاری هه یه که خزمه تیکي بهرچاوو گرنگ پیشکesh به مندالان ده کات واته قوتاییان و زور جاریش خزمه ت به سهره رشیارانی قوتاییان ده کات. نه که هه ر به مان به لکو خزمه ت به روله کان و دانیشتوانی شارو لادی و ټاوییه کانیش ده کات، که خزمه تگوزارییه کانی کتیبخانه ی گشتیان تیدا نییه ، واته جینگه ی کتیبخانه ی گشتیش ده گریته وه. کتیبخانه ی قوتابخانه و خویندنگه کان چند سوود و که لیکي گرنگیان هه یه که ده کریت له م چند خالانه ی خواره وه دا کورتیان بکه یینه وه :

أ - ټم کتیبخانه یه کومه لیکي گه وری کتیب و سرچاوه ی قوتابخانه و غه یری قوتابخانه له خو ده گریت که له گهل ټاستی قوتاییان و خویندکاراندا ده گونجین له وانه ی جوړه کانی دیکه ی کتیبخانه ی قوتابخانه ټم سرچاوانه یان وه ک پیویست تیدا نین.

ب - ههروهه ټم کتیبخانه یه ده توانیت گرنگی و بایه خی ته واوی ټه ندامانی

همیشه وايه هم کتیبخانهیه قوتابی پؤل و ماموستایان هاریکاری له هه لپارندن و کرینی کتیب و سرچاوه کانیدا به شدارن، نه مه سرباری شه و کتیب و سرچاوانه ی که له لایهن کتیبخانه ی ناوه نندی قوتابخانه که وه دین، یان له ریگه ی پیشکه شه وه دین و ته نیا بؤ قوتابیانی پؤل به کار دهینرین (14).

3 - کتیبخانه ی هؤلی خویندنه وه:

به ریوه بهری هه م—وو قوتابخانه و خویندنگه کان ده توانیت یه کیـک له هؤله کانی خویندن یان پؤلیکی گه وره بؤ تیدا خویندنه وه تهرخان بکات و به کتیب و سرچاوه و کورسی و میزی خویندنه وه و گشت پیداویستییه کانی دیکه ی خوینهران پوشته و ناماده بکات.

نهم هؤله هاوکات دوو نهرک راده پهرینیت: یه که میان وه کتیبخانه و کومه لیک کتیب و سرچاوه ی تیدا داده نریت.

دووه میشیان وه ک پؤلیک که قوتابیانی تیدا کؤ دهنه وه وانه جور به جور کانی خوینی تیدا ده خوینن. بنه رت له بوونی نهم کتیبخانه یه یان نهم هؤلی خویندنه وه یه وه ک کاریکی

ده ژمی ریت، که شوینیکی تایبهت له ناو پؤل بؤ نهم کتیبخانه یه تهرخان ده که ن و کومه لیک کتیب و سرچاوه ی خویندنه وه له خو ده گرت، له هه مو پؤله کاندا وه ک ناوهرؤک و ناوکی کتیبخانه وایه، هه ندیک کتیب و سرچاوه ی تیدا کؤکراوه ته وه، که به پیی ناستی قوتابیانی و هه زو ناره زوو کانیان هه لده بتریرین. جوئی له کتیب و چاپکراوه کان هه ندیک مژادو هؤکاری دیکه ی تیدا ناماده ده کریت، وه ک فهره—هنگه کان، نه تله سه کان، وینه گپراوه کان واته وینه کان، مژاده کانی بینین و بیستن و... تاد. باشتر وایه نهم کتیب و سرچاوانه له چه ند دؤلابیک وه ک رهفته دابنریت به جوریک هه مو قوتابیانی و خویندکاران بتوانن بیانینن. هه روه ها باشتر وایه که قوتابیانی له پوشته کردن و گه شه پیدانی ناوهرؤکی نهم کتیبخانه بچکولانه یه هاریکاری بکه ن و هه رکه س له ناستی خویه وه به هؤی پیتاک و به خشینه وه کتیب و سرچاوه پیشکه ش به کتیبخانه که بکه ن هه روه ها له پیدان و خواستنی کتیبه کان، یان به ریوه بردن و هه لسوورانندی کتیبخانه—که و دروستکردنی تیئوس و یارمه تیدانی سه ریهرشتیاری کتیبخانه که، یاخود رابه ری پؤل.

پره کتیکي، له ههفته دا چنډ کاتز ميريک دهستنيشان ده کړيت بړ بردنسي قوتاييه کان بړ ټو هوله وهک دهرسيکي پره کتیکي، بړ نمونه له کاتي وانهي خویندنه وه دا قوتاييان بړ ټو هوله ده برين و فيري چونيته تي خویندنه وهی کتیب و ناشنا بوون به کتیب و سرچاوه کان دهکات يان له وانهي فيزيا ، کيميا تاد (15).

4 - کتیبخانه ی گهړوک:

ټم کتیبخانه يه بریتيه له ټوټمبيلنيکي پوښته کراو، به شيويه کي تاييه تي کومه لیک کتیب و سرچاوه ی زانياري و فيرکاري له خو ده گريټ، له وهزاره تي په روږده يان له بهرنيوه بهرايه تي کتیبخانه کانه وه بړ قوتايخانه کان ده رده چيت به تاييه تي بړ ټو گوند و لادئ و ناوايانه ي که کتیبخانه ي گشتييان تي دا نييه.

ټه ويش به گويړه ي بهرنامه يه کي دهستنيشان کراو بړ پيشکه شکردني خزمه تگوزاريه جـوربه جوره کاني کتیبخانه يه کاني ټو قوتايخانه و خویندنگه يانه ي که له کتیبخانه ي به شن.

5 - سه به ته ی کتیب و سرچاوه کاني پؤل:

ټم جوره کتیبخانه نش له هه موو کتیبخانه يه کي قوتايخانه و خویندنگه کانا تـهرخان ده کړيت، ده بيت وهزاره تي په روږده و پړاي کتیبخانه کاني دیکه گرنګي ته واو بهم کتیبخانه يه بدات بړ ټه وهی گشت قوتاييان و کومه لگه ي قوتايخانه که سوودي لي وهربرګن و هه ست به نيشتمانيه تي خويان و روشـنيري گشتي و نيشتماني بکه ن.

ده بيت ټم کتیبخانه يه گشت زانياريه کان و ميژوو جوگرافيا و گشت بواره کاني دیکه ي زانست و زانياري و روشنيري مرؤبيه کان له خو بگريټ بړ ټه وهی هه مووان بتوانن وهک يهک سوودي لي وهربرګن ، پيوسته ټم کتیبخانه يه ټم ټهرکانه ي لای خواره وه راپه رپړنيټ:

- دابه شکردني کتیب و سرچاوه کاني پؤل ټه وانه ي پيوه نديان به قوتايانه وه هه يه له گه ل هاندانيان تا بياخويندنه وه

له گه لدا بوو جیسی نابیته وه و ده بڼی نوین و یاتاغه شپرو چلکنه کانی بیچیتته وه له کمه لگه یه دا جیگه ی نابیته وه به خوی و به شپرو شیتاله کانیه وه له م ولاته ده ریچیت یان به کوله مه رگی و ژیر ده سته یی پاشکوی و هاوولاتی پله (10) ده بژیت.

(4) هه مان سه رچاوه ی ژماره یه که م برگی دوو هم.

(5) عبدالنواب شرف الدین ، المدخل الی المکتبات والمعلومات القاهره دار الدولة للاستشارات الثقافیه، 2001 ص 35.

(6) علیان ربحی مصطفی وأمین النجدای مقدمه فی علم المکتبات والمعلومات عمان. دار الفكر 2001 ص علیان ربحی مصطفی لمکتبات المدرسیه ومراكز مصادر عمان دار الفكر ص (19).

(7) عبدالنواب شرف الدین ، المدخل الی المکتبات والمعلومات القاهره، دار الدولة للاستشارات الثقافیه 2001 ص 36.

(8) هه مان سی سه رچاوه ی راپردوو.

کورته و پوخته ی نهو سه رچاوانه پیشکدهش بکنه.

- پیکیه پانی پیشپرکی و زنجیره و میزگردو دایه لوگ دهر باره ی کتیبخانه ی سه به ته (16).

په راویز:

(1) القندیچی له ساله کانی هفتاکان ماموستای خوم بو له کولیژی ئاداب به شسی کتیبخانه کان له زانکوی موسته نسریه ناوی ته وای (عامر ابراهیم القندیچی) یه.

(2) علیان ربحی مصطفی المکتبات المدرسیه ومراكز مصادر التعلم عمان. دار الفكر 2001 ص 14-15.

وعلیان ربحی مصطفی وأمین النجدای مقدمه فی علم المکتبات والمعلومات عمان. دار الفكر 2001 ص 53.

(3) أ - به لام به داخوه له ولاتی نیمه دا هه موو شتیک و هه موو بواریکی ژیان به پیچه وانه وه یه که سی تاییه تمه ند و پسپور گهر دل سوژی و ده ست پاکی و داوین پاکسی و کاریگه ریته تی

والناصری نهاد عبدالمجید رساله المكتبة المدرسية بغداد مكتبة النهضة 1963 ص 9-13.

(15) الناصرى نهداد عبدالمجيد رسالة المكتبة المدرسية بغداد مكتبة النهضة 1963 ص 11-12.

(16) عليان ربحي مصطفى لامكتبات المدرسية ومراكز مصادر عمان دار الفكر 2001، ص18.

*بهريټوه بهري كتيبخانه كان

له بهريټوه بهريټي گشتي پهروهده رانيه

(9) سهراوهي ژماره دوو ل16

(10) ههردوو سهراوهي ژماره (1) ل54 و ل19.

(11) هه مان سئ سهراوهي رابردوو له هه مان لاپهړه كاندا، له گهل (الناصرى نهداد عبدالمجيد رسالة المكتبات المدرسية بغداد، مكتبة النهضة، 1963 ل4 - 6).

(12) هه مان سهراوه كانى رابردوو.

(13) عليان ربحي مصطفى المكتبات المدرسية ومراكز مصادر التعلم. عمان دار الفكر 2001، ص53-54.

وعليان، ربحي مصطفى. المكتبات المدرسية ومراكز مصادر التعلم. عمان. دار الفكر، 2001 ص 15-16.

(14) عليان ربحي مصطفى المكتبات المدرسية ومراكز مصادر التعلم عمان دار الفكر 2001، ص17-18.

له بهرهمی مامۆستایانی کوردستان

هزری پهروهدهیی و فهلسهفهکی

له پیناوی گۆراندای

خستنه روو: پهروهده و فیرکردن

نوسهر له پیشه کییه کهیدا دهنوسیت کولتووری رۆشنیبری گه لان همیشه شانازی به شتیکی دیاریکراوه وه ده کهن، به لام ئەو شته ههر شتیکی بیته، بهرهمی پهروهده ییه، ئە گهر شوینه واری شارینکی پیشکه وتوو، ئە گهر شاکارینکی هونه رییه، ئە گهر سهرکه وتینکی سیاسی گهرده ییه .. ئە مانه هه موویان بهرهمی بیرو په نجهی مروفن، ئەو مروقانهش له ئە نجامی ئە زموون و کۆشش و کارو

کتیبی (هزری پهروهدهیی و فهلسهفهکی له پیناوی گۆراندای) له نوسینی مامۆستا (عهزیز ئالانی) یه و سالی 2008 له سلیمانی له چاپخانهی لاوکۆ چاپ کراوه. کتیبه که له دوو توپی (386) لاپه دهی قهواره گه وره دایه و له پیشه کییهک و سه ره تاو پینج بهش و چه ندین ناو نیشانی سه ره کی و لاوه کی پیکدیت و له هزرو فهلسهفهکی پهروهده ده کۆلیته وه.

کورد بپارټیزیت و له لاپه‌ره‌کانی
 رفته‌اره‌کاماندا په‌روورده بکاته چه‌تری
 پاراستن. دوپاتیشی ده‌کاته‌وه که
 په‌روورده پراکتیزه‌کردنی بیرو هزری
 په‌روورده‌یانیه که له سه‌رچاوه‌یه‌کی
 فله‌سه‌فیه‌وه هه‌لقولاره، شه‌و‌دیش پروون
 ده‌کاته‌وه که رۆشن‌بیریش هه‌ر
 سه‌رچاوه‌که‌ی هزرو بیره به‌لام په‌روورده
 و رۆشن‌بیری دوو شتی جیاوازن و
 مه‌رجیش نییه هه‌موو که‌سی‌کی
 رۆشن‌بیر په‌روورده‌بیش بیت، په‌روورده
 شه‌و تیگه‌یشتنه قول‌ه‌یه له‌چه‌مکی
 رفته‌ارگه‌رابی مرۆف بۆ سازاندنی مرۆف
 بۆ ژینگه‌و ژینگه‌بۆ مرۆف.

پێ له‌سه‌ر شه‌و‌دیش داده‌گریت که ده‌بیت
 تاکی کورد سه‌رله‌نوێ که‌سایه‌تی
 په‌روورده‌بی خۆی داب‌رټټه‌وه، که
 شه‌و‌دیش کاریکی مه‌زن و درټټ‌خایه‌ن و
 به‌ئه‌رکه‌و پټویست به‌رهنج و کۆششی
 هه‌موو لایه‌ک ده‌کات.

له سه‌ره‌تایه‌کیشدا ئاماژه به‌وه
 ده‌کات که په‌روورده بریتیه له‌کۆی
 سه‌رجه‌م هه‌ول‌ه‌کانی شه‌زموونی
 مرۆفایه‌تی بۆ باشترین سازدانی مرۆف

بیرکردنه‌وه و نه‌خشه‌دانان و سه‌رنجدان و
 پیداجوونه‌وه و توټټینه‌وه‌وه گه‌یشتوونه‌ته
 شه‌نجامدانی شه‌و به‌ره‌مانه، که‌واته شه‌و
 مرۆفانه خۆیان په‌روورده‌کراو بوون،
 سیستم و هزریکی په‌روورده‌بی پټی
 گه‌یان‌درون، یان له‌خودی ناخی خۆیاندا
 فله‌سه‌فیه‌کی په‌روورده‌بی ره‌گ و
 ریشه‌ی هه‌بووه، چونکه به‌هه‌ر
 مه‌به‌ستی‌ک شه‌و شاکاره‌یان کردبیت،
 مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی تیدا بریتی بووه له
 (ده‌برپینی تواناو سه‌لمانندی خود) که
 شه‌مه‌یه‌کینکه له‌کاره‌بنه‌ره‌تییه‌کانی
 په‌روورده.

ده‌شلیت هه‌موو مرۆفایه‌تی شانازی
 به‌یه‌ک شته‌وه ده‌کات، شه‌و شته‌یش
 جه‌وه‌ه‌ری ژیان و به‌ره‌مه‌ی هزری
 سه‌رجه‌م شه‌زموونی مرۆفایه‌تییه که
 (په‌روورده‌یه)، ئیمه‌یش وه‌کو گه‌لی
 کورد به‌ئیه‌سته‌و ئایینه‌ده‌و
 رابوردوومانه‌وه شانازی به
 په‌روورده‌که‌مانه‌وه ده‌که‌ین، چونکه
 توانیویه‌تی له‌ژیر شه‌و هه‌موو گوشاره
 سیاسی و ئابووری و قه‌یرانه‌ دژوارانه‌دا
 به‌شیک له‌سروشتی کوردانه‌ی تاکی

شارستانی‌ه‌ته‌وه بریونی و بریتین له قۆن‌اغی کۆکردنه‌وه چینی‌ه‌وه و کۆکردنه‌وه و پراوکردن و شوانی و ناز‌ه‌لداری. دوا به‌دوای ئه‌وه‌یش باسی په‌روه‌ده له کۆمه‌لی چاخ‌ه‌دێرینه‌کاندا ده‌کات و ئه‌رکی قوتا‌بخانه‌یش له‌وه بارودۆخانه‌دا له سی‌ خالی گرن‌گدا کۆ ده‌کاته‌وه: گواسته‌نه‌وه‌ی کولتورور له‌باو‌کانه‌وه بۆ نه‌وه‌کان و فیرکردنی ژیان به‌ شی‌وه‌ی تی‌وری و پیدانی پینمایی و زانیاری ته‌تۆ که له ژیا‌نی پۆژانه‌دا سوودی‌ان لی‌ ببینریت و مه‌شق و راهینان له‌گه‌ڵ وه‌رگرتنی زانیارییه تی‌ورییه‌کاندا. پاشان باسی په‌روه‌ده لای هیندۆسه‌کان و په‌روه‌ده لای جووله‌که‌وه په‌ره‌ده لای چینییه‌کان ده‌کات و باسی تاقیکردنه‌وه‌کان لای چینییه‌کان ده‌خاته‌وه روو که سی‌ قۆن‌اغیان له‌خۆ ده‌گرت: تاقیکردنه‌وه‌ی پله‌ی یه‌که‌م، دوهم و سێه‌م.

هه‌روه‌ها درێژه به‌ باس‌کردنی په‌روه‌ده لای کلدان و تاشووری و بابلییه‌کان ده‌دات و په‌روه‌ده لای فارسه‌کان و میسرپییه‌ دێرینه‌کان و لای

ده‌گوتریت (educator) که لای خۆمان مامۆستا و په‌روه‌ده‌کارو به‌خێو‌کارو رین‌ویین و به‌رچاو روون به‌کار‌دیت.

هه‌روه‌ها واتای وشه‌و زاراوه‌که له زمانی عه‌ره‌بی و کوردیدا شی ده‌کاته‌وه.

له دووه‌مین به‌شدا کورته‌یه‌ک له سه‌ر می‌ژووی په‌روه‌ده ده‌خاته‌وه روو، سه‌ره‌تا باسی په‌روه‌ده له کۆمه‌له‌ به‌راییه‌کاندا ده‌کات که له‌وه سه‌رده‌مه‌دا مرۆڤه‌و‌لی داوه‌ منداله‌کانی خۆی و په‌روه‌ده بکات لاسایی گه‌وره‌کان بکاته‌وه که لاسایی‌کردنه‌یه‌کی کویترانه بووه‌وه ئامانجی ئه‌وه بووه‌ مندال‌یان گه‌نج له کۆمه‌لی خۆی یاخی نه‌بی‌ت و فیر بی‌ت خۆی له‌گه‌ڵ بگۆنجینیت و نه‌ریت و یاساو سرووته‌کانی پێ‌په‌وه بکات.

پاشان دیت‌ه سه‌ر باس‌کردنی تاییه‌تمه‌ندییه‌کانی په‌ره‌ده له‌کۆمه‌له‌ به‌راییه‌کان و جووری په‌روه‌ده‌وه په‌ره‌ده‌ی کرداری و مه‌شقی بینراو و په‌روه‌ده‌ی تی‌وری (نه‌بینراو) و ئه‌وه قۆن‌اغانه‌ی مرۆڤ له‌ رووی گه‌شه‌سەندنی

قوتابیانی ته مهن (12-16) سال
تییدا دهیاغویند، قوتابخانه ی وتاریژی
که ماوهی دوو سال بو، قوتابیانی
ته مهن (16-18) سال تییاندا
دهیاغویند.

ئهم جار نووسهر دیته سهر
باسکردنی فیترکردن و راهینانی مندان
و لاوان له قوتابخانه کانی شه و کاته و
باسی خویندن له زانکوکاندا دهکات و
بهراوردیک له نیوان خویندنی تیوری و
پره اکتیکیدا دهکات پیش شه و بیته
باسکردنی پهروهده لای کریستیانه کان
و پهروهده له کومه لی چاخی راپه نین و
پهروهده له کومه لی سده ی هه قده و
کومه لی سده ی هه زده و نۆزده و به
دووو درپژی لای چوار زانای
پهروهده بی سده ی نۆزده هه لوهسته
دهکات که بریتین له : پستالۆتزی و
هه ربارت و سبهرو هاسکله ر.

پاشان دیته سهر باسی پهروهده له
کومه له کانی سده ی بیسته مداو پاژیک
بو پهروهده ی هاوچه رخ و
تایبه تمه ندییه کانی پهروهده ی هاوچه رخ
و پهروهده له کوردستان تهرخان دهکات

عهره ب پوون دهکاته وه، پیش شه و ی
بیته باسکردنی پهروهده له چاخی
هاتنی ئیسلامدا که قوناغی خویندنی
تییدا به سهر سی به شدا دابه شکردوه.
که له وهیش ده بیته وه دیته باسی
پهروهده له کومه له دیرینه
خورتاوا بیسه کان و باسی پهروهده لای
گریک دهکات و گرنگترین چاچه دیارو
سهره کییه کانی شارستانییه تی گریک
دهستنیشان دهکات و به درپژی باسی
چاخی هومهری و چاخی ته سپارتی و
چاخی شه سینی و چاخی پرکیس و
چاخی فه یله سووفه یونانیه کان ده خاته
پوو.

دوای شه وهیش دیت باسی پهروهده
لای رۆمانه کان دهکات و دووپاتی
دهکاته وه که رۆمانه کان قوتابخانه یان
هه بووه و پرۆگرامی خویندنیان هه بووه و
قوتابخانه کانیا ن به پیی ته مه نی
قوتابییه کان دابه ش کرابوون و سی
جۆریان له خو ده گرت: قوتابخانه ی
سهره تایی که شه و مندالانه ی و رده گرت
ته مه نیان له نیوان (7-12)
سالیدا بوون، قوتابخانه ی ریزمان که

بېرمەندانى جېھانى دەربارەى ناوەرۆك و كارىگەرى پەرۋەردە لەسەر ھزرى مرۆف و كۆمەل و شارستانى دىنىتەوہ لەوانەيش كۆنقۇشىۆس و ئەفلاتوون و غەزالى و جۆن ملتۆن و ژان ژاك رۆسوۆ كانت و پستالۆتزى و ھەربات و فرۆيد و ستىوارت ميل و ھەربرت سپىنسىر و محەد عەبدەو وليەم جيمس و ئەميل دوركھاييم.

لە چوارەمىن بەشيشدا چەمكى فەلسەفەو سوودەكانى فەلسەفەو فەلسەفەى پەرۋەردە روون دەكاتەوہو تيشك دەخاتە سەر فەلسەفەى پەرۋەردەو پىناسەى فەلسەفە دەكات و چەند نمونەيەك لەو پىناسەيە روون دەكاتەوہو لە ھەنگاوەكانى چاككردنەوہى ھزر دەدويىت و تايبەتمەندىيەكانى فەلسەفەى پەرۋەردە دەخاتە روو تا دىتە سەر رىگەكانى توپژىنەوہى فەلسەفەى پەرۋەردەو رەھەندەكانى فەلسەفەى پەرۋەردە و سوودەكانى توپژىنەوہى فەلسەفەى پەرۋەردە.

و لەو چوارچۆپەيشەوہ باسى پىوہندى زمانى كورد بە زمانى مادو راو بۆچوونى ھەندىك لە زمانسانى جېھان لەبارەى زمانى كوردىيەوہ دەكات.

يەكەمىن بەندى سىيەمىن بەشيش بۆ پىويسى و گرنكى و ئەرك و مەبەست و سروشتى پەرۋەردە تەرخان دەكات. دووہمىن بەندى بۆ پىوہندى پەرۋەردە بە زانستەكانى دىكەوہ تەرخان دەكات لەوانەيش پىوہندى پەرۋەردە بە فەلسەفەو مرۆقناسى و كۆمەلناسى و زانستى كۆمەلناسى پەرۋەردەيى و بايۆلۆژى و دەروونزانىيەوہ.

ئەوہيش روون دەكاتەوہ كە كۆمەلناسى لە چەند لايەنىك دەكۆلئىتەوہ لەوانەش گرووپە كۆمەلەيەتتىيەكان و كوردە كۆمەلەيەتتىيەكان و رۆشەنپىرى و گۆرانكارى.

دواتر دىتە سەر باسكردنى ئايىندەى پەرۋەردەو فېرکردن و چەند خالىك لەو بارەوہ روون دەكاتەوہ. لە سىيەمىن بەشيشدا راو بۆچوونى ھەندىك لە زانايانى پەرۋەردەو فەيلەسووف و

تیرامانیکی گشتییه له فلسفه‌فهی پهروورده‌یی.

ئهم جار دپته باسی ئه و بیانوانه‌ی هانمان ددهن به دوا‌ی دۆزینه‌وه‌ی فلسفه‌فهی پهروورده‌یییدا بگه‌رپین و ده‌رچه گشتییه‌کانی فلسفه‌فهی پهروورده‌یی دستنیشان ده‌کات و قه‌یرانی هزری پهروورده‌یی شی ده‌کاته‌وه.

دواتر تیشک ده‌خاته سه‌ر زاراهه فیزیکییه‌کانی پهروورده‌ه.

له چواره‌مین بهندی ئهم به‌شه‌یشدا پیوهندی نیران فلسفه‌فه و پهروورده‌ه پروو ده‌کاته‌وه و پینجه‌مین به‌ندیشی بو‌ سیاستی پهروورده‌یی تهرخان کردوه و له شه‌شه‌مین به‌ندیشدا ستراتیژییه‌تی پهروورده‌یی ده‌خاته پروو هه‌ر له‌م به‌نده‌دا ئه‌رکه‌کانی ئامانجه پهروورده‌یییه‌کان باس ده‌کات.

چواره‌مین به‌شی بو‌ ئه‌رکه‌کانی فلسفه‌فهی پهروورده‌یی و پینجه‌مین به‌شیشی بو‌ چه‌ند نمونه‌یه‌ک له جوژه‌کانی فلسفه‌فهی پهروورده‌ه تهرخان کردوه له‌وانه فلسفه‌فهی نمونه‌یی و پراگماتیکی و بنه‌ماکانی فلسفه‌فهی پراگماتیکی و فلسفه‌فهی واقعی و گرنگترین ئه‌وه ده‌رچه‌ه پایانه‌ی فلسفه‌فهی واقعیان له‌سه‌ر به‌نده‌وه فلسفه‌فهی ئیسلامی و گرنگترین پایه‌کانی و تیروانینی ئه‌وه فلسفه‌فانه بو‌ کرداری پهروورده‌یی. شه‌شه‌مین به‌شیش

التربية والتعليم

مجلة تربوية فصلية تصدرها وزارة التربية في حكومة إقليم كردستان - العراق

العدد (4) - 2009

في هذا العدد

- 1 - من إبداعات التربويين الكورد..... التربية والتعليم 272
- 3 - المعلم بين الواقع والطموح مدحت عبد الرزاق عبد النبي 275

من إبداعات التربويين الكورد

الفكر التربوي وفلسفته من أجل التغيير

إ: التربية والتعليم

كان آثار حضارة متقدمة، أو عمل فني، أو إنتصار سياسي كبير، فإنها من ثمار أفكار وأنامل الإنسان، هؤلاء الناس الذين توصلوا إلى هذه الثمار بفعل التجربة والعمل وبذل الجهود والتفكير والتخطيط والملاحظة والمتابعة والمراجعة والدراسة والتمحيص، لذا فقد ترعرع هؤلاء الناس بفعل نظام وفكر تربوي خاص بهم، أو إن جذور فلسفة تربوية ما تتجذر في نفوسهم وأعماقهم، فإنهم ومهما كانت الدوافع التي دفعتهم إلى فعل ذلك العمل فإن الهدف الرئيس لذلك هو التعبير عن الإمكانيات وإثبات الذات، وهذا بدوره هدف من أهداف التربية الرئيسية.

كتاب ((هزرى په روږده يي و فلهسه فه كه ي له پيښاوي گوزاندا - الفكر التربوي وفلسفته من اجل التغيير)) من تأليف الأستاذ عزيز آلاني طبع عام 2008 في مطبعة لاوكو بمدينة السليمانية ويقع الكتاب بين دفتي 386 صفحة من القطع الكبير ويتضمن خمسة فصول والعديد من العناوين الرئيسية والفرعية ويناقش الفكر التربوي والفلسفة التربوية من أجل إحداث التغيير في المجتمع. حيث يتطرق الكاتب في مقدمة الكتاب إلى أن التراث الثقافي للشعوب يفتخر دوماً بأمر محددة، ومهما كان ذلك الأمر فإنه ثمرة من ثمار التربية، لو

ونعتبر أنفسنا مخلوقاً تربوياً قبل أن نعتبر أنفسنا إنساناً. ويؤكد الكاتب على أن الهدف الأول للتربية هو تهيئة الإنسان ليتلائم مع البيئة المحيطة به بكافة مكوناتها المادية والمعنوية. ويوضح الكاتب أهداف تأليف هذا الكتاب بأنه محاولة لإثارة شعور وأقلام المثقفين والكتاب والتربويين الكورد للتقدم نحو الأمام بكل همة وفعالية من أجل تسخير طاقاتهم وجهودهم وإعادة التربية والفكر التربوي والفلسفة التربوية إلى موقعها اللائق بها ومنحها المقام الذي تستحقه.

يعمد الكاتب في الفصل الأول إلى توضيح معاني التربية لغة ومصطلحا في اللغات الإنكليزية والعربية والكوردية موضحاً الفرق بين كلمتي التربية والتعليم وفي الفصل الثاني يسلط الأضواء على تاريخ التربية ويتطرق في البداية إلى التربية في المجتمعات البدائية ومميزات التربية في المجتمعات البدائية ونوع التربية والتربية العملية والتدريب النظري والتربية النظرية والمراحل التي قطعها الإنسان ومن ثم يتطرق إلى التربية في مجتمعات العصور القديمة موضحاً مهام المدرسة في تلك الظروف ومن ثم يتطرق إلى التربية لدى الهندوس و اليهود والصينيين والكلدان والآشوريين والبابليين والفرس والمصريين القدامى والعرب قبل أن يتطرق إلى التربية في عصر ظهور الإسلام. ثم يأتي إلى ذكر

ويقول أن الإنسانية تفتخر بأمر واحد ألا وهو جوهر الحياة ونتاج التجربة الإنسانية كافة ألا وهي التربية ونحن كشعب كوردي بماضينا ومستقبلنا ومماضيها نعزز بتربيتنا لأنها ورغم الضغوط السياسية والإقتصادية والأزمات العصبية فقد تمكنت من المحافظة على الطبيعة الكوردية للفرد الكوردي وتجعل من التربية مظلة لحمايتنا. مؤكداً أن التربية هي مجد ذاتها تطبيق للأفكار التربوية التي تنبع من مصادر فلسفية، موضحاً أن مصادر الثقافة هي الأفكار ذاتها لكن التربية والثقافة أمران مختلفان في حد ذاتهما وليس شرطاً أن يكون كل مثقف تربوياً في الوقت عينه، فالتربية هي الفهم العميق لمفهوم الممارسات والسلوك الإنساني لتهيئة الإنسان للطبيعة والطبيعة للإنسان. مشدداً على وجوب قيام الفرد الكوردي بصياغة شخصيته التربوية وهذا في حد ذاته عمل عظيم وبعيد المدى وبمحاذاة إلى جهود الجميع.

وفي البداية يشير إلى أن التربية عبارة عن كافة محاولات وجهود التجربة الإنسانية من أجل التهيئة الفضلى للإنسان للتعامل مع البيئة وأن لكل مجتمع فلسفته الاجتماعية الخاصة به الكامنة في أفكار وأعماق ونفوس أفرادها وأن حل حياة الإنسان مرتبط إرتباطاً وثيقاً بالتربية وإن التربية بكل أسلحتها وأفكارها الفلسفية الهامة الكامنة فيها تجعلنا نفكر في الأمر

في العالم حول مضامين وتأثير التربية على فكر الإنسان والمجتمع والحضارة ومن هؤلاء كونفوشيوس وأفلاطون والغزالي وجون ملتون وجان جاك روسو وكانت وبستالوتزي و هربرت وفريدريك فروبل وستيوارت ميل وهربرت سبنسر ومحمد عبدة ووليم جيمس وأمیل دوركهايم.

كما يوضح مفهوم الفلسفة والفلسفة التربوية وخطوات إصلاح الفكر وصولاً إلى طرق دراسات الفلسفة التربوية وفوائدها موضعاً في الفصل الرابع العلاقة بين الفلسفة والتربية والسياسة التربوية ويخصص الفصل السادس للإستراتيجية التربوية ومهام وأهداف التربية.

فيما يتطرق إلى مهام الفلسفة التربوية مستعرضاً أنواع من الفلسفة التربوية كالفلسفة النموذجية والبراغماتية ومبادئ الفلسفة البراغماتية والفلسفة الواقعية والفلسفة الإسلامية والفصل الأخير عبارة عن نظرة عامة للفلسفة التربوية محلاً أزمة الفكر التربوي ومسلطاً الأضواء على المصطلحات الفيزيائية في مجال التربية.

التربية لدى المجتمعات الغربية فيبدأ بالتربية لدى اليونانيين بعصورها المختلفة من هوميرين وأسبارطة وأثينا وبريكس وعصر الفلاسفة اليونانيين.

بعد ذلك يعرج المؤلف إلى تسليط الضوء على التربية لدى الرومان والمسيحيين والتربية في عصر النهضة والتربية في القرن السابع عشر وصولاً إلى التربية في القرنين الثامن عشر والتاسع عشر ويتوقف عند أربعة علماء تربويين في القرن التاسع عشر وهم بستالوتزي وهربرت وسبر وهاسكلر. ويصل بنا المؤلف إلى القرن العشرين متطرقاً إلى التربية المعاصرة في مجتمعات القرن العشرين ويخصص جزءاً للحديث عن التربية المعاصرة ومميزاتها في كوردستان وفي هذا الصدد يتطرق إلى علاقة اللغة الكوردية بلغة الماد ويستشهد بآراء ووجهات نظر عدد من اللغويين في العالم حول اللغة الكوردية.

ونقرأ في بقية فصول الكتاب مواضيع عن أهمية وضرورة وأهداف التربية وعلاقة التربية بالعلوم الأخرى كالفلسفة وعلم الإنسان والإجتماع ومستقبل التربية والتعليم وآراء المفكرين التربويين والفلاسفة والمفكرين

المعلم

بين الواقع والظموح

بحث ميداني

مدحت عبد الرزاق عبد النبي

تمهيد

يقينا أن تقدم الدول التي قطعت شوطاً كبيراً على طريق التطور والتقدم كان راجعاً إلى اهتمامها بالتربية والتعليم ، والذي حصل في العراق قبيل أحداث 2003 ، وما تركه الحصار من آثار سلبية على مجالات الحياة عامة ، كانت فيه العملية التربوية والتدريسية المستهدفة الأولى في ذلك الحصار القاسي ، فيه تدنت هذه العملية لأدنى المستويات.

لذا فنحن بحاجة ماسة إلى أن تعيد الجهات التربوية المسؤولة حساباتها أمام هذه العملية وفي مجال إعداد المعلمين والمدرسين وتدريبهم مع توفير أفضل الظروف الممكنة لرفع مستوى الأداء ليتمكن المعلم والمدرس من توجيه تلاميذه وطلبتته نحو التطبيق العملي في حياتهم اليومية، وليفهم كل من المعلم والمدرس أن التعليم أو التدريس ليس نظاماً بقدر ما هو واقع للحياة عامة.

أهمية البحث

لابد لأية مؤسسة تقدم خدماتها لأبناء المجتمع ، وبخاصة مؤسسة متخصصة في إعداد كوادر المهمة التعليم ، ومرحلة مهمة من مراحل حياة أبنائها التعليمية ألا وهي مرحلة التعليم الابتدائي ، لابد لها من أن تقوم ببعض الدراسات والبحوث للتعرف على آراء المستفيدين من هذه الخدمات وبالتالي التعرف على نواحي القصور والضعف لكي تعمل الجهات المعنية على اتخاذ الإجراءات اللازمة للتغلب عليها .

من هذا المنطلق كان التفكير في هذا البحث وفي إعدادة للدور الفاعل الذي يحتله هذا المجال وما يقدمه من خدمات لأبناء المجتمع .

أهداف البحث

يهدف هذا البحث إلى :

التعرف على الصعوبات التي يواجهها المعلمون في مجال عملهم (أثناء ممارستهم لمهنة التعليم).

التعرف على الصعوبات التي يواجهها الطلبة أثناء إعدادهم لمهنة التعليم.

التعرف على آراء المدرسين الذين يتولون إعداد الكوادر لمهنة التعليم.

التعرف على آراء المشرفين التربويين الذين يتولون تقييم عمل المعلم أثناء ممارسته لمهنته .

التعريف بمصطلحات البحث

المعلم :

علمه / كسمعه علما بالكسر عرفه، وعلم هو في نفسه، ورجل عالم وعليم، وعلمه المعلم تعليماً، وأعلمه إياه فتعلمه، والتعلامة العالم جداً،

وعالمه فعلمه كنصره غلبه علماً (الفيروزآبادي / القاموس المحيط ج 3 ص 155).

وفي حديث ابن مسعود ﴿ إنك غليم معلم ﴾ أي ملهم للصواب والخير كقوله تعالى { معلم مجنون } أي له من يعلمه (ابن الأثير / النهاية ج 3 ص 292).

ولم ترد كلمة معلم بشكل صريح في معظم المعاجم العربية. يشمل المعلم خريج المصادر التالية : (معهد - بعد الدراسة الإعدادية - معهد إعداد - بعد الدراسة المتوسطة - كلية متخصصة - كلية التربية الأساسية).

الواقع:

وقع الشيء على الأرض وقوعاً ، وتوقعته : ترقبت وقوعه (الزمخشري / أساس البلاغة ص 686) التوقع : تنظر الأمر ، واقع جمع واقعة (ابن منظور / لسان العرب).

الطموح:

طمح بصره إليه ، كمنع : ارتفع ، طمح بصري إليه ، أي امتد وعلا ، طمح في الطلب : أبعد ، طمح ببصره يطمح طمحا : شخص ، ويقال / رمى به إلى الشيء ، طمح الفرس يطمح طمحا وطموحا : رفع رأسه في عدوه رافعا بصره (الزبيدي / تاج العروس ج 6 ص 588).

" تعريف بالمجالات التي تم بموجبها توزيع فقرات الاستبيان المعتمدة في البحث "

المجال التربوي

هو ذلك المجال الذي يتحدد من خلاله معنى التربية والتي يقصد بها أي التربية : عملية تكيف أو تفاعل ما بين المتعلم والبيئة التي يحيا فيها،

وتعتبر مهمة المعلم من خلال هذا المعنى : مساعدة المتعلم على تكييف نفسه وفقا للبيئة .

المجال النفسي

يرتبط أصلا بعلم النفس وما يمكن للمعلم أن يفيد منه ومن فروعه المختلفة ، ومنها : علم النفس التربوي ، علم النفس التعليمي ، علم نفس الطفل ، علم النفس التكويني ، علم نفس المراهقة ، علم النفس الإرشادي ... ، ويمكن تعريف علم النفس : بأنه الدراسة العلمية للسلوك ، وما يرتبط بهذا السلوك من عمليات عقلية ، دافعية ، انفعالات ... والتي تمكننا من التنبؤ بأنماط السلوك وفهمه والتخطيط له.

المجال الثقافي

قد لا يدرك الكثير من الناس الفرق بين مفهوم المتعلم ومفهوم المثقف أو (الثقافة) وغالبا ما يتم مزج أحديهما بالآخر ، ولأجل ذلك أود توضيح الآتي :

الثقافة: مجموعة من نماذج الحياة العائلية ، الاقتصادية ، الدينية ، الأخلاقية ، التربوية ، الجمالية ، السياسية ، اللغوية ، والعلمية ، وهي تعبر عن روح الأمة ونفسية المواطن ، وهي كل ما فيه استنارة للذهن وتهذيب للذوق وتنمية إمكانية النقد والحكم لدى الفرد وفي المجتمع ، وهي ذات طابع فردي تؤكد على الجوانب الروحية ، وهي بهذا مجموعة الأفكار، العادات، التقاليد ، القيم ، الاتجاهات ، والمعتقدات التي تنظم العلاقات بين الأفراد.

ما تقدم نجد أن الثقافة تحدد السلوك الاجتماعي بكافة أنواعه ومن ذلك تحمل المسؤولية ، وبدون الثقافة يفتقد الفرد القابلية أو القدرة على تحمل المسؤولية وكيفية الالتزام بها تجاه أبناء مجتمعه ولم ترد كلمة

(مثقّف) في كلام العرب إلا بمعنى المقوم المسوي كما ورد في شعر عنتره بن شداد عن الرمح:

جادت له كفي بعاجل طعنة
بمثقّف صدق الكعوب مقوم
وبهذا يمكن القول أن المثقف هو الفرد الذي اطلع على الكثير من تجارب الآخرين فاتعظ بها وتجاربه الخاصة فسمت نفسه وحسنت أخلاقه واصلح واستقام سلوكه.

المجال المادي

يعتبر التعليم عملية استثمارية، حيث ما أدى إلى زيادة مكاسب الطلاب في المستقبل وهو استثمار في رأس المال البشري الذي تعبر عنه هذه القدرات والمهارات التي يكتسبها الطلاب في المدرسة، وعلى هذا النحو تتعدد الاستثمارات في رأس المال البشري، وبذلك يمكن القول بأن القدرة الإنتاجية للعمل هي وسيلة الإنتاج، فنحن نضع أنفسنا ونبني قدراتنا، وفي هذه الحدود تعتبر الموارد البشرية وليدة الاستثمارات التي يحتل منها التعليم مكانا بارزا وهاما

المجال الاجتماعي

نعني به مدى التفاعل بين الأفراد، وليس من الضروري أن يكون التفاعل الاجتماعي وجها لوجه، فقد يحدث السلوك الاجتماعي في حضور الآخرين أو أثناء غيابهم، غير أنه يتأثر بهم لأنهم يمثلون دقائق مهمة ومثيرة في المجال النفسي للفرد.

إجراءات البحث

اختيار العينة

روعي عند اختيار العينة أن تكون على مساس مباشر بموضوع البحث وأن تكون متنوعة لتشمل مختلف جوانب العملية التربوية والتعليمية، ولو أن عملية إعداد البحث بهذه الصيغة مجهددة ومعقدة ، فقد تجاوز الباحث هذه العقبات ، للحصول على أفضل الاستجابات وأدقها خدمة لأبنائنا الطلبة الذين يتقدمون للدراسة في مؤسسات إعداد المعلمين، وبالتالي لتحقيق ما نطمح إليه من إعداد كوادر جادة وفاعلة تأخذ على عاتقها بناء البلد وتطويره ، سواء من خلال العمل في المدارس الرسمية أو خارجها (في حالة عدم توفر فرصة عمل لدى الدولة) ، حيث أن المستقبل ورعايته بالصورة العلمية والعملية سيعمل على تحقيق مطالب المجتمع عامة .

وبناء على ما سبق ، تم اختيار عينة عشوائية ، وكما يلي :

46	هيئة الإشراف التربوي
32	المدرسون في معهد المعلمين
19	المدرسون في معهد المعلمات
29	المدرسون في معهد الفنون الجميلة
245	المعلمون
147	طلبة معهد المعلمين
86	طالبات معهد المعلمات

أداة البحث

تم توزيع استبيانات لكل فئة من فئات عينة البحث بشكل منفصل، ولو أن بعض الأسئلة التي تضمنتها الاستبيانات عامة وردت بشئ من التشابه بين فئة وأخرى ، فقد هدف الباحث من ذلك التعرف على نسبة الاستجابات الأعلى تجاه بعض الفقرات، والتي تعتبر في مضمونها ذات أثر ايجابي يجب التأكيد عليه عند التحليل، أو أنها ذات أثر سلبي يجب استبعاده ووضع الحلول الكفيلة للتخلص منه.

علما أنه تم توزيع فقرات كل استبيان لكل فئة إلى جوانب خمسة وهي الأساسية في العملية التربوية، فضلا عن فسح المجال في نهاية كل استبيان لتحديد المقترحات والآراء المضافة.

خطة التحليل الإحصائي

وجد الباحث ولغرض تقديم صورة واضحة عن واقع مهنة التعليم وما يجب أن تكون عليه أن أفضل طريقة إحصائية في تحليل إجابات المشاركين في عينة البحث هي استخراج النسبة المئوية لأرائهم، والتي تتحدد في موقفين فقط هما (موافق/ غير موافق) مع ترك الموقف الذي وصف بالحياد.

النتائج ومناقشتها

تبين من خلال متابعة الاستجابات أن هناك جوانب هامة بحاجة إلى وقفة تحليل متناسب وأهميتها، وفيما يلي نستعرض بعض هذه الجوانب بشئ من الإسهاب، وستدرج بقية الجوانب ضمن حقل الاقتراحات والتوصيات.

القبول في المعاهد واختيار الطلبة

أكدت نسبة عالية من عينة البحث من مشرفين ومعلمين ومدرسين وطلبة على ضرورة اعتماد المعدلات العالية في قبول الطلبة في

مؤسسات إعداد المعلمين، وأن الدراسة فيها بحاجة إلى قدرة فكرية وتحصيلية متميزة.

ويجب ألا يفوتنا القول بأن مهنة التعليم مهنة إنسانية ، تعتمد على تأثير الكبير في الصغير لا من أجل تشكيله على غراره ، وإنما لتشكيله على صورة أفضل ، لأن التربية عملية تهدف إلى:

إعداد الفرد ليكون مواطنًا صالحًا وعضواً متعاونًا مع المجتمع.

إعداد الفرد ليكون عنصراً منتجاً في المستقبل.

إعداد الفرد لممارسة أنواع النشاطات أو الأعمال التي من شأنها

أن تعينه على استغلال أوقات الفراغ وحصوله على مجال عمل مناسب إذا لم تتوفر فرصة العمل في الميدان التربوي، إذ من خلال مؤهله التربوي يمكنه أن يقدم خدمة أفضل لأبناء مجتمعه.

فالتربية تهدف إلى التقدم والتطور، وهي بحاجة إلى عناصر تتميز بالقدرة على النمو المستمر والاستفادة من التجارب، الرغبة في البحث والإطلاع ، المرونة العقلية ، القدرة على الابتكار، الشعور بالمسؤولية. من هذا المنطلق نجد أن فاعلية إعداد المعلم تتوقف على مدى الدقة في اختيار العناصر الصالحة للمهنة ، مما يتطلب القيام بدراسات لوضع أسس ووسائل قياس مناسبة في اختيار هذه العناصر.

الهيئات التدريسية في معاهد المعلمين

يتضح من استجابات عينة البحث ومن الطلبة أن الهيئات التدريسية في هذه المؤسسات ليست بالمستوى المطلوب من ناحية تمكنهم من طرح المواد الدراسية، ومن ناحية رغبتهم للعمل في هذا المجال وعدم نضجهم النفسي والاجتماعي .

واتضح للباحث ومن متابعة عينات البحث ، تواجد مجموعة من المدرسين واندفاعهم للعمل فيها ما هو إلا إرضاء لأهواء شخصية ، إما لكون هذه المؤسسات أرفع مستوى من بقية المراحل الدراسية السابقة لها ، أو رغبة في الحصول على بعض المكاسب المادية أو لضعف في المناهج الدراسية وليس هناك من جهد كبير يبذل في تقديم المواد الدراسية.

على أن دراسة دور المعلم ، والإلمام بالأبعاد التي تمتد إليها وظيفته أمر له أهمية في تقرير ما ينبغي الإلمام به والتدريب عليه في فترة الإعداد المهني ، وهذا يرتبط أصلا في حسن اختيار من يقوم بالإعداد لهذه المهنة (ونقصد بهم المدرسون) بحيث يكونوا من المؤمنين بها والراغبين فيها، دون نزعات وأهواء شخصية ، ومن أصحاب المستويات العلمية الجيدة .
ولعل مما يجب أن تدركه الهيئات التدريسية في هذه المؤسسات أن الطلبة في هذا المجال يحملون مواصفات شخصية معينة بحاجة إلى رعاية واهتمام ، وبصورة مباشرة من لدن أولئك القائمين على إعدادهم وتأهيلهم ليس فقط تربويا وإنما نفسيا واجتماعيا ، وليست هذه العملية قاصرة على المتخصصين في المجال النفسي ، وإنما لآراء وخبرات الآخرين من الاختصاصات المختلفة دور فاعل في هذه المهمة .

فقد يشكو غالبية الطلبة في هذا المجال من مشكلة أو أكثر من المشكلات التالية:

الشعور بتأنيب الضمير / الشعور بالنقص/ القلق/ التوتر/ الشعور بالخل/ تقلب الحالة الانفعالية/ الارتباك/عدم القدرة على تحمل المسؤولية/ ضعف الثقة بالنفس/ الإحساس بالفراغ والضياع/سهولة الاستثارة العصبية والحساسية/ضعف العزيمة والإرادة/الإهمال/الاستهتار/ اللامبالاة/الاستغراق في أحلام اليقظة/ التبرم بالحياة والرغبة في التخلص منها.

إذن الأمر يتطلب جهدا جادا من قبل الهيئة التدريسية لتحمل على عاتقها مسؤولية التخفيف من وطأة المشاكل التي يعاني منها الطلبة ، لا إشارته ومحاوله التمييز بين مجموعة وأخرى من الطلبة على حساب المصالح والعلاقات الشخصية التي تبرز في حالة امتهان الطلبة لمهن خارج أوقات الدوام، فيها يكون البعض من المدرسون بحاجة لخدمات طلبتهم في المهن التي يمتنونها.

الدوام في معاهد المعلمين

أكدت نسبة عالية من عينة البحث من الطلبة والمدرسين بضرورة الفصل في الدوام في المعاهد عن النمط الذي تسير عليه المراحل الدراسية السابقة لها كالمتوسطة والإعدادية ، إذ أن النمط المعتمد في الدوام حالياً لا يشعر فيه الطالب والمدرس بنوع من التمييز بين مرحلة دراسية وأخرى ، وأن هذه المرحلة دون مستوى المرحلة الجامعية التي يشعر فيها الطالب بنوع من التحرر في الدوام .

إذ يجد الطلبة من خلال دوامهم على شكل محاضرات بأن لديه متسعاً من الوقت يقضيه في إنجاز بعض مهامه الضرورية دون التفكير بالغياب ليوم كامل أو بعض يوم.

التخصص في معاهد المعلمين

ابتلي عصرنا الحاضر بظاهرة التخصص، وإذا كانت الدول المتقدمة قد فهمت التخصص هذا على أنه دائرة ضيقة من دوائر المعرفة الكبرى التي على المعلم أن يتقنها، فإننا أخذنا هذه الظاهرة حرفياً، وأقمنا الحدود بين أنواع المعرفة، حتى أن الواحد منا لا يكاد يعرف شيئاً خارج مواد الدراسة، وإذا قدر له أن يكتب بحثاً في موضوع ما، فإنه لا يعرف أبعد من الموضوع الذي كتب فيه.

وهذا ما نلاحظه لدى معظم طلبة الجامعة حالياً، إذ نجد أن الطالب المعني يدور في حدود ضيقة ضمن اختصاصه، وتصبح عليه الإجابة عن موضوعات على مدى قريب من الاختصاص الذي يعد نفسه إليه.

وفي الوقت الذي تؤكد على ضرورة الاهتمام بالتخصص في المعاهد وفي مختلف المواد الدراسية لا نريد أن يكون موازياً للتخصص الذي تحدثنا عنه، إذ أن المعلم بحاجة إلى سعة إطلاع ودراسة مستفيضة في مختلف مجالات الحياة، إذ يجب أن يلم بجوانب متعددة من حياة الطفل الذي يحيا عصر العلم وتعرفه

على مختلف التقنيات الحديثة وممارسته لها ومنها الكمبيوتر والإنترنت ومن تمكنه من إعداد برامج متطورة بهذه الوسائل، والتي من المفروض أن يستغلها في خدمة مجتمعه.

المناهج الدراسية والكتب المقررة

تؤكد غالبية استجابات عينة البحث أن طبيعة المناهج والكتب المقررة الحالية لا تفي بالهدف الذي نطمح في تحقيقه، لذا يتوجب على الجهات المعنية أن تتحمل مسؤوليتها كاملة في إعداد جيل المستقبل من خلال مناهج دراسية متقدمة ومتطورة يلحقها التحديث من حين لآخر.

إذ لو ألقينا نظرة سريعة للمناهج والكتب المقررة الحالية لوجدنا أنها لا تشمل جهدا علميا مبدعا ولا خبرة تربوية منطقية، وقد لا تعدو عن حشد من المعلومات، معروضة بأسلوب لا يتفق وخصائص الطلبة، فلا تتحداهم عقليا، ولا تشوقهم ولا تثير اهتمامهم، ولا تشبع حاجاتهم وفضولهم العلمي، فهي لا تنطوي على عمل جاد، يبدأ من وعي لمضمون الفلسفة التربوية وغاياتها، وفهم للأهداف التربوية المقصودة من المرحلة الدراسية، والتي تتطلب أو تتوجه بالاهتمام لإعداد المعلم في مجالي الثقافة العامة والثقافة المهنية.

ويقصد بالثقافة العامة أساسا وكما أوضحنا آنفا، الثقافة الإنسانية الواسعة التي تجعل الفرد قادرا على فهم جميع مشكلات الإنسانية وتمكنه من الحكم عليها، وأن يكيف عمله معها وأن يفهم طبيعة الظرف الراهن، وأن يكون التعليم حيا وفعالاً في توجيه المعلم لتغذية ذاته بالفضول الفكري الذي لا يكتسب إلا عن طريق الممارسة العميقة والطويلة للمواد العلمية.

ويقصد بالثقافة المهنية : الإعداد المهني طويل الأمد، يتم خلاله شيئا بعد شئ تحويل الثقافة العامة المستمرة نحو ممارسة المهنة.

ولنا في هذا المجال أن نسأل؟:

هل يتم تحقيق الآتي لأطفال المدرسة الابتدائية من خلال إعداد المعلم حالياً؟

الكشف عن ميول التلاميذ وقدراتهم وتوجيهها بالشكل الصحيح.
تدعيم شخصية التلميذ لتشكيل شخصية متكاملة.
تنمية المبادأة في التفكير والعمل على التجديد والابتكار.
تبصير التلاميذ بفلسفة المجتمع، وما يطرأ على هذه الفلسفة من تغيير.
تربية التلاميذ تربية وجدانية سليمة والعمل على تهذيب حواسه وترقيق مشاعره والتسامي بخبراته المكبوتة، وتدريبهم على النظر إلى الأمور بنظرة واقعية .
إعداد التلاميذ لفهم الحياة والاستعداد لمواجهة بصورة صحيحة
دوفا تراجع .

وفي اعتقادنا أن كل ما تقدم لا يتم بدون ربط المناهج الدراسية بالحياة الواقعية وإعداد المعلم إعداداً مناسباً وكفاً.
لذا يجب أن تهتم المناهج في هذه المرحلة الدراسية المهمة بما يأتي:
- أن تبعث في التلاميذ تحمل المسؤولية والقيام بالواجب والولاء للوطن والانتماء للأمة.

أن تكون معاصرة ومتجددة.
أن تكون وظيفية تمكن المتعلم من التكيف والإنتاج.
أن لا تكون بعيدة عن واقع المجتمع، بكل مشاكله وظروفه وإمكاناته المتاحة .
أن تكون متوازنة بين الكم والكيف، ومتوازنة في اتجاهاتها العملية ، الأدبية ، الثقافية، والمهنية .
أن تكسب التلاميذ منهجية التفكير، الاستقصاء، البحث، والنقد البناء.

اقتراحات

يتقدم الباحث ببعض المقترحات آملا أن تحصل على موافقة الجهات المعنية خدمة للعملية التربوية والتعليمية:

أولاً:

مقترحات خاصة بطلبة المعاهد

إعادة النظر في نظام معاهد المعلمين، وصياغته بشكل يتفق وحاجات الطلبة والظرف الراهن. وإضافة فقرة بعدم التزام الوزارة بتعيين كافة الخريجين، إلا بعد اجتياز اختبار الكفاءة المهنية، توضع له الأسس والمعايير العلمية والمهنية الدقيقة من قبل لجنة متخصصة في العلوم التربوية والنفسية .

إعادة النظر في المناهج الدراسية المقررة، ورفع التداخل بين بعضها البعض.

ثانياً:

مقترحات خاصة بمدرسي المعاهد

ليس من الضروري نجاح حملة الشهادات العليا للتدريس في هذه المعاهد، لذا ينبغي حسم هذه المسألة بتمييزهم، أو الانتقاء منهم (وذلك بإجراء اختبار كفاءة يتم الإعداد له من قبل لجنة متخصصة) لأن عملية الإلزام للعمل في هذا المجال قد لا تعطي نتائج إيجابية .

ينبغي توجيه من يرغب في إكمال دراسته العليا إلى الموضوعات التي تحتاجها وزارة التربية، وبخاصة المديرية العامة للإعداد والتدريب، وما تحتاجه من كوادر في معاهد المعلمين.

ثالثاً:

مقترحات خاصة بمعلمي المدارس الابتدائية

منح معلم الصف الأول امتيازات خاصة لما يقدمه من جهد في أدائه ومن خلال تقييمه من قبل لجنة متخصصة في التربية وعلم النفس وهيئة الإشراف التربوي .

وضع ضوابط لمنح الامتيازات والمحفزات للمعلمين المتفوقين، اعتماداً على:

النشاطات الأدبية والعلمية.

التفوق في الدورات التدريبية.

نسبة النجاح في الامتحانات العامة.

التقارير التي ترفع عنهم من قبل هيئة الإشراف التربوي.

* * *

الملاحق

فقرات الاستبيان الخاصة بهيئة الإشراف التربوي

المجال التربوي

أؤيد قبول الطلبة في المعاهد من ذوي المعدلات العالية.

أؤيد فكرة تخفيض نصاب المعلم من الحصص الدراسية.

زيادة عدد تلاميذ الصف الواحد ترهق المعلم أثناء قيامه بواجبه.

أؤيد من يقول بأن المعلم صانع الأجيال.

الإدارة المدرسية الحالية عامل مثبط في اندفاع المعلم وحماسه في العمل .

أؤید مبدأ التخصص في كافة المواد الدراسية .
یرغب الكثير في مهنة التعليم لسهولة ممارستها .
من الضروري زيادة عدد الأبنية المدرسية وإلغاء حالة الازدواجية بين المدارس .
لا أؤید تنظيم زيارات متبادلة للمعلمين في مدارس المحافظة لأنها مضيعة للوقت .
من الضروري تنظيم مسابقات بالدروس النموذجية للمعلمين .
لا أؤید فكرة تقسيم المدارس إلى مجموعات وخضوعهم لنمط واحد من الأسئلة .

المجال النفسي

یرغب الكثير بمهنة التعليم لكثرة العطل وفترات الراحة .
الإرهاق الفكري والنفسي الذين يتعرض لهما المعلم دون غيره جعله لا يهتم بأدائه .
أؤید فكرة تأنيث التعليم الابتدائي .
وضع ضوابط جديدة لتنقلات المعلمين وتطبيقها بصورة عادلة .
لا أؤید فكرة التخصص للصفوف الثلاثة الأولى للمرحلة الابتدائية .
من الضروري تشجيع المعلمين من أصحاب المواهب وتنمية قدراتهم .
رغبة المعلم في مهنته الحالية هي أساس النجاح .
التعليم في الوقت الحاضر أصبح مملاً .
الميل للأطفال هو أساس العمل معهم .
لا أؤید المعلم الذي يقول أن مهنة التعليم مهنة بدون مستقبل .

المجال الثقافي

أؤید بأن زيادة وعي أبناء المجتمع لا يتحقق إلا من خلال الاهتمام بمهنة التعليم .

أؤيد بأن المناهج الدراسية الحالية لا تسهم في تحقيق التكامل الثقافى والتربوى.

أجد من الضرورى اهتمام المكتبة المدرسية بتثقيف المعلم قبل التلميذ منح فترة مناسبة يتفرغ فيها المعلم للمكتبة بهدف التثقيف الذاتى. إعداد دورات تدريبية تنشيطية ومركزة تجدد كل ثلاث سنوات.

المجال المادى

التعليم مهنة من لا مهنة له.

أؤيد وضع ضوابط لمنح العلاوات والترفيى (ليس روتينيا) وإنما اعتمادا على:

التقارير التى ترفع عنهم من قبل هيئة الإشراف التربوى.

* * *

الملاحق

فقرات الاستبيان الخاصة بهيئة الإشراف التربوى

المجال التربوى

أؤيد قبول الطلبة في المعاهد من ذوى المعدلات العالية.

أؤيد فكرة تخفيض نصاب المعلم من الحصص الدراسية.

زيادة عدد تلاميذ الصف الواحد ترهق المعلم أثناء قيامه بواجبه.

أؤيد من يقول بأن المعلم صانع الأجيال.

الإدارة المدرسية الحالية عامل مثبط في اندفاع المعلم وحماسه في العمل.

أؤيد مبدأ التخصص في كافة المواد الدراسية .
يرغب الكثير في مهنة التعليم لسهولة ممارستها.
من الضروري زيادة عدد الأبنية المدرسية وإلغاء حالة الازدواجية بين المدارس.
لا أؤيد تنظيم زيارات متبادلة للمعلمين في مدارس المحافظة لأنها مضيعة للوقت.
من الضروري تنظيم مسابقات بالدروس النموذجية للمعلمين.
لا أؤيد فكرة تقسيم المدارس إلى مجموعات وخضوعهم لنمط واحد من الأسئلة.

المجال النفسي

يرغب الكثير بمهنة التعليم لكثرة العطل وفترات الراحة.
الإرهاق الفكري والنفسي الذين يتعرض لهما المعلم دون غيره جعله لا يهتم بأدائه.
أؤيد فكرة تأنيث التعليم الابتدائي.
وضع ضوابط جديدة لتنقلات المعلمين وتطبيقها بصورة عادلة.
لا أؤيد فكرة التخصص للصفوف الثلاثة الأولى للمرحلة الابتدائية.
من الضروري تشجيع المعلمين من أصحاب المواهب وتنمية قدراتهم.
رغبة المعلم في مهنته الحالية هي أساس النجاح.
التعليم في الوقت الحاضر أصبح مملاً.
الميل للأطفال هو أساس العمل معهم.
لا أؤيد المعلم الذي يقول أن مهنة التعليم مهنة بدون مستقبل.

المجال الثقافي

أؤيد بأن زيادة وعي أبناء المجتمع لا يتحقق إلا من خلال الاهتمام بمهنة التعليم .

أؤيد بأن المناهج الدراسية الحالية لا تسهم في تحقيق التكامل الثقافى والتربوي.

أجد من الضروري اهتمام المكتبة المدرسية بتثقيف المعلم قبل التلميذ.
منح فترة مناسبة يتفرغ فيها المعلم للمكتبة بهدف التثقيف الذاتى .
إعداد دورات تدريبية تنشيطية ومركزة تجدد كل ثلاث سنوات.

المجال المادى

التعليم مهنة من لا مهنة له.

أؤيد وضع ضوابط لمنح العلاوات والترفيه (ليس روتينيا) وإنما اعتمادا على:

ليس لي رغبة في مهنة التعليم لأنها مهنة بدون مستقبل .
كنت أتوقع أمورا كثيرة من خلال هذه المهنة .

المجال الثقافى

لا يهمنى منح مكافآت لمشاركات المعلمين الأدبية والعلمية والثقافية.
ضرورة تنظيم سفرات سياحية للمعلمين خلال العطل خارج وداخل القطر.

أجد من الضروري اهتمام المكتبة المدرسية بتثقيف المعلم قبل التلميذ.
منح ساعات تفرغ للمعلم لمراجعة المكتبة بهدف التثقيف الذاتى.

المجال المادى

التعليم مهنة من لا مهنة له.

عدم وجود ضوابط علمية لمنح العلاوات والترفيه.

توفير محصات سفر وسكن مناسبة يشجع المعلمين للعمل خارج مركز المحافظة.

المجال الاجتماعي

لا يهمني من يذكرني بأني كنت معلما له يوما ما .
تصعب علي الإجابة إذا سئلت عن مهنتي بأني معلم .

فقرات الاستبيان الخاصة بمدرسي المعاهد

المجال التربوي

لا أؤيد اقتصار قبول الطلبة في المعاهد على ذوي المعدلات العالية فقط .

أؤيد مبدأ التخصص في كافة المواد الدراسية.
أؤيد أن يكون امتحان نصف سنوي لبعض المواد الدراسية (على شكل كورسات).

لا أؤيد عقوبة خصم درجات من سلوك الطالب.
أؤيد عقوبة نقل الطالب إلى معهد آخر لا علاقة له بمجال التربية.
اعتماد ذوي الخبرة والاختصاص المتميزين للتدريس في هذه المعاهد.
أؤيد أن يكون الدوام في المعهد على شكل محاضرات مفتوحة.
لا أؤيد مغادرة عضو الهيئة التدريسية المعهد في فترات فراغه.
أؤيد تخفيض نصاب عضو الهيئة التدريسية إلى الحد المعتمد مع أساتذة الجامعة.

أجد من الضروري منح تفرغ لأعضاء الهيئة التدريسية لإعداد بحوث تطبيقية للعملية التربوية.

أجد أن المناهج الدراسية الحالية لا تدفع الطالب للمبادأة والمشاركة .
أجد أن المناهج الدراسية لا تسهم في تهيئة الطالب لتحمل مسؤولية المهنة بشكل صحيح.

المجال النفسي

يرغب الكثير بمهنة التعليم لكثرة العطل وفترات الراحة.
 أنا مع الطالب الذي يقول لسوء حظي اخترت هذا المجال.
 لا أؤيد توافر الميل للعمل مع الأطفال كأساس للنجاح في مهنة
 التعليم .
 أؤيد بأن التعليم في الوقت الحاضر أصبح مملا.
 لا أؤيد تنسيب الطلبة لغرض التطبيق إلى محافظاتهم.
 أؤيد قبول الطلبة في المعهد من أبناء المحافظة والمحافظات الأخرى كحل
 لمشكلة الغياب.

المجال الثقافي

أؤيد بأن زيادة وعي أبناء المجتمع لا يتحقق إلا من خلال الاهتمام
 بمهنة التعليم.
 أؤيد أن المناهج الدراسية الحالية لا تسهم في تحقيق التكامل الثقافي
 للطلبة.
 أجد من الضروري إعداد وتنظيم دورات تدريبية تنشيطية لأعضاء
 الهيئة التدريسية.
 لا أؤيد من يقول بأن العمل في المعاهد يؤدي إلى الركود الفكري.

المجال المادي

- أؤيد وضع ضوابط لمنح العلاوات والترفيه اعتمادا على النتائج
 الأدبية والعلمية.
 - لا أؤيد الفكرة التي تقول أن التعليم مهنة من لا مهنة له.

المجال الاجتماعي

أنا مع المعلم الذي يقول : يصعب علي إذا سنلت عن مهنتي بأني معلم.

لا أتفق مع عضو الهيئة التدريسية الذي يمضي وقتا من محاضراته في طرح موضوعات اجتماعية أو شخصية.

فقرات الاستبيان الخاصة بطلبة المعهد

المجال التربوي

لا أؤيد قبول الطلبة في المعهد من ذوي المعدلات العالية فقط.
أؤيد أن يكون الدوام على شكل محاضرات مفتوحة.
المناهج الدراسية الحالية لا تثير اهتمامي.
أؤيد تنظيم امتحان نصف سنوي.
أؤيد تنظيم سفرات علمية وسياحية وفق جدول زمني.
أؤيد مبدأ التخصص في كافة المواد الدراسية.
أجد أن بعض أعضاء الهيئة التدريسية لا يتمكنوا من طرح المادة الدراسية بصورة متكاملة.
لا أؤيد مغادرة الطالب المعهد في فترات الفراغ.
أرفض الطريقة التي يعاملني بها بعض المدرسين.
أؤيد الإجراءات التي تتخذها الإدارة تجاه بعض الطلبة .

المجال النفسي

لسوء حظي اخترت الدراسة ضمن هذا المجال
الدوام في المعهد شجعني على الخمول والكسل.
أجد أن بعض أعضاء الهيئة التدريسية ليست لديهم رغبة في العمل.
أجد أن تسجيل الغيابات لا يتم بصورة عادلة.

المجال المهادي

أجد أن التعليم مهنة من لا يتمكن من امتهان مهنة أخرى.
أفضل تقديم هدايا عينية للطلبة المتميزين أو المبدعين في بعض
النشاطات.

المجال الثقافي

أجد أن المناهج الدراسية الحالية لا تزودني بالثقافة العامة .
أؤيد ربط المكتبة بخط مستمر للإنترنت.

المجال الاجتماعي

أرفض العلاقات الشخصية مع أعضاء الهيئة التدريسية.
إني أتألم من بعض أعضاء الهيئة التدريسية الذين يطرحون
مشاكلهم على طلبتهم.